

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЖИТОМИРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРОЕКОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра правознавства

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗБУДОВИ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ
В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

Збірник наукових статей за матеріалами VIII Міжнародної
науково-практичної конференції
м. Житомир, 19 березня 2020 р.

Житомир

2020

УДК 34(08)

ББК 67

С 91

Рекомендовано Вченою радою Житомирського національного агроекологічного університету (протокол № 10 від 27 травня 2020 р.)

Рецензенти:

Черняк Є. В. – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри конституційного права юридичного факультету Київського національного університету імені Т. Шевченка;

Німко О. Б. – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри правознавства Житомирського національного агроекологічного університету.

Голова оргкомітету: Скидан О. В. – ректор Житомирського національного агроекологічного університету, д.е.н., професор.

Члени оргкомітету: Романчук Л. Д. – проректор з наукової роботи та інноваційного розвитку ЖНАЕУ, д.с.-г.н., професор; **Мартинчук І. В.** – проректор з науково-педагогічної роботи, соціального та гуманітарного розвитку ЖНАЕУ, к.е.н.; **Данкевич Є. М.** – декан факультету екології і права Житомирського національного агроекологічного університету, д.е.н., професор;

Скулиш Є. Д. – д.ю.н., професор кафедри правознавства Житомирського національного агроекологічного університету; **Ляшенко Р. Д.** – к.ю.н., доцент, завідувач кафедри правознавства Житомирського національного агроекологічного університету; **Бондарчук Н. В.** – к.ю.н., доцент, доцент кафедри правознавства Житомирського національного агроекологічного університету;

Василенко Л. П. – к.ю.н., доцент, доцент кафедри правознавства Житомирського національного агроекологічного університету; **Курило Л. В.** – к.ю.н., завідувач кафедри громадянського права і процесу Частного університету освіти «БІП-Інститут правоведення», доцент, Республіка Беларусь (за згодою); **İdris Tuna** – ph. D. Candidate of Modern Turkish History Department at İstanbul University; **Бучинська А. Й.** – к.ю.н., доцент кафедри правознавства Житомирського національного агроекологічного університету; **Костенко С. О.** – к.ю.н., доцент кафедри правознавства

Житомирського національного агроекологічного університету; **Стрільчук В. А.** – к.ю.н., доцент кафедри правознавства Житомирського національного агроекологічного університету;

Кравчук І. І. – к.ю.н., доцент кафедри правознавства Житомирського національного агроекологічного університету; **Гордійчук М. В.** – к.ю.н., старший викладач кафедри правознавства Житомирського національного агроекологічного університету; **Черниш Р. Ф.** – к.ю.н., доцент кафедри правознавства Житомирського національного агроекологічного університету.

С 91 **Сучасні тенденції розбудови правової держави в Україні та світі** : зб. наук. ст. за матеріалами VIII Міжнар. наук.-практ. конф. (Житомир, 19 березня 2020 р.) / Мін-во освіти і науки України ; Жит. нац. агроекологічний ун-т. – Житомир, 2020. – 292 с.

ISBN 978-617-7684-37-3

У збірнику наукових статей розглядаються сучасні тенденції розбудови правової держави в Україні та світі, які обговорювалися на VIII Міжнародній науково-практичній конференції в м. Житомирі 19 березня 2020 року.

© ЖНАЕУ, 2020

ЗМІСТ

Кірін Р. С. Поняття урбоекоекологічного права.....	12
Кучук А. М. Культура в парадигмі пізнання права: необхідність дослідження.....	15
Лисенко В. В. Узагальнені матеріали як важливе джерело інформації про легалізацію коштів злочинного походження.....	16
Лук'янчиков Є. Д. Процесуальна сутність тимчасового доступу до речей і документів.....	19
Пархоменко Н. М., Ляшенко Р. Д. Проблема запровадження імперативного мандату народного депутата.....	22
Таранова Т. С., Нгуен Ба Хуан Представитель в гражданском судопроизводстве в Республике Беларусь и Социалистической Республикой Вьетнам.....	25
Цимбалюк В. С. Публічні наукові заходи, як інститут науково-освітнього права та тенденції його удосконалення.....	28
Юшин С. О. Аграрне Право як система орієнтирів Аграрного Устрою.....	31
İdris Tuna Social security rights of foreigners in turkey.....	34
Бондарчук Н. В., Цишнатій М. М. Нормативно-правове регулювання захисту прав на землю.....	37
Бучинська А. Й. Банкрутство фізичних осіб в польському праві.....	39
Василенко Л. П. Щодо питання розірвання або невиконання договорів про надання туристичних послуг за фактом встановлення форс-мажорних обставин...	42
Войтович Н. Ф. Поняття спостереження у системі заходів оперативно-розшукової діяльності та негласних слідчих дій.....	44

Козыревская Л. А. Договор купли-продажи доли в обществах с ограниченной (дополнительной) ответственностью: общая характеристика.....	48
Костенко С. О., Стрільчук В. А. Проблематика міжнародно-правового регулювання ринку криптоактивів.....	51
Кравчук І. І. Посилення кримінальної відповідальності в умовах введення карантину.	53
Кузьмич И. П. Правовое обеспечение взаимодействия норм национального законодательства с нормами права ЕАЭС в контексте проведения согласованной агропромышленной политики	56
Курило Л. В. Уголовная ответственность за нарушение законодательства об охране труда в Республике Беларусь и в Украине: сравнительно-правовой аспект.....	59
Михайловский В.С. Признаки и стадии реализации обязанностей государства (на примере Республики Беларусь).....	62
Рудницька О. П., Магась-Демидас Ю. Правове регулювання діяльності профспілок у Російській імперії (1905-1917 рр.).....	65
Скобелев В. П. О полномочиях суда апелляционной инстанции при пересмотре судебных решений по гражданским делам в Республике Беларусь.....	68
Суліменко О. Г. Обмеження прав єврейського народу російським законодавством в кінці XVIII – на початку XX ст.....	71
Циганчук Н. А. Захист прав державних службовців при ліквідації державного органу.....	74
Чичина Е. В. Организация нормирования труда работников на локальном уровне в Республике Беларусь (трудоправовой аспект).....	77
Черниш Р. Ф. Корупційні діяння та їх негативні наслідки для економічної стабільності держави.....	80

Shevchenko Olena The solidarity as the measure of support of social stability in the state.....	83
Шингель Н. А. Разрешительные процедуры как элемент правового регулирования природоресурсных отношений в Республике Беларусь.....	84
Антонова О. А. О необходимости совершенствования порядка рассмотрения уголовных дел коллегиальным составом суда.....	87
Апенюк А. Г. Правовое регулирование труда приемных родителей и родителей-воспитателей в некоторых зарубежных государствах	90
Баранашник А. В. В Трудовой кодекс Республики Беларусь включены нормы, определяющие регулирование дистанционного труда.....	93
Березюк Л. А. Регламентация режима рабочей недели по законодательству Республики Беларусь и стран-участниц СНГ.....	96
Бучинська Т. В. Нормотворчість як елемент управлінської діяльності.....	99
Варакута І. О. Правова свідомість, правове виховання та правова освіта: парадигма взаємообумовленості.	102
Вербицкая И. К. Несоразмерность неустойки как квалифицирующий признак снижения её размера.....	105
Гапоненко Д. В. Требования, предъявляемые к медиатору: сравнительно-правовой анализ национального и зарубежного законодательства.....	108
Зосімович О. Законодавче регулювання космічної діяльності в Україні на сучасному етапі.....	111
Ивуть Н. И. Право несовершеннолетних на квалифицированную юридическую помощь в гражданском процессе.....	114

Кайданович Т. М. Кримінально-правовий та кримінологічний аналіз новел закону України «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині».....	116
Лизгаро В. Е. Изменение подходов к правовому регулированию экологического лицензирования в Республике Беларусь.....	119
Сологуб М. В. Принципи вини та справедливості в кримінальному праві України.....	121
Степанченко О. С. Поняття та ознаки вчинення електронного правочину в цивільному праві України.....	125
Халецкая Т. М. Алиментные обязательства детей в Республике Беларусь и в Украине.....	128
Циганчук І. І. Принципи судового захисту трудових прав.....	131
Чиж І. М. О правовом понятии «сельскохозяйственная продукция».....	134
Шевченко О. М. Психологічні особливості проведення службового розслідування за фактом самогубства працівником ОВС.....	138

Трибуна молодого дослідника

Андрійченко Д. Судові реформи Генріха П. Велика і Кларендонська асизи та їх роль і нововведення у розвитку суду присяжних	140
Анциферова Э. Ю. Положительные и отрицательные аспекты медиатизации правовой жизни общества.....	143
Арсенюк В. В. Проблема розуміння принципу верховенства права.....	145
Базелюк О. О., Фамілярський О. О. Вид та міра покарання за окремі злочини проти власності, передбачені в КК України та КК Королівства Швеція: порівняльно правове дослідження.....	146
Бенедюк В. І. Теоретичні основи поділу влади.....	148

Бенедюк В. І. Особливість правового статусу осіб зниклих безвісті в зоні АТО.....	150
Білоус М. А. Історія становлення суду присяжних в Англії.....	152
Бондаренко П. А. Роль прокурора в адміністративному процесі.....	154
Бугайчук А. Ю. Досвід впровадження та діяльності антикорупційних судів в системі судочинства зарубіжних країн	156
Вашута А. А. Наследование по праву представления в Республике Беларусь.....	159
Вирвич И. О. Глобализация как фактор коллективной солидарности и экономического роста.....	162
Вознюк Т. Ю. Правове регулювання протидії домашньому насильству в Україні та світі.....	165
Дейнеко Л. В. Протидія насильству в сім'ї як об'єкт адміністративно правового регулювання.....	167
Дем'янчук Н. Д. Напрямки реформування державної служби в Україні в умовах адміністративних реформ.....	169
Дерманська О. В. Застосування електронних засобів контролю: досвід зарубіжних країн та проблематика застосування в Україні.....	171
Довгалюк В. С. Каліцтво як підстава відшкодування шкоди за цивільним та трудовим законодавством.....	175
Душевська Д. С. Місцеві вибори за новим Виборчим кодексом України.....	177
Захарчук Р. А. Рабство – актуальна проблема сучасності.....	179

Зелінський Д. В. Реалізація та захист прав людей з інвалідністю.....	182
Зоріна А. С. Основні аспекти надання повноважень НАБУ та ДБР щодо знаття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж.....	185
Калінчук В. В. Переваги та недоліки секретного заповіту.....	188
Кандыбо О. М. Проблемные вопросы применения положений законодательства об ограничении по совместной службе или работе в государственных органах и организациях.....	190
Карпельова Д. Г. Політика європейських союзників щодо розв'язання Карибської кризи...	192
Кіндрук В. М. Проблематика процесуального становища свідка в межах кримінального провадження.....	195
Колесник К. О. Умови відповідальності за шкоду, завдану джерелом підвищеної небезпеки.....	197
Кондратюк М. Історія та кримінально правові наслідки використання біологічної зброї	200
Коханевич Т. І. Стан та сучасність юридичної освіти в Україні.....	202
Кочик А. О. Національне антикорупційне бюро України як інституційна гарантія забезпечення прав і свобод громадян у сфері запобігання та протидії корупції.....	205
Круглецька А. І. Медіації як альтернативний спосіб вирішення конфліктів в Україні.....	207
Кулікова А. С. Аліменти на дитину за національним законодавством.....	210
Лашевич К. О. Створення та основні етапи розвитку міжнародної судової системи.....	212

Лосєвський О. Оскарження бездіяльності органу досудового розслідування, яка полягає у не внесенні відомостей до ЄРДР.....	215
Люх К. А. Система органів державного екологічного управління.....	218
Максименко С. О. Проблема представництва у публічній владі.....	221
Маринич Ю. М. Взаємодія слідчого з оперативними підрозділами на стадії досудового розслідування.....	223
Мельник Л. Ю. Банкрутство фізичних осіб.....	226
Молявко И. А. Порядок проведення аттестации государственных служащих в Республике Беларусь.....	228
Немировська М. В. Процесуальні особливості застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою.....	231
Нишпал І. В. Суб'єктивна сторона складу злочину «Порушення недоторканності приватного життя» в КК України та КК Республіки Молдова: порівняльно правове дослідження.....	233
Ніколаєва Д. Правова та соціальна держава на сучасному етапі	235
Осадчук С. В. Адміністративна відповідальність за порушення земельного законодавства.....	238
Остапчук А. А. Теоретико практичне регулювання принципів єдиного і подвійного громадянства: український і зарубіжний досвід.....	240
Остимчук В. В. Нормативно правовий акт як джерело права України.....	243
Опанасюк В. А., Пестова А. Р. Міжнародне і національне регулювання прав національних меншин.....	245

Пинчук О. А. Жестокое обращение с животными: проблемные аспекты субъективной стороны состава преступления в контексте уголовного законодательства Республики Беларусь	247
Пестова А. Р., Опанасюк В. А. Порівняльно правова характеристика суб'єктивної сторони умисного вбивства за КК України та КК Республіки Польща.....	250
Петровська Ю. Р. Морально етичні засади здійснення слідчих (розшукових) дій.....	252
Петря О. Е. Відмежування спадкового договору від заповіту з умовою.....	254
Прокопчук Н. В. Розвиток професійних компетенцій державних службовців в умовах адміністративної реформи.....	257
Ревунець Г. А. Порівняльний аналіз європейських моделей пропорційного парламентського представництва.....	260
Семченков О. О. Порушення прав особи при розгляді справ про адміністративні правопорушення патрульною поліцією.....	262
Сенькевич Я. А. Налогообложение в условиях глобализации.....	264
Сторожук О. О. Ювенальна юстиція: перспективи впровадження в Україні.....	267
Фамілярський О. О., Базелюк О. О. Стягнення неустойки за законодавством Німеччини та України.....	269
Фещенко Т. В. Форми юридичної репрезентації принципу легітимності влади.....	271
Хамраєва К. М. Проблеми застосування рішень Європейського Суду з прав людини у цивільному судочинстві	273
Хитоніна М. С. Проблеми подання доказів на стадії підготовчого провадження в суді першої інстанції.....	276

Черкавський В. В. Реалізація права громадян на звернення до органів місцевого самоврядування.....	278
Чернявська В. М. Здійснення кримінального провадження за нововиявленими обставинами.....	280
Чугаєвська Н. В. Правові засади започаткування підприємницької діяльності у Польщі....	283
Шиманський М. В. Розмежування групових порушень громадського порядку з хуліганством.	286
Яхьяєва Д. Н. Деякі аспекти щодо вдосконалення правового регулювання протидії домашньому насильству.....	289

Кірін Р. С.

Доктор юридичних наук, доцент, провідний науковий співробітник Інституту економіко-правових досліджень НАН України, м. Київ, Україна

Поняття урбоекологічного права

За даними доповіді Незалежної комісії з проблем народонаселення і якості життя «Піклуючись про майбутнє» зростання міст створює серйозні труднощі, в тому числі, й у соціальній сфері та в області захисту довкілля, які набувають глобальних масштабів, а для їх подолання потрібні кошти і допомога [1, с. 304].

Дійсно, урбанізація стала планетарним явищем, що охопило усі сторони життя людського суспільства, породило проблеми стійкого розвитку міської соціоєкосистеми, вирішення яких наразі є надзвичайно непростим завданням. Останнє полягає, перш за все, в пошуку шляхів і розробці рішень в рамках містобудування та організації території в більш широкому сенсі, спрямованих не тільки на забезпечення прийнятних гігієнічних та інших умов життя міського населення, а й одночасно з цим - на всебічну раціоналізацію природокористування в межах певного урбанізованого середовища.

Наприклад, ступінь урбанізації в Україні складає близько 69,4 % від загального населення, хоча, при цьому, швидкість урбанізації має негативну динаміку – 0,33 % в рік за оцінками 2015 - 2020 рр. [2].

Розділом екології, що вивчає взаємозв'язки та взаємодію у часі та просторі двох систем – міської (її соціальної, технічної, енергетичної, інформаційної, адміністративної підсистем) і природної, а також ноосферне управління екосистемою – є урбоекологія (від латинського *urbs* – місто) [3, с. 8]. І, як вірно зазначають автори [4, с. 4], метою урбоекології, як навчальної дисципліни, є формування знань, щодо впливу міста, як супергеоєкосистеми, на його екологічний стан для забезпечення екологічної рівноваги та сталого екологічного та комплексного розвитку інженерно-технічної інфраструктури міст для створення сприятливого оточуючого середовища, раціонального використання природно-ресурсного потенціалу міської території та створення високого рівня якості життя міського населення.

Отже, якщо урбоекологія розглядається науковцями як розділ екології, логічним було б вважати положення про те, що урбоекологічне право має посідати певне місце в системі саме екологічного права. Хоча, за своєю природою, це правове угруповання, формування якого фактично відбувається, є комплексним, синтетичним, адже, об'єднує в собі норми як мінімум двох утворень більш високого рівня – екологічного та урбаністичного права.

Щодо останнього, яке більш часто називають містобудівним, то, як свідчить проведений В.М. Єрмоленком аналіз [5, с. 85 - 86], наразі в наукових публікаціях містобудівне право розглядається як: 1) інститут екологічного права (правового регулювання забудови земель в системі екологічного права як комплексної галузі); 2) інститут земельного права (правового режиму земель населених пунктів); 3) підгалузь земельного права; 4) комплексна галузь права; 5) самостійна галузь права.

Той самий автор обґрунтував власне бачення містобудівного права в системі права як самостійної комплексної галузі права та визначив предмет містобудівного права, який становлять відносини будівельні, архітектурні та планування організації і розвитку територій і населених пунктів [5, с. 85].

Проте, в цьому аспекті слід враховувати й джерельну базу, якою й регулюються містобудівні відносини (урбаністичні відносини, відносини у сфері містобудівної діяльності), до якої входять - Конституція України, Цивільний, Господарський і Земельний кодекси України, закони України «Про Генеральну схему

планування території України», «Про регулювання містобудівної діяльності», «Про основи містобудування», «Про архітектурну діяльність», «Про комплексну реконструкцію кварталів (мікрорайонів) застарілого житлового фонду», «Про землеустрій», інші нормативно-правові акти, а це означає, що предмет урбаністичного права дійсно набагато ширший. Наприклад, Закон України «Про основи містобудування» визначає правові, економічні, соціальні та організаційні засади містобудівної діяльності в Україні і спрямований на формування повноцінного життєвого середовища, забезпечення при цьому охорони навколишнього природного оточення, раціонального природокористування та збереження культурної спадщини [6].

В свою чергу, відносно поняття екологічного права, то тут слід виходити з його розуміння як самостійної галузі права – системи правових норм, які регулюють екологічні відносини, що виникають між суб'єктами з приводу забезпечення екологічної безпеки, приналежності, використання, відтворення (відновлення) природних об'єктів і комплексів, охорони, а в певних випадках захисту людини, навколишнього природного середовища від шкідливого впливу з метою попередження, запобігання, усунення його негативних наслідків, і задоволення екологічних та інших інтересів відповідних суб'єктів і підтримання сталого екологічного розвитку, екологічної рівноваги в країні та окремих її регіонах [7, с. 34].

При цьому, структуру екологічного права доцільно розглядати у вигляді еколого-правової тріади, запропонованої В.І. Андрейцевим, а саме: 1) природоресурсне право; 2) природоохоронне право; 3) право екологічної безпеки (антропоохоронне право) [8, с. 24].

У розвиток зазначеної концепції, екологічне право пропонується розглядати у статусі загальної галузі права 1-го рівня, що поділяється на три родові галузі 1-го рівня – природоресурсне право, природоохоронне право, право екологічної безпеки та безпосередні галузі 1-го рівня (загальні галузі 2-го рівня) – земельне право, надрове право, водне право, лісове право, фауністичне право, флористичне право, атмосферно-повітряне право, які мають власний поділ на родові та безпосередні галузі 2-го рівня [9, с. 78].

Звертає на себе увагу помилкове, на мою думку, твердження Т. М. Кайданович, яка пропонує під екологічною безпекою розуміти систему правових норм, що регулюють стан навколишнього середовища [10, с. 52], оскільки в даному випадку мова має йти не про екологічну безпеку, а про право екологічної безпеки, у протилежному випадку така позиція протирічить не тільки загальній теорії права, де під сукупністю правових норм, що регулюють певну сферу якісно однорідних суспільних відносин, розуміється саме галузь права, а й новітнім науковим та навчальним доробкам в сфері права екологічної безпеки [11 - 13].

Тож, в аспекті дослідження, потребує відповіді питання про те, до якої з систем – екологічного чи урбаністичного права відноситься таке правове угруповання як урбоекологічне право. Тобто чи це урбаністична складова екологічного права, чи екологічна складова урбаністичного (містобудівного) права?

Вирішення наведеного питання, як уявляється, має спиратися на наступні положення: 1) формування нових комплексних утворень – комплексних галузей права є наслідком особливостей сучасного розвитку загальної системи національного права і пояснюється, перш за все, ускладненням суспільних відносин, виникненням нових сфер суспільної діяльності, що вимагають адекватного правового регулювання; 2) юридичною основою та необхідною передумовою для їх формування в сучасний період є існування відповідних комплексних галузей законодавства, первинним елементом у процесі формування яких є комплексні нормативно-правові акти; 3) аналіз базових джерел екологічного та урбаністичного права виявив очевидну

перевагу в регулюванні екологічних відносин у сфері містобудівної діяльності приписами містобудівного законодавства, тому пропонується включити еколого-правову складову у зміст Містобудівного кодексу України, розробка проекту якого запланована на 2022 р. [14].

Таким чином, під урбоекологічним правом пропонується розглядати сукупність правових норм, що регулюють суспільні відносини у сфері організації та здійснення екологічнозначущої містобудівної діяльності, пов'язаної із користуванням природними об'єктами, ресурсами і комплексами міста, їх охороною та забезпеченням урбоекологічної безпеки. Нормативною основою урбоекологічного права виступає містобудівне та екологічне законодавство.

Список використаних джерел

1. Заботьясь о будущем : доклад независимой комиссии по проблемам народонаселения и качества жизни : пер. с англ. – М.: Изд-во «Весь мир», 1998. – 334 с.
2. Чисельність населення (за оцінкою) на 1 грудня 2019 року та середня чисельність у січні-листопаді 2019 року. Держстат України. URL : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2019/ds/kn/kn_u/kn1119_u.html
3. Василенко І.А. Урбоекологія : підручник / І.А. Василенко, О.А. Півоваров, І.М. Трус, А.В. Іванченко. – Дніпро: Акцент ПП, 2017. – 309 с.
4. Войцицький А.П. Урбоекологія : підручник / А.П. Войцицький, В.В. Мойсієнко, А.П. Ключко, С.Б. Шваб, О.С. Скорий. – Житомир: ЖНАЕУ, 2015. – 264с.
5. Єрмоленко В.М. Містобудівне право в системі права України / В.М. Єрмоленко // Право. Людина. Довкілля. - Vol. 10, № 4, 2019. – С. 85 – 94.
6. «Про основи містобудування» : Закон України від 16 листопада 1992 р. № 2780-ХІІ. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2780-12>
7. Екологічне право : підручник / [А.П. Гетьман, Г.В. Анісімова, А.К. Соколова та ін.] ; за ред. А.П. Гетьмана. – Харків : Право, 2019. – 552 с.
8. Андрейцев В. І. Екологічне право : курс лекцій в схемах. Загальна частина: навч. посіб. для юрид. фак. вузів / В.І. Андрейцев. - К.: Вентурі, 1996. - 208 с.
9. Кірін Р.С. Новітня структура системи надрового права / Р. С. Кірін // Економіка та право. – 2019. - № 4 (55). – С. 72 – 80.
10. Кайданович Т. М. Співвідношення прав людини та екологічної безпеки країни: правові аспекти / Т. М. Кайданович // Право і суспільство. - 2019. - № 1. - С. 51-56.
11. Андрейцев В.І. Право екологічної безпеки: Навчальний та науково-практичний посібник - К.: Знання-Прес, 2002. - 332 с.
12. Проблеми права екологічної безпеки: навч. посіб. / М.В. Краснова, Г.І. Балюк, А.Г. Бобкова [та ін.]; під заг. ред. М.В. Красної та Р.С. Кіріна; відп. ред. В.І. Андрейцев; М-во освіти і науки України; Київ. КНУ ім. Тараса Шевченка, НГУ. Дніпро: НГУ, 2016. – 575 с.
13. Краснова Ю. А. Право екологічної безпеки в Україні [Текст] : автореферат ... д-ра юрид. наук, спец.: 12.00.06 - земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право / Краснова Ю. А. – К. : Ін-т економіко-правових дослідж., 2018. – 31 с.
14. Проект розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції публічного управління у сфері містобудівної діяльності та затвердження плану заходів з її реалізації».
15. URL: <http://www.minregion.gov.ua/base-law/grom-convers/elektronni-konsultatsiyi>

Кучук А. М.

*Доктор юридичних наук, доцент, доцент кафедри права та методики викладання
правознавства Сумського державного педагогічного університету
імені А.С.Макаренка, Україна*

Культура в парадигмі пізнання права: необхідність дослідження

У транзитивні етапи розвитку суспільства і держави актуалізуються питання культурної ідентифікації, моральних основ взаємодії членів соціуму та регулятивних можливостей права. «Глобальна політика почала шикуватися уздовж нових ліній – культурних... У світі після «холодної війни» прапори мають значення, як і інші символи культурної ідентифікації, включаючи хрести, півмісяці і навіть головні убори, тому що має значення культура, а для більшості людей культурна ідентифікація – найважливіша річ» – зазначає американський соціолог С. Хантінгтон [1, с. 14-15]. Саме на цьому етапі перебуває сьогодні і Україна, для якої однією з основних причин, що сповільнює процес переходу від правової культури, заснованої на нормативізмі, до правової культури, заснованої на положеннях природно-правової школи виступає неврахування фактору культури. До кінця ХХ – початку ХХІ ст. вітчизняна юридична наука фактично продовжувала розвиватися за вектором, заданим ще радянською юриспруденцією, який заперечував цінність окремої особи та утверджував превалювання соціальної групи: колективу, громади чи соціуму загалом, верховенство закону. Проголошення у 1996 році на пряму на розбудову демократичної, правової держави, визнання верховенства права і людини як основної соціальної цінності стало визначальними факторами, що указували на зміну на пряму розвитку вітчизняної системи права: інтеграція до європейської правової культури, для якої засадничими цінностями є верховенство права, людські права і людська гідність, конституційна демократія. Однак, *de jure* закріпивши означені правові цінності у вітчизняному законодавстві, *de facto* вони не реалізовані. Більш того, значній частині положень вітчизняної науки (особливо теорії держави і права) іманентними є догматизм, відсутність зв'язку з практичною правничою діяльністю тощо. І до сьогодні окремі вітчизняні науковці не розглядають право як соціокультурне явище. Водночас, не усвідомлення того, що право є елементом культури відповідного суспільства, не дозволяє виробити методологію пізнання цього соціального явища та, відповідно, ефективно використовувати його регулятивні можливості. Означене зумовлює актуальність дослідження взаємозв'язку культури та права і, зокрема, культури як засобу пізнання права.

До недавнього часу проблематика взаємодії права і культури не стала предметом комплексного дослідження вітчизняною правничою наукою. За цією тематикою виходили лише окремі наукові статті, серед яких слід виокремити працю О.В. Петришина «Право як соціальне явище: особливості юридичного підходу», у якій автор акцентує увагу на необхідності розгляду права через взаємозв'язок з процесами соціалізації людини, а також з урахуванням менталітету, національної правової культури, соціальних очікувань народу від правового регулювання [2, с. 81], а також працю А.І. Павко «Право і культура: методологічні проблеми взаємовпливу», де автором указується на важливість пізнання права саме як соціокультурного феномену у контексті взаємозв'язку правових культур, що проявляється, зокрема, через рецепцію права. При цьому, на думку вітчизняного правника, соціокультурна система включає особистість у системі комунікацій та культуру як систему норм і цінностей, інститутів [3, с. 14-17]. На початку 2017 року О.М. Литвинов захистив

дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук на тему «Право як феномен культури», присвячену філософсько-правовому осмисленню функціонування права в культурі. Однак, автор у першу чергу висвітлює культуру як правову категорію, а потім уже право як категорію культури та зосереджує увагу на генезі правових ідей як розвитку культури. Відтак, науковець змінює акцент з права як елемента культури на протилежний (на що указує і використання таких термінів як «правова свідомість» і «правова культура» [4, с. 11-36].

Слід відмітити, що указані науковці акцентують увагу на загальних зв'язках культури та права, залишаючи невисвітленим питання культури як засобу пізнання права, не окреслюють можливі аспекти використання культурної парадигми розуміння права. При цьому, зазначимо, що частково відповіді на ці питання наводить колектив авторів, висвітлюючи цивілізаційний підхід у правознавстві та культурологічні компоненти мотивації права [5, с. 48-62, 131-146]. Однак, зважаючи на важливість саме соціокультурної парадигми розуміння права, вони потребують більш ґрунтовного пізнання.

Таким чином, сучасний транзитивний стан вітчизняного правознавства, багато у чому зумовлений розглядом права як явища, що штучно створене публічною владою (відбувається ототожнення закону та права), до якого народ не має безпосереднього відношення. Розвиток національного права у напрямі на доручення до західної правової культури, зумовлює необхідність розуміння права як явища культури, що створюється за участю народу, відтворює його самобутність, менталітет, цінності, культуру. Культура є фактором плюралізму розуміння права різними народами і зумовлює релятивізм правових цінностей. Саме соціокультурна парадигма дозволяє пізнати справжню сутність права, посилити його регулятивні можливості.

Список використаних джерел

1. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций. Москва: ООО «Издательство АСТ», 2003. 603 с.
2. Петришин О.В. Право як соціальне явище: особливості юридичного підходу. Проблеми філософії права. 2006-2007. Том IV-V. С. 73-83.
3. Павко А.І. Право і культура: методологічні проблеми взаємовпливу. Юридична наука. 2012. № 4. С. 12-18.
4. Литвинов О. М. Право як феномен культури: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.12. Харків, 2016. 43 с.
5. Методика та інноватика загальнотеоретичної юриспруденції. За ред. Ю.М. Оборотова. Одеса: Фенікс, 2019. 420 с.

Лисенко В. В.

Доктор юридичних наук, професор, професор кафедри кримінального процесу та криміналістики Університету державної фіскальної служби України, м. Ірпінь, Україна

Узагальнені матеріали як важливе джерело інформації про легалізацію коштів злочинного походження

Важливим аспектом у протидії легалізації доходів злочинного походження є своєчасне отримання первинної інформації про такі фінансові операції, а також даних

щодо предикатних злочинів, які стали джерелом отримання злочинних доходів. Здебільшого джерелом інформації про факти легалізації доходів злочинного походження є дані оперативно-розшукової діяльності правоохоронних органів (СБУ, Національної поліції України, підрозділів податкової міліції Державної фіскальної служби України). Ще одним напрямом надходження інформації про факти відмивання доходів злочинного походження до правоохоронних органів є дані від органів, на які покладено здійснення фінансового моніторингу та виявлення сумнівних фінансових операцій (Державна служба фінансового моніторингу України як підрозділ фінансової розвідки України).

Ситуація, коли джерелом інформації про факти легалізації (відмивання) коштів злочинного походження є матеріали Державної служби фінансового моніторингу України, на яку покладено здійснення фінансового моніторингу та виявлення сумнівних фінансових операцій, останнім часом, все частіше зустрічається у діяльності правоохоронних органів. У 2019 р. Держфінмоніторингом було підготовлено 893 матеріали (з них 503 узагальнених матеріалів та 390 додаткових узагальнених матеріалів) та спрямовано правоохоронним органам відповідно до підслідності злочинів, визначених ст. 216 КПК України [1]. Зазначені узагальнюючі матеріали були спрямовані до таких правоохоронних органів: 1) органів прокуратури – 117; 2) податкової міліції Державної фіскальної служби України – 218; 3) Національної поліції України – 173; 4) Служби безпеки України – 215; 5) Національного антикорупційного бюро України – 155; 6) Державного бюро розслідувань – 15 узагальнених матеріалів.

Важливим у цьому напрямі є також питання щодо змісту та відповідного аналізу узагальнених матеріалів, які надходять від Державної служби фінансового моніторингу України як підрозділу фінансової розвідки України та прийняття правоохоронними органами відповідного процесуального рішення.

Відповідно до Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» (п. 4 ст. 18 Закону) у разі наявності достатніх підстав вважати, що фінансова операція або сукупність пов'язаних між собою фінансових операцій можуть бути пов'язані з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванням тероризму чи фінансуванням розповсюдження зброї масового знищення, подає до правоохоронних органів, уповноважених приймати рішення згідно з Кримінальним процесуальним кодексом України, а також розвідувальних органів України для проведення оперативно-розшукової діяльності відповідні узагальнені матеріали (додаткові узагальнені матеріали) та одержує від них інформацію про хід їх розгляду.

Узагальнені матеріали це відомості про фінансові операції, які були об'єктом фінансового моніторингу і за результатами аналізу яких у спеціально уповноваженого органу виникли підозри щодо відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму, або суспільно небезпечного діяння, що передує легалізації (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом. (п. 42 ст.1 Закону).

Варто відзначити, що узагальнені матеріали, які надходять від фінансової розвідки України, є повідомленням про вчинене кримінальне правопорушення. Такі матеріали також можуть бути підставою для здійснення правоохоронними та розвідувальними органами України оперативно-розшукової і контррозвідувальної діяльності. Форма та структура узагальнених матеріалів встановлюються центральним органом виконавчої влади з формування та забезпечення реалізації державної політики у сфері запобігання і протидії легалізації (відмиванням) доходів,

одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму, за погодженням з правоохоронними органами.

Особливості змісту узагальнених матеріалів, надання їх правоохоронним органам, інформаційна взаємодія й обмін інформацією визначений Порядком надання та розгляду узагальнених матеріалів, який затверджено спільним наказом Міністерства фінансів України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України 11 березня 2019 року № 103/162/384 [2].

Узагальнені матеріали фінансової розвідки мають містити такі дані: 1) опис суті фінансової операції (операцій), які можуть бути пов'язані з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, з відображенням дати та суми, на яку проведено фінансові операції, місця та обставин їх здійснення, взаємовідносин, а також зв'язків між особами, які їх вчинили; 2) опис суті фінансової операції (операцій), які можуть бути пов'язані з предикатним злочином; 3) опис суті фінансової операції (операцій), які дають можливість підозрювати, що фінансова операція або клієнт пов'язані із вчиненням іншого суспільно небезпечного діяння, яке визначене Кримінальним кодексом України як злочин, що не стосується легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом тощо.

У разі необхідності правоохоронні органи звертаються за додатковою інформацією до Державної служби фінансового моніторингу України, яка, за наявності, може надати її у розпорядження правоохоронних органів. Окрім зазначеного фінансова розвідка, за наявності, формує та надсилає до правоохоронних органів додаткові узагальнені матеріали. Додаткові узагальнені матеріали - це відомості, зібрані на основі аналізу додатково одержаної інформації на додачу до раніше поданих узагальнених матеріалів.

Складність вирішення ситуації, коли рішення щодо відкриття кримінального провадження приймається на підставі узагальнених матеріалів Державної служби фінансового моніторингу України, залежить від багатьох факторів. По-перше, не завжди дані про сумнівні фінансові операції свідчать про наявність складу злочину легалізації (відмивання) коштів злочинного походження. По-друге, процес здійснення фінансового моніторингу та підготовка узагальнених матеріалів займає значний час. Інформація до Державної служби фінансового моніторингу України надходить від органів, які здійснюють попередній фінансовий моніторинг, виявлення сумнівних фінансових операцій (банки тощо) [3]. Така ситуація створює умови для приховування слідів злочину, а також доходів, отриманих злочинним шляхом, приховування осіб, які брали участь у вчиненні злочину. Нерідко правоохоронні органи знаходяться у такій ситуації, коли грошові кошти перераховані за межі України, особи, які брали участь у вчиненні легалізації також знаходяться за кордоном. По-третє, процес збору первинних матеріалів потребує наявності інформації про окремі фінансові операції (рух грошових коштів на розрахунковому рахунку, рух коштів на кореспондентських рахунках банків-нерезидентів тощо). До відкриття кримінального провадження оперативні підрозділи мають певні обмеження щодо отримання інформації, яка становить банківську таємницю.

Ще одним складним питанням у цьому напрямі є те, що узагальнені матеріали, які надходять від підрозділу фінансової розвідки України, з метою запобігання незаконному розголошенню інформації, яка є в таких матеріалах, у тому числі під час передавання та розгляду, її розкриття та захисту здійснюються співробітниками правоохоронних органів (їх підрозділів) та Держфінмоніторингу відповідно до законодавства України, яке регламентує порядок використання документів, що містять інформацію з обмеженим доступом (для службового користування) [4]. Це свідчить про те, що напряму такі узагальнені матеріали не

можуть бути долучені до матеріалів кримінального провадження. З цього приводу на практиці виникає багато проблем. Окремі слідчі отримують дозвіл суду на знання грифу обмеженого доступу і долучають узагальнені матеріали до кримінального провадження, що не є правильним на нашу думку.

Узагальнені матеріали є результатом діяльності фінансової розвідки щодо аналізу здійснених фінансових операцій, які пов'язані із можливим відмиванням (легалізацією) коштів злочинного походження і тому правоохоронні органи мають лише використовувати таку інформацію у ході здійснення оперативно-розшукової чи розвідувальної діяльності, а також для здійснення слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій у ході розслідування злочинів, а не посилатися напряму на узагальнені матеріали як на доказ злочинної діяльності.

Вирішення питання про відкриття кримінального провадження щодо фактів легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом є достатньо складним питанням із-за специфіки злочинного діяння та характеристики його об'єктивної сторони. Первинна інформація щодо легалізації доходів злочинного походження надходить із різноманітних джерел, вимагає від слідчого знань не лише кримінального процесуального законодавства, а також нормативно-правових актів, що визначають особливості здійснення фінансових операцій, руху грошових коштів, особливостей здійснення окремих видів господарської діяльності.

Список використаних джерел

1. Інформування про результати роботи Держфінмоніторингу за 2019 рік. URL: http://www.sdfm.gov.ua/news.php?news_id=4020&lang=uk (дата звернення: 17.02.2020).
2. Порядок надання та розгляду узагальнених матеріалів. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0368-19?lang=ru> (дата звернення: 17.02.2020).
3. Порядок надання державними органами та органами місцевого самоврядування, державними реєстраторами інформації про фінансові операції та їх учасників до Державної служби фінансового моніторингу. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2015 р. № 708. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/708-2015-%D0%BF> (дата звернення: 17.02.2020).
4. Про затвердження Типової інструкції про порядок ведення обліку, зберігання, використання і знищення документів та інших матеріальних носіїв інформації, що містять службову інформацію. Постанова Кабінету Міністрів України від 19 жовтня 2016 р. № 736. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/736-2016-%D0%BF> (дата звернення: 17.02.2020).

Лук'янчиков Є. Д.

Доктор юридичних наук, професор, професор кафедри інформаційного права та права інтелектуальної власності, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», м. Київ, Україна

Процесуальна сутність тимчасового доступу до речей і документів

Розбудова правової держави відбувається в складних політичних та соціально економічних відносинах. Падіння економічного розвитку держави, закриття і ліквідація підприємств та організацій, стрімке зuboжіння населення супроводжується активізацією злочинного елемента. Суттєво впливає на стан та характер злочинності збройний конфлікт на Донбасі. Зухвалість поведінки злочинців як під час вчинення злочину, так і в процесі розслідування (значна їх кількість не визнають своєї вини у

вчиненому та чинять активну протидію розслідуванню) вимагає значних зусиль у формуванні судових доказів та викритті осіб у вчиненні суспільно-небезпечних діянь.

Прийнятий 2012 року КПК України суттєво розширив інструментарій пізнавальної діяльності органів досудового розслідування та прокурора. Поряд з традиційними слідчими діями запроваджено інститут негласних слідчих (розшукових) дій, які застосовуються для розкриття тяжких та особливо тяжких злочинів у випадках, якщо відомості про злочин та особу, яка його вчинила в інший спосіб отримати неможливо.

З метою підвищення результативності та дієвості кримінального провадження в чинному КПК України запроваджено інститут заходів забезпечення кримінального провадження. Цьому присвячено другий розділ КПК. Він складається з дев'яти глав, остання з яких містить норми, що врегульовують порядок застосування запобіжних заходів. Інститут заходів забезпечення кримінального провадження привертає увагу науковців та практиків, чим обумовлюється актуальність даної статті.

Метою даної статті є спроба визначити природу деяких з цих заходів та їх співвідношення з окремими слідчими діями, які спрямовані на формування судових доказів.

Під заходами забезпечення кримінального провадження розуміють передбачені КПК заходи примусового характеру, що застосовуються за наявності підстав та в порядку, встановлених законом, з метою подолання негативних обставин, що перешкоджають або можуть перешкоджати вирішенню завдань кримінального провадження [1, с. 256].

З наведеного вбачається, що мета застосування таких заходів відрізняється від мети провадження слідчих (розшукових) дій. Разом з тим, з аналізу сутності окремих заходів забезпечення кримінального провадження можна дійти висновку, що вони спрямовані на отримання інформації про обставини злочину, тобто спрямовані на формування доказів у провадженні. До таких заходів можна віднести тимчасовий доступ до речей і документів (ст. 159 КПК), а також тимчасове вилучення майна (ст. 167 КПК).

Тимчасовий доступ до речей і документів (ч. 1 ст. 159 КПК) полягає у наданні стороні кримінального провадження особою, у володінні якої знаходяться такі речі і документи можливості ознайомитися з ними, зробити їх копії та, у разі прийняття відповідного рішення слідчим суддею, судом, вилучити їх (здійснити виїмку). Застосування цього заходу можливе за наявності фактичних та юридичних підстав. Під фактичною підставою його застосування слід розуміти наявність у сторони, яка є ініціатором, фактичних даних (відомостей), що певні речі або документи, які можуть мати значення для встановлення обставин кримінального правопорушення перебувають у володінні певної особи. Юридичною підставою застосування тимчасового доступу до речей і документів є ухвала слідчого судді [2, с. 58].

Аналіз даної норми засвідчує, що за змістом сутність даного заходу ширша ніж назва статті. У назві статті йдеться про доступ до речей і документів. Це слід розуміти як отримання від їх володільця дозволу оглянути, ознайомитися з певним документом або предметом, зафіксувати його технічними засобами, зробити копію. Проте у змісті норми йдеться про можливість вилучити такі об'єкти (здійснити їх виїмку) у разі прийняття відповідного рішення слідчим суддею або судом. У клопотанні про тимчасовий доступ до речей і документів має бути відображено «обґрунтування необхідності вилучення речей і оригіналів або копій документів, якщо відповідне питання порушується стороною кримінального провадження» (п. 7

ч. 2 ст. 160 КПК). Законодавець не визначив порядок оформлення такого вилучення. Якщо для сторони обвинувачення це може бути складання протоколу, то яким чином має оформлювати такі дії сторона захисту, залишається без відповіді.

Отже, вже під час підготовки та наступного розгляду клопотання слідчий володіє достатніми даними про те, що є необхідність вилучення речей і оригіналів або копій документів. Незважаючи на це він звертається до слідчого судді з клопотанням про тимчасовий доступ до речей і документів, а не про проведення обшуку, що об'єктивно впливає з конкретної ситуації. Проведення в подібних випадках обшуку є цілком правомірним та закономірним. Мета слідчих дій і заходів забезпечення кримінального провадження суттєво відрізняється. Останні спрямовані на створення належних умов для кримінального провадження, а перші на формування судових доказів. Саме тому вважається недостатньо переконливою думка М. А. Макарова про те, що сторона обвинувачення вправі подати на розгляд слідчого судді клопотання про тимчасовий доступ та вилучення речей, які можуть бути речовими доказами, якщо немає фактичних підстав для проведення обшуку з метою їх відшукування [3, с. 100]. Якщо у слідчого є достатньо підстав клопотати про вилучення речей під час тимчасового доступу, то чому це не може бути підставою для клопотання про проведення обшуку і вилучення цих об'єктів. У таких випадках, дійсно, не обов'язково будуть проводитися пошукові заходи для відшукування необхідних об'єктів. Саме для таких випадків попередній КПК України містив норму про проведення виїмки, яка, як слідча дія, загубилася у чинному КПК України. Її завдання перенесені на тимчасовий доступ до речей і документів, що не відповідає сутності заходів забезпечення кримінального провадження. Це дає нам підстави підтримати тих авторів, які наголошують на тому, що на розгляд слідчого судді не повинні подаватись клопотання про доступ та вилучення речей, які можуть бути речовими доказами, оскільки це фактично зумовлює підміну слідчих дій заходами забезпечення кримінального провадження, що є неприпустимим [4, с. 115].

Неоднозначність визначення сутності тимчасового доступу до речей і документів призводить до того, що на практиці слідчі звертаються до слідчого судді з клопотанням про тимчасовий доступ до речей і документів у той час, коли за сутністю мав би проводитися обшук (за попереднім КПК – виїмка). Неправильне розуміння органами досудового розслідування, слідчими суддями положень кримінального процесуального закону фактично зумовлює підміну слідчих дій заходом забезпечення кримінального провадження, зазначається в узагальненнях вищих судових органів [5].

Дослідивши наведені обставини В. І. Галаган та І. В. Канфуї вважають за доцільне віднести тимчасовий доступ до речей і документів, які мають для кримінального провадження значення речових доказів, до інституту слідчих (розшукових) дій та внести відповідні зміни до КПК України [5, с. 106].

Подібна думка не є незаперечною. По-перше, чому автори ведуть мову тільки про речі і документи, які мають значення речових доказів. В практиці чимало документів у кримінальному провадженні не відносяться до речових доказів, але є документами, як джерелами доказів у звичайному їх розумінні. По-друге, вилучити предмети і документи завжди є можливість під час проведення обшуку. Самі автори проводили порівняння тимчасового доступу до речей і документів і обшуку та довели, що порядок отримання дозволу на їх застосування у багатьох питаннях збігається. Тому не має необхідності відносити цей захід забезпечення кримінального провадження до слідчих (розшукових) дій.

Разом з тим, не можна залишати не вирішеним питання, щодо різного підходу до їх тлумачення практиками та науковцями. Вважаємо за доцільне здійснити певні корегування ст. 160 КПК України. Для цього п. 7 ч. 2 даної статті, в якому міститься вимога «обґрунтування необхідності вилучення речей і оригіналів або копій документів» доцільно вилучити. В подібних випадках слідчому слід буде звертатися з клопотанням про проведення обшуку, як засобу отримання судових доказів.

На завершення слід зазначити, що процесуальна природа тимчасового доступу до речей і документів неоднозначна, потребує подальшого дослідження та унормування.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процес: підручник / за ред. В. Я. Тація, Ю. М. Грошевого, О. В. Капліної, О. Г. Шило. Х. : Право, 2013. 824 с.
2. Лук'янчиков Є. Д. Тимчасовий доступ до речей і документів та забезпечення прав особи. *70 років Декларації прав людини: здобутки та перспективи: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 6 грудня 2018 р.)* Київ, 2018. С. 57-61.
3. Макаров М. А. Судовий контроль у кримінальному провадженні: монографія. К. : Центр учбової літератури, 2016. 440 с.
4. Процесуальне керівництво прокурором досудовим розслідуванням: організаційно-правові та криміналістичні основи: наук.-практ. посіб. / ред. кол. І. М. Козьяков, В. Т. Маляренко, Г. П. Серeda, Є. Д. Скулиш, О. Н. Ярмиш. К.: Нац. акад. прок-ри України, 2014. 750 с.
5. Узагальнення судової практики щодо розгляду слідчим суддею клопотань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження від 07.02.2014 [Електронний ресурс]. URL : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/n0001740-14> (дата звернення: 31.01.2020).
6. Галаган В. І., Канфуї І. В. Процесуальні правовідносини слідчого, прокурора та слідчого судді на стадії досудового розслідування : монографія. Київ, 2018. 191 с.

Пархоменко Н. М.

Доктор юридичних наук, професор, учений секретар Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, м. Київ, Україна

Ляшенко Р. Д.

Кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри правознавства ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Проблема запровадження імперативного мандату народного депутата

Встановлення нормативно визначених механізмів контролю за дотриманням депутатським корпусом професійної дисципліни є першочерговим заданням. Перелік дисциплінарних покарань як політичної відповідальності, які можуть бути застосовані до депутатів-порушників у демократичних країнах, різноманітний – від простого попередження головуєчого до виключення депутата чи відкликання.

По суті йдеться про імперативний мандат як один із видів правової і політичної відповідальності депутатів за свою діяльність перед виборцями й партією та право відкликання депутата виборцями/партією, якщо він не виконує своїх зобов'язань. При цьому у більшості країн світу існує вільний депутатський мандат,

згідно якого народний обранець володіє більшою свободою у своїй професійній діяльності.

У конституціях багатьох країн міститься пряма заборона імперативного мандату. Про це безпосередньо йдеться, зокрема, у Конституціях Іспанії, Казахстану, Французької Республіки, Румунії, Молдови, Вірменії та ін. Аналіз конституційного регулювання статусу парламентарів зарубіжних країн дає підстави для висновку про закріплення різних складових вільного мандату у Конституціях Ісландії, Польщі, Словаччини, Словенії, Чехії, Австрії, Німеччини та ін. Ряд конституцій акцентує увагу на тому, що депутати парламенту є представниками держави, нації в цілому (ст. 152 Конституції Португалії, ст. 80 Конституції Туреччини) та не можуть бути відкликані виборцями (п. 14 Розділу II Конституції Латвії, ст. 62 Конституції Македонії).

Зазначені конституційні підходи зводяться до того, що депутат в парламенті повинен діяти на підставі власних міркувань в інтересах всього народу і що такий мандат містить необхідність віддавати перевагу загальнонародним інтересам.

Конституція України не містить прямої вказівки щодо характеру парламентського мандату, проте аналіз її положень дозволяє дійти висновку, що мандат народного депутата України не має імперативного характеру. Зокрема, згідно зі ст. 81 Конституції України повноваження народних депутатів України припиняються одночасно з припиненням повноважень Верховної Ради України, а серед підстав дострокового припинення повноважень народних депутатів України немає такої підстави, як відкликання виборцями.

Наразі ведуться активні дискусії щодо запровадження імперативного мандату народних депутатів України. До аргументів, що підтверджують таку необхідність слід віднести наступні: необхідність підвищення впливу народу України на діяльність обраних ним народних депутатів України; посилення політичної та правової відповідальності народних депутатів України; вдосконалення правового регулювання статусу народних депутатів України та підвищення ефективності роботи Верховної Ради України через позбавлення повноважень депутатів, які систематично та без поважних причин не виконують покладені на них обов'язки [1].

У 2014 та 2018 р.р. до Верховної Ради України було внесено два законопроекти про відкликання народного депутата України. Законопроект №1032 від 27.11.2014 р. відхилено та знято з розгляду з аргументацією, що дана законодавча ініціатива суперечить положенням ст. 81 Конституції України, яка має найвищу юридичну силу, а її норми є нормами прямої дії. Законопроект № 7481 від 10.01.2018 р. нині опрацьовується в Комітеті з питань правової політики та правосуддя. Разом з тим, юридичну оцінку запровадженню імперативного мандату народного депутата дав Конституційний Суд України. У Рішенні Конституційного Суду України (справа про виключення кандидатів у народні депутати України з виборчого списку політичної партії) зазначено, що «в умовах існування права дострокового припинення депутатських повноважень за рішенням вищого керівного органу партії можливість виключення кандидатів у народні депутати України з виборчого списку від партії після встановлення результатів виборів народних депутатів України за рішенням з'їзду (зборів, конференції) партії створює небезпеку надмірної залежності від партій як кандидатів у народні депутати України, висунутих партіями, так і народних депутатів України, обраних за пропорційною системою у загальнодержавному багатомандатному виборчому окрузі за виборчими списками від партій, а також призводить до посилення відмінностей між статусом народних депутатів України,

обраних за пропорційною системою у загальнодержавному багатомандатному виборчому окрузі за виборчими списками від партій, та статусом народних депутатів України, обраних за мажоритарною системою відносної більшості в одномандатних виборчих округах. Конституційний Суд України дійшов висновку, що можливість виключення партією кандидатів у народні депутати України з виборчого списку від партії після встановлення результатів виборів народних депутатів України за рішенням її з'їзду (зборів, конференції) суперечить принципам народовладдя; правової визначеності та правомірних очікувань як складовим принципам верховенства права; свободи політичної діяльності; вільних виборів та вільного волевиявлення виборців; вільного депутатського мандата» [2].

Народний депутат є представником народу у парламенті, обраний виборцями і уповноважений здійснювати депутатські повноваження виходячи із загальнонародних інтересів. Він бере на себе зобов'язання під час здійснення депутатських повноважень представляти весь народ (принцип вільного депутатського мандата). Представницька демократія є гарантією права громадян бути представленими в органах влади. Проте вказує на т зв. етичний зв'язок між виборцями та народними депутатами у контексті уникнення зловживань при виконанні представницької функції. Будь-які порушення чи зловживання порушують право громадян на представництво, оскільки парламентар діє від імені народу і в його інтересах [3, с. 17-19].

На думку І.Д. Сліденка, «відповідно до конституційної доктрини інститут позбавлення депутатського мандата є частиною статусу депутата. Депутати представницького органу мають однаковий статус (принцип єдності депутатського мандату). Оскільки народний депутат представляє не партію, а народ, у нього загальнодержавний мандат. Відповідно підстави для позбавлення мандата мають бути однакові, незалежно від типу виборчої системи. В тих державах, де існує імперативний мандат і мажоритарна система, виборці певного округу, оскільки вони вибирають депутата, теоретично можуть його відкликати. В країнах західної демократії імперативний мандат на місцевих виборах досить часте явище. Однак партія цього робити не може через те, що суб'єкти нерівнозначні» [4].

Попри це, така процедура є рідкістю в наші дні, оскільки регулярне проведення виборів забезпечує більш ефективний контроль над виборними представниками. Варто зазначити, що окрім виборів, мотивуючим засобом впливу на народних обранців виступає інститут громадської думки. По відношенню до виборних представників, це насамперед обумовлено виникненням загрози їх переобранню в разі неефективності виконання громадських запитів протягом часу дії мандату. В державах зі сталими (розвинутими) політичними традиціями громадська думка, з однієї сторони є елементом взаємозв'язку з виборцями, а з іншої – індикатором вибору політичної поведінки, відповідного вектору політичної діяльності [5, с. 76].

Список використаних джерел

1. Проект Закону про відкликання народного депутата України. Пояснювальна записка до проекту Закону України від 10.01.2018 р. № 7481. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63305 (дата звернення: 11.02.2020).
2. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 49 народних депутатів щодо відповідності Конституції України (конституційності) ч. 9 ст. 61, ч. 3 ст. 105 Закону України «Про вибори народних

депутатів України», пункту 3 розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про вибори народних депутатів України» щодо виключення кандидатів у народні депутати України з виборчого списку партії у багатомандатному окрузі» (справа про виключення кандидатів у народні депутати України з виборчого списку політичної партії). Рішення Конституційного Суду України від 21.12.2017 р. № 3-р/2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-17> (дата звернення: 11.02.2020).

3. García-Cuevas Roque, Elena «Violation of the right of the parliamentary representative to the exercise of the public office in equal conditions: a wrong interpretation of the rules of the procedure of the parliament of Andalucia» en *Revista General de Derecho Constitucional*, núm. 29, 2019, pp. 239-274 .

4. Окрема думка судді Конституційного Суду України Сліденка І.Д. стосовно Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 49 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини дев'ятої статті 61, частини третьої статті 105 Закону України «Про вибори народних депутатів України», пункту 3 розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про вибори народних депутатів України» щодо виключення кандидатів у народні депутати України з виборчого списку партії у багатомандатному окрузі» (справа про виключення кандидатів у народні депутати України з виборчого списку політичної партії). Конституційний Суд; Окрема думка від 21.12.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/nc03d710-17> (дата звернення: 13.02.2020).

5. Романюк П. В. Конституційно-правові засади інституту представницького мандату в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02 / П. В. Романюк ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2016. 180 с.

Таранова Т.С.

Доктор юридических наук, Белорусский государственный экономический университет, г. Минск, Республика Беларусь

Нгуен Ба Хуан

Магистрант, Белорусский государственный экономический университет, г. Минск, Республика Беларусь

Представитель в гражданском судопроизводстве в Республике Беларусь и Социалистической Республикой Вьетнам

Представительство в суде – это выполнение процессуальных действий одним лицом (представителем) от имени и в интересах другого лица (представляемого) в целях защиты его прав и интересов и получения благоприятного для представляемого судебного постановления. Значение представительства в белорусском гражданском судопроизводстве заключается в том, что участие представителя является одной из гарантий реализации конституционного права на судебную защиту. В соответствии со ст. 70 Гражданского процессуального кодекса Республики Беларусь (ГПК Республики Беларусь) граждане вправе вести свои дела в суде лично или через представителей. При этом личное участие в деле гражданина не лишает его права иметь по этому делу представителей. Объем прав представителя в гражданском судопроизводстве определяется законом и договором между представителем и представляемым. В

гражданском процессе выступать в деле в качестве представителя обладают лица, указанные в законе.

Анализируя положения Гражданского процессуального кодекса Социалистической Республики Вьетнам (далее – ГПК Вьетнама) следует указать, что в нем, также, как в ГПК Республики Беларусь, предусмотрено право сторон вести свои дела в суде с помощью представителя.

В соответствии со ст. 9 ГПК Вьетнама для защиты своих прав и законных интересов стороны имеют право обращаться к адвокатам или иным лицам. На суды возлагается ответственность за обеспечение условий для реализации сторонами их права на защиту своих законных прав и интересов в суде. Из содержания ст. 24 ГПК Вьетнама также следует, что суды ответственны за то, чтобы заинтересованным сторонам была предоставлена возможность защищать свои права и законные интересы, осуществлять права на участие в деле, собрание и представление доказательств и соответствующих материалов в суд, задавать вопросы и давать ответы на поставленные вопросы.

При этом никто не может ограничивать право сторон на защиту своих законных прав и интересов в суде.

В соответствии с белорусским гражданским процессуальным законодательством представитель должен соответствовать нескольким критериям: быть совершеннолетним и дееспособным лицом; не работать в качестве судьи, следователя и прокурора, кроме тех случаев, когда эти должностные лица участвуют в деле в качестве законных представителей недееспособных лиц, либо представителей суда, прокуратуры, либо другого органа расследования. Также в гражданском процессуальном законодательстве определен перечень лиц, которые могут быть представителями в суде: 1) адвокаты; 2) работники юридических лиц – по делам этих лиц; 3) уполномоченные общественных объединений (организаций), которым законом предоставлено право представлять и защищать в суде права и законные интересы членов этих общественных объединений (организаций) и других лиц; 4) уполномоченные организаций, которым законодательством предоставлено право представлять и защищать в суде права и законные интересы других лиц; 5) законные представители; 6) близкие родственники, супруг (супруга); 7) представители, назначенные судом; 8) один из процессуальных соучастников – по поручению этих соучастников; 9) патентный поверенный (ст. 72, 73 ГПК Республики Беларусь).

В ГПК Вьетнама содержится определение представителя, которым в соответствии со ст. 75 ГПК является лицо, участвующее в процессе в целях осуществления защиты законных прав и интересов заинтересованной стороны. В этой же норме (ст. 75 ГПК Вьетнама) законодатель перечисляет лиц, которые могут выступать в качестве представителей сторон в гражданском судопроизводстве. К таким лицам относятся: адвокаты, участвующие в процессе, в соответствии с законодательством об адвокатуре; сотрудники юридической помощи или лица, участвующие в оказании юридической помощи в соответствии с законом о правовой помощи; представители трудового коллектива работника, которые выступают в защиту прав и законных интересов работника в трудовых делах в соответствии с законодательством о труде и профессиональных союзах.

Кроме того, в ст. 75 ГПК Вьетнама выделяются граждане Вьетнама, которые также могут выступать представителями в суде. Это граждане, которые обладают полной правоспособностью, не имеют судимости, и в отношении которых не вынесены обвинительные приговоры, не приняты меры административной

ответственности, а также, если эти лица не являются должностными лицами суда, прокуратуры, или службы общественной безопасности. Также предусмотрено условие о наличии у гражданина высшего юридического образования.

Таким образом, в отличие от белорусского гражданского судопроизводства, в котором граждане могут выступать в качестве представителя суде учетом наличия со стороны родственных, либо брачных отношений, перечисленных в ст.72 ГПК Республики Беларусь, вьетнамский законодатель не указывает на эти отношения, а использует иной подход: с одной стороны, устанавливает условие об отсутствии у гражданина административно наказуемой ответственности и криминального прошлого, и, с другой стороны, устанавливает условие о наличии у гражданина высшего юридического образования.

Вместе с тем отмечаются схожие положения в белорусском и вьетнамском гражданском процессуальном законодательстве – об ограничении представительства лиц, занимающих должности в органах прокуратуре и суде (ст. 73 ГПК Республики Беларусь, ст. 75 ГПК Вьетнама).

В связи с изложенным можно указать, что расширение круга лиц, которые могли бы участвовать в качестве представителя в белорусском гражданском процессе на предмет предоставления такой возможности гражданам, имеющим высшее юридическое образование, если об этом лиц ходатайствуют стороны, представляется оправданным, способствует реализации принципа диспозитивности, принципа процессуальной экономии, принципа пользования юридической помощью (ст. 14, 18 ГПК Республики Беларусь).

В отличие от белорусского, во вьетнамском гражданском процессе действует процедура регистрации представителя. Для регистрации в качестве представителя в суд должны быть представлены соответствующие документы. Адвокаты представляют документы в соответствии с положениями Закона об адвокатуре. Сотрудники по оказанию правовой помощи и лица, участвующие в оказании юридической помощи, представляют в суд документы, выданные организациями, оказывающими юридическую помощь в соответствии с Законом о правовой помощи. Представители от трудового коллектива работника должны представить письменное подтверждение о том, что они назначены трудовым коллективом для защиты законных прав и интересов стороны. Если представителями в суде являются граждане Вьетнама, то суду предоставляются письменные ходатайства заинтересованных сторон, а также документы представителей, удостоверяющие личность. После проверки документов, в течение 3 рабочих дней со дня получения документов, суд регистрирует представителя в реестре, удовлетворяет ходатайство о представителе, поданное соответствующей стороной. В случае отклонения представителя, судом направляется письменное уведомление, содержащее объяснение.

Права и обязанности представителя в гражданском процессе предусмотрены в ст. 76 ГПК Вьетнама. В данной норме не разделяются отдельно права и обязанности. Очевидно, это обусловлено тем, что права представителя одновременно являются его обязанностями, и включают:

- участие представителя в процессе с момента возбуждения гражданского дела, или вступление в дело на любом этапе процесса;
- сбор и предоставление в суды материалов и доказательств, изучение материалов дела, право делать заметки, копировать необходимые материалы дела в целях защиты законных прав и интересов стороны, за исключением материалов, относящихся к государственной и иной тайне;

- участие в медиации, судебных заседаниях, а также право в письменной форме выступать в суде в защиту прав и законных интересов сторон;

- заявление ходатайств от имени участвующих в деле стороны о замене должностных лиц суда и (или) других участников процесса в соответствии с положениями ГПК Вьетнама;

- оказание правовой помощи сторонам, связанной с защитой их законных прав и интересов. Если представители уполномочены сторонами, представители передают в суд процессуальные и иные документы от имени сторон, а также передают документы сторонам;

- соблюдение прав и обязанностей, указанных в п. 1, 6, 16, 17, 18, 19 и 20 ст. 70 ГПК Вьетнама (в том числе, об уважении суда, строгом соблюдении процессуальных правил, обращении в учреждения, организации и к частным лицам, в которых находятся материалы и доказательства, для получения таких материалов и доказательств, о явке в суд в соответствии с повесткой суда, о соблюдении указаний суда, о заявлении ходатайства суду о вызове в суд определенных лиц, о приостановлении производства по делу).

- другие права и обязанности, предусмотренные законодательством.

В белорусском гражданском процессуальном законодательстве полномочиям представителя посвящена ст. 79 ГПК Республики Беларусь. Однако в данной норме указано о тех полномочиях, которые должны быть специально оговорены в доверенности, выданной представляемым лицом представителю. Как представляется, в ГПК Республики Беларусь целесообразно конкретизировать права и обязанности представителя, в том числе, право представителя запрашивать необходимые документы от государственных органов, общественных объединений, юридических лиц, а также совершать иные действия для оказания юридической помощи в порядке, предусмотренном законодательстве.

Цимбалюк В. С.

Доктор юридичних наук, старший науковий співробітник, професор кафедри галузевих юридичних наук Кременчуцького національного університету ім. М. Остроградського, м. Кременчук, Україна

Публічні наукові заходи, як інститут науково-освітнього права та тенденції його удосконалення

У порядку постановки проблеми у загальному вигляді пропонується звернути увагу на публічні наукові заходи, як інститут науково-освітнього права. Йому в українській правничій науці приділено мало уваги, хоча він відіграє дуже важливу роль у комунікації, донесення здобутків науки у освіту та практику, а не лише як складова публікацій здобувача наукового ступеня за темою дисертації, відображення наукових результатів, засвідчення апробації матеріалів дослідження.

Мета цієї публікації – висвітлення окремих результатів досліджень стосовно публічних наукових заходів як інституту науково-освітнього права та тенденції його змін.

Досліджень теми здійснювалося у порядку продовження розв'язання окремих проблем структуризації інститутів науково-освітнього права [1-15].

Загальні методологічні положення дослідження визначені на основі публікацій таких науковців як: І.В. Арістова, М.В. Загірняк, В.В. Костицький,

В.В. Локтіонова, Р.Д. Ляшенко, О.І. Максак, А.А. Митник, І.І. Митрофанов, В.Я. Настюк, С.В. Петков, О.В. Плескун, Т.Б. Поясок, Д.І. Сирота, В.Л. Скрипник, Є.Д. Скулиш, Т.М. Слободяник, М.Я. Швець та інші.

Виклад основного матеріалу дослідження пропонується із визначення інституційної сутності публічних наукових заходів (далі - ПНЗ): складова науково-освітньої діяльності; напрямок наукових досліджень; об'єкт саморегулювання на засадах приватного права і публічного регулювання.

ПНЗ - це різні види, форми організованих зібрань вчених та інших зацікавлених осіб з метою ознайомлення з новими результатами науки: конференції, конгреси, симпозиуми, форуми, семінари, наукові читання тощо.

За просторовою ознакою ПНЗ умовно поділяються на такі: місцеві – організуються у науковій чи освітній установі, закладі, за участю чи без участі окремих місцевих органів влади, підприємствами тощо; регіональні – між декількома такими установами, закладами тощо; всеукраїнські; міжнародні.

ПНЗ за формою участі умовно поділяються на: очні, заочні (дистанційні), із застосуванням Інтернет, комплексні (очно-заочні із застосуванням Інтернет-технологій) тощо.

Комплекс функцій ПНЗ умовно можна визначити у кількох взаємопов'язаних аспектах: комунікаційна – обмін результатами досліджень вченими між собою та практиками; різновид академічної мобільності; особистісні (оприлюднення та апробація наукових досліджень науковцем, облік його результатів у тому числі на здобуття наукового ступеню чи вченого звання, чи атестації, чи рейтингування у закладі, установі, пошук односторонців тощо); освітні – пропозиції нових знань суспільству, спільнотам за інтересами; корпоративні (показник результатів наукової діяльності структурного підрозділу чи всієї наукової установи чи закладу освіти тощо); державні (такі, що проводяться за ініціативою органів влади, їх структурних підрозділів із залученням науковців, вчених) для вирішення визначених актуальних проблем суспільного буття і т.д.

Важливим атрибутом ПНЗ є оформлення та видання за їх результатами матеріалів, як наукових праць. Дослідження практики дозволяє визначити такі: збірники тез чи збірники статей. Спостерігається тенденція, що залежно від обсягу подання матеріалів, окремі науково-освітні заклади, установи видають вибрані матеріали ПНЗ у формі колективних монографій, навчальних посібників, підручників тощо. Така практика має тенденцію у зв'язку із комодифікацією та надмірною бюрократичною зарегульованістю вимог щодо фахових наукових видань у формі часописів (журналів т. п.). Слід зазначити, що збірники праць за періодичними ПНЗ індексуються у деяких наукометричних базах, у тому числі міжнародних.

Висновки, пропозиції за результатами дослідження сформувалися такі:

1. Публічні наукові заходи, як інститут науково-освітнього права мають розглядатися у комплексі за принципом «дерева цілей». Вони реалізують декілька задач. Серед них провідними є: забезпечення комунікації вчених, освітян, практиків щодо нових наукових знань; оперативне донесення результатів наукових досліджень до зацікавленого кола суб'єктів тощо.

2. Пропонується визначення у публічному науково-освітньому законодавстві доповнення, що до опублікованих праць, що відображають основні наукові результати дисертації з відповідної галузі науки, віднести друковані, електронні форми доповідей, виступів у тому числі їх оприлюднення на відповідних ресурсах в Інтернет, а також з ними інші матеріали періодичних і не періодичних публічних

наукових заходів (наукових конференцій, конгресів, симпозіумів, семінарів, шкіл тощо), якщо обсяг цих матеріалів відповідає вимогам та оформленню наукових статей у друкованих фахових наукових виданнях, а також якщо їх електронні примірники розміщені для загального, відкритого доступу на Інтернет-ресурсах організаторів зазначених публічних наукових заходів та на електронних ресурсах Національної бібліотеки України ім. В.І.Вернацького та інших наукових бібліотек. Винятки щодо загальної доступності можуть визначатися відповідно до законодавства про державну таємницю.

3. Участь у публічних наукових заходах може бути засвідчена не лише іменними сертифікатами для учасників, що видаються організаторами таких публічних наукових заходів, а й зазначенням у програмі проведення публічного наукового заходу, або за змістом видання матеріалів відповідного публічного наукового заходу.

Список використаних джерел

1. Цимбалюк В. С. Інформаційне право: концептуальні положення до кодифікації інформаційного законодавства. Монографія. К. Освіта України. 2011. 426 с.

2. Цимбалюк В. С. Науково-освітнє право України: методологічні, концептуальні, доктринальні положення до стратегії державної політики розвитку країни. Інформація і право. 2016. №2(17). С.173-180.

3. Цимбалюк В. С. Міжгалузевий взаємозв'язок законодавства України про державну службу з науково-освітнім правом (як складова державної політики). Актуальні питання реалізації нового Закону України "Про державну службу". Всеукр. форум вчених-адміністративістів. Запоріжжя. 2016. С.112-115.

4. Цимбалюк В. С. Науково-освітнє право як основа гуманітарного, а отже і економічного розвитку суспільства. Наукові пошуки у III тисячолітті: соціальний, правовий, економічний та гуманітарний виміри. Збірник мат. міжнарод. наук.-практ.конф. Кіровоград. КОД. 2016. С. 166-169.

5. Цимбалюк В.С. Науково-освітнє право, як основа трансформацій у суспільстві знань та інноваційного розвитку України. Правові питання трансформації інформаційного суспільства в суспільство знань, як основи інноваційного розвитку України. Мат. наук.-практ.«круглого столу». К. НДІП НАПрН України. ННЦ інформаційного права та правових питань інформаційних технологій ФСП НТУУ «КПІ». 2016. С. 95–102.

6. Цимбалюк В.С. Правовий статус знання, як консолідованого об'єкта в інформаційному праві та праві інтелектуальної власності: методологічний аспект. Роль і місце інформаційного права і права інтелектуальної власності в сучасних умовах. Мат. наук.-практ.конф. К. НДІ інформатики та права, НДІ інтелектуальної власності НАПрН України. ННЦ інформаційного права та правових питань інформаційних технологій ФСП НТУУ «КПІ».2016.С.18–23.

7. Цимбалюк В.С Науково-освітнє право, як підгалузь інформаційного права України: тенденції формування і розвитку. Сучасні тенденції розбудови правової держави в Україні та світі. Мат. IV міжнарод.наук.-практ.конф. Житомир. ЖНАЕУ. 2016. С.139-140.

8. Цимбалюк В.С. Поєднання академічності та креативності в сучасній теорії права, у контексті науково-освітнього права. Публічне право. 2017. №3(27). С.65-72.

9. Цимбалюк В. С. Взаємозв'язок інноваційного права з науково-освітнім правом. Сучасні тенденції розбудови правової держави в Україні та світі. Зб. наук. статей за матеріалами V Міжнар.наук.-практ.конф. ЖНАЕУ. Житомир. 2017. С.196–199.

10. Цимбалюк В.С. Науково-освітня інформатика як об'єкт права. Сучасні тенденції розбудови правової держави в Україні та світі. Зб. наук. ст. за мат. VI Міжнар. наук.-практ. конф. ЖНАЕУ. Житомир. 2018. С.239-242.

11. Цимбалюк В.С. Концепти науково-освітньої інформатики як інституту публічного права. Концептуальні проблеми розвитку сучасної гуманітарної та прикладної науки. Мат. II Всеукр.наук.-практ.симпозіуму. Редакційно-видавничий відділ Університету Короля Данила. Івано-Франківськ. 2018. С.268-272. <https://iful.edu.ua/wp-content/uploads/2018/04/zbirnyk-20.04.2018.pdf>

12. Цимбалюк В.С. Діалектика у адміністративно-правовому регулюванні науково-освітньої сфери. Діалектичні та практичні питання перспектив розвитку правової науки в сучасних умовах. Матеріали ІХ міжнародній науково-практичній конференції. К. ДУІТ. 2019. С.276-28.

13. Цимбалюк В.С. Окремі конституційно-правові засади модернізації науково-освітньої сфери в контексті євроінтеграції України. Літописець. Вип. 14. 2019. С.22-28. http://eprints.zu.edu.ua/28640/1/Літописець_14.pdf.

14. Цимбалюк В.С. Тенденції адміністративно-правового стимулювання публікаційної активності у науково-освітній сфері України. Сучасні тенденції розбудови правової держави в Україні та світі. Зб. наук. статей за мат. VII Міжнар. наук.-практ.конф. ЖНАЕУ. Житомир.2019.С.47-49.

15. Цимбалюк В.С. Ціннісний вимір права у науково-освітній політиці України: здобутки, недоліки та перспективи. Конституційні цінності: правова природа та практика реалізації. Зб. тез міжнар. наук.-практич.конф. У 2-х част. Частина 2. Хмельницький. Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова. 2019. С.256-260.

Юшин С. О.

*Доктор економічних наук, професор, ННЦ «Інститут аграрної економіки»
НААНУ, м. Київ, Україна*

Аграрне Право як система орієнтирів Аграрного Устрою

Закон України «Про економічну самостійність Української РСР» (1990 р., № 142) у ст. 2 наголошував на необхідності забезпечити умови життя народу України, гідні сучасної цивілізації. За визначенням Е. Тоффлера [1], сучасна цивілізація – цивілізація «третьої хвилі» – інформаційного суспільства, яка у 2000 р. за змістом Окінавської хартії Глобального інформаційного суспільства (ГІС) отримала свій конкретний обрис, орієнтований на: сприяння людям та суспільствам у використанні знань та ідей; розробку ефективних національних і міжнародних стратегій; проведення економічних і структурних реформ з метою створення умов ефективної конкуренції і нововведень; раціональне управління макроекономікою, більш точне планування з боку ділових кіл і споживачів; принципи ефективного партнерства між державним і приватним секторами. При цьому Окінавська хартія застерігає: «усі ті країни, які не встигають за усе більш високими темпами розвитку ІТ, виявляються позбавленими можливості в повній мірі брати участь у житті інформаційного суспільства та економіки».

Е. Тоффлер [1] виділив у цивілізаційному процесі людства три «хвилі», де перша «хвиля» – аграрна, друга – індустріальна, третя – інформаційна. Аграрне право чисто аграрної «хвилі» – закони Хамурапі [2], де жорстко регулюються відносини власності та відповідальності учасників господарювання. Слід також навести приклади сюжетів біблійних конфліктів: Каїна (рослинника) та Авеля (тваринника); інноватора Ісаака, що отримав 100-разовий врожай ячменю, з філістимлянами, які через заздрість знищили виробничу базу інноватора та піддали його остракізму. Загалом, схожий підхід до аграрного права домінував і у часи Римської імперії [3]. Проте, за даними тогочасних фахівців [4], аграрна сфера вже розглядалася як об'єкт, що потребує системи виробничих стандартів з врахуванням елементів наукових досягнень («наука тваринництва є наука купувати худобу і, вигодовувати її так, щоб отримувати якомога найбільший дохід від тих, чийм ім'ям названо самі гроші: фундамент багатства – худоба»).

Таким чином, аграрне право на етапі «третьої хвилі» не може існувати відірвано від вимог часу, до яких відносяться пріоритети: науково-освітні та інвестиційно-інноваційні, інформатизації та стандартизації, сталого розвитку (гармонійності факторів: соціальних + екологічних + економічних). Так, Закон України «Про інвестиційну діяльність» (1991 р., № 1560) у ст. 11 говорить про створення пільгових умов інвесторам, що здійснюють впровадження відкриттів і винаходів, в АПК. Прийнята у 1999 р. Концепція науково-технологічного та інноваційного розвитку України (Постанова Верховної Ради України № 916) передбачала розроблення сучасних технологій і техніки для АПК. Прийнятий у 2002 р. Закон України «Про Генеральну схему планування території України» (№ 3059) для зони сільського господарства передбачав забезпечення сталого розвитку АПК та сільських населених пунктів. Закон України «Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року» (№ 2982, 2005 р.) серед пріоритетів виділяв сталий розвиток, аграрну науку і освіту, інноваційні проекти, стандарти, державне регулювання, продовольчу безпеку. Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 року (Постанова Кабінету Міністрів України № 1158, 2007 р.) передбачала суттєві позитивні зміни у питаннях сталого розвитку, формування інвестиційно-інноваційної моделі та інформаційно-комунікативних мереж, впровадження агроекологічних вимог і стандартів відповідно до регламентів ЄС тощо. Прийнятий у 2007 р. Закон України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки» (№ 537) передбачав вільний доступ до засобів ІКТ та усієї сукупності інформаційних ресурсів, особливо у сільській місцевості.

Аналіз змісту підручників з аграрного права [5-8] свідчить про те, що вони зосереджені переважно на аспектах права власності, договірному праві, організаційно-правових формах господарювання, правове регулювання ринків, тощо, тобто на аспектах функціонування галузі. Безумовно, окремі підручники розглядають, наприклад, інвестиційно-інноваційні аспекти господарювання [6]. Проте системний розгляд правових аспектів науково-інноваційного розвитку аграрного сектору був винесений за межі аграрного права. На сьогодні пошук в Інтернеті словосполучень «наукове право», «інноваційне право», «економічне право», «соціальне право» відповіді не дає. При цьому там міститься досить широкий перелік навчальних матеріалів з дисциплін «адміністративне право», «інформаційне право», «екологічне право», «інвестиційне право», «фінансове право». Саме тому стають актуальними запропоновані у докторській дисертації М.М. Чабаненка орієнтири на безпечність та

якість сільськогосподарської продукції, агроінвестиційні та агроінноваційні відносини, як і визначення «системи аграрного права» як цілісного комплексу відмежованих, разом із тим компліментарних аграрно-правових норм, що визначають права й покладають обов'язки на суб'єктів аграрного права [9]. Зрозуміло, що будь-який суб'єкт аграрного права прагне отримати від держави пільги та переваги у веденні своєї діяльності, але для цього він має виконати вимоги ст. 11.5 Господарського кодексу України («суб'єктам господарювання, які не враховують суспільні інтереси, відображені в програмних документах економічного і соціального розвитку, не можуть надаватися передбачені законом пільги та переваги» та ст. 5 абз. 2 Закону України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» («показники прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку є орієнтиром для розроблення суб'єктами підприємницької діяльності власних прогнозів, планів, бізнес-планів та інших документів»). Тому усі учасники господарювання мають поєднувати власні інтереси із суспільними з орієнтацією на власний розвиток.

У кожній державі існує ризик того, що її закони можуть перетворюватися на «прокрустове ложе», тобто ліквідувати правові новації. На це орієнтоване попередження Хамурапі: «Мої слова чудові, мої діяння не мають рівних! Тільки для нерозумного вони - пусте, але мудрому вони створені для дотримання. ... Якщо ж людина ... скасує закони, які я встановив, спотворить мої слова, змінить мої укази, зітре моє написане ім'я і напише своє ім'я або ж ... підучить іншого зробити це, то» на неї чекають вкрай «тяжкі покарання» в усіх можливих формах (нужденність і голод, потоп і пожежі, повстання і заколоти, військові поразки і хвороби) [2]. І Платон був проти того, щоб «встановлювати безліч різних законів і вносити в них поправки в розрахунку, що таким чином досягнуть досконалості» [10]; натомість законодавець має видавати «закони, що носять самий загальний характер, адресовані більшості, кожному ж – лише в більш грубому вигляді, викладаючи їх письмово або усно, відповідно до неписаних вітчизняних законів», тим більше що «турботами умілих правителів дотримується вірний державний лад, тому що сила мистецтва ставиться вище законів». Він визнає, що якби «землеробство і рослинництво, як і розведення коней, виявилися б проведеними згідно з письмовими приписами, як і всілякий догляд за стадами, передбачення, мистецтво служіння у всіх його видах, вся арифметика – чиста або в застосуванні до вимірювання поверхонь, глибин і швидкостей, – якби все це відбувалося згідно з приписами, а не за правилами мистецтва», то «усі без винятку мистецтва загинули б і, якщо закон забороняє дослідження, ніколи не відродилися б знову. І життя, важке і зараз, стало б зовсім нестерпним [11]. Отже, закони слід узгоджувати з реаліями та наукою.

Дослідження, проведені у ННЦ «Інститут аграрної економіки» НААНУ, встановили, що суспільний порядок організації та управління в аграрній сфері, що відбувся у післяприватизаційний період, не може вважатися гармонійним. Саме це й обумовило потребу сформуванню визнане суспільством стратегічне бачення Аграрного устрою України [12], яке на основі врахування ключових положень аграрного права та компліментарних до нього правових блоків, що у найбільшій мірі визначають характер і темпи аграрного розвитку, дає підстави запропонувати основні напрями реформування управління розвитком аграрного сектору в умовах децентралізації влади та Євроінтеграції, відповідно до вимог сталого інвестиційно-інноваційного розвитку, інформаційного суспільства і т.і.

Висновки: 1. Аграрне право є висхідним пунктом забезпечення порядку у системі функціонування такого надскладного сектору економіки – як аграрний сектор.

2. Система аграрного господарювання на етапі руху до інформаційного суспільства потребує відповідного розширення і поглиблення аграрного права.

3. Досконалість аграрного права повинна реалізуватися у форматі систем орієнтирів аграрного устрою відповідно до умов різних цивілізаційних «хвиль».

Список використаних джерел

1. Тоффлер Э. Третья волна / Э. Тоффлер ; Пер. с англ. – М.: ООО «Фирма «Издательство АСТ», 2010. – 784 с.

2. Законы вавилонского царя Хаммурапи. Перевод Якобсона В.А. / Хрестоматия по истории древнего Востока. 1. – М.: 1980. – С. 152-177

3. Юстиниан. Дигесты / Памятники римского права: Законы XII таблиц. Институции Гая. Дигесты Юстиниана. Учебное пособие – М.: Зерцало, 1996.

4. Катон, Варрон, Колумелла, Плиний. О сельском хозяйстве. – М.-Л.: ОГИЗ-СЕЛЬХОЗГИЗ, 1937. – 302 с.

5. Аграрне право України : підруч. / за ред. В. З. Янчука. – К. : Юрінком Інтер, 1999. – 718 с.

6. Аграрне право України : Підручник / За ред. О. О. Погрібного. – К.: Істина , 2007. – 448 с.

7. Аграрне право : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / за ред. В. П. Жушмана та А. М. Статівки. – Х. : Право, 2010. – 296 с.

8. Аграрне право України. Навчальний посібник. / Харитоновна Т.Є., Каракаш І.І. (ред.). – Одеса : Юридична література, 2017. – 436 с.

9. Чабаненко М. М. Система аграрного права України: методологічні засади становлення та розвитку : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.06 / М. М. Чабаненко ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. – Харків, 2016. – 40 с.

10. Платон. Государство // Платон. Собрание сочинений в 4 т. Т. 3/Пер. с древне-греч. – М.: Мысль, 1994. – С. 79-420.

11. Платон. Политик // Платон Собрание сочинений в 4 т. Т. 4/Пер. с древне-греч.. – М.: Мысль, 1994. – С. 3-70.

12. Аграрний устрій України : наукове видання ; за ред. Ю.О. Лупенка, М.Ф. Кропивка. – К.: ЕЕЦ «ІАЕ», 2017. – 72 с.

İdris Tuna

Ph. D. Candidate of Modern Turkish History Department at İstanbul University

SOCIAL SECURITY RIGHTS OF FOREIGNERS IN TURKEY

Codes in Turkish Law including Social rights of Foreigners living in Turkey have been formed by the Law of European Union (EU), United Nations (UN) and International Labour Organization (ILO) [2, p.209-211].

Social Security Rights of Foreigners will be given under some headings.

RIGHT TO LABOR

Foreigners must obtain residence and work permits from Provincial-Migration Administration in order to work in Turkey.

Work Permit Term

At first, work permit is issued for 1 year. After 1 year, work permit can be extended for 2 years provided to work at same workplace or profession.

Foreigners residing legally and uninterruptedly for at least 8 years in Turkey have the right to work indefinitely.

Foreigners who want to do their own business without depending on any employer are required to reside uninterruptedly 5 years.

Foreigners working without work permit and employers employing foreigners who do not have work permit are fined. Foreigners who do not pay fine shall be punished not to enter Turkey for 5 years.

Most of foreigners work in fields of domestic work and nursing, accommodations, entertainment, food and textile in Turkey [1, p.80-85].

Restriction for some Professions

Foreigners having work permit are not allowed to perform every profession. According to the Turkish legal system, some of the professions which foreigners cannot work are as follows: Advocacy, prosecution, judge, dentistry, veterinary, pharmacy, notary, customs consultancy, captain, fishery, tourist guidance, security guards such as police and military officers, civil servants [3].

Working Time

According to the labor law, working time a week is 45 hours. An employee who works more than 45 hours a week gets overtime pay from his/her employer. Overtime payment is 50 percent more than hourly wage per hour. Daily working hours are maximum 11 hours.

Holidays with Pay

There are a total of 8 holidays, 6 national and 2 religious holidays in Turkey. Employees have the right of holidays with pay.

The annual paid leave of employees who work between 1 ve 5 years is 14 days. For those working between 5 and 15 years are 20 days, and those who work more than 15 years are entitled to 26 days of paid leave a year.

Minimum Wage

As of the year 2020, the minimum wage is 2324 Turkish Lira.

Severance Pay

It is cash money that an employer is obliged to pay to his/her employee if the employer dismisses the employee. An employee must work for at least 1 year to get severance pay.

Retirement

Foreigners have the same as the retirement right of the Turkish. For retirement, there is an obligation to work at least 7200 days. Retirement age is 58 for women, 60 for men [4].

INSURANCE RIGHT

Uninsured employment is prohibited in Turkey. An employer who employs a foreign worker is required to issue an insurance status document of the employee and send it to the Social Security Institution within 30 days. Foreigners coming from the countries that the Social Security Agreement has not been signed between them and Turkey are considered to be insured from the end of the third month from the moment they start working [1. p. 80-84].

General Health Insurance

General Health Insurance is the insurance that provides the protection of people's health and their health expenses.

Foreigners who have a residence permit, but not less than a year, are entitled to utilize general health insurance, even without a work permit. However, foreigners residing in Turkey for less than a year can not benefit from general health insurance. Yet, foreigners having insurance in their own countries cannot have this insurance.

If foreign students studying in Turkey, starting from the date of registration apply for insurance within three months can have universal health insurance. However, if they pass this period, they are deprived of this right.

Spouses, children who are under 18 years of age, mothers and fathers of foreigners who have general health insurance can also benefit from this insurance. Foreigners who have general health insurance, spouses, children who are under 18 years of age, caring mothers and fathers can also benefit from this insurance. If children study at a university and are single, they can have the general health insurance until the age of 25 [6].

Voluntary Insurance

Another type of insurance is voluntary insurance. There is a requirement to pay a certain amount of fee in this insurance. The voluntary insurance's terms are as belowed:

- 1- Residing in Turkey
- 2- Being over the age of 18
- 3- Not benefiting from the other health insurances.

Foreigners wishing to have voluntary insurance, they should apply to the Social Security Institution [5].

Unemployment Insurance

Unemployment insurance is that an employee who is dismissed by his/her employer while working receives a certain amount of wages monthly from the government until he/she gets a job. The amount of unemployment salary is calculated according to last monthly salary of an employee. Accordingly, monthly unemployment salary cannot be less than 40 percent of last salary. In 2020, unemployment payment is at least 1177 TL in Turkey. Unemployment insurance wage is paid from 6 to 10 months.

Foreigners cannot benefit from unemployment insurance.

Today, the number of foreigners having residence or work permits in Turkey is approximately 1.500.000. The number of Ukrainians is around 20.000 [4].

Bibliography

1. Demir Müslim, "Social Security of Foreigners in Turkey", Journal of Social Security, March 2016, Volume 6, Number 1, Page 79-90.
2. Hasan Dursun, Yabancıların Sosyal Güvenlik Hakkına Genel Bir Bakış, Kamu-iş Dergisi, C:10, Ankara, 2009, s. 209-211.
3. T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, "Yabancıların Çalışma İzni". URL: <https://www.ailevecalisma.gov.tr/uigm/calisma-izni> (date of appeal: 10.03.2020).
4. Ata Kurumsal Danışmanlık. URL: <https://www.atakurumsal.com/turkiyede-yasayan-yabancilarin-sahip-oldugu-sosyal-haklar-nelerdir/> (date of appeal: 10.03.2020).
5. Sosyal Güvenlik Kurumu, "İsteğe Bağlı Sigortalılık", Sosyal Güvenlik Bilgi Dergisi, Yayın No: 72, Ankara, Mayıs 2013, s. 1-24.
6. Sosyal Güvenlik Kurumu, "Yabancılar İçin Genel Sağlık Sigortası", Sosyal Güvenlik Bilgi Dergisi, Yayın No: 72, Ankara, Mayıs 2013, s. 3-5.

Бондарчук Н.В.

*Кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри правознавства
ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна*

Цишнатій М. М.

Студентка І курсу спеціальності «Право» ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Нормативно-правове регулювання захисту прав на землю

Проведена державою земельна реформа передбачає необхідність більш раціонального і дбайливого, екологічно збалансованого землекористування, обумовлює стан, коли питання правового забезпечення належної експлуатації землі набуває особливого значення.

Аналіз практики використання земель свідчить, що, крім належного закріплення найбільш оптимальних правових форм реалізації земельних прав суб'єктів, необхідно також встановлення правових заходів, що гарантують ці права і їх захист. Важливим способом забезпечення прав на землю є закріплення в законодавстві їх гарантій. Встановлені гарантії цих прав повинні забезпечувати користувачам реальне здійснення ними своїх функцій.

На нашу думку, способи захисту прав на землю, можна класифікувати залежно від нормативно-правових актів, які їх закріплюють. А саме:

- 1) Конституційно-правові;
- 2) Земельно-правові;
- 3) Цивільно-правові.

Відтак перші з них закріплені в Основному Законі України, другі передбачені чинним земельним законодавством, зокрема, закріплені Земельним кодексом України (далі ЗК України) 2001 року в спеціальному розділі «Гарантії прав на землю» [2], треті знаходять своє закріплення договірним шляхом. Другі складають переважну більшість; наявність третіх обумовлено волевиявленням договірних суб'єктів, які при укладанні договорів на свій розсуд можуть встановлювати способи захисту земельних прав. При цьому слід підкреслити, що встановлені договірним шляхом способи повинні забезпечувати земельні інтереси не тільки сторін у договорі, але й держави в цілому.

Вирішення проблем гарантій та захисту прав на землю в умовах розвитку ринкових відносин є особливо вагомим, чим і можна пояснити актуальність наукових досліджень в цій сфері. Комплексне вивчення захисту прав на землю було зроблено М. В. Шульгою [3]. Дослідження інших вчених стосувалися в основному окремих питань цієї проблематики, які ґрунтувалися, як правило, на аналізі положень раніше діючого земельного законодавства [4; 5]. З прийняттям нового ЗК України та нормативних документів, що розвивають положення цього кодифікованого акту виникла необхідність продовження наукових пошуків у цій галузі.

В системі захисту прав на землю провідне місце займають конституційні положення. Основний Закон України визначає юридичні процедури, в рамках яких може здійснюватися охорона і захист земельних прав суб'єктів, що користуються земельними ділянками [6], а саме:

- а) судовий захист прав і свобод (ст. 55);
- б) право опротестувати в суді рішення, дії або бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб (ст. 55);

в) право на відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень (ст. 56);

г) право на правову допомогу (ст. 59).

Існування конституційних механізмів і процедур захисту прав громадян – необхідна умова для того, щоб ці проголошені права стали реальністю. Окремі конституційні положення в сфері гарантій і захисту земельних прав користувачів ділянками конкретизуються в земельному законодавстві, зокрема, як уже підкреслювалося, в ЗК України вперше виділений окремий розділ «Гарантії прав на землю». Відтак, орендарю земельної ділянки забезпечується захист його права на орендовану земельну ділянку нарівні із захистом права власності на неї. Землекористувач має право вимагати усунення будь-яких порушень його права на землю: а) витребувати орендовану земельну ділянку з будь-якого незаконного володіння та користування; б) усунення перешкод щодо її експлуатації; в) відшкодування збитків, завданих громадянами або юридичними особами та ін.

Органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування без дозволу суду не мають права втручатися в процес використання суб'єктами своїх повноважень щодо володіння та користування земельною ділянкою або встановлювати непередбачені законодавчими актами додаткові обмеження (ст. 154 ЗК України). Дана норма спрямована на забезпечення передбачених Конституцією та іншими законами України гарантій юридичної самостійності в реалізації прав щодо володіння та користування землями. Зокрема, ст. 19 Основного Закону зобов'язує органи державної влади, органи місцевого самоврядування та їх посадових осіб діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. Необґрунтоване втручання органів виконавчої влади або органів місцевого самоврядування в здійснення суб'єктом названих правочинів розглядається як порушення законодавства і прав користувачів земель.

При цьому не має значення, який спосіб і яку форму (письмову або усну) має таке втручання, бо останнє (з боку зазначених органів) можливо тільки на підставі рішення суду. Органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування несуть відповідальність за шкоду (як матеріальну, так і моральну), заподіяну їх неправомірним втручанням у дії осіб щодо володіння та користування земельною ділянкою (ст. 154 ЗК України). Ця правова норма базується на ст. 56 Основного Закону, яка передбачає, що кожен має право на відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю уповноважених органів при здійсненні ними своїх повноважень. У разі прийняття одним з названих органів акту, в порушення ними закону особи щодо володіння та користування земельною ділянкою, такий документ повинен визнаватися недійсним.

Відтак аналіз чинного законодавства України показав, що правові гарантії та захист прав суб'єктів – власників земельних ділянок та землекористувачів – являють собою систему нормативних приписів і правових способів, передбачених правовими нормами, що забезпечують юридичну можливість відповідних осіб придбати суб'єктивне земельне право і реалізувати його в процесі господарської діяльності, а при порушенні цього права розраховувати на його належний захист.

Список використаних джерел

1. Про схвалення Концепції Державної цільової програми розвитку земельних відносин в Україні на період до 2020 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 червня 2009 року. *Офіційний вісник України* від 17.07.2009 р. № 51. Ст. 1760.
2. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 3-4. Ст. 27.
3. Шульга М.В. Актуальные правовые проблемы земельных отношений в современных условиях. Харьков: Консум, 1998. 224 с.
4. Вовк Ю.А. Советское природоресурсовое право и правовая охрана окружающей среды: Учеб. пособ.: Общ. ч. Харьков: Вища шк., 1986. 160 с.
5. Семчик В.І. Соціально-правові гарантії земельної власності і землекористування. *Землевпорядний вісник*. 1997. № 1. С. 23-25.
6. Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

Бучинська А. Й.

*Кандидат юридичних наук, доцент кафедри правознавства ЖНАЕУ,
м. Житомир, Україна*

Банкрутство фізичних осіб в польському праві

Традиційно банкрутство або неплатоспроможність, під якою необхідно розуміти неспроможність боржника виконати після настання встановленого строку грошові зобов'язання перед кредиторами не інакше, як через відновлення його платоспроможності, більшою мірою стосувалась суб'єктів господарювання. Однак, не тільки суб'єкт господарювання, але і фізична особа може потрапити в складне фінансове становище з надзвичайних і незалежних від неї причин, таких, як наприклад, хвороба, нещасний випадок, втрата роботи тощо.

Польський законодавець запровадив інститут банкрутства фізичних осіб 5 грудня 2008 року шляхом внесення змін до Закону «Про банкрутство» від 28 лютого 2003 року. Основною метою запровадження цього інституту було обмеження соціального відчуження та створення фізичним особам, які не здійснюють підприємницьку діяльність, можливості для подальшого життя без обтяжень.

І мова йде, не про автоматичне списання існуючої заборгованості у фізичної особи, яка в силу життєвих обставин виявилась неплатоспроможною, але якщо це буде можливе, задовольнити вимоги кредиторів (а, оскільки, такими кредиторами найчастіше виступають банки, максимально захистити власне їх інтереси). Тому, першочерговою і основною метою банкрутства фізичних осіб, необхідно вважати зменшення або часткове чи повне погашення боргів [1, с. 25-26]. Таким чином, під банкрутством фізичних осіб необхідно розуміти зменшення або погашення зобов'язань фізичної особи, яка не здійснює підприємницьку діяльність, у разі виникнення неплатоспроможності.

Розпочати процедуру банкрутства щодо боржника – фізичної особи, є можливим у разі її неплатоспроможності. Боржник є неплатоспроможним, якщо він втратив здатність виконувати свої грошові зобов'язання. Вважається, що боржник втратив здатність виконувати свої грошові зобов'язання, якщо затримка виконання грошових зобов'язань перевищує три місяці. Необхідно підкреслити, що процедуру

банкрутства щодо фізичних осіб, можна ініціювати незалежно від кількості кредиторів, тобто навіть, якщо у боржника є тільки один кредитор [2, ст. 491²].

Порушити справу про банкрутство фізичних осіб, які не провадять господарську діяльність, може лише сам боржник. Кредитори не мають права в примусовому порядку порушувати такі провадження (на відміну від фізичних осіб – підприємців). Для порушення справи про банкрутство фізичних осіб, сам боржник звертається із заявою до районного суду (Господарський відділ банкрутства) за своїм місцем проживання.

Водночас вищезазначений Закон визначає випадки, коли боржник не може порушити справу про банкрутство фізичної особи, а саме, якщо боржник своїми діями спричинився до власної неплатоспроможності або внаслідок умислу чи в результаті грубої недбалості значно збільшив її ступінь. Також, якщо протягом десяти років до дня подачі заяви: 1) щодо боржника проводилась процедура банкрутства і провадження у справі було припинено з інших причин, ніж за заявою боржника; 2) встановлений для боржника план задоволення вимог кредиторів не був виконаний; 3) боржник, маючи такий обов'язок, всупереч положенням закону, не звернувся у встановлений строк із заявою про порушення справи про банкрутство; 4) юридичні дії боржника були визнані такими, що спрямовані на завдання шкоди кредиторам, за винятком випадків, коли провадження у справі обґрунтоване міркуваннями справедливості або гуманітарними цілями [2, ст. 491⁴].

Слід підкреслити, що провадження у справах про банкрутство у всіх випадках призводить до втрати всіх накопичених активів, оскільки, як зазначено в ст. 61 зазначеного Закону, в день оголошення банкрутства активи банкрута переходять у ліквідаційну масу, що служить задоволенню вимог кредиторів банкрута. Однак, з даного правила є виняток, а саме, якщо до складу майна банкрута входить квартира або односімейний будинок, в якому проживає банкрут, і необхідно задовольнити житлові потреби банкрута та його утриманців, із суми, отриманої від його продажу, банкруту відокремлюється сума, яка відповідає середній орендній платі житла в цій або ж сусідній місцевості на період від дванадцяти до двадцяти чотирьох місяців [2, ст. 491¹³].

Одним із ключових елементів будь-якого провадження у справі про банкрутство фізичної особи є прийняття плану задоволення вимог кредиторів. В ухвалі про затвердження плану задоволення вимог кредиторів, суд визначає, в якому обсязі та в який строк, але не більше тридцяти шести місяців, банкрут зобов'язаний сплатити зобов'язання, визнані згідно з переліком вимог, не виконаних у процесі провадження на підставі планів поділу, та в якій частині зобов'язання банкрута, що виникли до дати оголошення банкрутом, будуть припинені після плану погашення кредиторів [2, ст. 491¹⁵].

Зобов'язання, що виникли після оголошення банкрутства і не виконані в ході провадження враховуються в плані задоволення вимог кредиторів в повному обсязі, при цьому їх погашення може бути розстрочене на термін, що не перевищує передбаченого на виконання плану задоволення вимог кредиторів. Важливо, що законодавець в ст. 491¹⁵ зазначеного Закону гарантував, що в період виконання плану задоволення вимог кредиторів не допускається порушення виконавчого провадження щодо заборгованості, що виникли перед затвердженням плану задоволення вимог кредиторів, за винятком вимог, що виникають на підставі зобов'язань щодо сплати аліментів, непрацездатності, каліцтва, смерті, штрафів накладених судом тощо [2, ст. 491²¹].

Після виконання банкрутом зобов'язань, встановлених планом задоволення вимог кредиторів, суд ухвалює рішення про затвердження виконання плану задоволення вимог кредиторів та припинення зобов'язань банкрута, що виникли до дати оголошення банкрутства і не виконані внаслідок виконання плану задоволення вимог кредиторів.

Слід підкреслити, що суд припиняє зобов'язання банкрута без встановлення плану задоволення вимог кредиторів, якщо особиста ситуація банкрута чітко вказує на те, що він не зможе здійснити жодних виплат за планом задоволення вимог кредиторів [3].

Незважаючи на те, що оголошення банкрутства багатьом здається єдиним правильним рішенням, коли фізична особа неспроможна погашати борги, слід зазначити, що банкрутство може мати негативні наслідки для самої фізичної особи. Наприклад, можуть виникати обмеження щодо укладення такою особою цивільних договорів купівлі товарів тощо.

Наслідком банкрутства фізичної особи може бути той факт, що в ситуації, коли фізична особа – банкрут раптово і без належної підстави припинить свою професійну діяльність, вона може ризикувати тим, що буде припинене судове провадження у справі про банкрутство. В результаті цього, в майбутньому, будь-яке звільнення з боргу буде неможливим. Така фізична особа також буде виключена з реєстру неплатоспроможних боржників у Реєстрі національних судів. Негативні наслідки оголошення фізичної особи банкрутом пов'язані також з майном боржника. Така фізична особа втрачає всі права на управління своїм майном, і воно передається в управління арбітражного керуючого.

При цьому необхідно зазначити, що коли один з подружжя оголошується банкрутом, то автоматично між подружжям запроваджується роздільність майна. Таким чином, та частина майна, яка належить одному з подружжя визнаному судом банкрутом, приймає форму так званої ліквідаційної маси, і призначається для покриття судових витрат і задоволення вимог кредиторів.

Отже, польський законодавець врегульовуючи банкрутство фізичних осіб, з одного боку зняв боргове навантаження з боржника, який є неплатоспроможний, шляхом зменшення або часткового чи повного погашення боргів, а з іншого – захистив кредитора шляхом розстрочки та/або відстрочки погашення боргів боржником.

Список використаних джерел

1. Rafał Adamus Upadłość osoby fizycznej nieprowadzącej działalności gospodarczej. *Kwartalnik Okręgowej Izby Radców Prawnych w Katowicach*. 2015. № 2(6). С. 25-34.
2. Prawo upadłościowe: ustawa z dn. 28.02.2003 r. Dz.U. 2003 Nr 60 poz. 535.
3. Marcin Sysiak. Upadłość konsumencka - postępowanie upadłościowe wobec osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej (wybrane zagadnienia). URL: file:///C:/Users/777/Desktop/tematy/стаття%20банкрутство/Upadlosc_konsumencka.pdf (дата звернення: 25.02.2020 р.)

Василенко Л. П.

*Кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри правознавства ЖНАЕУ,
м. Житомир, Україна.*

Щодо питання розірвання або невиконання договорів про надання туристичних послуг за фактом встановлення форс-мажорних обставин

В Україні та світі тисячі туристів опинилися заручниками карантинних обмежень, через які вони не можуть скористатися своїм правом на відпочинок та здійснити заплановані туристичні поїздки, які були оплачені заздалегідь. Дані обмеження встановлені Рішенням Ради національної безпеки та оборони України від 13 березня 2020 р. «Про невідкладні заходи щодо забезпечення національної безпеки в умовах спалаху гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2», відповідно до якого вводяться обмеження в перетині державного кордону України. Також Постановою Кабінету Міністрів України від 11 березня 2020 р. №211 «Про запобігання поширенню на території України коронавірусу COVID-19», відповідно до якої з 12 березня до 24 квітня 2020 р. на усій території України встановлено карантин.

Торгово-промисловою палатою ця ситуація була визнана форс-мажором, тому виникає питання щодо подальшої долі у вирішенні спірних питань, які виникають між туроператорами (туристичними компаніями) та туристами щодо виконання взятих на себе зобов'язань.

Цивільним кодексом України (далі ЦКУ), Господарським кодексом України (далі ГК) та ЗУ «Про торгово-промислові палати в Україні» (далі Закон) врегульовані питання щодо визнання певної обставини форс-мажором та правових наслідків такого визнання.

Отже, відповідно до ч.2 ст.141 Закону та п.3.1 Регламенту Торгово-промислової палати «форс-мажорними обставинами (обставинами непереборної сили) є надзвичайні та невідворотні обставини, що об'єктивно унеможливають виконання зобов'язань, передбачених умовами договору (контракту, угоди тощо), обов'язків згідно із законодавчими та іншими нормативними актами» [1].

Правові наслідки невиконання зобов'язання в результаті форс мажору: по-перше: звільнення сторін від відповідальності за неналежне виконання умов договору. В даному випадку, необхідно довести, що неможливість виконання умов договору пов'язана саме з обставинами, які визнані форс-мажором. По-друге: продовження терміну виконання сторонами своїх договірних зобов'язань, якщо таке продовження є можливим, та не вплине на належне їх виконання.

Норми ЗУ «Про туризм» врегульовують цю ситуацію аналогічним чином. Відповідно до його положень туроператор також звільняється від відповідальності перед туристом, якщо невиконання або неналежне виконання умов договору на туристичне обслуговування пов'язане з настанням обставин, які визнані форс-мажором [2].

Таким чином, ми можемо говорити про звільнення від відповідальності (стягнення неустойки, відшкодування завданої шкоди і т.д.). Але виникає питання, чи може бути туроператор звільнений від виконання зобов'язання. Чи може це зобов'язання бути виконане в інший час.

Відповідно до ст. 607 ЦКУ зобов'язання припиняється неможливістю його виконання у зв'язку з обставинами, за яку жодна із сторін не відповідає. Відповідно до ст. 617 ЦКУ особа, яка порушила зобов'язання звільняється від відповідальності,

якщо вона доведе, що це порушення сталося внаслідок непереборної сили або випадку [3], тобто форс-мажору.

В результаті форс-мажору туристична фірма не має можливості виконати своє зобов'язання у даний проміжок часу, коли діють карантинні обмеження. Але ж туристи відповідно до умов договору з туристичною компанією зазвичай оплачують тур заздалегідь.

Припинення зобов'язання неможливістю виконання по-різному впливає на зустрічне зобов'язання, що ґрунтується на тому ж договорі, що і зобов'язання, яке припинене неможливістю виконання, залежно від виконання чи невиконання зустрічного зобов'язання. Якщо зустрічне зобов'язання не виконане ні повністю, ні частково, воно втрачає підставу в зв'язку з припиненням неможливістю виконання пов'язаного з ним зобов'язання. Якщо зустрічне зобов'язання виконане повністю (в нашому випадку оплата туристом послуг туроператору), тоді таке виконання виключає припинення в силу неможливістю виконання пов'язаного з ним зобов'язання. Це веде до виникнення зобов'язання з приводу безпідставного набуття майна (ст. 1212 ЦК) [4].

Отже, туроператор зобов'язаний повернути кошти або запропонувати інший шлях. В даному конкретному випадку ми бачимо, що туроператори обрали шлях переукладення договору на інший період. Якщо сторони домовляються про таке вирішення питання, це не є порушенням законодавства. Але якщо домовленість не буде досягнута, буде виникати ситуація вирішення спору у суді.

Нажаль, даними нормативно правовими актами не передбачені положення, якими врегульовувалися б фінансові спори між сторонами. У зв'язку з тим, що чинним законодавством не передбачений чіткий порядок здійснення розрахунків, туристичні компанії використовують всі можливі варіанти уникнення необхідності повернення коштів.

Для того, щоб уникнути зазначеної негативної практики та покращення ситуації щодо захисту законних прав та інтересів туристів, необхідно на законодавчому рівні передбачити відповідальність і чіткий механізм фінансових компенсацій туроператора та/або туристичної фірми перед туристом.

У зв'язку з тим, що законодавство України у сфері туризму недосконале, українські туристи законодавчо не захищені ще на етапі укладення договорів про надання туристичних послуг.

На цьому етапі відбувається порушення одного із основних галузевих принципів (засад) цивільного права, який передбачений у ст. 3 ЦКУ, це принцип свободи договору. Ст. 627 ЦКУ закріплює свободу щодо укладення договору, виборі контрагента та визначенні умов договору з урахуванням вимог ЦК, інших актів цивільного законодавства, звичаїв ділового обороту, вимог розумності та справедливості. Обмеження свободи договорів може бути встановлене лише законом. Підставою для обмежень є захист суспільних інтересів.

Зазвичай на практиці ситуація з укладення договору зводиться лише до того, що туристу пропонують підписати уже підготовлений туристичною фірмою договір без можливості внесення змін та доповнень до нього.

Крім того, нормами законодавства передбачено лише базові гарантії для туристів та незначну відповідальність для туристичних фірм та /або туроператорів. Проблема полягає і у тому, що туристичні компанії індивідуально складають договори щодо надання ними туристичних послуг. Зазвичай, у цих договорах передбачена мінімальна кількість конкретних обов'язків для туроператора або

турагента та єдиний обов'язок туриста щодо сплати винагороди за туристичні послуги.

Як наслідок, виникає ситуація, коли ні туристична компанія, ні сам турист не можуть зрозуміти з договору, як потрібно вирішувати проблему, якщо така виникла.

Тому, на законодавчому рівні необхідно затвердити форму типового договору про надання туристичних послуг, в якому були б максимально враховані інтереси обох сторін і регулювалися їх відносини в конфліктних ситуаціях, в тому числі і при настанні форс-мажору.

Карантинні обмеження затягнуться на невизначений час, і скоріше всього на тривалий. У майбутньому може змінитися ситуація щодо вартості, умов, періодів туристичних турів, які для туриста будуть вкрай не вигідними. Тому перебронювання, яке запропонували туроператори може привести до ситуації, коли туристи масово почнуть вимагати розірвання договору на підставі ст. 652 ЦКУ у зв'язку з істотною зміною обставин, якими сторони керувалися при укладенні договору.

На законодавчому рівні питання щодо врегулювання фінансової сторони такого спору на достатньому рівні не врегульовано. Закони України не визначають порядок фінансових взаємин туроператорів з туристами у випадку виникнення форс-мажорних ситуацій. Тому з урахуванням сучасних викликів необхідно внести зміни до законодавства про туризм та визначити пріоритетними напрямками розвитку туристичної політики захист прав туристів, передбачити відповідальність та чіткий механізм фінансових компенсацій.

Список використаних джерел

1. Про торгово-промислові палати в Україні: Закон України від 02.12.1997 № 671/97-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/671/97-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 08.03.2020).

2. Про туризм: Закон України від 15.09.1995 № 324/95-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 09.03.2020).

3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 10.03.2020).

4. Науково-практичний коментар до ст. 607 ЦКУ URL: <http://jurists.org.ua/civil-law/3202-naukovo-praktichniy-komentar-do-st-607-civlnogo-kodeksu-ukrayini.html> (дата звернення: 10.03.2020).

Войтович Н. Ф.

Кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри спеціальних історичних дисциплін та правознавства Житомирського державного університету імені І. Франка, м. Житомир, Україна

Поняття спостереження у системі заходів оперативно-розшукової діяльності та негласних слідчих дій

Спостереження використовувалося державою фактично з моменту її створення. Залежності від історичного етапу воно змінювало назву: «негласне», «таємне», «зовнішнє», «оперативне спостереження», «приховане», «контроль за особами, які становлять оперативний інтерес». Так, «негласне» і «таємне» спостереження однаково означає, що воно здійснюється таємно від сторонніх осіб.

«Зовнішнє спостереження» одночасно означає, що спостереження має безконтактний характер, тобто без всякої взаємодії з об'єктом спостереження на відміну від, наприклад, внутрішнього (агентурного) спостереження.

На думку деяких авторів, поняття «оперативне спостереження» є ширшим, що охоплює такий його різновид, як зовнішнє спостереження, здійснюване оперативними працівниками.

Аналіз наукових здобутків показує, що, незважаючи на активні розробки теорії оперативного мистецтва у Російській імперії та першій половині ХХ ст. в СРСР до 1950-х рр., спостереження не набуло чіткого наукового визначення.

Спробу визначити поняття візуального спостереження вперше зробив П.К. Гребнев. Суть його полягає в тому, що за особами, які становлять інтерес, протягом певного часу стежать розвідники [1, с. 4]. Ми згодні з І.Р. Шинкаренком у тому, що це визначення не розкривало сутність спостереження, оскільки в ньому відсутнє посилання на його суб'єкти та мету [2, с. 32].

Наступним кроком у розвитку теоретичного уявлення про візуальне спостереження як оперативно-розшукового методу отримання інформації були визначення, наведені В.Н. Єсіним та В.А. Лукашковым, які стверджували, що це здійснюване працівниками оперативної служби негласне спостереження за особами, які становлять оперативний інтерес для органів МВС з метою збирання відомостей про їхню поведінку, спосіб життя, зв'язки і злочинну діяльність.

У цьому визначенні вказується на негласний характер, цілі, об'єкти та суб'єкти спостереження, що відрізняє метод візуального спостереження від загальнонаукових методів пізнання.

Подальші спроби розглянути даний метод та дати його визначення зробили А.К. Семенов, Е.П. Петров, В.А. Лукашов, які у своїх роботах визначили такі особливості прихованого спостереження, як «негласність» та «зовнішність».

Значний внесок у з'ясування сутності та змісту спостереження як заходу та методу оперативно-розшукової діяльності зробили представники психологічної науки, які зазначили, що під спостереженням у науці розуміється «планомірне, цілеспрямоване сприйняття об'єктів і явищ оточуючого світу, що обумовлено завданням діяльності».

Водночас слушною є думка про двоєдиність спостереження: загальний метод пізнання та метод отримання первинних емпіричних даних [3, с. 3-14].

Таким чином, можемо констатувати, що отримання знань про будь-який об'єкт починаються з безпосереднього спостереження живої дійсності, діяльності або її результатів. Це є слушним для оперативно-розшукової діяльності, основним завданням якої є одержання оперативної інформації. Одним із джерел такої інформації може бути візуальне (зовнішнє) спостереження. Від того, як точно буде визначено сучасне поняття візуального (зовнішнього) спостереження як методу та заходу оперативно-розшукової діяльності, а також згідно з КПК – негласної слідчої (розшукової) дії (ст. 269 КПК України), залежить ефективність його використання у протидії злочинності.

Слід підкреслити, що вперше О.К. Семеновим, як ознаки спостереження, були встановлені підпорядкованість чітко визначеним меті та завданням і фіксація за допомогою технічних засобів отриманої інформації.

Усі методи ОРД можна розглядати з двох позицій: 1) наукові - ті, що слугують виявленню, систематизації й аналізу закономірностей розвідувально-пошукової роботи; 2) практичні - ті, що забезпечують виконання завдань оперативних

підрозділів щодо попередження, розкриття злочинів і розшуку осіб, які пропали безвісті.

Аналіз теоретичних здобутків останніх років дозволяє зробити висновок, що загальний метод пізнання стосовно оперативно-розшукової діяльності має свої особливості, а саме: об'єкт пізнання: явища, злочин, конкретний об'єкт, дії особи, процес пізнання відбувається з використанням спеціальних, здебільшого негласних засобів і прийомів, хоча кінцева мета його єдина з кримінально-процесуальною; основним суб'єктом пізнання є посадова особа – оперативний працівник; кінцева мета оперативно-розшукового пізнання – установлення всіх обставин злочинної діяльності та особи, яка вчинила злочин, для наступного вирішення питання про її відповідальність і відшкодування нею шкоди [4, с. 6].

Виходячи з наведеного та порівнявши його з точками зору представників кримінології, криміналістики та кримінального процесу, спостереження як метод пізнання можна визначити як цілеспрямоване сприйняття, що здійснюється з метою вивчення об'єкта або явища.

Однак друга, виконавча частина методів ОРД є найбільш складною. Фундаментальні знання та вміння застосовувати на практиці методи ОРД надає йому фундаментальну базу для досягнення загальної (стратегічної) мети - профілактики чи розкриття кожного окремого злочину, розшуку осіб, які переховуються від слідства чи суду, розшуку безвісно відсутньої особи або для вирішення окремої мети - документування злочинних дій, отримання необхідної інформації про особу, яка становить оперативний інтерес, виявлення місцезнаходження розшукуваного злочинця тощо.

Визначаючи суть візуального спостереження, необхідно зупинитися на питанні визначення його місця в теорії ОРД та його співвідношення з іншими теоретичними категоріями, таких як: захід ОРД – негласна слідча (розшукова) дія.

Оперативно-розшукова діяльність має свої виявлення і закріплення в нормах права. Тому, визначаючи методи, приміром, розвідувально-пошукової роботи, не можна ігнорувати її нормативний характер.

Відповідно до ст. 2 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» її поняття визначається як система гласних і негласних пошукових, розвідувальних та контррозвідувальних заходів, що здійснюються із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів. При цьому бракує детального викладення заходів, які являють собою зміст оперативно-розшукової діяльності.

В узагальненому вигляді аналіз визначень дозволяє відокремити такі відмінні ознаки оперативно-розшукових заходів від інших заходів протидії злочинності: самостійна складова оперативно-розшукової діяльності, яка у своїй сукупності складає її зміст; законодавча закріпленість ОРЗ; можливість їх проведення тільки спеціально уповноваженими суб'єктами; здійснення у відповідності з вимогами, встановленими нормативно-правовими актами; застосування переважно негласних засобів та методів у поєднанні з гласними засобами та методами; розвідувальна пошукова спрямованість ОРЗ; спрямованість на безпосереднє виявлення та використання фактичних даних, необхідних для вирішення завдань ОРД.

Таким чином, на відміну від оперативно-розшукового методу оперативно-розшуковий захід являє собою передбачене Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» суспільно значуще, свідоме та конфіденційно (в організаційному й тактичному аспектах) проваджуване оперативно-розшукове діяння – дію, сукупністю яких провадиться оперативно-розшукова діяльність.

Дійсно, розглядаючи оперативно-розшукову діяльність в інформаційно-пізнавальній площині, оперативно-розшукові заходи розуміють як методи (способи) здобування фактичної інформації, необхідної для ухвалення рішення в оперативно-розшуковій діяльності. Інакше кажучи, оперативно-розшукові заходи є практичним втіленням методів оперативно-розшукової діяльності, що, на нашу думку, і підтверджує вищезазначене.

В КПК України запроваджений інститут – негласних слідчих (розшукових) дій, але їх система, зміст та процесуальна форма чітко не визначені.

С.В. Єськов стверджує, що інститут негласних слідчих (розшукових) дій – синтетичне утворення, отримане шляхом інтеграції оперативно-розшукового супроводження розслідування кримінальних проваджень з досудовим слідством – різних за правовим режимом, але близьких за пізнавальною природою форм діяльності [5, с. 8-10].

Не віднесення «спостереження за особою, річчю або місцем» (ст.269 КПК України) до негласних слідчих (розшукових) дій, пов'язаних з втручанням у приватне спілкування, викликає непорозуміння.

Також сфера застосування спостереження, тільки при провадженні тяжких та особливо тяжких злочинів не зовсім задовольняє слідчу практику (наприклад, розслідування корупційних правопорушень, злочині, пов'язаних з недоторканістю житла).

Системність та логічність таких негласних слідчих (розшукових) дій, як «аудіо-, відео контроль місця», «аудіо-, відео контроль особи» та «спостереження за особою, річчю або місцем», регламентують одне й теж спостереження, але в залежності від місця та способу.

Підбиваючи підсумки, сутності та ознак спостереження, його місця серед ОРЗ та негласних слідчих (розшукових) дій, можна зробити такі висновки: спостереження визначається як: метод ОРД, оперативно-розшуковий захід та негласна слідча (розшукова) дія; інститут спостереження - негласної слідчої (розшукової) дії – потребує нормативно-правового удосконалення виходячи з її предмету, методу та принципів юридичної визначеності, умов крайньої необхідності, тоді як іншими заходами досягти більш вагомий суспільно-корисної мети не має можливості.

Список використаних джерел

1. Гребнев П. К. Наружное наблюдение : учеб. пособие / П. К. Гребнев. – М. : ВНИИ МВД СССР, 1953. – 176 с.
2. Шинкаренко І. Р. Правові та організаційно-тактичні питання діяльності підрозділів кримінального пошуку органів внутрішніх справ (за матеріалами органів внутрішніх справ України) : дис. ... кандидата юрид. наук : 21.00.06 / Шинкаренко Ігор Ростиславович. – Х., 1997. – 303 с.
3. Петров Э. П. Метод наблюдения в оперативно-розыскной деятельности / Е. П. Петров // Тр. ВНИИ МВД СССР. – 1977. – № 42. – С. 3-14.
4. Гончар С. І. До знахабнілих збувальників наркотиків ми небайдужі / С. І. Гончар // Експрес-інформація / ГУКП МВС України. – 2000. – № 2. – С. 38-40.
5. Єськов С. В. Втручання у приватне спілкування як елемент системи слідчих (розшукових) дій / С. В. Єськов // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. – 2013. – Вип. 2. – С. 264–274.

Козыревская Л. А.

Доцент, кандидат юридических наук, Белорусский государственный экономический университет, г. Минск, Республика Беларусь

Договор купли-продажи доли в обществах с ограниченной (дополнительной) ответственностью: общая характеристика

Распространение юридических лиц корпоративного типа, т.е. организаций, основанных на коллективном участии, привело к формированию в рамках гражданского права специального блока правовых норм, направленных на урегулирование внутренних отношений в подобных объединениях. Причем первоначально как в доктрине, так и в нормативной практике при формировании механизма правового регулирования данной сферы превалировал подход, основанный на распространении уже известных правовых конструкций на отношения, связанные с членством в различного рода организациях. Однако такой подход не всегда позволяет учесть специфику указанных отношений, что побудило, например, российского законодателя выделить специальную группу прав – корпоративные права [1, п. 3 ст. 48]. В этой связи нуждаются в переосмыслении с учетом существенных характеристик корпоративных отношений отдельные институты, обслуживающие эти отношения, в частности правовые формы отчуждения долей (паев, акций) в уставных фондах обществ.

В качестве основной формы распоряжения долей в обществах с ограниченной (дополнительной) ответственностью и белорусский, и украинский законодатель выбрал форму договора купли-продажи. Понятие договора купли-продажи в Гражданских кодексах (далее – ГК) Беларуси и Украины определяется сходным образом через указание на возмездную передачу товара в собственность покупателя (Украина) или хозяйственное ведение, оперативное управление, если из существа обязательства или статуса стороны в обязательстве не вытекает иное (Беларусь) [2, п. 1 ст. 424; 2, ст. 655]. Что касается доли, то вряд ли права участника хозяйственного общества на этот объект могут быть охарактеризованы как право собственности, или вообще – как вещное право, хотя ученые определяют правовой режим данного объекта именно в терминологии института собственности [4, с. 321]. При этом, по сути, ни одного правомочия собственника не может быть реализовано обладателем доли в отношении данного объекта: доля нематериальна, а значит владение ею в традиционном смысле невозможно; доля не обладает потребительскими качествами, а значит и интерпретация правомочия пользования вызывает затруднение. Что касается распоряжения, то оно хоть и допускается, но ограничивается правом преимущественной покупки, корпоративным договором, требованиями антимонопольного законодательства и, наконец, уставом самой организации. Доля – это часть уставного (капитала) общества, размер которой определяется номинально [5, ст. 12], или соотношение между стоимостью вклада участника в уставный фонд и величиной уставного фонда [6, ст. 93]. Иными словами, доля – это некоторая расчетная величина, характеризующая степень участия лица в корпоративной организации в количественном выражении.

Легального определения правовая природа прав в отношении доли в уставном фонде в белорусском законодательстве отсутствует. В ст. 44 ГК Беларуси хозяйственные общества классифицируются как юридические лица, в отношении которых их участники имеют обязательственные права [2]. Такой законодательный подход послужил предпосылкой к определению корпоративных отношений в

качестве имущественных и, как следствие, позволил утверждать, что предметом рассматриваемого договора является имущественное право [7, с. 8], которое может выступать предметом договора купли-продажи в силу прямого указания ГК [2, п. 4 ст. 424; 2, п. 2 ст. 656]. Однако анализ прав, которые возникают у приобретателя доли не позволяет оценивать их как имущественные. Результатом такой сделки является установление прав участия в обществе, т.е. права на участие в управлении, получение информации и т.д. Думается, что, закрепляя обязательственный характер прав участника в отношении имущества общества, законодатель закрепил возможность требовать выплаты распределенного корпоративного дохода, и при прекращении членства – выплаты действительной стоимости доли. Следовательно, охарактеризовать долю участия в обществе как некий эквивалент, аналог имущественного права не представляется возможным. Таким образом, формально доля в уставном фонде (капитале) не может быть предметом договора купли-продажи в рамках конструкции, утвердившейся в Беларуси и Украине. Хотя по этому поводу в литературе высказывались суждения о том, что «юридическая квалификация доли не имеет особого значения» для применения модели договора купли-продажи к сделке по её отчуждению [8, с. 397]. Но представляется, что такую ситуацию нельзя рассматривать как нормальную, тем более, что рассматриваемая договорная конструкция во многом не соответствует модели договора купли-продажи. В частности, вряд ли возможно применение к названному соглашению гражданско-правовых норм относительно качества товара, определения момента передачи товара, о последствиях передачи товара, обремененного правами третьих лиц и т.д.

Специфичен в данном договоре и порядок определения цены. И, хотя в отсутствие специальных законодательных требований, названное условие может носить договорной характер, но законодатель оперирует понятием «действительная стоимость доли», закрепляя порядок её расчета. Можно представить ситуацию, когда по каким-либо субъективным или объективным причинам доля реализуется по цене выше или ниже номинальной стоимости, но такие ситуации будут носить, скорее характер исключений, чем правил. Кроме того, право преимущественной покупки ограничивает продавца в возможности изменения цены в зависимости от изменения обстоятельств совершения сделки и личности покупателя. Согласование рассматриваемой сделки, её оформление может занять достаточно длительное время (например, для участников общества установлен 30-тидневный срок для реализации права преимущественной покупки) в течение которого может быть принято решение о реорганизации общества, его ликвидации, совершении крупной сделки и т.д., что не может не отразиться, как на действительной, так и на рыночной стоимости доли. В этой связи не совсем возникает вопрос о моменте заключения договора. Строго говоря, законодатель разграничил вступление в силу такого соглашения для участников общества и третьих лиц, установив, что изменения состава участников приобретают юридическую силу для последних с момента государственной регистрации изменений членского состава. И здесь не вполне ясно, может ли покупатель отказаться от договора до регистрации изменений членского состава, или необходима процедура его исключения.

Круг лиц, которые могут выступить стороной анализируемого договора подвержен как законодательно установленным ограничениям, так и уставным. Например, в силу нормы ч. 3 ст. 94 белорусского закона «О хозяйственных обществах» уставом общества может быть установлен запрет изменения соотношения долей участников этого общества или введено ограничение максимального размера

доли одного участника. В такой ситуации требует дополнительного истолкования порядок реализации права преимущественной покупки.

С учетом изложенного, договор по отчуждению доли участия в уставном фонде (капитале) общества с ограниченной (дополнительной) ответственностью можно классифицировать как самостоятельный договорной тип. При этом данную сделку можно определить, как соглашение в силу которого одна сторона (участник общества, само общество или иное уполномоченное лицо) передает другой стороне оплаченную долю участия в уставном фонде (капитале) общества, а другая сторона обязуется принять на себя корпоративные права и обязанности и уплатить согласованную цену.

Список использованных источников

1 Гражданский кодекс Российской Федерации (часть первая) [Электронный ресурс] : 30 ноября 1994 г. № 51-ФЗ : принят Гос. Думой 21 окт. 1994 г. : в ред. Федер. закона от 16.12.2019 г. // КонсультантПлюс. Россия / ЗАО «Консультант Плюс». – М., 2020

2 Гражданский кодекс Республики Беларусь: принят Палатой представителей 28 окт. 1998 г.: одобр. Советом Респ. 19 ноября 1998 г.: в ред. закона Респ. Беларусь от 04.05.2019 г. // ЭТАЛОН. Законодательство Республики Беларусь [Электронный ресурс] / Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2020.

3 Гражданский кодекс Украины [Электронный ресурс] : Закон Украины, 16 янв. 2003 г. № 435-IV : в ред. Закона Украины от 14.01.2020 г. – Режим доступа: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T030435.html – Дата доступа: 29.08.2020 г

4 Нагорная, Н.А. Общая собственность на долю в хозяйственном обществе в аспекте регулирования имущественных и управленческих прав собственников / Н.А.Нагорная // Правовая культура в современном обществе: сборник научных статей, представленных на Международной научно-практической конференции «Правовая культура в современном обществе», посвященной 70-летию образования Могилевского института МВД; Отв. ред. И. А. Демидова. – Могилев : Учреждение образования «Могилевский институт Министерства внутренних дел Республики Беларусь», 2018 – С. 319–324

5 Об обществах с ограниченной и дополнительной ответственностью: Закон Украины, от 6 февр. 2018 г. № № 2275-VIII : в ред. Закона Украины от 03.10.2019 г. – Режим доступа: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T030435.html – Дата доступа: 29.08.2020 г

6 О хозяйственных обществах : закон Респ. Беларусь от 9 дек. 1992 г № 2020-XII : в ред. от 10 янв. 2006 г. № 100-3 : с изм. и доп. от 17.07.2017 г. № 308-3// ЭТАЛОН. Законодательство Республики Беларусь / Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2020.

7 Кулик, А.А. Корпоративные права в системе гражданских прав : автореф. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / А.А.Кулик ; Моск. гос. юрид. академия. – М., 2009. – 36 с.

8 Корпоративное право: Учебный курс. В 2. т. / Отв. ред. И.С.Шиткина. Т. 2. – М., 2018. – 990 с.

Костенко С. О.

*Кандидат юридичних наук, доцент кафедри правознавства ЖНАЕУ,
м. Житомир, Україна*

Стрільчук В. А.

*Кандидат юридичних наук, доцент кафедри правознавства ЖНАЕУ,
м. Житомир, Україна*

Проблематика міжнародно-правового регулювання ринку криптоактивів

Розвиток ринку криптоактивів привернув до себе значну увагу як економістів, так і юристів, знайшовши одночасно і прихильників, і критиків даного явища. Не дивлячись на те, що ринок криптоактивів відкрився ще у 2012 році, станом на 2020 рік різноманітні дискусії з даного приводу й досі не вщухають, що свідчить про актуальність даної проблематики дослідження.

Зважаючи на обмежений обсяг тез доповідей, зупинимось лише на окремих, проте вкрай важливих аспектах міжнародно-правового регулювання ринку криптоактивів. Так, в документі Європейської Бізнес Асоціації говориться, що використання поняття «віртуальна валюта» вводить в оману, адже складається враження, що віртуальна валюта вільно обмінюється на інші фідуціарні валюти, що не зовсім відповідає дійсності [1, с.11].

В рішенні Центрального Європейського Банку також йде мова про зауваження щодо визначення «віртуальні валюти». Так, віртуальні валюти не підпадають під категорію валют з точки зору Європейського Союзу. Адже, у відповідності до договорів ЄС та положень Регламенту Ради ЄС № 974/98 євро є єдиною валютою ЄС, тому віртуальні валюти не є легальними валютами або грошима [2, с.3].

У документі «Virtual currencies and central banks monetary policy: challenges ahead» виданому Департаментом політики А на запит Комітету з економічних і монетарних питань Європарламенту 2018 р. прослідковується така ж думка: термін «віртуальна валюта» може вводити в оману, вказуючи на те, що віртуальна валюта є суверенною валютою державних органів, таких як центральний банк, і офіційно визнаний як законний платіжний засіб, однак вони являють собою форму приватних грошей [3].

Отже, міжнародними фінансовими організаціями визнається, що поняття «криптовалюта», «віртуальна валюта» є не доречними та такими, що вводять в оману. Причина застосування саме такого оманливого поняття розробниками відповідної одиниці є очевидною – це було зроблено навмисно з маркетинговою метою. Адже, потенційний користувач, чуючи слово «валюта», на психологічному рівні вже має певний рівень довіри до цієї одиниці, оскільки валюта, на прикладі євро, всіма приймається, бо є засобом платежу та обмінюється. Тому, слова «криптовалюта» чи «віртуальна валюта» у користувача складають заздалегідь хибне враження щодо їх сутності. Прив'язка у назві до слова «валюта» слугує свого роду рекламою задля збільшення обсягів фінансових операцій пов'язаних з відповідними одиницями (віртуальною валютою, криптовалютою), що заздалегідь є шахрайським способом масового впливу.

Тому, у вище зазначених міжнародних публічних документах мова йде про необхідність застосування більш влучних понять для відповідних явищ. Однак складність перейменування вже укорінених понять, зокрема «віртуальна валюта» та «криптовалюта», полягає у тому, що розробнику відповідних одиниць, який володіє авторським правом, є вигідним вживання саме таких назв і вплинути на його

«творчість» за допомогою правових засобів неможливо. Єдиним виходом з цієї ситуації вбачається не вживання таких термінів на законодавчому рівні і здійснення наукових пошуків задля віднайдення найбільш вдалої назви відповідним явищам. Так, на нашу думку, непоганою альтернативою заміни понять «віртуальна валюта» та «криптовалюта» є «криптоактиви» та, відповідно, «віртуальні активи», що не призводить до викривлення розуміння зазначених понять.

Так, The European Securities and Markets Authority (ESMA) вже пішла таким шляхом, а саме, по тексту всієї своєї доповіді «Advice. Initial Coin Offerings and Crypto-Assets» ESMA застосувала термін саме «Crypto-Assets» (криптоактиви), що підтверджує слушність нашої пропозиції [4]. ESMA під поняттям криптоактивів розуміє тип приватних активів, який залежить насамперед від криптографії та технології розподілених книг.

Тому, вбачається за доцільне на міжнародному законодавчому рівні внести зміни у відповідні нормативно-правові акти та замінити поняття «віртуальна валюта» на поняття «віртуальні активи», зокрема у Directive (EU) 2018/843 of the European Parliament and of the Council of 30 May 2018 amending Directive (EU) 2015/849 on the prevention of the use of the financial system for the purposes of money laundering or terrorist financing, and amending Directives 2009/138/EC and 2013/36/EU [5]. Власне у зв'язку з вище викладеним, у дослідженні ми використовуємо термін саме «криптоактиви».

Також варто відзначити, що на міжнародному рівні відсутній єдиний спеціальний нормативно-правовий акт, який дозволив би уніфікувати правове регулювання відповідного ринку на регіональних рівнях. Тому держави сприймають криптоактиви, з юридичної точки зору, відповідно до власного бачення, яке з огляду на відповідну світову практику, є достатньо неоднорідним.

Так, наприклад, в Канаді криптоактиви прирівнюються до нематеріальних активів, в Аргентині – до грошей і товару, в Австралії – до власності, в Японії – до цінності, подібної до активів, в Китаї – до віртуального товару, тощо [6]. З однієї сторони - відсутність єдиного підходу у світі ускладнює визначення правового статусу криптоактивів на рівні держав, у тому числі в Україні. Однак, з іншої сторони не можна вважати недоліком відсутність уніфікованого нормативно-правового акту в ЄС, який регулював би діяльність пов'язану з криптоактивами з огляду на наступне. Така позиція Європарламенту обрана цілеспрямовано, адже ще в січні 2016 р. на громадських слуханнях, що відбулися Європарламенті щодо цифрових валют резюмували: за ситуацією навколо цифрових валют потрібно продовжувати спостерігати; в регулюванні фінансових продуктів, пов'язаних з цифровими валютами, «особливого поспіху немає», тому варто утриматися від прямого регулювання криптоактивів [7, с.5]. Ймовірніше всього, така позиція Європарламенту пов'язана з тим, що криптоактиви нічим не забезпечені (ані грошима, ані товаром, ані державою) і являють собою свого роду «мільну бульбашку», яка може луснути в будь-який момент. На підтвердження високого рівня ризику відносно ринку криптоактивів висловився один із провідних американських банківських холдингів Morgan Stanley: «Реальна вартість біткоіна може дорівнювати нулю, якщо ніхто не буде приймати дану технологію для здійснення платежів» [7, с.1]. Правдивість даного твердження підтверджується статистичними даними: так, у червні 2012 р., коли попиту на криптоактиви не було, вартість біткоіна у співвідношенні до доллара становила 5 долларів, у 2017 р. відбувся пік росту вартості біткоіна – 1 біткоін коштував майже 17746 долларів, однак вже у 2018 р. відбувся різкий спад попиту біткоіна, що відобразилося на його вартості – 1 біткоін вже коштував 3209 долларів [8].

Власне тому немає потреби у міжнародному регулюванні даної діяльності. І власне тому, втручання ЄС у відповідну діяльність зводиться лише до приведення у відповідність функціонування ринку криптоактивів до існуючих норм з протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму, а також попередження споживачів про ризики, пов'язані з купівлею, володінням і здійсненням операцій з віртуальними активами.

Список використаних джерел

1. EBA. Opinion on 'virtual currencies'. URL: <https://eba.europa.eu/documents/10180/657547/EBA-Op-2014-08+Opinion+on+Virtual+Currencies.pdf> (дата звернення 04.03.2020 р.).
2. OPINION OF THE EUROPEAN CENTRAL BANK of 12 October 2016 URL: https://www.ecb.europa.eu/ecb/legal/pdf/en_con_2016_49_f_sign.pdf (дата звернення 04.03.2020 р.).
3. Virtual currencies and central banks monetary policy: challenges ahead. URL: http://www.europarl.europa.eu/cmsdata/149900/CASE_FINAL%20publication.pdf (дата звернення 04.03.2020 р.).
4. ESMA, 2019. Advice Initial Coin Offerings and Crypto-Assets. URL: https://www.esma.europa.eu/sites/default/files/library/esma50-157-1391_crypto_advice.pdf (дата звернення 04.03.2020 р.).
5. Directive (EU) 2018/843 of the European Parliament and of the Council of 30 May 2018 amending Directive (EU) 2015/849 on the prevention of the use of the financial system for the purposes of money laundering or terrorist financing, and amending Directives 2009/138/EC and 2013/36/EU URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2018.156.01.0043.01.ENG &toc=OJ:L:2018:156:TOC (дата звернення 04.03.2020 р.).
6. Коментар заступника Голови НБУ Олега Чурія щодо статусу Bitcoin в Україні URL: <https://bank.gov.ua/news/all/5475f47e3c4e33c2687105ae2176139e> (дата звернення 04.03.2020 р.).
7. Регулирование криптовалют исследование опыта разных стран. URL: <http://www.eurasiancommission.org/ru/act/dmi/workgroup/Documents/digest/> (дата звернення 04.03.2020 р.).
8. График курса Биткоина за всю историю. URL: <https://myfin.by/crypto-rates/chart-bitcoin> (дата звернення 04.03.2020 р.).

Кравчук І. І.

*Кандидат юридичних наук, доцент кафедри «Правознавство»
ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна*

Посилення кримінальної відповідальності в умовах введення карантину

Наразі ми можемо спостерігати дійсно страхітливу картину, коли увесь світ, у тому числі і Україна, протистоїть жажливій пандемії, причиною якій є новий вид вірусу, а саме Covid-19. Кожного дня сторінки газет і Інтернет-ресурси «кричущо» сповіщають нам про масові випадки нових заражень даним вірусом, і, що найстрашніше, про нові жертви, кількість яких вже обраховується десятками тисяч. Епіцентром поширення нової недуги в Європі стала Італія, звідки щодня тисячами прибувають наші співвітчизники-заробітчани. Окрім цього, багато громадян України

цими днями повернулися на батьківщину з Іспанії, Франції, Німеччини, Польщі та інших країн, де також панує масова паніка, викликана страшною хворобою, з якою людство досі не зустрічалося. Всі вони, або дехто з них, потенційно можуть бути інфікованими і становити загрозу для інших. Аби убезпечити населення від можливого зараження, всі, хто повернувся із-за кордону, мають свідомо самоізолюватися на час карантину, який становить близько 14 днів. Однак, як ми можемо спостерігати, мало хто відповідально поставився до цього, порушуючи умови самоізоляції, а також встановлені державою санітарні правила та норми, враховуючи, що уряд щодня закликає сумлінно ставитися до ситуацій, які можуть загрожувати життю та здоров'ю громадян, перш за все – дотримуватися правил карантину.

Враховуючи вказані вище обставини та пропозиції МВС України, 17 березня 2020 року Президент України змушений був підписати закон, який посилює як адміністративну, так і кримінальну відповідальність за порушення правил, направлених на забезпечення санітарного та епідеміологічного благополуччя усієї країни [1; 2]. Слід зазначити, що даним законом було введено нову статтю 44-3 у Кодекс України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП), якою передбачено настання адміністративної відповідальності за самовільне залишення місця обсервації (карантину) особою, яка може бути інфікована коронавірусною хворобою Covid-19. Наразі аби попередити дані правопорушення правоохоронці уповноважені здійснювати рейди та перевіряти дотримання вимог щодо карантину окремими громадянами. Проте, що найцікавіше, останні свідомо порушують встановлений двотижневий карантин, наслідки чого можуть бути для всіх нас плачевними.

Окрім цього, вказаним вище законодавчим актом посилено кримінальну відповідальність за порушення санітарних норм та правил, якщо вони спричинили або завідомо могли спричинити поширення епідемічних та інших інфекційних хвороб, а також масові неінфекційні захворювання (отруєння), яка передбачена ст. 325 Кримінального кодексу (далі – КК) України [3]. Слід зауважити, що інфекційними хворобами вважаються розлади здоров'я людей, що викликаються живими збудниками (вірусами, бактеріями, рикетсіями, найпростішими, грибками, гельмінтами, кліщами, іншими патогенними паразитами), продуктами їх життєдіяльності (токсинами), патогенними білками (пріонами), які передаються від заражених осіб здоровим і схильні до масового поширення [4].

Цікавим є той факт, що з моменту прийняття у 2001 році КК України практика по притягненню до кримінальної відповідальності за порушення норм статті 325 невелика. Про це свідчить наявність у Єдиному державному реєстрі судових рішень за період з 2018 року по 2019 рік включно всього лише трьох вироків за вказаною статтею [5].

Наразі за даними, повідомленими на офіційному сайті Національної поліції України, в умовах запровадженого карантину правоохоронці проводять низку заходів по запобіганню поширенню коронавірусної інфекції та охорони публічної безпеки. На даний період часу поліцейськими складено 1415 адміністративних протоколів у відповідності до ст. 44-3 КУпАП. Крім того, до Єдиного реєстру досудових розслідувань внесено відомості щодо дев'яти кримінальних проваджень за ст. 325 КК України Зокрема, у Харківській – 3, по 1 – у Волинській, Дніпропетровській, Житомирській, Львівській, Сумській областях та місті Києві [6].

Розглядаючи можливість притягнення до кримінальної відповідальності осіб за вказаною вище статтею КК України, у тому числі і в умовах боротьби з пандемією

коронавірусної інфекції Covid-19, слід враховувати, що відповідні правила та норми щодо запобігання інфекційним захворюванням та отруєнням і боротьби з ними, які можуть бути порушені, містить низка як національних нормативно-правових актів, так і міжнародних, згода на які надана Верховною Радою України.

Щодо визначення суб'єкту притягнення до кримінальної відповідальності за ст. 325 КК України, то він може бути тільки спеціальний, а саме це може бути особа (особи), службовими або професійними обов'язками якої (яких) передбачено виконання відповідних правил, спрямованих на запобігання заразним захворюванням і боротьби з ними. Ними визнаються: працівники санітарно-епідеміологічної служби, інших органів державної виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, службові особи підприємств, установ та організацій.

Суб'єктивна сторона даного кримінального правопорушення може характеризуватися як умислом, так і необережністю. У першому випадку, особи, до службових або професійних обов'язків яких входить виконання правил, встановлених з метою запобігання заразним захворюванням і боротьби з ними, свідомо їх порушують, або усвідомлюючи суспільно небезпечний характер свого діяння (дії або бездіяльності), передбачають його суспільно небезпечні наслідки і хоча не бажають, але свідомо припускають їх настання. За інших обставин суб'єктивна сторона характеризується порушенням вказаних правил з необережності, до того ж і по відношенню до наслідків у вигляді поширення відповідних захворювань.

Об'єктом даного кримінального правопорушення є законодавчо встановлений порядок запобігання епідемічним та іншим заразним захворюванням і боротьби з ними з метою захисту здоров'я населення.

Що стосується об'єктивної сторони даного злочину, то вона може виражатися в недотриманні особливих умов і режимів праці, навчання, пересування територією України або в окремих її місцевостях; непроведенні в порядку, передбаченому законодавством, профілактичних щеплень, медичних оглядів, дезінфекційних, дезінсекційних, дератизаційних, інших протиепідемічних заходів, а також ігнорування карантинних обмежень; неусуненні від роботи чи іншої діяльності осіб, які є носіями збудників інфекційних захворювань, небезпечних для населення тощо. У наслідку це може призвести до поширення епідемічних та інших заразних захворювань, що підтверджується даними офіційної статистики щодо наявної кількості уражених, а також загрози поширення вказаних захворювань, тобто особа може і не мати явних ознак (симптомів) захворювання, але бути носієм і тим самим створювати загрозу для інших.

Враховуючи викладене вище, а також нашу особисту думку, жодне посилення як адміністративної, так і кримінальної відповідальності в умовах жорсткого карантину, не матиме позитивних наслідків доти, поки особисті переконання кожного з нас не змусять дотримуватися цих правил в нинішніх умовах. Кожен з нас повинен зрозуміти для себе, що порушуючи встановлені заборони, ми створюємо потенційну загрозу не лише для себе, але й для своїх близьких та рідних. Тому в даних умовах найкращий для нас вихід – це банальна самоізоляція, яка, з прикладу інших країн, є досить дієвим заходом стримування поширення даного захворювання вірусного характеру. Окрім цього, дотримання елементарних правил власної гігієни, а також мінімізація контактів з іншими, також мають бути враховані в умовах пандемії. І головне пам'ятати, що ми несемо відповідальність не лише за власне життя, але й життя тих, хто поруч з нами.

Список використаних джерел

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (Covid-19): Закон України від 17 березня 2020 року № 530-ІХ. Київ: Парламентське видавництво, 2020.
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення. Відомості Верховної Ради УРСР, 1984 р., додаток до № 51, ст. 1122.
3. Кримінальний кодекс України. Відомості Верховної Ради України, 2001 р., № 25-26, ст. 131.
4. Про захист населення від інфекційних хвороб: Закон України від 6 квітня 2000 року № 1645-ІІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1645-14>
5. Вирок Франківського районного суду м. Львова № 1-кп/465/280/18 від 20.03.2018 року. Єдиний державний реєстр судових рішень URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/72851305>
6. Офіційний сайт Національної поліції України. URL: <https://www.npu.gov.ua/news/preventivna-robota/policzejski-sklali-1415-adminprotokoliv-shhodo-porushen-pravil-karantinu/>

Кузьмич І. П.

Кандидат юридических наук, доцент кафедри екологічного и аграрного права юридического факультета Белорусского государственного университета, доцент

Правовое обеспечение взаимодействия норм национального законодательства с нормами права ЕАЭС в контексте проведения согласованной агропромышленной политики

В Договоре о Евразийском экономическом союзе [1] (далее Договор), участником которого является Республика Беларусь, согласованной агропромышленной политике посвящен раздел XXV, под названием «Агропромышленный комплекс». Данный раздел включает всего две статьи 94 и 95, однако последствия их принятия уже сказались на развитии национального аграрного законодательства.

В первой статье определены цели и задачи согласованной агропромышленной политики, во второй – основные направления и меры государственной поддержки сельского хозяйства. Как такового определения согласованной агропромышленной политики в Договоре не содержится, сформулирована только основная цель - эффективная реализация ресурсного потенциала государств-членов для оптимизации объемов производства конкурентоспособной сельскохозяйственной продукции и продовольствия, удовлетворения потребностей общего аграрного рынка, а также наращивания экспорта сельскохозяйственной продукции и продовольствия.

Согласованная агропромышленная политика осуществляется в целях обеспечения развития агропромышленного комплекса и сельской местности в интересах населения каждого государства-члена и Союза в целом, а также экономической интеграции в рамках Союза.

Предполагается, что согласованная агропромышленная политика должна охватывать все сферы агропромышленного комплекса, базироваться на гармонизированных механизмах регулирования, координации и мониторинга на межгосударственном уровне.

На данном этапе уже сформулированы непосредственно в Договоре задачи согласованной агропромышленной политики:

- 1) сбалансированное развитие производства и рынков сельскохозяйственной продукции и продовольствия;
- 2) обеспечение справедливой конкуренции между субъектами государств-членов, в том числе равных условий доступа на общий аграрный рынок;
- 3) унификация требований, связанных с обращением сельскохозяйственной продукции и продовольствия;
- 4) защита интересов производителей государств-членов на внутреннем и внешнем рынках.

А также направления использования механизмов межгосударственного воздействия:

- 1) прогнозирование в агропромышленном комплексе;
- 2) государственная поддержка сельского хозяйства;
- 3) регулирование общего аграрного рынка;
- 4) единые требования в сфере производства и обращения продукции;
- 5) развитие экспорта сельскохозяйственной продукции и продовольствия;
- 6) научное и инновационное развитие агропромышленного комплекса;
- 7) интегрированное информационное обеспечение агропромышленного комплекса.

Одним из ключевых направлений интеграционного взаимодействия в рамках Договора о Евразийском экономическом союзе, создающих необходимые условия для проведения согласованной агропромышленной политики, выступает также согласованность мер, применяемых в ветеринарной и фитосанитарной сферах в отношении сельскохозяйственной продукции и продовольствия, что напрямую затрагивает такие отрасли аграрного законодательства как растениеводство и животноводство.

Согласованная политика в сфере применения ветеринарно-санитарных и карантинных фитосанитарных мер проводится в целях обеспечения ветеринарно-санитарной и карантинной фитосанитарной безопасности на территории Евразийского экономического союза (ЕАЭС). Общий порядок применения указанных мер определяется в Приложении № 12 к Договору, а более детальная регламентация рассматриваемых отношений закреплена в многочисленных правовых актах ЕАЭС, составляющих единую правовую основу регулирования отношений на всей территории Евразийского экономического союза. Это означает, что национальное законодательство государств-членов ЕАЭС не должно вступать в противоречие с нормами права Евразийского экономического союза, и одновременно иметь соответствующие правовые механизмы, обеспечивающие соблюдение данных норм и их реализацию.

Проведение согласованной агропромышленной политики на территории Евразийского экономического союза привело к возникновению нового уровня правового регулирования аграрных отношений и как следствие запустило процесс трансформации значительной части аграрно-правовых институтов, содержание которых уже напрямую зависит или определяется под воздействием норм права ЕАЭС [2, 3]. Столь очевидные и масштабные преобразования в аграрной сфере не должны осуществляться спонтанно, без оценки регулирующего воздействия норм национального аграрного законодательства на долгосрочную перспективу и обеспечения их максимального взаимодействия с нормами права ЕАЭС.

Кроме этого, проведение согласованной политики делает особо актуальной проблему установления терминологического единства при использовании понятийного аппарата в правовом пространстве всех государств-членов ЕАЭС на уровне национальных законодательств, а также поднимает вопрос о необходимости разграничения предмета правового регулирования отношений в части прямого действия норм права ЕАЭС (наднационального уровня) и в рамках действия преимущественно национальных норм (в той части, где действие норм права ЕАЭС Договором не предусмотрено) с учетом особенностей правового регулирования и специфики отношений в самих странах. Последнее, представляется наиболее сложным, но абсолютно необходимым, так как от данного процесса во многом будет зависеть эффективность правового регулирования отношений на обоих уровнях – наднациональном и национальном. Обеспечение согласованного взаимодействия норм права ЕАЭС и национального законодательства требует, во-первых, установления четких и понятных границ действия норм того или иного уровня при регулировании конкретных общественных отношений в рамках национального законодательства каждой страны. Во-вторых, на уровне национального законодательства должна четко прослеживаться в каждом конкретном случае непосредственная взаимосвязь с нормами права ЕАЭС, когда речь идет о регулировании общественных отношений, на которые возможно распространение норм права ЕАЭС.

В третьих, процесс трансформации национального законодательства должен быть своевременным, осуществляться на постоянной основе, не создавать дополнительные пробелы в правовом регулировании или противоречия. Это требует не просто изъятия (отмены) тех или иных норм из национального законодательства (как это часто имеет место на практике), а зачастую, наоборот, более детального регулирования в оставшейся части, на которую право ЕАЭС не распространяется, для того чтобы ранее целостный процесс правового регулирования определенного вида общественных отношений не оказался разорванным и непоследовательным, разрушая тем самым национальную правовую систему.

Проникновение норм права ЕАЭС в национальное правовое пространство требует разработки концептуально нового правового подхода по преобразованию национального законодательства с поэтапной регламентацией основного алгоритма действий при внесении изменений в нормы национального законодательства, когда речь идет о его приведении в соответствие с нормами права Евразийского экономического союза, что обусловлено масштабом, происходящих законодательных преобразований, значительным кругом общественных отношений, затронутых данным процессом и субъектов, участвующих в нем. А это с каждым днем делает все более актуальной необходимость высококвалифицированного правового обеспечения данного процесса, то есть, наличия и подготовки специалистов в области юриспруденции, хорошо разбирающихся и ориентирующихся как в праве Евразийского экономического союза, так и по основным направлениям проведения, например, той же согласованной агропромышленной политики. Существующая же реальность такова, что в ответ на растущий в геометрической прогрессии массив правовых норм в рамках права ЕАЭС противопоставляется спонтанный и хаотичный, на наш взгляд, зачастую не всегда своевременный, процесс внесения изменений и дополнений в наиболее очевидные нормы национального законодательства. В конечном итоге, создание понятных, справедливых, прозрачных и равных условий для всех субъектов конкретных видов правоотношений в столь сложном правовом

пространстве, образовавшемся на территории ЕАЭС, – залог успеха в достижении основных целей проведения согласованной агропромышленной политике, обозначенных в Договоре.

Список использованных источников

1. Договор о Евразийском экономическом союзе [Электронный ресурс] : Подписан в г. Астане, 29.05.2014 г. // Эталон-Беларусь / Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2020.

2. Кузьмич, И.П. Влияние права ЕАЭС на развитие аграрного законодательства Республики Беларусь // Материалы международной научно-практической конференции «Современные тенденции развития экологического, земельного и аграрного права» (Москва, ИГП РАН, 19 июня 2018 г.): [сборник] / отв. ред. В.В. Устюкова, Т.В. Редникова, О.А. Самончик, Ю.А. Каспрова. – М.: ИГП РАН, 2018. - С. 546 – 555.

3. Макарова, Т.И., Кузьмич, И.П. Правовые проблемы формирования институциональной среды аграрной и экологической сфер в условиях формирования единого экономического пространства ЕАЭС // Проблемы гражданского права и процесса : сб. науч. ст. / ГрГУ им. Я.Купалы ; редкол.: И.Э. Мартыненко (гл. ред.) [и др.]. – Гродно : ГрГУ, 2019. – С. 388-398.

Курило Л. В.

*Кандидат юридических наук, заведующий кафедрой гражданского права и процесса
Частного учреждения образования «БИП-Институт правоведения», доцент,
г. Минск, Республика Беларусь*

Уголовная ответственность за нарушение законодательства об охране труда в Республике Беларусь и в Украине: сравнительно-правовой аспект

По оценкам Международной организации труда (далее – МОТ) около 2,3 млн. мужчин и женщин ежегодно погибают в результате несчастных случаев на рабочем месте или связанных с работой заболеваний – в среднем 6000 человек ежедневно. Во всем мире ежегодно регистрируется примерно 340 млн. несчастных случаев на производстве и 160 млн. жертв профессиональных заболеваний. МОТ регулярно обновляет эти данные, изменения которых показывают рост количества несчастных случаев и ухудшений состояния здоровья [1]. Приведенная статистика еще раз подтверждает, что создание здоровых и безопасных условий труда работающих, ликвидация или сведение к минимуму производственного травматизма и профессиональной заболеваемости должны оставаться приоритетной задачей любого государства. Принимая во внимание высокую социальную и экономическую значимость данной проблемы, вопросы охраны труда, т.е. обеспечения безопасности жизни и здоровья работающих в процессе трудовой деятельности, остаются чрезвычайно актуальными.

В целях повышения уровня правового сознания граждан и стимулирования правомерного поведения работников и нанимателей в сфере безопасности труда предусмотрена ответственность за нарушение законодательства об охране труда. Сообразно видам правонарушений виновные лица могут быть привлечены к материальной, дисциплинарной, административной или уголовной ответственности.

В данной статье предметом рассмотрения и анализа будет уголовная ответственность за нарушение законодательства об охране труда.

В юридической науке под уголовно-правовой ответственностью понимаются «предусмотренные уголовным законом, неблагоприятные правовые последствия для лица, совершившего преступление, заключающиеся в применении к виновному государственного принуждения в форме наказания» [2, с. 63]. Уголовная ответственность представляет собой самый строгий вид ответственности, который предусматривается за наиболее грубые нарушения законодательства об охране труда, повлекшие за собой тяжкие последствия, например, увечье или смерть работника. Иными словами, если в нарушениях законодательства об охране труда усматриваются признаки состава преступления, виновный, независимо от того, наложено ли на него дисциплинарное взыскание, может быть привлечен и к уголовной ответственности. По мнению А.Ф. Лебедева, «уголовная ответственность возникает в связи с совершением преступления и характеризуется наиболее жесткими мерами государственного воздействия по отношению к правонарушителю» [3, с. 271]. С ним солидарен Н.А. Власенко, который отмечает, что «уголовная ответственность применяется за нарушение запретов, предусмотренных Уголовным кодексом. Поскольку преступления представляют собой наиболее опасные для общества деяния, то и меры наказания за них устанавливаются наиболее строгие» [4, с. 217].

Можно выделить ряд признаков уголовной ответственности:

отличается от иных видов юридической ответственности повышенной тяжестью и характером воздействия в виде определенных лишений личного и имущественного характера;

наступает за действия, имеющие общественно опасный характер, деяния, которые своим содержанием и последствиями наносят существенный вред обществу, жизни граждан и безопасности человечества;

основанием наступления уголовной ответственности является факт совершения общественно опасного деяния, запрещенного уголовным законом;

основанием реализации уголовной ответственности является вина в преступлении.

В уголовных кодексах многих зарубежных стран предусмотрена уголовная ответственность за нарушение правил охраны труда и безопасности проведения работ. Как белорусский, так и украинский законодатели единодушны в данном вопросе и устанавливают уголовную ответственность за нарушение правил охраны труда. Так, в частности, в главе 27 «Преступления против общественной безопасности» раздела X «Преступления против общественной безопасности и здоровья населения» Уголовного кодекса Республики Беларусь (далее – УК Беларуси) имеет место ст. 306 «Нарушение правил охраны труда». В свою очередь, украинский законодатель выделил в Уголовном кодексе Украины (далее – УК Украины) самостоятельный раздел X «Преступления против безопасности производства», включающий 5 статей: ст. 271 «Нарушение требований законодательства об охране труда»; ст. 272 «Нарушение правил безопасности при выполнении работ повышенной опасности»; ст. 273 «Нарушение правил безопасности на взрывоопасных предприятиях или во взрывоопасных цехах»; ст. 274 «Нарушение правил ядерной или радиационной безопасности» и ст. 275 «Нарушение правил безопасного использования промышленной продукции или безопасной эксплуатации зданий и сооружений». На наш взгляд, данный подход является наиболее удачным и заслуживает внимания.

Сравнительный анализ уголовных кодексов Беларуси и Украины позволяет говорить о единой позиции законодателей по вопросу определения объекта нарушения правил охраны труда, которым являются отношения в сфере общественной безопасности, а не основные права и свободы человека и гражданина, как, например, в Уголовном кодексе Российской Федерации.

Что касается конкретных санкций, то в УК Беларуси они изложены в трех частях ст. 306. Так, нарушение правил техники безопасности, промышленной санитарии или иных правил охраны труда должностным лицом, ответственным за их соблюдение, повлекшее по неосторожности профессиональное заболевание либо причинение тяжкого или менее тяжкого телесного повреждения, влечет наказание в виде штрафа, или исправительных работ на срок до двух лет, или ограничения свободы на срок до трех лет, или лишения свободы на тот же срок с лишением права занимать определенные должности или заниматься определенной деятельностью или без лишения. Если нарушение правил охраны труда повлекло по неосторожности смерть человека или причинение тяжкого телесного повреждения двум или более лицам, то применяется ч. 2 ст. 306 УК Беларуси. А в качестве меры наказания предусматривается ограничение свободы на срок до пяти лет или лишения свободы на тот же срок с лишением права занимать определенные должности или заниматься определенной деятельностью или без лишения. Третья часть применяется только в случае, если нарушение правил охраны труда повлекло по неосторожности смерть двух или более лиц. Виновные должностные лица в результате этого наказываются лишением свободы на срок от трех до семи лет с лишением права занимать определенные должности или заниматься определенной деятельностью или без лишения [5].

Довольно схожая по названию со ст. 306 УК Беларуси «Нарушение правил охраны труда» ст. 271 УК Украины «Нарушение требований законодательства об охране труда» включает в себя две части. Так, нарушение требований законодательных и иных нормативно-правовых актов об охране труда должностным лицом предприятия, учреждения, организации или гражданином - субъектом предпринимательской деятельности, если это нарушение причинило вред здоровью потерпевшего, влечет наказание в виде штрафа от ста до двухсот не облагаемых налогом минимумов доходов граждан или исправительными работами на срок до двух лет, или ограничением свободы на тот же срок. Если указанное деяние повлекло гибель людей либо иные тяжкие последствия, то оно наказывается исправительными работами на срок до двух лет или ограничением свободы на срок до пяти лет, или лишением свободы на срок до семи лет, с лишением права занимать определенные должности или заниматься определенной деятельностью на срок до двух лет или без такового [6].

Анализ данных норм свидетельствует о том, что за совершение указанных преступлений и белорусское, и украинское законодательство устанавливает одинаковые виды наказаний: штраф; исправительные работы; ограничение свободы; лишение свободы; лишение права занимать определенные должности. В то же время белорусский законодатель более ранжированно подходит к последствиям, наступившим в результате нарушения правил охраны труда, и предусматривает чуть более суровые меры наказания, нежели украинский законодатель. Примечательно, что в санкции указанной статьи уголовного закона Украины конкретизирована сумма штрафа.

Резюмируя изложенное, следует отметить, что в Республике Беларусь и в Украине уголовная ответственность виновных лиц наступает лишь за такие нарушения правил охраны труда, техники безопасности и производственной санитарии, которые причиняют вред жизни и здоровью работников. Что касается белорусского и украинского законодательства в части регулирования вопросов уголовной ответственности за нарушение правил охраны труда, то оно не содержит коренных отличий.

Список использованных источников

1. https://www.ilo.org/moscow/areas-of-work/occupational-safety-and-health/WCMS_249276/lang--ru/index.htm (дата обращения: 04.03.2020).
2. Чеканович Н.Н. Основы права. Минск : Право и экономика, 2005. 148 с.
3. Лебедев А.Ф. Общая теория права : учеб. пособие. Минск : Изд-во Гревцова, 2013. 304 с.
4. Власенко Н.А. Теория государства и права : научно-практическое пособие. М. : ИД «Юриспруденция», 2009. 424 с.
5. Уголовный кодекс Республики Беларусь [Электронный ресурс] : 9 июля 1999 г., № 275-З: принят Палатой представителей 2 июня 1999 г.: одобр. Советом Респ. 24 июня 1999 г.: в ред. Закона Респ. Беларусь от 11.11.2019 // ЭТАЛОН. Законодательство Республики Беларусь / Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. - Минск, 2020.
6. Кримінальний кодекс України // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 09.03.2020)

Михайловский В. С.

Кандидат политических наук, доцент кафедры политологии, , доцент, Белорусский государственный университет, г. Минск, Республика Беларусь

Признаки и стадии реализации обязанностей государства (на примере Республики Беларусь)

Деятельность Белорусского государства по реализации возложенных на него обязанностей может быть представлена в системной форме через реализацию государственной и муниципальной власти соответствующими субъектами. Субъектный состав Белорусского государства составляют народ, представительные и иные государственные органы, органы местного управления и самоуправления. Комплексный субъектный состав Белорусского государства в рамках исполнения конституционных обязанностей предопределяет специфику их реализации – обширная стадийность соответствующего процесса и вовлеченность в него различных коллективных субъектов. Помимо этого, участие Белорусского государства в исполнении возложенных на него Конституцией Республики Беларусь обязанностей (ст. 2 и ст. 59 [1]) презюмируется, поскольку в Конституции Республики Беларусь не определено обстоятельств, связанных с возникновением и (или) продолжением исполнения государством своих обязанностей в сфере прав и свобод человека.

Реализация обязанностей государства осуществляется в рамках стадий, носящих как обеспечительный, так и непосредственно исполнительный характер. Таким образом, деятельность Белорусского государства по реализации возложенных на него

обязанностей частично проявляется в разнообразных политико-правовых отношениях, которые в совокупности составляют полное исполнение обязанностей государства.

Первой стадией реализации Белорусским государством конституционных обязанностей является непосредственное осуществление народом государственной власти. В контексте анализа деятельности народа в лице Белорусского государства следует разграничивать его участие от личного участия гражданина при избрании представителей. Как отмечает белорусский исследователь С. А. Цюга, гражданин участвует в избирательных отношениях в составе социальной группы, которая является «самостоятельным субъектом» тех же отношений [2, с. 86]. Избиратели обладают юридическими правами и обязанностями и осуществляют их при взаимодействии с избирательными комиссиями. Право гражданина избирать, по сути, означает его право голоса. Эта мера возможного поведения реализуется при заполнении гражданином в установленном законодательством порядке бюллетеня для голосования, предоставленного избирательной комиссией. Формулировка активного избирательного права гражданина как «права избирать» в точности отражает незавершенность избрания представителей при осуществлении этого права: гражданин избирает, обеспечивая тем самым избрание народом лиц на выборные должности. Именно участие народа влечет признание выборов состоявшимися и его воля (решение) определяет победивших кандидатов.

Проведение второго тура голосования является особенностью осуществления народом права избрать лицо на выборную должность исходя из правил существующей избирательной системы. Повторные выборы согласно положениям Избирательного кодекса Республики Беларусь так же связаны с особенностями реализации избирательного права и вместе с тем действиями других участников (избирательных комиссий, выбираемых кандидатов) избирательного процесса. Исключение составляет случай, когда повторные выборы проводятся по причине признания выборов несостоявшимися (участие недостаточного количества избирателей) [3]. Это подтверждает признание возможности избрать лиц на государственные должности за народом как за совокупностью избирателей (избирательным корпусом) в количестве, при котором выборы считаются состоявшимися. Меньшее число граждан, обладающих активным избирательным правом, не могут избрать лиц на выборные государственные должности.

В соответствии со ст. 82 Конституции Республики Беларусь выборы Президента считаются состоявшимися, если в голосовании приняли участие более половины граждан Республики Беларусь, включенных в список избирателей [1]. Согласно нормам избирательного законодательства Республики Беларусь выборы депутатов Палаты представителей признаются состоявшимися, если в голосовании приняли участие более половины избирателей округа, включенных в списки граждан, имеющих право участвовать в выборах [3]. Поскольку избирательные округа, на которые делится территория Республики Беларусь, в совокупности составляют территорию всего Белорусского государства, то, говоря о политико-правовой способности народа в целом, можно утверждать, что число избирателей, при участии которых эти выборы являются состоявшимися, также превышает половину граждан избирательного корпуса.

Возникновение политико-правовой способности народа по избранию лиц на выборные государственные должности связано с датой проведения соответствующих выборов. Это объясняется тем, что рассматриваемое избрание возможно лишь в назначенный день выборов (в том числе повторных выборов, второго тура

голосования) и (или) не ранее чем за пять дней до выборов при досрочном голосовании. В период составления списков избирателей, образования избирательных округов и участков, выдвижения и регистрации кандидатов, предвыборной агитации осуществить избрание невозможно. Рассматриваемая политико-правовая способность народа прекращается с установлением Центральной комиссией по выборам и проведению республиканских референдумов итогов соответствующих выборов и их опубликованием.

Сформированный после участия народа в выборах парламент осуществляет легальные полномочия, одним из основных среди которых выступает принятие обязательных на территории Республики Беларусь законов, регламентирующих способы осуществления и защиты прав и свобод человека, что создает нормативно-правовой фундамент для их легальной реализации. Помимо обеспечительной функции народа в лице Белорусского государства при исполнении возложенных на него обязанностей, в рамках выборов происходит реализация политических прав граждан (активного и пассивного избирательного права). Исходя из этого, непосредственное осуществление народом государственной власти носит двусторонний характер: с одной стороны, обеспечивает реализацию Белорусским государством конституционных обязанностей, с другой – исполняет их в сфере реализации политических прав граждан.

Второй стадией реализации Белорусским государством конституционных обязанностей является осуществление власти государственными органами и их должностными лицами, органами местного управления и самоуправления. Белорусское государство предстает в их лице по причине того, что государственные органы и должностные лица выполняют функции, основное место среди которых отводится созданию порядка, необходимого для осуществления прав и свобод человека, национальной безопасности. Политико-правовая деятельность государственных органов, органов местного управления и самоуправления при исполнении государством своих обязанностей имеет целевой характер и возникает с момента их создания [4, с. 437]. Так, Парламент издаёт законы, регламентирующие способы осуществления и защиты прав и свобод человека. Совет Министров Республики Беларусь, иные республиканские органы государственного управления обеспечивают исполнение этих законов. Органы судебной власти способствуют восстановлению нарушенных прав граждан. В соответствии со ст. 120 Конституции Республики Беларусь местные Советы депутатов, исполнительные и распорядительные органы в пределах компетенции решают вопросы местного значения исходя из общегосударственных интересов и интересов населения, проживающего на соответствующей территории, исполняют решения вышестоящих государственных органов [1].

Таким образом, Белорусским государством в субъектном составе народа, представительных и иных государственных органов, органов местного управления и самоуправления при создании внутреннего порядка, необходимого для полного осуществления конституционных прав и свобод человека, применяются меры, доступные каждому из перечисленных субъектов при реализации ими государственной и муниципальной власти. Исполнение Белорусским государством конституционных обязанностей в сфере прав и свобод человека частично проявляется в разнообразных политико-правовых отношениях, которые в совокупности делают его реализуемым. Политико-правовая деятельность Белорусского государства

является комплексной и представляет собой систему политико-правовых отношений с различным субъектным составом, в котором воплощается государство.

Список использованных источников

1. Конституция Республики Беларусь от 15 мар. 1994 г. (с изм. и доп., принятыми на республик. референдумах 24 нояб. 1996 г. и 17 окт. 2004 г.) // Нац. реестр правовых актов Респ. Беларусь. – 1999. – № 1. – 1/0 ; 2004. – № 188. – 1/6032.

2. Цюга, С. А. Граждане, их группы и собрания как субъекты конституционно-правовых отношений / С. А. Цюга // Проблемы унификации законодательства в Содружестве Независимых Государств и Европейском союзе : сб. науч. тр. / Белорус. гос. ун-т ; редкол. : С.А. Балащенко [и др.]. – Минск, 2008. – С. 83–87.

3. Избирательный кодекс Республики Беларусь [Электронный ресурс] : Кодекс Респ. Беларусь, 11 фев. 2000 г., № 370-З : в ред. Закона Респ. Беларусь от 04.06.2015 г. // ЭТАЛОН. Законодательство Республики Беларусь / Нац. реестр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2020.

4. Лазарев, В.В. Проблемы общей теории jus / В.В. Лазарев, С.В. Липень, А.Х. Саидов ; отв. ред. В.В. Лазарев. – М. : Норма ; Инфра-М, 2014. – 656 с.

Рудницька О. П.

Кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри спеціальних історичних дисциплін та правознавства, ЖДУ імені Івана Франка, м. Житомир, Україна

Магась-Демидач Ю.

Кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри спеціальних історичних дисциплін та правознавства, ЖДУ імені Івана Франка, м. Житомир, Україна

Правове регулювання діяльності профспілок у Російській імперії (1905-1917 рр.)

Профспілки, як громадські організації, що покликані представляти і захищати соціально-економічні інтереси працівників, мають свій особливий історико-правовий розвиток. Сьогодні, в умовах розвитку ринкової економіки, профспілковий рух має значний потенціал у напрямку відстоювання прав працівників, конструктивного співробітництва із роботодавцем та сприяння розвитку підприємств. На жаль, у сучасній Україні професійні об'єднання, так і не звільнившись повністю від негативного досвіду СРСР, досі не стали повноцінними суб'єктами захисту трудових, соціально-економічних прав та інтересів своїх членів. З огляду на це актуальним є вивчення історичного досвіду, зокрема профспілкового руху у Російській імперії, до складу якої входили українські землі.

Метою даної публікації є дослідження правового регулювання діяльності профспілок у Російській імперії у 1905–1917 рр., що були однією з форм боротьби найманих працівників за свої соціально-економічні права.

Наприкінці XIX – на початку XX ст. на теренах Російської імперії становище робітників було надзвичайно складним. Низька оплата праці, порушення норм технічної безпеки на підприємствах, велика тривалість робочого дня, свавілля адміністрації та погані санітарно-гігієнічні побутові умови були типовими ознаками повсякденного життя трудівника. Ситуацію ускладнювали політико-право безправ'я, неможливість захистити свої соціально-економічні інтереси.

Російське робітниче законодавство значно відставало від законодавства Західної Європи, де легально діяли профспілки, тоді як у Росії вони заборонялися:

наприклад, у Франції право на створення спілок було визнано 1864 р., у Великій Британії – 1871 р. [1, с. 42].

Революційні події 1905 р. змусили владу кардинально змінити політику. Легалізація професійних спілок, які стихійно створювалися в цей період, стала поступкою революційному руху. 21 квітня 1905 р. вийшов циркуляр Міністерства внутрішніх справ (МВС), яким скасовувалася юридична відповідальність за страйки [2, с. 66], а Маніфест 17 жовтня 1905 р. декларував свободу думки, слова, зборів і союзів [3]. Проголошення прав і свобод необхідно було підкріпити гарантіями їх здійснення. Так, 2 грудня 1905 р. було видано закон, що дозволяв мирні страйки (крім страйків на підприємствах суспільного і державного значення) [4].

4 березня 1906 р. було затверджено «Тимчасові правила про товариства і союзи» (далі – Тимчасові правила), у яких розділ I регламентував діяльність громадських організацій, що створювалися явочним порядком, а розділ II стосувався профспілок, котрі потребували реєстрації [5]. Вказаний нормативно-правовий акт позиціонувався як тимчасовий захід оскільки I Державна дума в новому законодавчому порядку мала прийняти загальний закон про товариства і союзи [6, с. 82].

Тимчасові правила викликали неоднозначну реакцію в суспільстві. В урядових колах документ сприймався як вимушений засіб для зняття соціальної напруги. Революційні кола суспільства вбачали в Тимчасових правилах численні обмеження профспілкової діяльності, а, наприклад, представники царської охоранки – небезпеку для державного ладу.

Статтею 1 розділу II Тимчасових правил встановлювалася мета діяльності профспілок: з'ясування та погодження економічних інтересів, покращення умов праці їхніх членів чи підвищення продуктивності підприємств, які їм належать. Для реалізації цих завдань профспілки могли виконувати такі функції (стаття 2): пошук способів для усунення непорозумінь між роботодавцями та працівниками шляхом переговорів чи третейського розгляду; з'ясування розмірів заробітної плати та інших умов праці в різних сферах промисловості та торгівлі; надання матеріальної допомоги своїм членам; заснування кас: поховальних, приданих, взаємодопомоги тощо; заснування бібліотек, професійних шкіл, курсів і читань; надання допомоги своїм членам у вигідному придбанні предметів першої необхідності і знарядь виробництва; сприяння в пошуку роботи або працівників; надання юридичної допомоги своїм членам.

Із вказаних завдань впливало, що профспілки не могли піднімати перед роботодавцем питання щодо покращення умов праці та її оплати, а мали право лише з'ясовувати актуальний розмір зарплатні, нормування робочого часу та інших умов, встановлених власником підприємства. Місцева влада відмовлялася реєструвати профспілки у статуті яких мета об'єднання окреслювалася як «захист правових і економічних інтересів своїх членів», вимагаючи замінити слово «захист» на «з'ясування й узгодження» [7, с. 186].

У статті 7 розділу II Тимчасових правил зазначалося, що членами профспілок могли бути особи обох статей, що працювали на промислових і торговельних підприємствах (як казенних, так і приватних), і займалися однорідною чи пов'язаною роботою або промислами. Державним службовцям, працівникам залізниці, пошти й телеграфу право участі у профспілках не надавалося. Вони могли лише об'єднуватися у громадські організації відповідно до статті 9 розділу I Тимчасових правил.

Основним документом, що регламентував діяльність профспілки, був статут. Він мав включати назву товариства, мету, місцезнаходження, рівень та способи його

діяльності; імена, по-батькові та прізвища, звання і місце проживання засновників; порядок вступу до товариства і припинення участі; права та обов'язки членів; розмір членських внесків; повноваження органів правління та строк їх повноважень тощо.

Професійні товариства підлягли закриттю у разі виявлення порушень, допущених при їх відкритті, відхиленні від статуту, загрози з боку товариства громадській безпеці чи спокою, якщо діяльність товариства набувала аморального характеру тощо. Рішення про могли бути оскаржені у Сенаті: такі скарги подавалися профспілками у те ж присутствіє, звідки губернатором переправлялися в Сенат. Термін розгляду скарг законодавством не встановлювався. Отже, законодавчі норми відкривали шлях до зловживань з боку властей: під поняття аморальності, порушення громадської безпеки та спокою могли підводитися будь-які дії, що не подобалися владі чи власнику підприємства, а розгляд скарг у Сенаті, бувало, тривав 2-3 роки [7, с. 189]. До складу присутствій входили старший фабричний чи окружний гірничий інспектор, поліцейські чини, представники судової влади тощо, що суттєво позначалося на профспілковому рухові: за найменших причин товариствам відмовляли у реєстрації або закривали вже діючі [8, с. 122].

За порушення Тимчасових правил встановлювалася кримінальна відповідальність, що передбачалася самими ж правилами (розділи III-IV): арешт до 3 місяців, штраф до 300 руб. або ув'язнення до 1 року. Слід зазначити, що в жодному європейському профспілковому законі того часу, на відміну від російського, не було каральних статей [8, с. 123].

У роки I Світової війни скорочення чисельності кваліфікованих робітників позначилося на діяльності профспілок. Але, не дивлячись на переслідування, вони продовжували відстоювати інтереси робітників. В умовах воєнного часу різко погіршилося їхнє економічне становище: уряд скасував дію ряду норм фабрично-заводського законодавства, робочий день часто перевищував 12–13 годин, широко застосовувалися понаднормові роботи, порушувалися правила техніки безпеки. Усе це стало причиною зростання страйкового руху і політизації профспілок [9, с. 159], які почали висувати не лише соціально-економічні вимоги, але й політичні: вони вимагали гарантування політичних свобод, припинення війни, демократизації суспільного ладу.

Лютнева революція 1917 р. зумовила зміни в усіх сферах суспільного життя. Падіння самодержавства стало початком нового етапу розвитку профспілкового законодавства, відкрилися нові можливості для створення професійних спілок та почалося масове їх утворення. Проте, політика Тимчасового уряду щодо професійних організацій мала чимало протиріч [10, с. 119-120].

Отже, профспілковий рух у Російській імперії був легалізований під тиском революції 1905 – 1907 рр. Російське законодавство було менш ліберальним до профспілкового руху, ніж західноєвропейське. Не дивлячись на встановлені заборони і обмеження, Тимчасові правила стали значним проривом у забезпеченні соціально-економічних прав робітників, оскільки закріпили право найманих працівників на створення професійних організацій. Законодавством регулювалися мета й функції профспілок, порядок їх створення й закриття, членство й головні аспекти практичної діяльності. Тимчасові правила містили певні прогалини, що згодом виправлялися в урядових роз'ясненнях та циркулярах. Незважаючи на проголошений тимчасовий характер, указаний законодавчий акт діяв аж до 1917 р.

Список використаних джерел

1. Щербина В. І. Правовий статус профспілок: історія і перспективи. Актуальні проблеми права: теорія і практика. 2012. 25, 32-43.
2. Поспеловский Д.. На путях к рабочему праву. Frankfurt/Москва: Посев. 1987. 240 с.
3. Высочайший манифест «Об усовершенствовании государственного порядка» (1909). Ред. Н. И. Лазаревский. Законодательные акты переходного времени: 1904 – 1908. (сс. 150-151). Санкт-Петербург: Издание Юридического книжного склада «Право».
4. Там само. сс. 200-207
5. О временных правилах об обществах и союзах (1909). Именной высочайший указ, данный Сенату. Полное собрание законов Российской империи. Собрание третье. Т. XXXVI. 1906. Отделение I. Санкт-Петербург, 201-207.
6. Журнал Государственного совета с суждениями по проекту временных правил об обществах и союзах (1912). Ред. Л. М. Роговин. Законы об обществах, союзах и собраниях. (сс. 82-104). Санкт-Петербург: Издание юридического книжного магазина И. И. Зубкова под фирмою «Законоведение».
7. Шельмагин, И. И.. Законодательство о фабрично-заводском труде в России 1900 – 1917. Москва: Госюриздат. 1952. 319 с.
8. Святловский, В. В. (Сост). Современное законодательство о профессиональных рабочих союзах. 1907. Санкт-Петербург: Книгоиздательство «Начало», 138 с.
9. Филимонов, М. А. (2014). Профсоюзы Южного Урала в годы Первой мировой войны (1914 – 1918). Вестник ВЭГУ. (4 (72)), 148-159.
10. Соломінчук, В. В. Зародження законодавства про професійні спілки на теренах України. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, (28). 2015. 117-123.

Скобелев В. П.

Кандидат юридических наук, доцент кафедры гражданского процесса и трудового права юридического факультета Белорусского государственного университета, доцент, г. Минск, Республика Беларусь

О полномочиях суда апелляционной инстанции при пересмотре судебных решений по гражданским делам в Республике Беларусь

С 21 июля 2018 г. в Республике Беларусь кассационная форма проверки не вступивших в законную силу судебных постановлений по гражданским делам была заменена на апелляционное производство. Произведенные законодательные изменения не столь существенны, как это может показаться на первый взгляд, т.к. функционировавшее прежде в стране кассационное производство по своей сути было апелляционным производством (которое страдало от ряда недостатков), и цель преобразований заключалась в том, что правила проверки не вступивших в законную силу судебных постановлений «подтянуть» (в том числе и в плане наименования) до стандартов классической неполной апелляции [1, с. 40-42]. Тем не менее, некоторые появившиеся в законодательстве новеллы довольно существенны, и прежде всего те из них, которые имеют отношение к полномочиям суда второй инстанции при пересмотре судебных решений.

Так, корректировки претерпело регулирование полномочий суда второй инстанции по изменению и вынесению новых решений. Раньше суд кассационной инстанции согласно п.4, 5 ст. 425 ГПК имел право своим определением:

«4) изменить решение или вынести новое решение, не передавая дело на новое рассмотрение, если по делу не требуется собирания или дополнительной проверки доказательств, обстоятельства дела установлены судом первой инстанции полно и правильно, но допущена ошибка в применении норм материального права;

5) изменить решение или вынести новое решение на основании исследованных в суде кассационной инстанции материалов дела и новых доказательств, если на основании исследованных в суде кассационной инстанции материалов и новых доказательств установлены все фактические данные, необходимые для разрешения спора в соответствии с законодательством. В этом случае юридически заинтересованные в исходе дела лица должны быть ознакомлены с дополнительными доказательствами до рассмотрения дела в кассационном порядке и извещены о дне рассмотрения дела».

Теперь же в соответствии с п.2, 3 ст. 423 ГПК суд апелляционной инстанции, рассмотрев апелляционную жалобу и (или) апелляционный протест, вправе «2) изменить решение; 3) отменить решение полностью или в части и принять новое решение по существу заявленных требований». Как видно, все оговорки относительно применения судом второй инстанции соответствующих полномочий из текста закона упразднены. Отсюда вытекает несколько важных последствий практического плана:

во-первых, для выбора и применения судом второй инстанции его полномочий теперь не имеет значения характер и сочетание допущенных судом первой инстанции ошибок, что значительно облегчает проверочную деятельность вышестоящих судов (между тем в период действия кассационного производства подобная закономерность между судебной ошибкой и применимым полномочием имела место: реализовать закрепленное в п.4 ст. 425 ГПК полномочие кассационный суд имел право лишь при наличии ошибок в применении норм материального права, но в установлении фактической стороны дела);

во-вторых, исправлять ошибки в выяснении фактических обстоятельств суды второй инстанции отныне полномочны уже без привлечения новых доказательств, т.е. на основе одной только переоценки, в том числе в результате их проверки непосредственно в судебном заседании, имеющих в деле доказательств (норма же прежней редакции п.5 ст. 425 ГПК позволяла суду второй инстанции переоценивать «старые» доказательства лишь при условии исследования новых; недопустимость установления новых фактов на основе одной лишь переоценки имеющих в деле доказательств являлась характерной чертой отечественного кассационного производства, причем не только по гражданским [2, с. 69-70], но и по уголовным [3, с. 3] делам);

в-третьих, для вынесения нового или изменения проверяемого решения на основе исследования новых доказательств суду второй инстанции уже нет необходимости гарантировать (как того требовала прежняя норма п.5 ст. 425 ГПК) ознакомление юридически заинтересованных в исходе дела лиц с этими доказательствами до начала рассмотрения дела в судебном заседании. Согласно ч.4 ст. 415 ГПК суду апелляционной инстанции достаточно по окончании подготовки дела лишь предложить заинтересованным в исходе дела лицам ознакомиться с дополнительными доказательствами до рассмотрения дела.

Перечисленные новшества стоит оценить в позитивном ключе. Наряду с этим

нужно отметить и другие положительные стороны нововведений. Полагаем, что законодатель вполне обоснованно разделил полномочия по изменению решения и полномочия по вынесению нового решения на два отдельных пункта (соответственно п.2 и п.3 ст. 423 ГПК), поскольку по своей сути это разные полномочия. Далее, в п.3 ст. 423 ГПК появилось совершенно верное указание на то, что вынесению нового решения предшествует отмена прежнего решения и что отмена прежнего решения может состояться полностью или в части (ни того, ни другого указания в прежних нормах п.4, 5 ст. 425 ГПК не было). Вместе с тем в п.2 ст. 423 ГПК стоило бы уточнить, что изменения решения суда первой инстанции тоже может иметь место как полностью, так и в части.

Нельзя не обратить внимания на изменения в регулировании полномочия, связанного с направлением вышестоящим судом дела на новое рассмотрение в суд первой инстанции. На первый взгляд, условия для применения этого полномочия стали более строгими: теперь направить дело полностью или в части на новое рассмотрение в суд первой инстанции можно, «если при рассмотрении дела судом апелляционной инстанции установлено существенное нарушение норм процессуального права, которое не может быть устранено в порядке апелляционного производства либо препятствует суду апелляционной инстанции в исследовании новых доказательств или в установлении фактов, которые не являлись предметом исследования суда первой инстанции» (п.5 ст. 423 ГПК).

Однако если внимательно вчитаться в текст нормы п.5 ст. 423 ГПК, то можно увидеть, что, во-первых, закрепленные в ней условия для направления дела на новое рассмотрение носят по-прежнему оценочный характер и, следовательно, всецело зависят от усмотрения суда, а, во-вторых, их смысл фактически сводится к тому, о чем уже говорилось (но только в весьма лаконичной форме) в прежней редакции п.2 ст. 425 ГПК: дело подлежит направлению на новое рассмотрение, «если ошибки, допущенные судом первой инстанции, не могут быть исправлены судом кассационной инстанции». Поэтому не исключаем, что норма п.5 ст. 423 ГПК сама по себе (без изменений в самом мышлении судей вышестоящих судов, без изменения их установок на избавление себя от «излишней» работы по самостоятельному исправлению судебных ошибок) не приведет к уменьшению количества передаваемых на новое рассмотрение дел.

В свою очередь хотелось бы высказать некоторые рекомендации относительно применения п.5 ст. 423 ГПК. На наш взгляд, дело должно направляться на новое рассмотрение всегда, когда судом второй инстанции будут установлены безусловные основания к отмене решения, т.е. основания, о которых говорится в ч.4 ст. 424 ГПК. Второй критерий для реализации указанного полномочия – если для правильного разрешения дела необходимо проделать большой объем доказательственной работы (заново исследовать все и большую часть из имеющихся в деле доказательств, получить значительное количество новых доказательств), т.е. чтобы проверочная деятельность суда второй инстанции не превращалась в повторное разбирательство дела по существу или, другими словами, чтобы неполная апелляция не трансформировалась в полную апелляцию.

Несмотря на сохранение у суда второй инстанции права направлять дело на новое рассмотрение в суд первой инстанции, при введении апелляции, к сожалению, оказался утраченным (по непонятным причинам) ряд правил, связанных с реализацией данного полномочия. Мы имеем в виду правила, содержащиеся ранее в ст. 429 «Определение об отмене решения и передаче дела на новое рассмотрение»

ГПК (там говорилося, що при отмене решения и передаче дела на новое рассмотрение суд кассационной инстанции обязан указать в своем определении, какие действия должен совершить суд первой инстанции при новом рассмотрении дела) и ст. 431 «Обязательность указаний суда кассационной инстанции» ГПК (эта статья закрепляла обязательность для суда первой инстанции указаний, изложенных в кассационном определении, хотя в то же время запрещала суду второй инстанции в своих указаниях устанавливать или считать доказанными факты, которые не были установлены в решении или отвергнуты им, предрешать вопросы о достоверности или недостоверности того или иного доказательства, о преимуществе одних доказательств перед другими, а также о том, какое решение должно быть вынесено при новом рассмотрении дела). Право дать указания суду первой инстанции фактически представляет собой еще одно (наряду с предусмотренными ст. 423 ГПК) полномочие суда второй инстанции, и отсутствие у него такого полномочия при наличии нормы п.5 ст. 423 ГПК о праве передать дело на новое рассмотрение в суд первой инстанции является как минимум нелогичным и вряд будет способствовать повышению качества правосудия по гражданским делам [4, с. 19].

Список использованных источников

1. Скобелев, В. Новеллы апелляционной формы проверки судебных постановлений по гражданским делам // Юстиция Беларуси. 2018. №5. С. 40-47.
2. Обзор кассационно-надзорной практики Верховного Суда Республики Беларусь по гражданским делам за 2008 год // Судовы веснік. 2009. №2. С. 64-70.
3. Анискевич, Р. Суды второй инстанции: новые задачи // Судовы веснік. 2015. №4. С. 3-5.
4. Скобелев, В. Новеллы гражданского судопроизводства и вопросы эффективности нормотворчества // Юридический мир. 2018. №4. С. 11-21.

Суліменко О. Г.

*Кандидат історичних наук, доцент кафедри суспільних наук ЖНАЕУ
м. Житомир, Україна*

Обмеження прав єврейського народу російським законодавством в кінці XVIII – на початку ХХ ст.

Головним обмеженням єврейського народу – була заборона свободи їх пересування. Це обмеження, яке звичайно стосувалося лише злочинців, застосовувалося чинним законодавством для більш ніж 5-мільйонної нації (в кордонах Росії). Євреям дозволялося жити, крім губерній Царства Польського, в губерніях Бессарабській, Віленській, Вітебській, Волинській, Гродненській, Катеринославській, Київській (крім Києва), Ковельській, Мінській, Могильовській, Подільській, Полтавській, Таврійській (крім Севастополя та Ялти), Херсонській, Чернігівській, які становили саме «смугу осілості» [1, с.153]. Найсильніше «смуга осілості» позначилася в Україні.

На наш погляд, «смуга осілості» у тому вигляді, в якому вона існувала, мала вигляд особливого гетто для євреїв, які були скупчені в містах та містечках.

Увагу привернуло питання історії розвитку та причин появи територіальних обмежень проживання євреїв. Закон про «смугу осілості» бере початок з царювання Катерини II, яка своїми указами 1791 та 1793 рр. визначила особливим списком місцевості (Білорусія, Катеринославська, Таврійська обл.), за межами яких

представникам цієї національності не дозволялося селитись. Завершення цей закон, пройшовши як основні віхи «Положення про євреїв» від 1804 та 1835 рр., отримав у травні 1882 р. виданням Тимчасових правил, коли євреям було заборонено селитися «поза межами міст і містечок».

Щодо розгляду мотивів виникнення і існування «смуги осілості», то тут дослідники одноставно висувують три мотиви: релігійний, економічний і політичний. Причому домінування того чи іншого мало саме таку послідовність. Релігійний мотив заборони переселення євреїв в Росію домінував впродовж першої половини ХІХ ст. Цариця Єлизавета Петрівна писала, що «от врагов Христовых интересной прибыли не желаю». Підтвердженням того, що складання «смуги осілості» було викликане віросповідним міркуванням, є те, що «караїмам та тим євреям, які прийняли християнство, дозволялось користуватися загальноросійським законодавством».

Згодом до міркувань релігійних стосовно «смуги осілості» і взагалі єврейського питання, приєднався мотив економічний – «експлуатація» євреями корінного населення, а з початку ХХ ст. - мотив політичний, активна участь євреїв у революційному русі. Єврейське населення, окрім обмеження у території поселення, ще й у інших сферах життя користувалось, як уже зазначалось, «особливими правилами», яких було дуже багато, вони вміщені майже в кожному томі «Свода Законів Российской Империи». Вони постійно змінювались залежно від того чи іншого політичного курсу, особистого ставлення імператора.

Так, у 60-70 х рр., коли при владі був Олександр ІІ, спостерігалось пом'якшення законодавства щодо євреїв. В цей період деякі категорії євреїв отримали право жити поза «межею». Це були особи з вищою освітою, купці І гільдії, які пробули в ній не менш 5 років (з 1859 р.), ремісники (з 1865 р.), дантисти, фельдшери та акушерки (з 1867 р.). Але одночасно уряд намагався створити і для них поза «межею осілості» «закриті» області (у 1827-1861 рр. їм не дозволялося селитися у м. Києві). Свобода пересування цих категорій також обмежувалася (приписка до місця проживання).

В літературі зазначається, що з приходом до влади Олександра ІІІ посилення самодержавної влади відбилося на правовому статусі євреїв. Крім нових обмежень, урядовці вимагали суворого дотримання старих. В епоху Олександра ІІІ були прийняті Тимчасові правила (3 травня 1882 р.) у вигляді тимчасового заходу напередодні прийняття нового законодавства про євреїв. Тимчасові правила заборонили представникам цієї національності селитися в сільській місцевості «смуги осілості», «поза межами міст і містечок», що спричинилося до важких наслідків для євреїв.

У 90-х рр. ХІХ ст. в урядових колах був розроблений і внесений до Державної Ради проект з 44 пунктів, прийняття якого ще більше б погіршило становище євреїв в імперії, сприяючи їх масовим виселенням. Хоч законопроект не був прийнятий, виселення відбувалося (1891 р. з Москви і Московської губернії, 1893р. з Ялти). Політику Олександра ІІІ у єврейському питанні продовжив Микола ІІ. Перш за все уряд Миколи ІІ поділяв думку К. Победоносцева, який вважав, що потрібно створити такі умови для євреїв, щоб третина з них емігрувала із Росії, третина – розчинилась безслідно, а третина – вимерла [2, с. 131-133].

Питання політичних прав, точніше політичного безправ'я, євреїв виразно можна простежити, проаналізувавши їх правові можливості участі в самоуправлінні: міському і земському. Зазначимо відразу, що з виданнями 90-х рр. нових міського і земського положень, участь ця звелась практично до нуля.

При першому введенні в дію земських установ (1 січня 1864 р.) жодних обмежень прав євреїв на їх участь у земському самоуправлінні не було. Але

поступово (1870 р.) уряд почав обмежувати кількість гласних нехристиян. Вони мали не перебільшувати 1/3 загальної кількості гласних, що було несправедливо, тому що в деяких містах єврейське населення становило 1/2 чи навіть 2/3 міського населення. Але все це було менш значним, ніж зміни земського положення 13 червня 1890 р. і «Городового положення» 11 червня 1892 р. Усунення постіль грамотного єврейського населення від суспільної діяльності (участі у земських виборних кампаніях) сприяло, крім усього, ще й погіршенню стосунків з місцевим населенням.

Що ж до участі у міському управлінні, «контрреформа» «Городового положення» позбавила основну масу єврейського населення виборчих прав (за винятком євреїв-купців 1-ї гільдії). Так, серед гласних міських дум кількість євреїв могла не перевищувати 1/10 загального складу Дум, та ще й за призначенням адміністрації. На практиці це призвело до того, що, наприклад, в Житомирі, Одесі, Бердянську та інших містах, де єврейське населення переважало, кількість гласних-євреїв коливалася від 2-5 чоловік [3, с.74].

Деяке послаблення законодавства стосовно євреїв сталося у 1902-1907 рр. У 1902 р. міністр внутрішніх справ Сипягін вніс пропозицію щодо пом'якшення законодавства. Він запропонував виокремити 57 поселень для вільного проживання євреїв. За законом 10 травня 1903 р. євреям дозволялося селитись і купувати нерухомість у 101 населеному пункті, який не мав статусу міста і містечка, (зазначимо мізерність цієї цифри для 15 губерній). Крім того, у червні 1904 р. була скасована заборона селитись євреям в межах 50-верстної смуги вздовж кордону. Можливо, не останню роль тут зіграла російсько-японська війна. У 1904 р. було розширено права «повсюдного» проживання привілейованих категорій: дружинам євреїв з вищою освітою, а також окремим групам військових чинів з сім'ями [1, с.175].

Але ці покращання не йшли в жодне порівняння з наслідками погромів, які почалися у 80-х рр. XIX ст, мали місце у 1903-1907 рр. Ці роки стали роками внутрішньої боротьби з євреями, роками терору, який був призупинений в кінці 1904 р., щоб знов активізуватись у 1905-1907 рр. Погроми почалися у 1881 р., коли вони сталися в Єлисаветграді, потім Київській і Подільській губерніях, а потім охопили біля 50 міст і містечок та близько 100 сіл (за підрахунками Г. Бочковського) [4, с.105], мали відголос в Херсоні, Житомирі, Сімферополі, Шполі, Миколаєві. В основі цього руху, лежала ненависть до економічної діяльності євреїв, релігійна неприязнь, а також незбіг юридичного і економічного положень євреїв в Південній Росії. Так, єврей, який в очах закону був неповноправним членом суспільства, у економічному відношенні – навпаки, дуже впливовим.

Таким чином, євреї протягом тривалого часу зазнавали значних утисків та обмежень з боку царського уряду, що негативно відображалось на їхньому архаїчному укладі життя, завдавало їм матеріальних та моральних збитків. Як показує історія, відношення до євреїв у подальшому також складалось неоднозначно (вони постраждали від сталінського терору 1937/38 рр. та в післявоєнний період).

Список використаних джерел

1. Гессен Ю. Закон и жизнь. Как создавались ограничительные законы о жительстве евреев в России. – СПб, 1911.
2. Зайончковский П. А. Кризис самодержавия на рубеже 1870 – 1880 годов. – М., 1964.
3. Щербак М. Г., Щербак Н. О. Національна політика царизму на Правобережній Україні. – К., 1997.

Циганчук Н. А.

*Кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри правознавства ЖНАЕУ,
м. Житомир, Україна*

Захист прав державних службовців при ліквідації державного органу

На виконання постанови Кабінету Міністрів України від 09.10.2019 №870 «Деякі питання територіальних органів Міністерства юстиції» (далі – Постанова №870) [1] та наказу Міністерства юстиції України від 16.10.2019 №1373/5 «Про утворення міжрегіональних територіальних органів Міністерства юстиції України» [2] ліквідовано як юридичні особи публічного права територіальні органи Міністерства юстиції - Головні територіальні управління юстиції у областях, та утворено, як юридичні особи публічного права, міжрегіональні територіальні органи Міністерства юстиції.

Абз.3 п.3 Постанови № 870 передбачено, що міжрегіональні органи Міністерства юстиції є правонаступниками територіальних органів Міністерства юстиції, які ліквідовуються.

Водночас, слід зазначити, що окрім майнових прав та обов'язків до міжрегіональних управлінь юстиції Міністерства юстиції, як до правонаступників, від ліквідованих територіальних органів Міністерства юстиції, перейшли і завдання, які вони виконували до ліквідації.

Тобто, фактично було змінено лише назви юридичних осіб публічного права, але основні завдання та функції залишилися такими ж, які були раніше.

Відповідно до ч.3 статті 81 Цивільного кодексу України порядок створення та правовий статус юридичних осіб публічного права встановлюються Конституцією України та законом[3].

Згідно законодавства ліквідація юридичної особи публічного права здійснюється розпорядчим актом органу державної влади, органу місцевого самоврядування або уповноваженою на це особою.

У цьому акті має бути наведено обґрунтування доцільності відмови держави від виконання завдань та функцій такої особи або їх передачі іншим органам виконавчої влади.

Якщо таке обґрунтування наведене, то у такому випадку має місце ліквідація юридичної особи публічного права, а якщо ні, то саме посилення на те, що особа ліквідується, є недостатнім.

Встановлена законодавством можливість ліквідації державної установи (організації) з одночасним створенням іншої, яка буде виконувати повноваження (завдання) особи, що ліквідується, не виключає, а включає зобов'язання роботодавця (держави) щодо працевлаштування працівників ліквідованої установи.

Регулювання праці державних службовців здійснюється на підставі Закону України «Про державну службу». Саме ним визначається правовий статус державного службовця та регулюються відносини, що виникають у зв'язку із вступом на державну службу, її проходженням та припиненням.

Даний Закон відноситься до спеціальних законів і його норми можуть застосовуватися лише до правовідносин, що стосуються державних службовців.

За загальним правилом пріоритетними є норми спеціальних законів, а норми трудового законодавства підлягають застосуванню лише у випадках, якщо нормами спеціальних законів не врегульовано спірних відносин, та коли про можливість такого застосування прямо зазначено у спеціальному законі.

Така позиція викладена у листі Вищого адміністративного суду України від 26.05.2010 р. № 753/11/13-10 «Про розв'язання спорів, що виникають з відносин публічної служби» [4].

Положеннями ч.3 ст.5 Закону України «Про державну службу» визначено, що дія норм законодавства про працю поширюється на державних службовців в частині відносин, не врегульованих цим законом[5].

Пункт 4 ст.83 Закону України «Про державну службу» серед підстав для припинення державної служби виділяє її припинення за ініціативою суб'єкта призначення.

Згідно з п.1.1. ч.1 статті 87 цього ж Закону, підставою для припинення державної служби за ініціативою суб'єкта призначення є ліквідація державного органу.

Оскільки Законом України «Про державну службу», в редакції до 13 лютого 2020 року, не регулювалося питання ліквідації державного органу та звільнення, у зв'язку з цим, державних службовців, процедура вивільнення державних службовців на підставі п.1.1 ч.1 ст.87 Закону України «Про державну службу» мала проводитись відповідно до норм Кодексу законів про працю України.

Згідно з частинами другою та третьою статті 36 КЗпП України зміна підпорядкованості підприємства, установи, організації не припиняє дії трудового договору[6].

У разі зміни власника підприємства, а також у разі його реорганізації (злиття, приєднання, поділу, виділення, перетворення) дія трудового договору працівника продовжується. Припинення трудового договору з ініціативи власника або уповноваженого органу можливе лише у разі скорочення чисельності або штату працівників.

Частиною другою статті 40 КЗпП встановлено, що звільнення з підстав, зазначених у пунктах 1, 2 і 6 цієї статті, допускається, якщо неможливо перевести працівника, за його згодою, на іншу роботу.

При вивільненні працівників у випадках змін в організації виробництва і праці враховується переважне право на залишення на роботі, передбачене законодавством.

Відповідно до пункту 19 постанови Пленуму Верховного Суду України від 06.11.1992 за №9 «Про практику розгляду судами трудових спорів» при розгляді спорів про звільнення за п.1 ст.40 КЗпП суди зобов'язані з'ясувати, чи дійсно у відповідача мали місце зміни в організації виробництва і праці, зокрема, ліквідація, реорганізація або перепрофілювання підприємства, установи, організації, скорочення чисельності або штату працівників, чи додержано власником або уповноваженим ним органом норм законодавства, що регулюють вивільнення працівника, які є докази щодо змін в організації виробництва і праці, про те, що працівник відмовився від переведення на іншу роботу або що власник або уповноважений ним орган не мав можливості перевести працівника з його згоди на іншу роботу на тому ж підприємстві, в установі, організації, чи не користувався вивільнюваний працівник переважним правом на залишення на роботі та чи попереджувався він за 2 місяці про наступне вивільнення[7].

Таким чином, виходячи з нормативного тлумачення ч. 1 ст. 40, ч.ч.1, 3 ст.49-2 КЗпП України, роботодавець одночасно з попередженням про звільнення зобов'язаний запропонувати працівникові всі наявні вакантні посади, які він може обіймати відповідно до своєї кваліфікації.

Аналогічна правова позиція викладена Верховним Судом у постановах від 28.03.2018 у справі № 805/708/16-а[8] від 14.02.2019 № 804/16489/15[9].

Оскільки обов'язок по працевлаштуванню працівника покладається на власника з дня попередження про вивільнення до дня розірвання трудового договору, за змістом ч.3 ст. 49-2 КЗпП України роботодавець є таким, що виконав цей обов'язок, якщо працівникові були запропоновані всі інші вакантні посади (інша робота), які з'явилися на підприємстві протягом цього періоду та які існували на день звільнення.

Аналогічна правова позиція викладена Верховним Судом у постанові від 11.07.2018 в справі № 816/1232/17[10].

Отже, при проведенні ліквідації Головних територіальних управлінь юстиції в областях та утворені на їх базі міжрегіональних органів юстиції, при звільненні працівників слід застосовувати положення ст. 42 КЗпП України та враховувати кваліфікацію працівників.

Законом України від 14 січня 2020 року № 440-ІХ «Про внесення змін до Митного кодексу України та деяких інших законодавчих актів України у зв'язку з проведенням адміністративної реформи», який набрав чинності 13 лютого 2020 року, внесено зміни до низки законодавчих актів, зокрема, до Закону України «Про державну службу» [11].

Наразі відповідно до абзацу першого частини третьої статті 87 Закону суб'єкт призначення або керівник державної служби попереджає державного службовця про наступне звільнення на підставі пунктів 1 та 1-1 частини першої цієї статті у письмовій формі не пізніше ніж за 30 календарних днів. Суб'єкт призначення або керівник державної служби *може* пропонувати державному службовцю будь-яку вакантну посаду державної служби у тому самому державному органі (за наявності). Отже, при скороченні чисельності або штату державних службовців, скороченні посади державної служби внаслідок зміни структури або штатного розпису державного органу без скорочення чисельності або штату державних службовців, реорганізації державного органу пропонування державному службовцю вакантної посади державної служби є правом суб'єкта призначення або керівника державної служби, а не обов'язком.

Вважаємо, що така норма права грубо порушує права державних службовців. Відсутність у спеціальному законі обов'язку роботодавця надавати перевагу у залишенні на роботі державних службовців з більш високою кваліфікацією та досвідом роботи може призвести до звільнення висококваліфікованих спеціалістів, здатних організувати громадян на виконання поставлених державою завдань, та залишити на посадах «потрібних» людей, які, в силу своєї некомпетентності, не зможуть приймати нагальних рішень та будуть виконувати вказівки керівництва, навіть тоді, коли вони суперечать закону та порушують інтереси держави і громадян.

Список використаних джерел

1. Постанова Кабінету Міністрів України від 09.10.2019 №870 «Деякі питання територіальних органів Міністерства юстиції» // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/870-2019-п>

2. Наказ Міністерства юстиції України від 16.10.2019 №1373/5 «Про утворення міжрегіональних територіальних органів Міністерства юстиції України» // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v3173323-19>

3. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 року № 1618-IV// Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2004, № 40-41, 42, Ст.492
4. Лист Вищого адміністративного суду України від 26.05.2010 р. № 753/11/13-10 «Про розв'язання спорів, що виникають з відносин публічної служби» // https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v753_760-10
5. Закон України «Про державну службу» від 10 грудня 2015 року// Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2016, № 4, Ст.43.
6. Кодекс законів про працю Української РСР від 10 грудня 1971 року //Відомості Верховної Ради Української РСР . – 1971. - № 50. – Ст. 375
7. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 06.11.1992 за №9 «Про практику розгляду судами трудових спорів» // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-92>
8. Постанова Верховного Суду від 28.03.2018 у справі № 805/708/16-а// <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/73081925>
9. Постанова Верховного Суду від 14.02.2019 № 804/16489/15 // <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/79846179>
10. Постанова Верховного Суду від 11.07.2018 в справі № 816/1232/17// <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/75253766>
11. Закон України від 14 січня 2020 року № 440-IX «Про внесення змін до Митного кодексу України та деяких інших законодавчих актів України у зв'язку з проведенням адміністративної реформи» // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/440-20>

Чичина Е. В.

Кандидат юридических наук, доцент, доцент кафедри громадянско-правових дисциплін УО «Белорусский государственный экономический университет», г. Минск, Республика Беларусь

Организация нормирования труда работников на локальном уровне в Республике Беларусь (трудоправовой аспект)

Л. Я. Островский выделил следующие основные стадии нормирования труда: техническое нормирование, т. е. обоснование и разработка нормативов и норм труда; установление норм труда (обсуждение, согласование и утверждение в порядке, определенном законодательством); введение в действие установленных норм труда, а также обеспечение условий для их выполнения; пересмотр действующих норм труда [1, с. 31].

Техническое нормирование – стадия нормирования труда, включающая технико-экономическое обоснование и разработку трудовых нормативов и норм, в том числе подготовку их расчета, сам расчет, проверку качества [1, с. 31–32].

Как отмечается в Общих положениях Методических рекомендаций по установлению норм и нормативов для нормирования труда рабочих, утвержденных постановлением Министерства труда и социальной защиты Республики Беларусь от 26 ноября 2014 г. № 134 (далее – Методические рекомендации) законодательство дает полную свободу организациям в вопросах нормирования труда. В соответствии со ст. 87 ТК нормы труда устанавливаются нанимателями с участием профсоюзов.

В то же время органы государственного управления стали больше уделять внимания вопросам нормирования труда, таким как: разработка норм и нормативов затрат труда, имеющих межотраслевое и отраслевое применение; организация работы

по отслеживанию и использованию достижений мировой практики в области управления нормированием и организацией труда; разработка единых подходов к оптимизации норм труда; обеспечение профессиональной подготовки кадров и т.д. В соответствии с ч. 2 ст. 87 ТК для однородных работ разрабатываются и утверждаются в установленном порядке межотраслевые, отраслевые и иные нормы труда.

Определение межотраслевых, отраслевых и местных норм приводится в Инструкции о порядке организации нормирования труда, утвержденной постановлением Министерства труда и социальной защиты Республики Беларусь от 21 марта 2008 г. № 53 (далее – Инструкция о порядке организации нормирования труда).

При этом межотраслевые и отраслевые нормативные материалы утверждаются как рекомендательные. Однако при заключении тарифных соглашений стороны могут договариваться о придании межотраслевым и отраслевым нормативным материалам статуса обязательных при установлении норм труда на отдельные виды работ, выполняемые в организациях отрасли (абз. 5 п. 15 Методических рекомендаций).

Таким образом, отраслевое регулирование вопросов нормированием труда осуществляется не только посредством разработки и утверждения отраслевых нормативных материалов и норм, но и посредством социального партнерства – через включение условий о нормировании труда в тарифные соглашения.

Далее, Инструкцией о порядке организации нормирования труда определяется, что нормирование труда в организации обеспечивает структурное подразделение (служба), на которое возложены функции по организации и нормированию труда, или работник (и), которому наниматель поручил выполнять указанные функции (п. 19). Отметим, что по сфере действия данная Инструкция применяется в организациях независимо от форм собственности и подчиненности (п. 2).

Как отмечалось выше, нормирование труда есть естественное проявление хозяйской власти нанимателя. Поэтому в сфере управления трудом от нанимателя требуется разрешение вопроса о возложении функции по обеспечению нормирования на определенное структурное подразделение (службу) или работника.

При этом законодательство устанавливает определенное требование к структурному подразделению – оно должно подчиняться руководителю организации или его заместителю, т. е. являться самостоятельным.

Разрешение нанимателем вопроса об организации технического нормирования труда зависит от многих факторов: отраслевой принадлежности и подчиненности организации, общей численности ее работников, доли охвата работников организации нормированием труда, применяемой формы оплаты труда и т.д.

Как отметил Л. Я. Островский, техническое нормирование является технико-экономической деятельностью специальных органов и служб. Однако это не означает, что оно протекает вне правового регулирования, которое может осуществляться прямо, в том числе, путем определения компетенции, прав и обязанностей органов технического нормирования [1, с. 36–37].

В настоящее время на практике функции по техническому нормированию труда (их часть) часто возлагаются, например, на отдел бухгалтерского учета, планово-экономический отдел, технические отделы и службы.

В цехах, производствах, обособленных подразделениях многопрофильных организаций могут создаваться структурные подразделения по организации и нормированию труда или предусматриваться должности соответствующих

работников по организации и нормированию труда (п. 19 Инструкции о порядке организации нормирования труда).

Полагаем, что вопрос о возможном распределении функций по обеспечению нормированию труда внутри организации должен быть урегулирован в законодательстве более полно. Как минимум, посредством указания на наличие у конкретных исполнителей соответствующего профиля компетенций (или определенных компетенций). Согласно Инструкции о порядке по организации нормирования труда (п. 4), а также Методическим рекомендациям (п. 1) нормирование труда должно строиться, в том числе, на принципах научности и обоснованности, что требует определенных знаний.

Полагаем необходимым также дополнить Инструкцию о порядке организации нормирования указанием на возможность передачи ведения работ по техническому нормированию труда (разовой разработки технических нормативных материалов) по договору другим организациям, лицам, обладающим соответствующей компетенцией.

Далее, организация работы по нормированию труда на локальном уровне осуществляется на основании утвержденного календарного плана замены и пересмотра норм труда, разработанного с участием профсоюзов на основе плана технического развития и совершенствования организации производства и других мероприятий, обеспечивающих повышение производительности труда. Мероприятия плана доводятся до работников организации.

Важно также сделать акцент на том обстоятельстве, что службы технического нормирования (нормировщик) разрабатывают нормы труда на научной основе, но утверждение и последующее введение в действие полученных норм не является их компетенцией. Напомним, что согласно ч. 1 ст. 87 ТК нормы труда устанавливаются нанимателями с участием профсоюзов.

Контроль за состоянием нормирования труда в организациях, обоснованностью применяемых нанимателем норм и нормативных материалов, их соблюдением осуществляется отраслевыми государственными органами и профсоюзом (п. 15 Методических рекомендаций).

В целях полноты анализа добавим, что Инструкцией о порядке организации нормирования труда установлено, что контроль за состоянием нормирования труда в организациях осуществляется отраслевыми органами государственного управления (п. 94), что указывает на несогласованность актов Министерства труда и социальной защиты Республики Беларусь по данным вопросам.

На практике установление норм труда осуществляются на основании приказа (распоряжения) нанимателя по организации с участием профсоюза.

Об установлении, замене и пересмотре норм труда работники должны быть извещены не позднее чем за один месяц до их введения в действие.

Об установлении временных и разовых норм работники должны быть извещены до начала выполнения работ.

Порядок извещения работников устанавливается нанимателем самостоятельно.

Относительно замены и пересмотра норм труда ТК содержит такие же указания, как и к установлению, а именно, что их замена и пересмотр: а) осуществляются нанимателем; б) с участием профсоюза.

Вместе с тем, основания для замены и пересмотра норм труда, в отличие от их оснований их установления, прямо предусмотрены иными актами законодательства. В частности, п. 54 Инструкции о порядке организации нормирования труда содержится

императивная норма о том, что не реже чем раз в два года структурным подразделением (службой) в организации, на которое возложены функции по организации и нормированию труда, или работником(ами), на которого(ых) возложены указанные функции, проводится проверка действующих норм труда на их соответствие уровню техники, технологии, организации производства и труда в организации. Устаревшие и ошибочно установленные нормы подлежат пересмотру.

Кроме того, нормы труда подлежат обязательной замене новыми по мере внедрения в производство организационно-технических мероприятий, обеспечивающих рост производительности труда, независимо от того, предусматривались ли эти мероприятия календарным планом разработки, замены и пересмотра норм (п. 55 Инструкции о порядке организации нормирования труда).

При анализе оснований для пересмотра и замены норм труда на локальном уровне также важно учитывать, что применение работниками по собственной инициативе новых приемов труда и передового опыта, совершенствование своими силами рабочих мест, повышение своего профессионального мастерства и перевыполнение на этой основе норм выработки в период между проверками норм не является основанием для замены норм труда по решению нанимателя. Замена норм в этих случаях может проводиться только по инициативе работников, за что они поощряются в порядке и размерах, предусмотренных коллективным договором (п. 57 Инструкции о порядке организации нормирования труда).

Запрет на замену норм при вышеуказанных обстоятельствах является важной гарантией защиты прав работников, что требует своего отражения на уровне ТК.

Список использованных источников

1. Островский, Л.Я. Нормирование труда рабочих и служащих / Л.Я. Островский. – Минск: Беларусь, 1976. – 121 с.

Черниш Р. Ф.

*Кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри правознавства ЖНАЕУ,
м. Житомир, Україна*

Корупційні діяння та їх негативні наслідки для економічної стабільності держави

Аналіз ситуації у вказаній сфері протидії корупції свідчить, що зазначене явище залишається одним із основних чинників, який створює загрозу національній безпеці і подальшому демократичному розвитку держави. Корупційні прояви продовжують негативно впливати на всі сторони суспільного життя: економіку, політику, управління, соціальну та правову сфери, громадську свідомість та міжнародні відносини, підривати авторитет державного апарату та дискредитувати його діяльність.

В Україні корупцією певним чином вражені майже всі гілки влади, найбільше – структури, діяльність яких пов'язана з державним цільовим фінансуванням, розподілом і використанням бюджетних асигнувань, експортом та імпортом, приватизацією, землекористуванням, ліцензуванням, митним і податковим контролем, освітою, охороною здоров'я, а також правоохоронні й судові органи.

Функціонування корупційних схем спричиняє порушення принципу соціальної справедливості та призводить до знищення духовних, моральних та

суспільних цінностей. За рахунок корупції живиться організована злочинність, збільшуються масштаби криміналізації та «тінізації» економічних відносин. Окремі злочинні угруповання та фінансово-промислові групи отримують можливість впливати на владні структури для реалізації власних інтересів.

За останній рік Україна дещо погіршила свої позиції в рейтингу «Індекс сприйняття корупції», про що свідчить проведення 08.01.2020 опитування міжнародною організацією «Transparency International». За результатами опитувань експертів та представників бізнесу, Україна набрала 30 балів зі ста можливих (на два бали менше ніж у 2018р.), що відповідає показникам 2017р., і посіла за підсумками 2019р. 126-е місце, розділивши його з Киргизстаном, Азербайджаном та Джибуті.

Найвищий бал у рейтингу мають держави, в яких корупцію вважають мінімальною; найнижчий – найбільш корумповані, за сприйняттям, країни. Так, Данія та Нова Зеландія в останньому рейтингу набрали 87 балів зі ста можливих і посіли перше місце (вважаються найменш корумпованими за сприйняттям країнами).

Україна з-поміж сусідів випереджає РФ, яка зберегла свої позиції (28 балів, 137 місце). Очікувано серед сусідів лідирує Польща (58 балів, 41 місце) та Словаччина (50 балів, 59 місце). Білорусь додала один пункт і тепер має 45 балів та 66 місце. Також, цього року спостерігається зниження індексу у сусідів: Румунія – мінус 3 бали, Угорщина – на 2, Молдова – на 1 [1].

Традиційно, найбільший резонанс викликають корупційні прояви у сферах, тісно пов'язаних із задоволенням соціальних потреб (система освіти, медичне обслуговування, сфера ЖКГ, надання в користування земельних ділянок, використання природних ресурсів, соціальний захист пільгових категорій громадян тощо).

На нашу думку, головними чинниками, що визначають високий рівень корупції в Україні, є слабкість інституцій, покликаних забезпечувати верховенство права, надмірна урегульованість економіки та зосередження влади в руках олігархічних кланів.

Корупція має пряме відношення до соціально-економічної ситуації в державі, за допомогою її проявів формується тіньова економіка, яка в свою чергу призводить до негативних наслідків для держави в усіх сферах суспільного життя.

До найбільш негативних наслідків впливу корупції на економіку можна віднести:

- Зменшення об'ємів податкових надходжень до бюджету внаслідок розвитку тіньової економіки;
- порушення системи конкурентних механізмів ринку за якої, наприклад, перемогу в тендерних торгах отримує не конкурентоспроможний суб'єкт, а той, хто незаконно зміг отримати переваги. Це спричиняє зниження ефективності ринку та дискредитацію ідей ринкової конкуренції;
- неефективне використання бюджетних коштів в ході здійснення державних закупівель;
- зневіра громадян у здатність влади встановлювати, контролювати та дотримуватися чесних правил, що погіршує інвестиційний клімат та ділову активність тощо.

Окрім нанесення державі збитків від протиправної діяльності посадових осіб у грошовому еквіваленті, існують також соціально-політичні наслідки, що сповільнює та унеможливує вихід України з кризової ситуації. Службові злочини, наявність в органах влади вертикальних корупційних схем посилюють соціальну

нерівноправність, що в свою чергу призводить до розбалансування всього державного механізму і, як наслідок, зубожіння та зростання протестної активності населення.

За попередніми підрахунками експертів «Transparency International», щорічна сума неправомірної вигоди, отриманої вітчизняними чиновниками, сягає розміру майже половини державного бюджету країни - понад 130 млрд. грн.

У відповідності до офіційних даних НАБУ і САП, наприкінці 2019р. загальна сума завданих через корупцію збитків склала понад 10 млрд. грн. (збитки, завдані через корупцію у 245 кримінальних провадженнях), а також відшкодовано державному бюджету 601 млн.грн.

Крім того, за висновками експертів Американської ради, катастрофічні масштаби корупції в Україні та відсутність ефективних реформ є суттєвим чинником подальшої агресії РФ щодо України, економічні наслідки від якої неможливо обрахувати.

Підсумовуючи вищевикладене, можна прийти до висновку про те, що корупція особливу загрозу для української державності становить безпосередньо в даний час, адже нестабільна економічна та політична ситуація в державі, а, насамперед, діяльність терористичних сепаратистських рухів на сході України, створюють передумови для її поширення. Вважається, що дієво протидіяти вищевказаному негативному явищу вдасться лише тоді, коли заходи з його подолання будуть розроблятися саме для тієї форми корупції, яка існує безпосередньо в Україні, а не в цілому. При цьому, першочергові кроки у вищевказаному напрямку необхідно спрямувати на створення “антикорупційної юстиції”, яка передбачатиме функціонування дієвої системи органів, пристосованих до виконання функції з розслідування корупційних злочинів, що будуть на законодавчому рівні наділені необхідними повноваження з реальним механізмом їх реалізації, а також матимуть належне фінансове, технічне, експертне та інше забезпечення.

Список використаних джерел

1. Індекс сприйняття корупції-2019. URL: <https://ti-ukraine.org/research/indeks-spryjniattya-koruptsiyi-2019/>.
2. Черниш Р.Ф. Досвід Великобританії у сфері нормативно-правової регламентації боротьби з корупцією / Р.Ф. Черниш // Корупційні ризики в публічній службі: компаративно-правовий аналіз досвіду країн Східної та Західної традиції права: тези доповідей регіонального науково-практичного круглого столу, м. Запоріжжя, 28-29 березня 2018 року / За заг. ред. Т.О. Коломоєць. – Запоріжжя: ЗНУ, 2018. – с. 221-224.
3. Черниш Р.Ф. Корупційні ризики в діяльності співробітників державної виконавчої служби як передумова до блокування євроінтеграційних процесів в Україні // Р.Ф. Черниш // Теорія та практика адаптації законодавства України до законодавства ЄС: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 8 червня 2018 року / за ред. проф. Р.С. Мельника, відпов. ред. к.ю.н. Л.Ю. Малюга. К.: Видавничий дім «Гельветика», 2018. с.201-203.
4. Черниш Р.Ф. Корупція в Україні, як один із головних антидержавних чинників / Р.Ф. Черниш // Літописець. Збірник наукових праць. Випуск 10. – Житомир; видавничий центр ЖДУ, 2015. –С. 117-121.
5. Юридична відповідальність за корупційні діяння. Навч. посібник. / Автори-упорядники Р.Ф. Черниш, І.М. Осауленко. – Ж., 2017. – 264 с.

Shevchenko Olena

Candidate of Sciences in Law, researcher of the department of organization of scientific activity and protection of intellectual property rights National Academy of Internal Affairs, Kyiv, Ukraine

The solidarity as the measure of support of social stability in the state

The current state of the Ukrainian society is characterized by the breakdown of traditional connections and relationships between people, the crisis of mutual trust, the failure to fulfill mutual obligations between citizens, the weakening of their relations of responsibility and cooperation. Solidarity as the measure of support of social stability in Ukraine depends directly from the degree of cooperation and citizens' trust in each other.

What is the meaning of the issue? It should be noted, the issues of ensuring effective social policy is a subject of research of many domestic and foreign scientists, mostly representatives of the field of legal sciences. Among these scientists, first of all, there are: G. Zelenko, E. Libanova, V. Tymoshenko, O. Shmorgun, I. Kaganets, A. Hoffman, V. Senderov, T. Popkova, N. Onishchenko, A. Polyakov. Their scientific achievements are not in doubt, but we must recognize that the increasingly complex and contradictory realities of today require the search for new ones or at least rethinking existing approaches to ways to ensure social policy effectiveness.

At the same time, if we turn to the contemporary realities of the development of Ukrainian society, one can see almost in the complete absence of progressive socio-economic changes, as the financial situation of citizens is generally deteriorating, the real level of social protection and provision of citizens in the context of high inflation rates and rising tariffs on public utilities is declining, and the problem of deep differentiation of incomes of different population groups and so remains unresolved.

Simultaneously, according to the author, these and many other social problems can be solved, for example, through the development and implementation of a comprehensive, nationwide consolidated national strategy for social policy development in Ukraine that would ensure national consensus among different population groups and help to overcome development those negative trends that are taking place today.

One of the main prerequisites for the implementation of an effective social policy is the presence of strong solidary relations between members of society.

The solidarity as the measure of support of social stability can be defined as congeniality, mutual support, responsiveness to others, unity, common responsibility, obligation to satisfy the expectations of certain groups of the society [1].

We agree with V. Navrotsky, who sees the decisive role of solidarity in compassion and willingness to help; It is based on the ability to agree; is a dimension of collective consciousness and manifests in collective aspirations and preferences, in collective responsibility and collective actions [2].

The Western social legal states are based on micro and macro social generation contracts, which supplement and influence each other and define the principle of social solidarity. Analysis of the legal acts, which establish the generation solidarity, leads to an observation that more a state cares of its citizens, less the citizens tend to care of each other or themselves. Therefore, a social legal state has to adjust the relations of citizens by the means of law, so they would voluntary identify with each other and help each other to implement their aims [1].

We support the position of adoption of the Social Security Code of Ukraine, taking into account the provisions of the European Social Security Code. If this Code is adopted,

the provisions of all existing «social» normative acts on social protection of unemployed, low-income families, pensioners and other socially disadvantaged categories of population will be systematized and improved. Based on the above, we note that the essence of the concept of solidarity is precisely that it will promote the harmonization of Ukrainian legislation with EU law and thereby enhance cooperation between Ukraine and the EU in the context of enhanced integration.

Summarizing, we would like to point out that the concept of solidarity is aimed at implementing a new format of relations on the basis of mutual understanding and maintaining peace in problematic issues. It is extremely important that solidarity contributes to the emergence and development of the middle class, which is characteristic of the structure of European society. The concept of solidarity is seen as the key to overcoming the division of citizens into rich and poor. It can be argued that it defines this particular population as the basis of all developed countries.

References

1. *Bieliauskaitė Jolanta*. The Role of Solidarity in the Social Legal State. URL : <https://www3.mruni.eu/ojs/societal-studies/article/view/1442>.
2. Навроцький В. М. Громадянська солідарність як одна з передумов консолідації українського суспільства на шляху євроінтеграції. URL: <https://www.filosof.com.ua/Eureintegration/Navrotsky.doc>.
3. Сунегін С. О. Соціальна політика в умовах панування лібералізму: проблема забезпечення ефективності. *Держава і право*. 2016. № 73. С. 62-78.

Шингель Н. А.

Кандидат юридических наук, доцент, доцент кафедри екологічного и аграрного права Белгосуниверситета, г. Минск, Республика Беларусь

Разрешительные процедуры как элемент правового регулирования природоресурсных отношений в Республике Беларусь

В условиях интенсивной нормотворческой деятельности, которая отличает развитие современной правовой системы Республики Беларусь, в том числе в природоресурсных отраслях законодательства, актуальным является универсализация правового воздействия на указанные общественные отношения для устранения излишней бюрократизации и коллизии между нормами различных нормативных правовых актов. В сфере использования природных ресурсов одним из направлений правового регулирования, в котором постепенно складываются единообразные правовые основы, является возникновение, изменение и прекращение правоотношений по использованию природных ресурсов.

В этой области сформировались общие подходы к реализации прав на природные ресурсы, в том числе права частной собственности и различных видов права природопользования, соответствующие современным тенденциям устойчивого развития: расширение частно-правовых способов возникновения прав по использованию природных ресурсов; систематизация административных процедур в области использования природных ресурсов; применение альтернативных методов распределения природных ресурсов и другие. Следует отметить возникшую в процессе реформирования природоресурсной сферы тенденцию расширения смешанного типа правового регулирования отношений по использованию природных

ресурсов [1, с. 249], к которым применяются публично-правовые и частно-правовые нормы в различном сочетании. Вовлечение природных ресурсов в гражданский оборот так же вызывает проблему согласования природоресурсных норм и гражданско-правовых норм (в широком смысле), направленных на реализацию принадлежащих субъектам природоресурсных отношений прав по использованию природных ресурсов. В настоящее время в Республике Беларусь отношения по использованию природных ресурсов входят одновременно в сферу регулирования гражданского и природоресурсного законодательства с признанием приоритета последнего, что создает дополнительные трудности в выработке эффективных приемов реализации этих прав посредством применения разрешительных процедур (последние являются основным правовым инструментарием для возникновения разрешительных видов права природопользования). На это обстоятельство, в частности, указывала И.П. Манкевич применительно к отношениям по осуществлению земельных прав, правильно отмечая, что «гражданское и земельное законодательство базируется на разных принципиальных положениях правового регулирования отношений по осуществлению прав на землю. Гражданское законодательство основывается на обеспечении свободы имущественных прав, а земельное – на обеспечении охраны и рационального использования земель» [2, с. 304]. Полностью соглашаясь с этим мнением, заметим, что в природоресурсных правоотношениях, даже при реализации частных интересов, всегда присутствует публичный элемент, связанный с достижением устойчивого (рационального) использования природных ресурсов. В сфере использования природных ресурсов этот публичный элемент проявляется, в частности, в преобладании разрешительных видов природопользования [3, с. 132, 133], требующих принятия организационно-управленческих решений уполномоченными государственными органами, обладающими компетенцией по распределению природных ресурсов, а также наличие эколого-правовых требований ко всем видам природопользования.

Таким образом, разрешительные механизмы не являются абсолютно новым явлением в правовом регулировании природоресурсных отношений, наоборот, императивные методы решения вопросов, связанных с использованием природных ресурсов, характерны для этой сферы общественных отношений в большей степени, чем диспозитивные. Однако, изменение характера и содержания этих отношений в связи с развитием гражданского оборота природных ресурсов, расширением диспозитивных способов возникновения прав на природные ресурсы при сохранении государственного регулирования требует выработки соответствующих научных подходов, направленных на реализацию системы прав на природные ресурсы, в том числе более детального исследования вопроса о пределах правового вмешательства в деятельность самостоятельных субъектов, которыми являются природопользователи, посредством применения разрешительных механизмов, отвечающих современному уровню социально-экономического развития.

Мы можем констатировать, что доктринальное осмысление происходящих в этой области процессов отстает от реального правотворчества, но и правовое регулирование разрешительных механизмов в сфере использования природных ресурсов не систематизировано должным образом. Хотим отметить ряд проблем, которые были выявлены в данной области, и которые заслуживают дальнейшего научного обсуждения:

отсутствие общего понятия «разрешительные процедуры» в законодательстве Республики Беларусь в целом, в том числе в природоресурсном законодательстве, где особенно сильно заметен элемент императивности в правовом регулировании правоотношений по использованию природных ресурсов, имеющих разрешительный

характер. Понятие разрешительных процедур в нормативных правовых актах, косвенно относящихся к использованию природных ресурсов (например, в Договоре о Евразийском экономическом Союзе [4], в приложении № 16 к Договору, которым утвержден Протокол о торговле услугами, учреждении, деятельности и осуществлении инвестиций) показывает, что они связаны с принятием компетентными органами решений, подтверждающих наличие у заинтересованного лица права на «осуществление определенной деятельности или определенных действий» (п. 1 Положения о Китайско-Белорусском индустриальном парке «Великий камень» [5]) и принципиально не отличается от содержания организационно-управленческой деятельности, осуществляемой при распределении природных ресурсов;

недостаток аналитических исследований правовых требований разрешительного характера, применяемых при распределении природных ресурсов на различных правовых титулах, и необходимость определения места правовых норм, регулирующих указанные «разрешительные процедуры» в правовом механизме регулирования природоресурсных отношений. Наиболее тесная взаимосвязь разрешительных процедур прослеживается с теми институтами природоресурсного права, которые обеспечивают реализацию прав по использованию природных ресурсов: в первую очередь, государственным регулированием в области использования и охраны природных ресурсов и правом природопользования. В настоящее время эти нормы систематизированы по отраслевому признаку (в земельном, водном, лесном и иных отраслях законодательства) и выступают неотъемлемой частью правового регулирования распределения природных ресурсов, а разрешительный механизм, включенный составной частью в эту функцию, отражает процессуальный аспект реализации прав на природные ресурсы.

В заключение отметим, что традиционная система распределения природных ресурсов, соответствующая административной модели государственного управления в области использования и охраны природных ресурсов и основанная исключительно на административном способе предоставления природных ресурсов, после масштабных рыночных преобразований, затронувших природоресурсные отношения, нуждается в существенной трансформации, которую мы видим в формировании единообразной разрешительной системы, включающей разрешительные процедуры, соответствующие современной системе прав на природные ресурсы. Результатом указанной трансформации может стать систематизация применяемых при распределении природных ресурсов правовых требований разрешительного характера, что имеет важное правореализационное значение, в том числе по де бюрократизации организационно-управленческой деятельности по изъятию и предоставлению природных ресурсов.

Список использованных источников

1. Шингель, Н.А. Плюсы и минусы земельной реформы в Республике Беларусь: правовой аспект / Н.А. Шингель // Приоритетные направления развития экологического, земельного и аграрного права : материалы Респ. круглого стола, приуроч. к юбилею д-ра юрид. наук проф. Т.И. Макаровой / редкол. : С.А. Балашенко [и др.]. – Минск : Изд. центр БГУ, 2017. – С. 248-252.

2. Манкевич, И.П. Принципы гражданского и земельного законодательства в сфере отношений по осуществлению прав на землю / И.П. Манкевич // Научные чтения памяти профессора В.И. Семенкова : сб. материалов Респ. науч.-практ. конф. с междунар. участием (г. Минск, 7 дек. 2017 г.) / Нац. центр законодательства и правовых

исследований Республики Беларусь ; редкол.: С.М. Сивец [и др.]. – Минск : Четыре четверти, 2017. – С. 302-305.

3. Балашенко, С.А. Экологическое право : учебник / С.А. Балашенок, Т.И. Макарова, В.Е. Лизгаро. – Минск : Вышэйшая школа, 2016. – 383 с.

4. Договор о Евразийском экономическом союзе [Электронный ресурс] : подписан в г. Астане, 29.05.2014 г. (с изм. и доп.) // ЭТАЛОН. Законодательство Республики Беларусь / Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2020.

5. О некоторых вопросах Китайско-Белорусского индустриального парка «Великий камень» [Электронный ресурс] : Постановление Совета Министров Респ. Беларусь, 16 авг. 2012 г., № 756 (с изм. и доп.) // ЭТАЛОН. Законодательство Республики Беларусь / Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2020.

Антонова О. А.

*Заведующий кафедрой государственно-правовых дисциплин факультета права
учреждения образования «Белорусский государственный экономический университет»,
г. Минск, Республика Беларусь*

**О необходимости совершенствования порядка рассмотрения уголовных дел
коллегиальным составом суда**

В соответствии с Уголовно-процессуальным кодексом Республики Беларусь уголовные дела о преступлении, за которое предусмотрено наказание в виде лишения свободы на срок свыше десяти лет, пожизненного заключения, смертной казни либо если обвиняемый является несовершеннолетним или совершил преступление в возрасте до 18 лет рассматриваются коллегиально в составе одного профессионального судьи и двух народных заседателей. В настоящее время не многие страны мира сохранили институт народных заседателей, перейдя к присяжным заседателям или только профессиональным судьям без участия представителей народа. И дело тут не в наименовании лиц, участвующих в отправлении правосудия. Основные отличия института народных заседателей заключаются в роли профессионального судьи и заседателей, в порядке отбора, правах и обязанностях заседателей, в порядке обсуждения и принятия окончательного решения по делу. В частности, в уголовном процессе Республики Беларусь применительно к рассмотрению дела по существу под судьей понимается как профессиональный судья, так и народный заседатель. Более того, в Особенной части Уголовно-процессуального кодекса, например, регулируя правила постановления приговора, законодатель использует только термин «судья», подчеркивая единство правового положения всех членов судебной коллегии. Однако такое положение, по нашему мнению, приводит к определенной доли фиктивности участия граждан в отправлении правосудия. Даже профессиональные судьи постановляют незаконные приговоры в силу неправильного применения норм уголовного закона, о чем свидетельствует статистика апелляционной и надзорной инстанции. В отношении народного заседателя же речь идет о человеке, который должен осознанно проголосовать по вопросам, о которых он имеет слабое представление в связи с их выходом за пределы его знаний. Безусловно, в такой ситуации возрастает роль судьи по разъяснению «проблемных» аспектов заседателям, однако, в силу равенства всех членов коллегии у судьи нет таких полномочий.

В 2011 году на законодательном уровне Президентом Республики Беларусь было сформулировано поручение «рассмотреть вопрос о возможности введения института

присяжных заседателей» [1]. И несмотря на достаточно активные обсуждения и большее число голосов в поддержку замены института народных заседателей, высказанных в юридической литературе, уже в 2015 году представители Верховного Суда высказали мнение об оправданности осуществления правосудия народными заседателями. Поддержали их и члены Парламента, проголосовав за внесение изменений и дополнений в Кодекс о судостроительстве и статусе судей в части корректировке норм о народных заседателях. В этой связи интересным представляется мнение заместителя Председателя Верховного Суда Р. Анискевича, потому что его аргументация больше подходит присяжным, нежели народным, заседателям. «это исторически сложившаяся форма народного участия в правосудии. На протяжении ряда лет она доказала свою эффективность в обеспечении защиты прав и интересов как обвиняемых, так и потерпевших. Народные заседатели уравнивают сугубо правовой подход председательствующего по делу взглядом на ситуацию людей, не являющихся профессионалами. Они оценивают каждый шаг, каждое сказанное слово, каждый документ, который фигурирует в деле. Однако они не профессиональные юристы и имеют возможность взглянуть на эту проблему по-житейски, позволить себе проявить те эмоции, которые судья обычно не проявляет» [2].

В странах СНГ, где действуют институты народного участия в отправлении правосудия, за исключением Республики Беларусь, Республики Узбекистан, Республики Таджикистан, Туркменистана, в уголовном судопроизводстве введена коллегияльная форма рассмотрения с участием присяжных, а не народных заседателей. При этом используется несколько способов постановления приговора в суде присяжных. Например, в Казахстане председательствующий судья вместе с присяжными заседателями не только определяют, было ли подсудимым совершено преступление или нет, но и назначают наказание. Председательствующий приводит содержание обвинения; сообщает содержание уголовного закона; излагает позиции государственного обвинителя и защиты; разъясняет порядок заполнения бюллетеней, также порядок голосования на назначение наказания. Перед присяжными заседателями ставятся основные и дополнительные вопросы. В соответствии со ст. 654 Уголовно-процессуального кодекса Республики Казахстан к основным вопросам относятся: 1) доказано ли, что деяние имело место; 2) доказано ли, что это деяние совершил подсудимый; 3) виновен ли подсудимый в совершении этого деяния. После основного вопроса о виновности подсудимого могут ставиться частные вопросы о таких обстоятельствах, которые увеличивают или уменьшают степень виновности либо изменяют ее характер, влекут за собой освобождение подсудимого от ответственности. В необходимых случаях отдельно ставятся также вопросы о степени осуществления преступного намерения, причинах, в силу которых деяние не было доведено до конца, степени и характере соучастия каждого из подсудимых в совершении преступления. Допустимы вопросы, позволяющие установить виновность подсудимого в совершении менее тяжкого преступления, если этим не нарушается его право на защиту [3].

Существуют страны, где в уголовном процессе предусматривается несколько видов коллегий с участием присяжных заседателей. Например, в Японии две категории тяжких преступлений подпадают под вынесение судебного решения коллегией: 1) преступления, наказуемые смертной казнью или лишением свободы на неопределенный срок или каторжными работами, и, 2) преступления, в котором жертва умерла из-за умышленного преступления. Жюри для спорных случаев состоит из шести народных заседателей и трех профессиональных судей. В безальтернативных случаях, когда признание обвиняемого было получено на предварительном следствии, жюри будет

состоят из четырех народных заседателей и одного профессионального судьи. Закон о народных заседателях Японии 2004 г. предусматривает, что смешанное жюри должно вынести вердикт на основании признания фактов и применения законов, и если приговор «виновен», жюри должно затем вынести соответствующий приговор. Таким образом, народные заседатели должны помочь суду найти факты и вынести приговор. Только профессиональные судьи имеют право толковать закон и принимать решения о порядке судебного разбирательства, но народные заседатели могут оставлять комментарии по таким вопросам. Во время судебного разбирательства, народные заседатели могут также допрашивать свидетелей, потерпевших и обвиняемых, хотя закон предусматривает мало указаний о том, как народные заседатели и профессиональные судьи должны взаимодействовать во время совместной работы [4, с. 293-294].

В Украине, согласно ст. 31 Уголовного процессуального кодекса, коллегиальное рассмотрение включает два способа: 1) в отношении преступлений, за совершение которых предусмотрено наказание в виде лишения свободы на срок более десяти лет, осуществляется коллегиально судом в составе трех судей; 2) в отношении преступлений, за совершение которых предусмотрено пожизненное лишение свободы, осуществляется коллегиально судом в составе трех судей, а по ходатайству обвиняемого - судом присяжных в составе двух судей и трех присяжных. При этом, суд присяжных при вынесении решения по своим полномочиям ближе к народным заседателям, так как голосуют по тем же вопросам, что разрешаются судьями, постановляющими окончательный приговор по делу, в том числе и связанным с квалификацией содеянного. В связи с этим, спорными представляются предложения некоторых авторов о расширении полномочий суда присяжных, что приведет, на наш взгляд, к простой замене терминов «народные заседатели» на «суд присяжных». Например, И.Р. Волоско обосновывает необходимость расширения сферы участия присяжных в решении вопроса о применении (продолжение) мер к обвиняемому – их избрания, продления или отмены, включая и содержания под стражей [5, с. 5].

В свою очередь, полагаем, что порядок коллегиального рассмотрения уголовного дела с участием народных заседателей нуждается в серьезном реформировании путем разграничения вопросов, разрешаемых народными представителями и профессиональными судьями.

Список использованных источников

1. О мерах по совершенствованию деятельности судов общей юрисдикции Республики Беларусь: Указ Президента Республики Беларусь от 10 октября 2011 г. № 454 // Эталон – Беларусь [Электронный ресурс] / Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. Минск, 2020.
2. Исаенок С. Посудите сами // Советская Белоруссия. № 203 (24833). Среда, 21 октября 2015.
3. Уголовно-процессуальный кодекс Республики Казахстан: Кодекс, 4.07.2014 № 231-V // Параграф URL: http://online.zakon.kz/m/Document/?doc_id=31575852#sub_id=6530000 (дата доступа: 29.02.2020).
4. Реховский А.Ф. Об участии народных заседателей в уголовном судопроизводстве Японии // Судебная власть и уголовный процесс. 2015. № 4. С. 291-296.
5. Волоско І. Р. Суд присяжних в Україні: особливості формування та діяльності. Львів, 2017. 20 с.

Апенюк А. Г.

Младший научный сотрудник отдела исследований в области гражданского, экологического и социального права Национального центра законодательства и правовых исследований Республики Беларусь, г. Минск, Республика Беларусь, магистр юридических наук

Научный руководитель: *Чичина Е.В., кандидат юридических наук, доцент
Белорусский государственный экономический университет,
г. Минск, Республика Беларусь*

Правовое регулирование труда приемных родителей и родителей-воспитателей в некоторых зарубежных государствах

Профессиональное воспитание детей-сирот и детей, оставшихся без попечения родителей, получило широкое развитие в законодательстве зарубежных государств. Проблема создания и функционирования семейных форм устройства имеет большое значение не только для семейной, но и социальной политики в целом. В странах Западной Европы практически не используются институциональные инструменты воспитания детей. Замещающее устройство является приоритетной формой воспитания детей.

Отметим, в части легального и доктринального терминологического определения в государствах используются различные подходы. Так, можно встретить: профессиональное, замещающее и семейное воспитание. Для западноевропейской науки свойственно использование термина «фостерное воспитание» (англ. foster care). Полагаем, что с трудово-правовой позиции наиболее точно рассматриваемое явление отражает термин «профессиональное воспитание». Данное понятие содержит указание на профессиональный характер такой деятельности, требующий специального уровня образования, наличие навыков и опыта работы.

В законодательстве различных государств сложились дифференцированные подходы к правовому опосредованию отношений между органами опеки и попечительства (местными исполнительными и распорядительными органами и т.д.) и приемными родителями (родителями-воспитателями). Анализ национального и зарубежного законодательства позволил выделить следующие виды отношений: трудовые, гражданско-правовые, семейные, административные и смешанные.

Следует отметить, что в большинстве стран Западной и Северной Европы (Финляндия, Дания и др.) наряду с профессиональным фостерным воспитанием (professional foster care) [1] применяются иные виды (родственное, традиционное и др.). В зависимости от избираемой формы используется соответствующий способ правового опосредования отношений, например, в Швеции, Норвегии применяется гражданско-правовой механизм.

В ряде государств профессиональное воспитание как самостоятельный вид занятости существует в трудовом поле. К лицам, осуществляющим данную трудовую функцию применяются определенные требования к профессиональной подготовке. В ряде государств установлены ограничения на работу по совместительству при осуществлении трудовых функций приемных родителей (родителей-воспитателей).

Например, приемные родители в Финляндии, действующие на профессиональной основе получают заработную плату, имеют право на трудовой отпуск, в случае возникновения временной нетрудоспособности получают соответствующее социальное пособие. В качестве нанимателей таких работников

могут выступать негосударственные организации или организация «Perhehoitokumppanit» [2].

В Румынии действует сеть постоянной службы профессиональных детских воспитателей «материнские помощники», осуществляющих деятельность в течение полного рабочего дня. Квалифицированный социально-педагогический труд fosterных воспитателей, включен в список специальностей. Профессиональные воспитатели осуществляют свою деятельность на основании трудового договора [3].

Правовое регулирование профессионального воспитания детей-сирот, детей, оставшихся без попечения родителей в Чешской Республике, предполагает заключение с приемными родителями (родителями-воспитателями) трудового договора и договора о передаче ребенка на воспитание [4].

В Российской Федерации существует дискуссия относительно отраслевой принадлежности отношений, возникающих между органами опеки и попечительства и приемными родителями. С учетом положений ст. 152 Семейного кодекса Российской Федерации (далее – СК Российской Федерации) большинство ученых делает вывод о гражданско-правовой природе отношений, которые возникают при заключении договора о приемной семье [5]. Другие (И.Н. Половцев, Г.С. Скачкова, А.А. Пестрикова) придерживаются трудовой природы отношений по профессиональному воспитанию.

Так, И.Н. Половцев в обоснование своей позиции отмечает следующее: деятельность приемных родителей нельзя охарактеризовать как выполнение подрядных работ, так как отсутствует конечный овеществленный результат; приемные родители получают оплату не в силу договора, а в силу СК и законов субъектов Российской Федерации, определяющих размер оплаты; средства, выплачиваемые органом опеки и попечительства в соответствии с законодательством, являются средствами, выплачиваемыми в силу возникающих между гражданином и органом трудовых взаимоотношений [6, с. 5].

Г.С. Скачкова пишет, что воспитание ребенка в приемной семье является определенной трудовой функцией. Причем такая работа производится приемными родителями по найму за вознаграждение, выплачиваемое им органами опеки и попечительства, которые выступают в данном случае в качестве работодателя [7, с. 27-28].

По мнению О.В. Фетисовой «наиболее близким по своему характеру к труду приемных родителей представляется труд надомников в трудовом праве. Как надомник, так и приемный родитель не связаны рамками внутреннего трудового распорядка, свободны в выборе времени исполнения своих обязанностей» [8, с. 129].

Согласно действующему семейному законодательству Украины решение о создании приемной семьи, детского дома семейного типа принимается администрацией (исполнительным комитетом). Между приемными родителями и органом, принявшим решение о создании приемной семьи, на основе типового договора заключается договор об устройстве детей в приемную семью [9].

Деятельность приемных родителей и родителей-воспитателей в Украине носит возмездный характер. В.Ю. Евко изучая договор о создании детского дома семейного типа писала о его смешанной природе. При этом возмездность договора, рассматривалась в качестве признака трудовой природы отношений [10, с. 68-69].

Значительное внимание со стороны украинских исследователей уделяется вопросам профессиональной подготовки (переподготовки) приемных родителей и родителей-воспитателей. Отмечается, что к лицам, желающим осуществлять данный

вид деятельности должны предъявлять более высокие требования в части профессионального обучения, не только до, но и в процессе ее осуществления. Такой подход, по нашему мнению, в значительной степени согласуется с институтом профессиональной подготовки (переподготовки, повышения квалификации) работников, которые имеют право и должны постоянно совершенствовать свои знания умения и навыки. Существование данного института в гражданско-правовом поле не позволяет обеспечить надлежащую реализацию права на профессиональное обучение.

Таким образом, в законодательстве зарубежных стран применяются различные подходы к договорному опосредованию деятельности приемных родителей и родителей-воспитателей. Чаще всего можно встретить трудовой, гражданско-правовой способы, реже – получение специальной лицензии, самостоятельная занятость. Каждый из существующих подходов не лишен недостатков, однако общий смысл осуществления специальной деятельности по воспитанию, которая требует наиболее приемлемой гарантированности бесспорна. Выбор гражданско-правового способа является более либеральным, с точки зрения публичной стороны. Регулирование отношений посредством трудового договора создает основу для стабильности и надлежащей гарантированности прав не только приемных родителей (родителей-воспитателей), но и уполномоченных государственных органов, выступающих в качестве нанимателя.

Список использованных источников

1. Обзор семейных форм устройства детей – сирот в странах Северной, Континентальной и Южной Европы [Электронный ресурс] / С.С. Бирюкова, М.А. Варламова // Электронный журнал «SPERO». – 2014. – № 19. – Режим доступа: <http://www.demoscope.ru/weekly/2014/0609/analit04.php>. Дата доступа: 02.03.20120.
2. Work in Finland Guide for employees and entrepreneurs interested in Finland [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://www.te-palvelut.fi/te/en/pdf/workinginfinland.pdf>. Дата доступа: 02.03.20120.
3. Legea nr. 272/2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://lege5.ro/Gratuit/gu3donjv/legea-nr-272-2004-privind-protectia-si-promovarea-drepturilor-copilului>. Дата доступа: 04.03.20120.
4. International Labour Organization [Электронный ресурс] // National Labour Law Profile: The Czech Republic. – Режим доступа: https://www.ilo.org/ifpdial/information-resources/national-labour-law-profiles/-WCMS_158893/lang--en/index.htm. Дата доступа: 04.03.20120.
5. Семейный кодекс Российской Федерации [Электронный ресурс]: Федеральный закон, 29 декабря 1995 г., № 223-ФЗ: принят Гос. Думой 8 дек. 1995 г. // КонсультантПлюс. Рос. Федерация / ООО «ЮрСпектр». – Минск, 2020.
6. Половцев, И.Н. Краткий комментарий к закону Санкт-Петербурга «О размере оплаты труда приемных родителей: науч.-метод. пособие / И.Н. Половцев. - СПб. : Геликон плюс, 2001. – 56 с.
7. Скачкова, Г.С. Особенности правового регулирования труда приемных родителей / Г.С. Скачкова // Трудовое право. – 2003. – № 8. – С. 24 – 28.
8. Доржиева, С.В. Правовое регулирование устройства и воспитания детей, оставшихся без попечения родителей, в приемной семье : дисс. ... на соиск. учен. степени канд. юрид. наук / С.В. Доржиева. – М., 2016. – 271 с.

9. Сімейний кодекс України от 10.01.2002 г. № 2947-III // Законодавство України – Режим доступа: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T0229-47.html. – Дата доступа: 04.03.2020.

10. Євко, В.Ю. Правова природа договору про організацію діяльності дитячого будинку сімейного типу / В.Ю. Євко // Університетські наукові записки. – 2009. – № 3. – С. 67–73.

Баранашник А. В.

Доцент кафедри гражданского права и процесса Частного учреждения образования «БИП - Институт правоведения», г. Минск, Республика Беларусь, магистр правоведения

В Трудовой кодекс Республики Беларусь включены нормы, определяющие регулирование дистанционного труда

Необходимость правового регулирования дистанционного труда в современных условиях активного формирования информационного пространства не вызывает ни у кого сомнений. В этой связи следует отметить, что 28 января 2020 г. вступил в силу Закон Республики Беларусь от 18 июля 2019 г. № 219 - З «Об изменении законов» [1], которым в Трудовой кодекс Беларуси от 26 июля 1999 г. № 296 - З (далее - ТК) [4], внесено было более двухсот изменений и дополнений, в том числе указанный Кодекс дополнен был гл. 25¹ (ст. 307¹- 307⁵), в которой получили закрепление особенности регулирования труда работников, выполняющих дистанционную работу.

Как свидетельствует мировая практика регулирования трудовых отношений во многих государствах дистанционный труд, выполняемый соответственно дистанционными работниками, имеет направленность на его увеличение в общем объеме занятого населения. Так, по данным последних исследований, в США порядка 50 млн. работников (45 % от всех занятых граждан) трудоустроены с возможностью работы на дому, а 2,9 млн. работают дистанционно постоянно, в Великобритании 62% компаний имеют удаленных работников, а 34% работников выполняют порученную работу вне офиса [3, с. 190]. Вместе с тем, в Республике Беларусь на данный момент официальные сведения о работниках, занимающихся дистанционным трудом отсутствуют, поскольку пока такая информация на уровне соответствующих государственных органов не сосредотачивалась. Тем не менее в республике активное развитие в последние годы получил фриланс, то есть работа как правило разового характера, выполняемая на так называемом удаленном доступе, вне организации, на основе заключенного между заказчиком и исполнителем договора гражданско - правового характера. При этом необходимо отметить, что фриланс наиболее близок с трудовым договором, заключаемым на выполнение дистанционной работы. Однако в отличие от дистанционного работника фрилансер не состоит в штате организации либо иного нанимателя, так как находится с заказчиком работы в гражданско - правовых отношениях.

И так, в чем же основные особенности дистанционной работы, нормативно - правовое регулирование которой отражено в ТК Республики Беларусь.

Согласно части первой ст. 307¹ ТК, под дистанционной работой понимается работа, которую работник выполняет вне места нахождения нанимателя с

использованием для выполнения этой работы и осуществления взаимодействия с нанимателем информационно - коммуникационных технологий.

То есть в данной норме обращено внимание на то, что работник осуществляет выполнение возложенных на него трудовых обязанностей не в месте нахождения нанимателя, как это характерно для обычного режима осуществления трудовой деятельности, а может выполнять работу, которая поручена ему нанимателем по месту своего жительства или по любому другому удобному для него месту.

Взаимодействие дистанционного работника с нанимателем ведется через информационно – коммуникационные технологии, которыми могут быть не только Интернет – ресурсы, но и СМС – сообщения, другие способы и средства передачи информации.

Законодатель к сожалению не определил, даже в примерном изложении, какие виды деятельности могут относиться к дистанционной работе. В то же время на официальном сайте Министерства труда и социальной защиты Республики Беларусь указано, что заниматься дистанционной работой могут «специалисты с разной степенью квалификации, которые будут передавать результаты своего труда по средствам информационно-телекоммуникационных сетей, в том числе глобальной компьютерной сети Интернет (например, инженеры, юристы, переводчики, журналисты, редакторы, дизайнеры, программисты, аудиторы и др.)» [2].

Следовательно, на основании данной информации можно сделать вывод, что дистанционной работой вправе заниматься широкий круг различных категорий работников, использующих в своей трудовой деятельности информационно - коммуникационные ресурсы.

Сведения о том, что работник будет выполнять дистанционную работу должны обязательно содержаться в трудовом договоре, что в свою очередь нашло закрепление в части первой ст. 307² ТК.

Равно как и труд, выполняемый надомными работниками, а нормы, регламентирующие этот труд сформулированы в гл. 25 ТК (ст. 304 - 307), труд дистанционных работников относится к нестандартной занятости граждан. Тем не менее в трудовом законе Республики Беларусь не сформулировано положение, указывающее на принципиальное отличие надомного труда от труда, выполняемого дистанционным работником. В свою очередь анализируя нормы ТК об этих двух видах нестандартной занятости граждан, являющихся наемными работниками, можно сделать вывод, что результат надомного труда -это создание материального объекта (например, пошив верхней одежды, ремонт обуви ит.д.), а труд, выполняемый дистанционным работником направлен на получение результата в сфере интеллектуального труда (например, разработка технологии производства хлебобулочных изделий).

Одним из важнейших вопросов, решаемых при организации и выполнении дистанционной работы, является охрана труда и обеспечение безопасных условий осуществления порученной дистанционному работнику работы. В то же время, в части первой ст. 307³ ТК предусмотрена обязанность нанимателя по ознакомлению работника, выполняющего дистанционную работу с нормами и правилами по охране труда при работе с тем оборудованием и средствами, которые предоставлены данному работнику или рекомендованы ему для использования в работе нанимателем. В свою очередь указанную норму следует рассматривать в соотношении с частью второй ст. 307² ТК.

Соответственно, нормой части первой ст. 307³ на нанимателя возлагается обязанность по ознакомлению дистанционного работника с требованиями по охране труда, в тех случаях, когда наниматель предоставляет этому работнику по достигнутому между ними соглашению, что предусмотрено в трудовом договоре (часть вторая ст. 307² ТК), собственное оборудование или средства либо рекомендует приобрести в установленном порядке эти объекты для их применения в работе.

В то же время, несмотря на особенности регулирования дистанционного труда на нанимателя согласно пункту 5 части первой ст. 55 ТК возлагается тем не менее обязанность обеспечить на каждом рабочем месте условия труда, соответствующие требованиям по охране труда, соблюдать установленные нормативными правовыми актами, в том числе техническими нормативными правовыми актами, требования по охране труда, а при отсутствии в нормативных правовых актах, в том числе в технических нормативных правовых актах, требований по охране труда принимать необходимые меры, обеспечивающие сохранение жизни, здоровья и работоспособности работников в процессе трудовой деятельности.

Таким образом, представляется, что ввиду несогласованности пункта 5 части первой ст. 55 ТК с частью первой ст. 307³ этого же Кодекса на нанимателя, несмотря на особенности организации и ведения дистанционного труда возлагается обязанность по созданию и обеспечению здоровых и безопасных условий труда лицам, принятым на работу в качестве дистанционного работника как при использовании данными лицами оборудования и средств, предоставленных или рекомендованных нанимателем, так и собственных объектов, принадлежащих на соответствующем праве дистанционному работнику для выполнения указанной работы.

Список использованных источников

1. Об изменении законов: Закон Республики Беларусь, 18 июля 2019 г., № 219 - 3: принят Палатой представителей 26 июня 2019 г.: одобр. Советом Республики 28 июня 2019 г. //Консультант Плюс: Беларусь. Технология 3000 [Электронный ресурс] /ООО «Юр - спектр», Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. - Минск, 2020 г.

2. Рубрика «Новое в Трудовом кодексе». Раздел «Дистанционная работа»: официальный сайт Министерства труда и социальной защиты Республики Беларусь: www.mintrud.gov.by (дата доступа: 24.07.2019).

3. Томашевский К.Л. Регулирование дистанционного труда: в ожидании изменений в Трудовой кодекс Беларуси. Традиции и инновации в праве: материалы международной научно – практической конференции, посвященной 20 - летию юридического факультета и 50 - летию Полоцкого государственного университета, Новополоцк, 6 - 7 октября 2017 г.: в 3 т. /Полоцкий государственный университет, Региональный учебный научно – практический юридический центр; редколлегия И.В. Вегера (отв. ред.) [и др.]. - Новополоцк : Полоцкий государственный университет, 2017. Т. 2. С. 190 – 193.

4. Трудовой кодекс Республики Беларусь: Кодекс Республики Беларусь, 26 июля 1999 г., № 296 - 3: принят Палатой представителей 8 июня 1999 г.: одобр. Советом Республики 30 июня 1999 г.: в ред. Закона Республики Беларусь от 18 июля 2019 г., № 219 - 3 //Консультант Плюс: Беларусь. Технология 3000 [Электронный ресурс] /ООО «Юр - спектр», Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. - Минск, 2020 г.

Березюк Л. А.

*Ассистент кафедри державно-правових дисциплін, Белорусский
государственный экономический университет, г. Минск, Республика Беларусь*

Регламентация режима рабочей недели по законодательству Республики Беларусь и стран-участниц СНГ

Режим рабочей недели урегулирован ст. 124 Трудового кодекса Республики Беларусь (далее – ТК) [1], которая предусматривает два вида рабочей недели: пятидневную с двумя выходными днями и шестидневную с одним выходным днем. Следовательно, ТК признает равенство двух видов рабочей недели и возможность выбора любой из них. Отдельно ст. 112 ТК нормирует продолжительность рабочего времени в неделю, что является обоснованным, т.е. разграничивается нормирование продолжительности и распределения рабочего времени. В отличие от, например, смешения этих функций в Кодексе законов о труде Украины (ст. 52) [2] и Трудовом кодексе Республики Казахстан (далее – ТК Казахстана) (ст. 71) [3].

Подчеркнем также, что только с середины 1960-х гг. произошло изменение в определении сущности рабочей недели, которая стала включать в себя только рабочие дни (до этого момента рабочая неделя рассматривалась как сумма рабочих дней и дней отдыха). Так, пятидневная рабочая неделя означала четыре дня работы и один день отдыха [4]. Кроме того, только в 1967 г. впервые введена пятидневная рабочая неделя [5, с. 102-103].

Прежде чем перейти к рассмотрению современного состояния правового регулирования режима рабочей недели в Республике Беларусь, укажем, что проведенное сопоставление трудовых кодексов стран-участниц СНГ подтвердило преимущество норм советского периода. Все трудовые кодексы стран-участниц СНГ предусматривают пятидневную и шестидневную рабочие недели. При этом, как правило, шестидневная рабочая неделя вводится при невозможности работы в условиях пяти рабочих дней (за исключением Армении, где шестидневная рабочая неделя может устанавливаться только для работников в общеобразовательной системе [6, ч. 2 ст. 142]).

Помимо стандартных пяти- и шестидневной рабочих недель, в трудовых кодексах некоторых стран прямо предусмотрена возможность организации работы в режиме рабочей недели с предоставлением выходных дней по скользящему графику (ч. 3 ст. 66 Трудового кодекса Туркменистана [7], ст. 72 Трудового кодекса Республики Таджикистан (далее – ТК Таджикистана) [8]), а также в пределах сжатой рабочей недели (ч. 3 ст. 98 Трудового кодекса Республики Молдова (далее – ТК Молдовы) [9]). Наиболее широкий перечень видов рабочей недели содержит Трудовой кодекс Российской Федерации: пятидневную, шестидневную, со скользящим графиком и неполную (ч. 1 ст. 100) [10].

Важно отметить, что и ТК прямо предусматривает еще один вид рабочей недели – неполную рабочую неделю (ч. 1 ст. 118 ТК), однако ст. 124 ТК не содержит отсылки на данный факт. Анализ правового регулирования неполного рабочего времени показал, что в ТК целесообразно разграничить правовое регулирование неполного рабочего времени как нормы рабочего времени и как разновидности режима рабочего дня (недели). В связи с этим логичным видится расположение статьи, регламентирующей режим неполного рабочего времени, после ст. 124 ТК (как имеющей особенности по сравнению со стандартными режимами рабочего дня и рабочей недели).

Анализ юридической литературы показал, что в практической деятельности предприятий используется и так называемой «сжатая» рабочая неделя, когда работники отработывают нормальную продолжительность рабочего времени в 40 часов за четыре – четыре с половиной дня [11, р. 50]. В условиях усиления гибкости и мобильности трудовых правоотношений применение сжатой рабочей недели является хорошей альтернативой стандартным режимам рабочего времени. Вместе с тем, видится несправедливым тот факт, что данный вид режима рабочего времени не подвергается научным и практическим исследованиям в Республике Беларусь. Представляется, что для того, чтобы применение сжатых рабочих недель не противоречило законодательству о труде Республики Беларусь и международным стандартам необходимо соблюдение правил нормирования рабочего времени (предельной ежедневной (не более 12 часов) и еженедельной (не более 40 часов) продолжительности рабочего времени), а также процедуры установления режима рабочего времени. Более того, недопустимо нарушение ограничений, установленных для работы в ночное время, сверхурочной работы, работы в праздничные и выходные дни отдельных категорий работников.

Полагаем, что непосредственное закрепление в ТК рассматриваемого вида рабочей недели позволит детальнее его урегулировать, снизит опасения нанимателей относительно сложности организации такого графика работы, а также будет способствовать охране прав работников на отдых и восстановление трудоспособности, снизит возможность злоупотребления правом с обеих сторон трудового правоотношения. При этом в качестве положительного примера можно рассматривать ч. 3 ст. 98 ТК Молдовы, в которой закреплено, что «распределение рабочего времени может осуществляться и в пределах сжатой рабочей недели, состоящей из четырех или четырех с половиной дней, при условии, что продолжительность недельного рабочего времени не будет превышать предельно допустимую законом норму, предусмотренную частью 2 статьи 95. Работодатель, вводящий сжатую рабочую неделю, обязан соблюдать специальные нормы, касающиеся продолжительности ежедневного рабочего времени для женщин и молодежи».

Исходя из этого, предлагаем дополнить ст. 124 ТК частью четвертой, закрепив в ней ограничения использования сжатой рабочей недели: необходимость соблюдения правил нормирования ежедневной работы, предельной продолжительности рабочего времени в неделю (не более 40 часов), а также ограничений, установленных для отдельных категорий работников.

Ч. 1 ст. 124 ТК закрепляет, что режим рабочей недели устанавливается нанимателем по согласованию с профсоюзом. Вместе с тем, данная норма не содержит указания на то, каким актом определяется вид рабочей недели. Из этого следует, что вид рабочей недели, являясь разновидностью режима рабочего времени, определяется в соответствии с ч. 3 ст. 123 ТК правилами внутреннего трудового распорядка (далее – ПВТР) или графиком работ (сменности) (аналогичным образом определяется режим рабочей недели в согласно Кодексу законов о труде Украины (ст. 52) и Трудовому кодексу Кыргызской республики [12, ч. 1 ст. 101]).

Вместе с тем, не исключается ситуация, когда вид рабочей недели устанавливается по соглашению сторон, в силу производственной необходимости, по инициативе работника, когда наниматель обязан изменить режим рабочей недели. Соответственно, вид рабочей недели может определяться также коллективным договором, соглашением, трудовым договором. В частности, соглашение сторон (при

отсутствии ПВТР, иных локальных правовых актов) предусмотрено в ч. 1 ст. 120 Трудового кодекса Узбекистана [13] и ст. 72 ТК Таджикистана. Режим рабочей недели устанавливается в трудовом договоре, коллективном договоре и актах работодателя согласно ч. 4 ст. 98 ТК Молдовы и ч. 3 ст. 71 ТК Казахстана.

В связи со сказанным, а также учитывая положительный опыт регулирования режима рабочей недели в некоторых странах-участницах СНГ, представляется необходимым внести изменения и дополнения в ч. 1 ст. 124 ТК, дополнив ее видами рабочей недели и порядком их установления. Следовательно, необходимо изложить ч. 1 ст. 124 ТК в следующей редакции:

«Рабочая неделя может быть пятидневная, шестидневная, неполная, сжатая. Вид рабочей недели, применяемой у нанимателя, устанавливается в порядке, предусмотренном ч. 3 ст. 123 ТК».

Кроме этого, видится обоснованным в ст. 124 ТК отразить состав рабочей недели, исключив его из ч. 2 ст. 123 ТК.

Список использованных источников

1. Трудовой кодекс Республики Беларусь [Электронный ресурс] : 26 июля 1999 г., № 296–З : принят Палатой Представ. 8 июня 1999 г. : одобр. Советом Респ. 30 июня 1999 г. : в ред. Закона Респ. Беларусь от 18 июля 2019 г., № 219-З // КонсультантПлюс. Беларусь / ООО «ЮрСпектр», Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2020.

2. Кодекс законов о труде Украины от 10 декабря 1971 г. №322-VIII [Электронный ресурс] : в ред. Законов Украины от 05.12.2019 г. № 341-IX // Законодательство стран СНГ. Союзправоинфо / Режим доступа: http://base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=8651. - Дата доступа: 15.01.2020.

3. Трудовой кодекс Республики Казахстан [Электронный ресурс] : 23 нояб. 2015 г., № 414-V ЗРК (с изм. и доп. по сост. на 01.01.2020) // Законодательство стран СНГ. Союзправоинфо / Режим доступа: http://base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=80710. - Дата доступа: 15.01.2020.

4. О рабочем времени и времени отдыха в предприятиях и учреждениях, перешедших на непрерывную производственную неделю [Электронный ресурс]; постановление СНК СССР, 24 сент. 1929 г. // КонсультантПлюс. Россия / ЗАО «Консультант Плюс». – М., 2020.

5. Березюк, Л.А. Режим рабочего времени в советском законодательстве о труде / Л.А. Березюк // Веснік Магілёўскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя А.А. Куляшова. Сер. Д. Эканоміка, сацыялогія, права : навукова-метадычны часопіс. - № 2 (52). – 2018. – С. 98-106.

6. Трудовой кодекс Республики Армения от 14 дек. 2004 г. № ЗР-124 [Электронный ресурс]: принят Нац. Собранием Респ. Армения 9 нояб. 2004 г. : в ред. Закона Респ. Армения от 13.11.2019 г. № ЗР-109// Законодательство стран СНГ. Союзправоинфо / Режим доступа: http://base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=8660. - Дата доступа: 15.02.2020.

7. Трудовой кодекс Туркменистана от 18 апр. 2009 г. № 30-IV [Электронный ресурс]: в ред. Закона Туркменистана от 05.10.2019 № б/н // Режим доступа: http://base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=27704. – Дата доступа: 28.01.2020.

8. Трудовой кодекс Республики Таджикистан от 23 июля 2016 г. [Электронный ресурс] / Законодательство стран СНГ. Союзправоинфо // Режим

доступа http://base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=87595#A000000412. - Дата доступа: 15.02.2020.

9. Трудовой кодекс Республики Молдова [Электронный ресурс] : 28 марта 2003 г., № 154 : в ред. Закона Респ. Молдова. 11.03.2019 № 19 // Законодательство стран СНГ. Союзправоинфо / Режим доступа: http://base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=3836. - Дата доступа: 15.11.2019.

10. Трудовой кодекс Российской Федерации [Электронный ресурс]: 30 дек. 2001 г., № 197-ФЗ : принят Гос. Думой 21 дек. 2001 : одобр. Советом Федер. 26 дек. 2001 г. : в ред. Федер. Закона от 16.12.2019 г. // КонсультантПлюс. Россия / ЗАО «КонсультантПлюс». – М., 2020.

11. Working time in the twenty-first century : Discussion report for the Tripartite Meeting of Experts on Working-time Arrangements 2011, 17–21 October 2011 / International Labour Office, Geneva, ILO, 2011. – 77 p.

12. Трудовой кодекс Кыргызской Республики от 04 авг. 2004 г. [Электронный ресурс]: с изм. и доп. по сост. на 31.12.2019 // Режим доступа: https://online.zakon.kz/document/?doc_id=30296269. – Дата доступа: 08.02.2020.

13. Трудовой кодекс Республики Узбекистан от 21 дек. 1995 г. [Электронный ресурс]: в ред. Закона Респ. Узбекистан от 23.05.2019 г. № ЗРУ-542 // Законодательство стран СНГ. Союзправоинфо / Режим доступа: http://base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=974. - Дата доступа: 15.11.2019.

Бучинська Т. В.

Головний консультант сектору аналітичної роботи відділу правової експертизи та аналітичної роботи управління правового забезпечення Секретаріату Центральної виборчої комісії

Нормотворчість як елемент управлінської діяльності

Управлінська діяльність в органах державної влади характеризується спрямованістю на розробку, прийняття і практичну реалізацію управлінських рішень, які впливають на політичне, економічне, суспільне життя країни і її громадян. Така діяльність завжди пов'язана із вирішенням низки різноманітних питань, пошуку нових стратегій, форм та методів роботи.

Для забезпечення ефективності управлінської діяльності необхідно, щоб основні норми, які слугують базою для прийняття рішення, були представлені в належній правовій формі, чітко сформульовані та зафіксовані. Управлінські рішення й дії, які мають юридичний зміст фіксують за допомогою правових форм управлінської діяльності.

Сучасне нормотворення, напрями удосконалення нормотворчості є окремим напрямом трансформації публічного управління. Політико-юридичним засобом управління поведінкою людей у державно організованому суспільстві постає адміністративно-правове регулювання управлінської діяльності.

Як правило, у більшості випадків управлінські рішення є правовим актом, співвіднесеним з компетенцією органа, а також діючими матеріальними й процесуальними правовими нормами.

Органи державної влади, органи місцевого самоврядування у процесі здійснення ними виконавчо-розпорядчої діяльності з метою виконання покладених на них завдань та здійснення функцій відповідно до наданої компетенції з основної

діяльності, адміністративно-господарських або кадрових питань видають акти організаційно-розпорядчого характеру чи нормативно-правового змісту на основі Конституції та інших актів законодавства України, міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, які спрямовані на їх реалізацію, спрямування регулювання суспільних відносин у сферах державного управління, віднесених до їх відання.

У свою чергу нормативно-правовий акт це офіційний документ, прийнятий уповноваженим на це суб'єктом нормотворення у визначеній законом формі та порядку, який встановлює норми права для неозначеного кола осіб і розрахований на неодноразове застосування [4].

Під час прийняття актів застосовується техніка нормопроекування - система засобів, методів і прийомів підготовки нормативно-правових актів. Відповідно до вимог нормопроекувальної техніки нормативно-правовий акт:

повинен розроблятися з урахуванням його галузевої належності, відповідати за обсягом регламентації визначеному в ньому предмету правового регулювання;

не повинен містити повторів норм права, які містяться в інших нормативно-правових актах;

не повинен дублювати однакові за змістом положення, які містяться в тексті цього нормативно-правового акта;

повинен бути ясным, чітким, зрозумілим, стислим і послідовним;

не повинен містити суперечливих норм права;

не повинен включати положень, що належать до одного й того самого предмета правового регулювання;

повинен бути внутрішньо узгодженим, мати логічно побудовану структуру.

При розробці нормативно-правового акта слід виходити з необхідності правового регулювання управлінської діяльності органу державної влади, органу місцевого самоврядування, однією з форм реалізації якої є видання розпорядчих документів, вид яких (наказ, постанова, розпорядження, рішення) визначається законами та положеннями.

Крім того під час здійснення нормотворчої діяльності обов'язковим є дотримання вимог статті 19 Конституції України, відповідно до якої правовий порядок в Україні ґрунтується на засадах, відповідно до яких ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законодавством, а органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

В розвиток вказаної норми законодавством України передбачено, що у вступній частині розпорядчого документа (його преамбулу) зазначається посилання на відповідну структурну одиницю компетенційного нормативно-правового акта, дає стислу інформацію про необхідність та мету прийняття цього акта і підлягає врахуванню при роз'ясненні та застосуванні нормативно-правового акта [4].

Крім того визначальним є також дотримання принципу верховенства закріпленого у статті 8 Конституції України, що вимагає від держави його втілення у правотворчу діяльність.

Діяльність правотворчих органів держави має здійснюватися за принципами справедливості, гуманізму, верховенства і прямої дії норм Конституції України, а повноваження – у встановлених Основним Законом України межах і відповідно до законів [2].

Водночас однією з вимог принципу верховенства права, гарантованого статтею 8 Конституції України, при формулюванні нормативних положень є юридична визначеність, тобто юридичні норми мають бути чіткими і точними та спрямованими на забезпечення того, щоб ситуації та правовідносини залишались передбачуваними. Держава повинна зробити текст закону легкодоступним (пункти 44, 46 Доповіді про верховенство права, схваленої Європейською комісією за демократію через право (Венеційською комісією) на її 86-му пленарному засіданні, 25 - 26 березня 2011 року) [5].

Таким чином, юридична визначеність передбачає, що законодавець повинен прагнути до чіткості та зрозумілості у викладенні норм права. Кожна особа відповідно до конкретних обставин має орієнтуватися в тому, яка саме норма права застосовується у певному випадку, та мати чітке розуміння щодо настання конкретних правових наслідків у відповідних правовідносинах з огляду на розумну та передбачувану стабільність норм права [3].

Враховуючи викладене та зважаючи на поставлену мету, до нормотворчого процесу необхідно застосовувати комплексний підхід, а також враховувати як акт може бути застосовано на практиці.

Список використаних джерел

1. Конституція України // Інформаційно–правова система "ЛІГА:ЗАКОН".
2. Рішення Конституційного Суду України від 27 лютого 2018 року № 1-р/2018 у справі за конституційними поданнями 48 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень абзаців тринадцятого, чотирнадцятого пункту 32 розділу I Закону України "Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи" та Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення абзацу першого підпункту 164.2.19 пункту 164.2 статті 164 Податкового кодексу України (справа про оподаткування пенсій і щомісячного довічного грошового утримання) // Інформаційно–правова система "ЛІГА:ЗАКОН".
3. Рішення Конституційного Суду України від 20 червня 2019 року № 6-р/2019 у справі за конституційним поданням 62 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Указу Президента України "Про дострокове припинення повноважень Верховної Ради України та призначення позачергових виборів" // Інформаційно–правова система "ЛІГА:ЗАКОН".
4. Наказ Міністерства юстиції України від 12 квітня 2005 року № 34/5 Про вдосконалення порядку державної реєстрації нормативно-правових актів у Міністерстві юстиції України та скасування рішення про державну реєстрацію нормативно-правових актів // Інформаційно–правова система "ЛІГА:ЗАКОН".
5. Постанова Центральної виборчої комісії від 11 листопада 2019 року № 1954 "Про пропозиції щодо вдосконалення Виборчого кодексу України, повернутого з пропозиціями Президента України для повторного розгляду Верховною Радою України" // Інформаційно–правова система "ЛІГА:ЗАКОН".

Варакута І. О.

Аспірантка, відділу теорії держави і права Інституту держави і права імені В.М. Корецького НАН України, м. Київ, Україна.

Науковий керівник: *Оніщенко Н.М., доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, завідувач відділу Інституту держави і права імені В.М. Корецького НАН України, м. Київ, Україна.*

**Правова свідомість, правове виховання та правова освіта:
парадигма взаємообумовленості.**

Розвинута правосвідомість і правова активність громадян є основою верховенства права в цивілізованому суспільстві, фундаментом правової держави. Виховання правосвідомості громадян –необхідна складова частина профілактики правопорушень, боротьби зі злочинністю та подолання правового нігілізму.

Як відомо формування «здорової» правосвідомості не відбувається стихійно. Важлива роль в його здійсненні належить правовому вихованню та правовій освіті.

Правове виховання на сучасному етапі не може охоплюватися лише інформаційною або просвітницькою діяльністю. Завданням і основною метою правового виховання має стати - навчити людину орієнтуватися у правовому просторі, дотримуватися норм чинного законодавства та правомірної поведінки. Саме тому правовиховна діяльність повинна здійснюватися у теоретичному, практичному, консультаційному та профілактичному напрямках, а також спиратися на новітні дослідження в галузі правознавства, методики і педагогічні технології, авторські моделі правоосвітньої діяльності.

Правове виховання нерозривно пов'язане і реалізується через правову освіту – безпосереднє отримання знань. Виховання не може здійснюватися без навчання, а навчання чинить виховний ефект. Розрізнення тут можна провести умовно за сферою дії: виховання впливає головним чином на емоційно-вольову, ціннісну, світоглядну сторону свідомості, а навчання – на раціональну, тобто має місце інформаційно-ознайомлююча дія на людину [3, с.231].

Правова освіта – невід'ємна частина загальної культури громадянина, умова формування правосвідомості. Життя в громадянському суспільстві формує правову свідомість (позитивну чи негативну) незалежно від того, як відбувається (стихійно чи цілеспрямовано в рамках правової освіти) цей процес. Але правова освіта є запорукою того, що право стає регулятором життя індивіда, а не перешкодою на шляху вирішення його особистих завдань [4, с.36].

Сьогодні у суспільстві виникає величезний практичний інтерес до права і правових інститутів, змінюється ставлення до механізму безконфліктної реалізації своїх інтересів у сучасному світі, право набуває конкретної риси і значення для кожного. На рівні масової свідомості це відображається в досить високому престижі юридичних спеціальностей, зростанні потреб в юридичній літературі, загальному зростанні інтересу людей до правових знань, правової інформації [5, с.120].

Охарактеризувавши такі процеси, як правове виховання та правова освіта, перейдемо до результатів реалізації даних процесів - де центральне місце посідає правова свідомість. Кожна людина має правосвідомість незалежно від того, знає вона про це чи ні. Не існує особистості без правосвідомості, може бути спотворена правосвідомість.

У вітчизняній літературі правосвідомість визначається як сукупність поглядів, ідей, уявлень, а також почуттів, емоцій, переживань, що виражають відношення

людей до чинного або бажаного (допустимого) права і інших правових явищ. Йдеться про те, як люди розуміють і сприймають право, як його усвідомлюють, яким хотіли б бачити право в ідеалі. Звідси термін - "правосвідомість" [6, с.117].

Розглядаючи структуру правосвідомості необхідно зазначити, що більшість правознавців виділяють два елемента правосвідомості: правову ідеологію та правову психологію. Перша охоплює сукупність теорій, поглядів, принципів, концепцій, доктрин, що формуються в наслідок наукового узагальнення правового розвитку суспільства. Друга характеризується як сукупність парових почуттів, емоцій, оцінок, настрою, які домінують у суспільстві, виявляються у громадській думці. Поряд з цим інші стверджують, що правова свідомість складається з трьох елементів, а саме правової ідеології, правової психології та правової поведінки.

Правова ідеологія формується в результаті наукового, теоретичного відображення правової дійсності, на основі узагальнення і розвитку найбільш відомих і значущих державно-правових теорій минулого і сучасності, вивчення основних закономірностей становлення, розвитку і функціонування держави і права [2, с.87]. Правова психологія утворює емоційний компонент правосвідомості, утворюється стихійно, на основі емоційного ставлення до правових явищ в суспільстві, яке може бути і позитивним, і негативним. Змістом правової психології є почуття, емоції, переживання, настрої, стереотипи, звички, які виникають у людей у зв'язку з існуванням юридичних норм і практикою їх застосування. В свою чергу поведінковий елемент правосвідомості синтезує в собі раціональні та емоційні моменти. Правова поведінка проявляється у формі дій (вчинків), які впливають на стосунки суб'єктів, або у формі бездіяльності, яка, навпаки, ніяких змін у стані суспільних відносин не спричиняє.

Значення правосвідомості в правовому житті суспільства розкривається через її функції. Вчені традиційно виділяють три основні функції правосвідомості: пізнавальну, оціночну та регулятивну.

Пізнавальна функція передбачає отримання, накопичення, систематизацію знань про право і практику його реалізації, сприйняття та розуміння того, що собою являє чинне право, осмислення різних правових явищ і процесів усієї правової дійсності. Змістом оціночної функції правосвідомості є оціночне ставлення особи (позитивне або негативне) до різних правових явищ і процесів правого життя на основі власного досвіду та правової практики. Отже можна сказати, що сутністю оціночної функції є формування ціннісних орієнтацій людини. Своєю чергою, ціннісні орієнтації стають підґрунтям для формування правової установки, тобто готовності до певної моделі правової поведінки – правомірної чи неправомірної. Приведення сформованої певної правової установки у дію відбувається уже в рамках регулятивної функції правосвідомості.

Правова свідомість займає особливу нішу в соціальному житті суспільства, що зумовлено правом та його впливом на суспільні відносини. Правосвідомість є неминучим супутником права. У практичному плані право і правосвідомість мають потужний вплив один на одного. З одного боку, право є основною базою і джерелом формування правосвідомості, постійно живить його; з іншого - правосвідомість має суттєвий вплив на право, його розвиток, вдосконалення, підвищення ефективності.

Право і правосвідомість фактично нерозривні, бо не можуть існувати одне без іншого. Право являє собою необхідний матеріал для правосвідомості. Саме правова дійсність, правові норми, відносини і інші факти правової реальності в ідеальній формі складають «матерію» правосвідомості, його головний зміст. Правосвідомість,

зі свого боку, виступає суб'єктивним каналом реалізації права і відповідно засобом реалізації функцій права [1, с.33].

В свою чергу правове виховання є необхідним елементом доступу особистості до права, яке формує позитивне відношення до права, здійснює підготовку соціально активного члена суспільства, який добре знає свої права та можливості, вміє відстоювати та захищати їх всіма способами.

Негативне ставлення до права, його дії, його значущості у суспільстві, породжує деформації правової свідомості. Термін «деформація» в перекладі з латинського означає «викривлення». У правознавстві термін «деформації правосвідомості» вживають для позначення стійких змін у психіці суб'єкта, які пов'язані з його негативним ставленням до права та зазвичай спричинюються до неправомірної поведінки.

У науковій літературі досліджують різні види деформацій свідомості і методи їх подолання. Проте більшість дослідників традиційно зводять деформації правосвідомості до правового нігілізму, під яким вчені розуміють, насамперед, деформований стан правосвідомості особи, суспільства, групи, який характеризується усвідомленим ігноруванням вимог закону, цінності права, зневажливим ставленням до правових принципів і традицій, однак виключає злочинний намір.

Зрозуміло, що в цих умовах зростає значення двох взаємопов'язаних складових соціальної дійсності правового виховання (освіти) та правової свідомості. Дія саме цих явищ призводить до відчуття людини своєї захищеності, подолання явищ не тільки правового нігілізму, але й правового песимізму - явища більш деструктивного та небезпечного.

Список використаних джерел

1. Абрамов А.И. Функции правосознания и их роль в реализации функций права. Правоведение. 2006. № 5. С. 23 – 34.
2. Андрусак Т.Г. Теорія держави і права. Львів: Фонд «Право для України», 1997. 197 с.
3. Максимов С. І. Правове виховання в сучасних дослідженнях: проблеми й перспективи. Проблеми правового виховання в сучасній Україні («Круглий стіл»): академ. зб. наук. праць. Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого. Харків, 2009. Випуск 103. С. 228–233.
4. Оніщенко Н.М. Правова освіченість у контексті рівнів правової освіти. Віче. 2012. № 23. С.35-37.
5. Правове виховання в сучасній Україні: монографія /А.П. Гетьман та ін.; за ред. В.Я. Тація. Харків: Право, 2010. 368 с.
6. Матузов Н.И., Малько А.В. Теория государства и права: учебник. Москва: Юристъ. 2004. 512 с.
7. Требін М. П. Деформація правосвідомості: сутність та форми прояву. Вісник Національного університету «Юридична академія України ім. Ярослава Мудрого». 2016. №2 (29). С. 252–256.

Вербицкая И. К.

Доцент кафедры гражданского права и процесса ЧУО «БИП-Институт правоведения», г. Минск, Республика Беларусь

Несоразмерность неустойки как квалифицирующий признак снижения её размера

Анализ белорусского законодательства, регламентирующего ответственность сторон по договору строительного подряда, налицо демонстрирует нам действие законной неустойки, которая носит зачетный характер. Мы не ставим под сомнение действенность данного вида ответственности, как способа снижения риска, мы лишь констатируем, что законодатель прямо предусмотрел именно законный характер неустойки, в силу чего она подлежат применению даже при отсутствии соответствующего указания в самом договоре. Насколько действенно оказывается законодательное урегулирование данной формы ответственности нам показывает практика экономических судов, демонстрируя различные способы и методы её исчисления, в том числе и уменьшения по собственной инициативе в случае её явной несоразмерности последствиям нарушения.

Рассматриваемые судами споры о взыскании неустойки затрагивают вопрос её размера. Налицо столкновение регламентированных наукой гражданского права принципа общедозволительного метода регулирования при котором стороны самостоятельно могут согласовать размер неустойки и принципа равенства сторон, участвующих в обязательстве, цель которого надлежащее его исполнение, а в случае нарушения принятого на себя обязательства, обеспечить полноту возмещения. Тем не менее гражданское законодательство в вопросах неустойки в ряде случаев придерживается принципа её ограничения. Так, ст.314 ГК Республики Беларусь [3] даёт суду право на уменьшение размера неустойки в случае её явной несоразмерности последствиям нарушения обязательства.

Анализ данной нормы позволяет сделать вывод о том, что законодатель в данном правовом регулировании гарантирует возможность для должника при помощи неустойки, размер которой определен законом или договором, что кредитор не получит возмещение, явно несоразмерное с последствиями нарушения обязательства. Таким образом, закон не позволит кредитору извлечь дополнительную выгоду из нарушения его прав. В результате нормы ст.314 ГК, реализующие принцип равенства сторон, защищают в первую очередь имущественные интересы должника, предположительно экономически более слабой стороны обязательства.

Нормы данной статьи фактором ограничения неустойки определяют явную несоразмерность её размера последствиям нарушения. Следует обратить внимание на то, что уменьшение размера неустойки возможно только по решению суда. Анализируемая норма не осталась незамеченной и наукой гражданского права. Вопрос о правовой целесообразности снижения неустойки полемизируется достаточно активно как учеными, так и практиками.

Уместно обратить внимание любого исследователя и правоприменителя в первую очередь на международный опыт, демонстрирующий нам совершенно иные правила поведения участников гражданского оборота. Так, «в английском языке для такого случая существует специальный термин *bargaining power*,

который характеризует силы и возможности сторон при заключении договора. Одна сторона может иметь высокий уровень bargaining power в силу монополистического положения на рынке, большого количества потенциальных контрагентов, огромных финансовых возможностей, неограниченности во времени ведения переговоров, а другая сторона – низкий уровень в силу крайней заинтересованности в заключении контракта именно с данным контрагентом, отсутствия большого выбора на данном рынке, невысоких экономических возможностей или необходимости заключения договора в кратчайшие сроки» [4, с.93]. Правила о снижении неустойки мы встречаем в законодательстве Франции, Германии, Российской Федерации. Общее в регулировании данных правовых систем выступают следующие признаки: 1) наличие в правоотношении профессионального предпринимателя; 2) ходатайство должника о снижении неустойки до определенного размера.

Толкуя понятие явной несоразмерности можно утверждать, что суд вправе уменьшить неустойку до таких пределов, при которых она перестанет быть таковой. Следовательно, существует нижний предел, при котором кредитор не будет считаться обогатившейся стороной, при этом не понятно, кредитор компенсирует при этом свои потери или нет.

Андрианов Н. отмечает объективное отсутствие понятных критериев для снижения неустойки в порядке, предусмотренном законодательством. «В таких условиях неустойка утрачивает как стимулирующее (для должника), так и компенсационное (для кредитора) значение» [1, с.12].

Следует помнить, что неустойка в первую очередь является способом обеспечения исполнения обязательства. Она в этой части носит исключительно стимулирующее значение. Для должника, нарушившего обязательство, неустойка из способа обеспечения превращается в форму гражданско-правовой ответственности, и уже ни к чему его не стимулирует, а лишь наказывает. При этом заранее зная о размере неустойки (договорной или законной), можно утверждать, что должник заранее знал о существующем проценте неустойки и должен был предвидеть конструкцию (размер) ответственности в случае нарушения им условий договора.

При снижении размера неустойки, суды редко мотивируют её явную несоразмерность. В большинстве случаев неустойка действительно чрезмерно высока по сравнению с суммой основного долга. Кроме этого, учитывая срок неисполнения должником обязательства можно наблюдать ситуацию, когда данный период оказывается слишком коротким, а набежавший процент неустойки, слишком высоким, чрезмерным. При этом суд снижает размер неустойки независимо от того, предоставляет должник доказательства явной несоразмерности последствиям нарушения или нет, в большинстве случаев свое решение не мотивирует.

Думается, законодатель намеренно пошел по пути «откупного суда» для решения вопроса снижения неустойки. Должен ли суд оценивать поведение должника на момент нарушения договора, оценивать размер потерь кредитора, учитывать предпринимательский характер обязательства.

Понятие предпринимательской деятельности дано в ст.1 ГК [3], где одним из ключевых её начал назван признак её осуществления на свой риск и под свою имущественную ответственность. Другими словами, это безвиновная ответственность, которую должник добровольно принимает на себя при заключении гражданско-правового договора. Следовательно, принимая тем самым риск неисполнения либо ненадлежащего исполнения обязательства, должник соглашается

и с формой, и с размером позитивной ответственности, возлагаемой на него соглашением либо законом.

Думается, что при осуществлении сторонами предпринимательской деятельности, судам следует снижать размер неустойки лишь в исключительном случае при условии, что документально будет подтверждено и доказано недопущение неосновательного получения выгоды кредитором, а также применяя принцип состязательности и диспозитивности судопроизводства, принимать решение о снижении неустойки с участием лиц, осуществляющих предпринимательскую деятельность при наличии соответствующих доказательств. Параллельно может возникнуть потребность в предъявлении подобного требования о снижении неустойки и у самого должника-предпринимателя. К слову подобная практика применима для ряда европейских стран. Например, в ГГУ существует запрет на снижение неустойки с участием в обязательстве лиц участников коммерческого оборота (ст.348 ГГУ) [2, с.76].

При этом остаётся принципиально важным факт не только самостоятельного заявления должником о снижении процентов, но и предоставление им доказательств, свидетельствующих, что начисленные по договору (закону) проценты приведут к неосновательному обогащению кредитора.

Внесение соответствующих изменений в гражданское законодательство должно эффективно сказаться на правоприменительной деятельности. Позитивный характер ретроспективной ответственности должен качественно отразиться на практике судов с участием лиц осуществляющих предпринимательскую деятельность. Должник в данной ситуации максимально подойдет к вопросу добросовестности и разумности при исполнении принятого на себя обязательства. При этом принцип заложенный ст. 372 ГК в максимальной степени отразится на исполнении обязательства должником путём принятия им всех необходимым разумных мер для уменьшения неблагоприятных последствий у кредитора. Подобная трактовка поможет избежать ненадлежащего качества выполненных работ, просрочки исполнения обязательства, неоплаты выполненных работ в указанные договором периоды.

Список использованных источников

1. Андианов Н. Неустойка: соразмерность последствиям // Эж-Юрист. 2014. № 4.5 С. 12-13.
2. Германское право: Гражданское уложение. Перевод с немецкого. Ч. 1 / Науч. ред.: Залесский В.В.; Пер.: Елисеев Н.Г., Лизунов А.А., Шеленкова Н.Б.; Введ.: Бергман В., Суханов Е.А. - М.: МЦФЭР, 1996. - 552 с.
3. Гражданский кодекс Республики Беларусь [Электронный ресурс] : 7 дек. 1998 г., № 218-З : принят Палатой предствителей 28 окт. 1998 г.: одобр. Советом Респ. 19 нояб. 1998 г. : в ред. Закона Респ. Беларусь от 18.12.2018 г. // ЭТАЛОН. Законодательство Республики Беларусь / Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2020
4. Ерахтина О. С. Взыскание неустойки за нарушение договорных обязательств [Текст] : проблемы правоприменительной практики / О. С. Ерахтина. // Вестник Воронежского государственного университета. -2018. - № 3. - С. 92 - 105

Гапоненко Д. В.

Младший научный сотрудник отдела исследований в области гражданского, экологического и социального права Национального центра законодательства и правовых исследований Республики Беларусь, г. Минск, Республика Беларусь
Научный руководитель: *Шарапа И. А., кандидат юридических наук, Белорусский государственный экономический университет, г. Минск, Республика Беларусь*

Требования, предъявляемые к медиатору: сравнительно-правовой анализ национального и зарубежного законодательства

Современный цивилизованный мир ввиду обострившихся правовых конфликтов и особой нагрузки на судебные инстанции был вынужден принять меры к поиску новых способов урегулирования подобных ситуаций. Одним из вариантов разрешения данного вопроса стала разработка интегративного процесса взаимного принятия решений, именуемого медиацией.

К основополагающим актам, регламентирующим процедуру медиации в Республике Беларусь, относятся Закон Республики Беларусь от 12 июля 2013 г. № 58-З «О медиации» (далее – Закон о медиации), Постановление Совета Министров Республики Беларусь от 28 декабря 2013 г. № 1150 «Об утверждении правил проведения медиации» (далее – Правила проведения медиации), Постановление Министерства Юстиции Республики Беларусь от 17 января 2014 г. № 15 «Об утверждении правил этики медиатора» и др.

Каждый из вышеуказанных актов содержит ряд требований, предъявляемых к медиатору как нейтральной стороне правового конфликта и процедуры медиации в целом.

Согласно положениям ст. 1 Закона о медиации медиатором может являться физическое лицо, отвечающее требованиям настоящего Закона, участвующее в переговорах сторон в качестве незаинтересованного лица в целях содействия им в урегулировании спора (споров) [1].

Конкретные требования, предъявляемые к медиатору, установлены положениями ст. 4 Закона о медиации, среди которых можно выделить:

- наличие высшего юридического или иного высшего образования;
- прохождение подготовки в сфере медиации в порядке, устанавливаемом Министерством юстиции Республики Беларусь, либо наличие опыта работы в качестве примирителя в соответствии с процессуальным законодательством;
- наличие свидетельства медиатора, выданного Министерством юстиции Республики Беларусь на основании решения Квалификационной комиссии по вопросам медиации.

Таким образом, законодатель Республики Беларусь, на первый взгляд, устанавливает требования лишь к профессиональным качествам медиатора, касающимся образования, соответствующей подготовки либо опыта работы, а также наличия свидетельства медиатора. Наряду с этим, особый интерес представляет вопрос порядка получения свидетельства медиатора и его включения в соответствующий Реестр.

Так, согласно п. 4 Инструкции «О порядке выдачи и прекращения действия свидетельства медиатора», утвержденного Постановлением Совета Министров Республики Беларусь от 31 декабря 2013 № 1184 (далее – Инструкция № 1184) для получения свидетельства медиатора претендент представляет в Министерство юстиции Республики Беларусь, помимо прочих документов, заявление о выдаче

свидетельства по утвержденной форме с указанием фамилии, собственного имени, отчества (если таковое имеется), гражданства, данных паспорта гражданина Республики Беларусь, вида на жительство в Республике Беларусь – для граждан Российской Федерации [2].

В продолжении развития данной темы п. 5 Инструкции № 1184 устанавливает требование, согласно которому претендент на получение свидетельства медиатора допускается на заседание комиссии при предъявлении паспорта гражданина Республики Беларусь, вида на жительство в Республике Беларусь – для граждан Российской Федерации

Рассмотренные положения демонстрируют наличие ограничений в отношении тех лиц, кто может быть медиатором на территории Республики Беларусь, с учетом принадлежности к гражданству, поскольку свидетельство медиатора в Республике Беларусь может получить только гражданин Республики Беларусь или гражданин Российской Федерации, имеющий вид на жительство в Республике Беларусь.

Одним из основополагающих актов на международном уровне, регламентирующем процедуру медиации, выступает Модельный закон «О медиации (внесудебном урегулировании споров)», утвержденный Постановлением Межпарламентской Ассамблеи государств-участников СНГ от 29 ноября 2013 г. № 39-14. Ст. 11 указанного акта устанавливает ряд требований, предъявляемых к медиатору, большинство из которых касаются профессиональных качеств медиатора [3]. Более того, ст. 11 предусматривает возможность установления дополнительных требований к медиатору лишь в соглашении о применении процедуры медиации. Однако данное положение не реализовано в нормах национального законодательства Республики Беларусь.

Следует также отметить, что подобная ситуация характерна не только для законодательства Республики Беларусь. Так, согласно положениям ст. 14 и 16 Закона Республики Казахстан от 28 января 2011 г. № 401-IV «О медиации», для включения в реестр как профессиональных, так и непрофессиональных медиаторов медиаторам необходимо представить в организацию медиаторов ряд документов, в том числе и копию удостоверения личности [4]. Сущность термина «удостоверение личности» раскрыта в положениях ст. 1 Закона Республики Казахстан от 23 января 2013 г. № 73-V «О документах, удостоверяющих личность», согласно которому удостоверение личности есть документ, удостоверяющий личность гражданина и подтверждающий гражданство Республики Казахстан [5]. Наряду с этим в указанном акте содержится легальная трактовка термина «документ, удостоверяющий личность» который рассматривается как материальный объект установленного образца с зафиксированной на нем информацией о персональных данных физического лица, позволяющей установить личность и правовой статус его владельца в целях идентификации личности.

Таким образом, к примеру, паспорт гражданина Республики Беларусь будет являться не удостоверением личности, а документом, удостоверяющим личность, соответственно гражданин Республики Беларусь, не имея удостоверения личности, не может выступать медиатором на территории Республики Казахстан.

Иной подход законодателя отражен в положениях Закона Республики Молдова от 3 июля 2015 г. № 137 «О медиации», который предоставляет возможность получения статуса медиатора как иностранным гражданам, так и лицам без гражданства при условии соблюдения требований, установленных ст. 12 данного Закона [6].

Считаем обоснованным с практической точки зрения исключить признак гражданской принадлежности в вопросе получения свидетельства медиатора ввиду усилившихся процессов интеграции и глобализации, поскольку ряд правоотношений, складывающихся в той либо иной сфере деятельности, приобретает характер трансграничных, содержащих иностранный элемент.

Законодатель Республики Беларусь предусмотрел возможность осуществления перевода в случае участия в процедуре медиации лица (лиц), не владеющих русским или белорусским языком (п. 20 Правил проведения медиации) [7]. Однако, на наш взгляд, процесс установления истинной причины правового конфликта в целях его урегулирования может быть значительно осложнен языковой разрозненностью, в том числе с позиции профессиональной терминологии.

Подводя итог вышеизложенному, считаем необходимым предоставить возможность получения свидетельства медиатора в Республике Беларусь иностранным гражданам и лицам без гражданства, что позволит более эффективно урегулировать трансграничный правовой конфликт посредством применения медиации.

Список использованных источников

1. О медиации [Электронный ресурс] : Закон Респ. Беларусь, 12 июля 2013 г., № 58-З : в ред. Закона Респ. Беларусь от 05.01.2016 г. // ЭТАЛОН. Законодательство Республики Беларусь / Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2020.
2. Инструкция о порядке выдачи и прекращения действия свидетельства медиатора [Электронный ресурс] : утв. постановлением Совета Министров Респ. Беларусь от 31.12.2013 г. // ЭТАЛОН. Законодательство Республики Беларусь / Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2020.
3. О модельном законе «О медиации (внесудебном урегулировании споров)» [Электронный ресурс] : постановление Совета Межпарламентской Ассамблеи государств - участников СНГ, 29 нояб. 2013 г., № 39-14 // Консультант Плюс. Россия / ЗАО «Консультант Плюс». – М., 2020.
4. О медиации [Электронный ресурс] : Закон Респ. Казахстан, 28 января 2011 г., № 401-IV // ИПС Әділет – Режим доступа: <http://adilet.zan.kz/rus/docs/Z1100000401>. – Дата доступа: 08.03.2020.
5. О документах, удостоверяющих личность [Электронный ресурс] : Закон Респ. Казахстан, 29 января 2013 г., № 73-IV // ИПС Әділет – Режим доступа: <http://adilet.zan.kz/rus/docs/Z1300000073>. – Дата доступа: 08.03.2020.
6. О медиации [Электронный ресурс] : Закон Респ. Молдова, 3 июля 2015 г., № 137 // Зак-во стран СНГ. – Режим доступа: https://base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=22397. – Дата доступа: 08.03.2020.
7. Об утверждении Правил проведения медиации [Электронный ресурс] : постановление Совета Министров Респ. Беларусь, 28 дек. 2013 г., № 1150 // ЭТАЛОН. Законодательство Республики Беларусь / Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2020.

Зосімович О.

*Старший викладач кафедри спеціальних історичних дисциплін та правознавства,
ЖДУ ім. Івана Франка, Житомир, Україна*

Законодавче регулювання космічної діяльності в Україні на сучасному етапі

Космічна діяльність в Україні регулюється нормами міжнародного права та міжнародних договорів, а також рядом вітчизняних нормативно-правових актів.

Серед міжнародних договорів можна вважати головним «Договір про принципи діяльності держав по вивченню та застосуванню космічного простору, включаючи Місяць та інші небесні тіла» від 27 січня 1967 р., який визначив особливості космічної діяльності, коло її об'єктів та суб'єктів, основні принципи, поставив проблему відповідальності. Договір встановив взаємозв'язок діяльності в космосі з глобальними проблемами людства, зокрема, екологічними, питаннями збереження миру та роззброєння. В подальшому він створив правову базу для цілого ряду інститутів, які були в подальшому регламентовані у законодавстві. До них можна віднести «Договір про спасіння космонавтів», «Угоду про повернення космонавтів та повернення об'єктів, запущених у космічний простір», «Конвенцію про міжнародну відповідальність за шкоду, спричинену космічними об'єктами», «Конвенція про реєстрацію об'єктів, що запускаються у космічний простір», «Договір про діяльність держав на Місяці та інших небесних тілах» тощо.

До основних нормативно-правових актів Українського законодавства відносять Закон України «Про космічну діяльність», який був введений в дію Постановою Верховної Ради 15 листопада 1996 року. Він регламентував правові засади космічної діяльності в Україні, під юрисдикцією України та поза її межами [1].

Закон визначив внутрішні та зовнішні цілі космічної діяльності в Україні. До перших належить сприяння соціально-економічному та науковому прогресу держави, зростанню добробуту громадян; розвиток космічної науки і техніки, космічних послуг та технологій, забезпечення доступу в космос, здійснення наукових досліджень Землі та космічного простору; створення та підтримка космічними засобами сучасного інформаційного простору держави; сприяння вдосконаленню освіти. До других - участь у розв'язанні загальних проблем людства; створення потужного експортного потенціалу космічної галузі; участь у контролі за виконанням угод, учасницею яких є Україна, що стосуються міжнародної безпеки (стаття 3).

Закон складається з семи розділів і 29 статей.

Розділ 1. Загальні положення

Розділ 2. Організація космічної діяльності

Розділ 3. Загальні вимоги до об'єктів космічної діяльності

Розділ IV. Участь України у міжнародному співробітництві в космічній сфері

Розділ V. Забезпечення безпеки космічної діяльності

Розділ VI. Космічна діяльність у сфері оборони та безпеки України

Розділ VII. Заклучні положення

Основними засадами космічної діяльності в Україні законодавець визначає державну підтримку комерціалізації космічної діяльності, використання космічних досліджень для розвитку економіки та науково-технічної бази України, забезпечення державної безпеки України, міжнародного співробітництва з урахуванням національних інтересів (стаття 4).

Стаття 8 відносить до правил космічної діяльності норми експлуатаційної придатності об'єктів космічної діяльності, стандарти та нормативні документи

сертифікації та реєстрації об'єктів космічної діяльності; організації, виконання та забезпечення космічних запусків і польотів; нагляду і контролю за безпекою космічних запусків і польотів та експлуатації космічної техніки; охорони довкілля в процесі космічної діяльності; проведення пошукових, аварійно-рятувальних робіт у космічній галузі; проведення службового розслідування інцидентів та надзвичайних подій тощо [1].

Існують певні заборони і обмеження в космічній діяльності. До них належать виведення на орбіту чи розміщення в космосі ядерної зброї та всіх інших видів зброї масового знищення чи випробування такої зброї; використання космічної техніки як засобу впливу на довкілля для воєнних чи інших небезпечних для людства цілей; використання Місяця та інших небесних тіл для воєнних цілей; створення безпосередньої загрози життю та здоров'ю людей, заподіяння шкоди довкіллю; порушення міжнародних норм та стандартів щодо забруднення космічного простору; інші дії, пов'язані з космічною діяльністю, які не допускаються міжнародним правом (стаття 9).

Космічна діяльність, зміст якої полягає у випробуванні ракет-носіїв та їх частин, запуски ракет-носіїв та/або космічних апаратів, управління ними космічному просторі, повернення на Землю, повинна здійснюватися на підставі дозволів, які видаються на безоплатній основі (стаття 10).

Центральним органом виконавчої влади, який реалізує державну політику у сфері космічної діяльності та несе відповідальність за стан галузі є Державне космічне агентство України (ДКА). До 9 грудня 2010 р. воно мало назву Національне космічне агентство України (НКАУ). Указ про створення Національного космічного агентства був підписаний 29 лютого 1992 р. президентом Л.М. Кравчуком [5]. Серед основних напрямків діяльності ДКА можна назвати забезпечення створення та експлуатації наземного і космічного сегментів супутникових систем зв'язку, мовлення та дистанційного зондування Землі, контролю і аналізу космічної обстановки, координатно-часового та навігаційного забезпечення; оперативне виявлення джерел небезпек та сприяння досягненню належного рівня надійності та ефективності систем державного управління в особливий період; здійснення міжнародного співробітництва та реалізацію зовнішньої політики у сфері космічної діяльності; забезпечення суб'єктів космічної діяльності в Україні необхідною нормативною документацією; забезпечення підготовку фахівців у сфері космічної діяльності; ведення Державного реєстру унікальних об'єктів космічної діяльності, здійснення державного нагляду за їх станом і використанням, здійснення реєстрації космічної техніки; здійснення державного нагляду за дотриманням вимог безпеки космічної діяльності; здійснення контролю за дотриманням вимог міжнародних договорів України про обмеження і заборону випробувань ядерної зброї тощо (всього 34 позиції) [3]. Заступник Голови ДКА та Генеральний конструктор - генеральний директор державного підприємства "Конструкторське бюро "Південне" імені М. К. Янгеля" входять до складу Міжвідомчої комісії з питань оборонно-промислового комплексу, яка була створена 24 січня 2020 року Кабінетом Міністрів України. Її завданням є забезпечення координації дій центральних органів виконавчої влади у сфері функціонування оборонно-промислового комплексу, в тому числі авіаційної та космічної промисловості [4].

Космічна діяльність у сфері оборони та національної безпеки здійснюється Міністерством оборони України, яке формує та організовує виконання замовлень на роботи, пов'язані зі створенням і використанням космічної техніки військового,

здійснює використання космічної техніки у сфері оборони України; забезпечує разом із ДКА функціонування і розвиток об'єктів наземної та космічної інфраструктури; бере участь у здійсненні сертифікації космічної техніки військового призначення (Статті 26 та 28) [1].

2 жовтня 2019 року Президент України Володимир Зеленський підписав Закон «Про внесення змін до деяких законів України щодо державного регулювання космічної діяльності», який був ухвалений парламентом. Він створив умови для розвитку, інвестиційної привабливості та формування конкурентного середовища для суб'єктів космічної діяльності різних форм власності. Закон визначив суб'єктів космічної діяльності, до яких відніс підприємства, установи та організації будь-якої форми власності та організаційно-правової форми [2].

Відповідно до Закону України «Про космічну діяльність» Державне космічне агентство України спільно з органами виконавчої влади та Національною академією наук розробляє Загальнодержавну цільову науково-технічну космічну програму України терміном на 5 років. Вона укладається відповідно до мети та завдань космічної діяльності. З часи незалежності було сформовано п'ять програм (остання завершилась в 2017 р.). Відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України 5 вересня 2018 р. була схвалена Концепція шостої програми, але до цих пір Верховна Рада розглядає проект відповідного закону, розроблений Комітетом з питань науки і освіти. Тому нагальною залишається потреба прийняття на законодавчому рівні нової Концепції Загальнодержавної цільової науково-технічної космічної програми України.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про космічну діяльність» від 15 листопада 1996 р. //Електронний ресурс. – режим доступу <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/502/96-вр>
2. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо державного регулювання космічної діяльності» від 2 жовтня 2019 р. //Електронний ресурс. – режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/143-20>
3. Положення «Про Державне космічне агентство України», затверджене Постановою Кабінету Міністрів України 14 травня 2015 р. //Електронний ресурс. – режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/281-2015-п>
4. Постанова Кабінету Міністрів «Про утворення Міжвідомчої комісії з питань оборонно-промислового комплексу» від 24 січня 2020 р. //Електронний ресурс. – режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/54-2020-п>
5. Бодашевська Г. Основи правового регулювання космічної діяльності в Україні //Літописець. Випуск 1: Збірник тез за матеріалами IV Всеукраїнської науково-практичної конференції «Права людини: історичний вимір і сучасні тенденції» (м. Житомир, 24-25 листопада 2016 року).-Житомир: ФО-П Левковець Н.М., 2017. – с.53-56

Ивуть Н. И.

*Ассистент кафедры гражданско-правовых дисциплин Учреждения образования
«Белорусский государственный экономический университет»*

Право несовершеннолетних на квалифицированную юридическую помощь в гражданском процессе

В соответствии со ст. 62 Конституции Республики Беларусь каждый имеет право на юридическую помощь для осуществления и защиты прав и свобод, в том числе право пользоваться в любой момент помощью адвокатов и других своих представителей в суде, иных государственных органах, органах местного управления, на предприятиях, в учреждениях, организациях, общественных объединениях и в отношениях с должностными лицами и гражданами. В случаях, предусмотренных законом, юридическая помощь оказывается за счет государственных средств. Институт оказания квалифицированной юридической помощи является важным элементом в жизни государства и общества. Каждый член общества на протяжении своей жизни ни один раз сталкивался с вопросами юридического характера. При этом, не каждый способен самостоятельно разобраться в возникшем вопросе, не имея юридического образования. Согласно ч. 3 ст. 59 Гражданского процессуального кодекса республики Беларусь Несовершеннолетние, достигшие четырнадцати лет, имеют право лично обратиться в суд с заявлением о защите своих прав и охраняемых законом интересов и пользоваться в любой момент помощью адвокатов и других своих представителей в суде без согласия родителей, усыновителей, попечителей. Вопрос о привлечении к участию в таких делах родителей, усыновителей или попечителей несовершеннолетних для оказания им помощи решается судом.

Правоприменительная практика показывает, что в случае противоречия интересов законных представителей интересам несовершеннолетних лиц, обратившихся в суд за защитой, официальными представителями, назначаемыми судом, выступают работники органов опеки и попечительства. Однако данные работники не всегда в полной мере обладают достаточными юридическим познания для оказания квалифицированной юридической помощи представляемым несовершеннолетним лицам. Понятия квалифицированная юридическая помощь в законодательстве не существует.

Закомолдин А.В. определяет квалифицированную юридическую помощь, как деятельность определенных нормами международного и внутригосударственного права субъектов - профессиональных юристов, заключающаяся в разъяснении смысла нормативно-правовых установлений и совершений юридических и фактических действий, направленных на защиту или восстановление прав, свобод и законных интересов каждого [1, с. 5-6]. Плетень А.С. отмечает, что квалифицированную юридическую помощь может оказать только квалифицированный специалист, т.е. юрист, который обладает соответствующими правовыми знаниями [2, с. 9]. В тоже время существует точка зрения, согласно которой квалифицированную юридическую помощь может оказать лицо, которое не обладает юридическим образованием, но имеющее права оказывать юридическую помощь, например работники государственных организаций [3, с. 20]. С этим мнением в некотором роде можно согласиться. Так, например, представители госорганов могут оказать помощь в заполнении соответствующих документов, либо в совершении иных действий, входящих в компетенцию указанных органов. Однако квалифицированную

юридическую помощь по представлению интересов несовершеннолетних в суде могут оказать только адвокаты.

Право гражданина на квалифицированную юридическую помощь, при этом получение такой помощи бесплатно в предусмотренных законом случаях, является конституционным принципом, закрепленным в Конституции Республики Беларусь. Вместе с этим, в условиях возрастания количества и разновидностей общественных отношений растет и потребность в квалифицированной юридической помощи в случае возникновения споров, вытекающих из таких отношений. На деле может произойти ситуация, когда заинтересованное лицо понимает, что самостоятельно защитить свои интересы в судебном процессе он не способен, но по каким-либо причинам он не имеет возможности самостоятельно привлечь компетентного специалиста для компетентной правовой помощи ему.

В настоящее время уголовная отрасль права является единственной сферой, где подобная помощь достаточно подробно урегулирована. При анализе можно выявить, что государство обеспечило исполнение гарантии предоставления бесплатной квалифицированной юридической помощи только по уголовным делам. Как известно, выражается это в особом преимуществе уголовного права, когда квалифицированная юридическая помощь предоставляется «главному участнику уголовного процесса» за счет государства, то есть в процессе появляется адвокат по назначению.

Стоит отметить, что по некоторым гражданским и административным делам присутствует возможность привлечения адвоката по назначению. Однако в таких случаях, наличие в процессе адвоката по назначению скорее будет исключением из правил, нежели стандартной ситуацией, как, например, в уголовном процессе. Причем как в гражданском, так и в административном процессе основания для включения в процесс адвоката по назначению почти одинаковы.

Статья 28 Закона «Об адвокатуре и адвокатской деятельности» предусматривает возможность оказания юридической помощи за счет средств коллегий адвокатов несовершеннолетним – в их интересах и их родителям (опекунам, попечителям) – в интересах детей. Юридическая помощь включает в себя дачу консультаций и разъяснений по юридическим вопросам; составление документов правового характера; представление интересов клиентов в судах и иные виды юридической помощи.

Согласно Рекомендациям по определению порядка оказания юридической помощи за счет средств коллегии адвокатов, утвержденным постановлением совета Республиканкой коллегии адвокатов от 15.01.2015 г. № 11/01, при даче устной консультации за счет средств коллегии адвокатов, а также при составлении документов правового характера несовершеннолетним – в их интересах, их родителям (опекунам, попечителям) – в интересах детей, составлении заявлений о назначении пенсий и пособий решение коллегии адвокатов об освобождении гражданина от оплаты юридической помощи не требуется.

Однако механизм оказания юридической помощи по представлению адвокатами интересов несовершеннолетних в суде законодательно не проработан. В случае, если несовершеннолетний имеет свой заработок, стипендию, он вправе распоряжаться им по своему усмотрению, в том числе и на оплату помощи адвоката в суде. Однако, согласно п. 1 ст. 27 Закона «Об адвокатуре и адвокатской деятельности» основанием для оказания юридической помощи в форме представительства в суде по гражданским делам, является письменный договор,

заклученный между клиентом и адвокатом, на оказание юридической помощи. Клиентами могут выступать полностью дееспособные лица. В связи с чем, несовершеннолетний в возрасте от 14 до 18 лет не вправе самостоятельно заключить договор на оказание юридической помощи с адвокатом. Таким образом, следует сделать вывод, что он не в полной мере может реализовать свое право пользоваться в любой момент помощью адвокатов.

В целях надлежащей защиты прав и охраняемых законом интересов представляется необходимым привлечь к рассмотрению гражданских дел, в которых истцом выступает несовершеннолетний в возрасте от 14 до 18 лет адвокатов, но с согласия данных лиц. Юридическую помощь адвокатов следует оплачивать за счет средств республиканского или местного бюджета, в связи с чем предлагается внести соответствующие изменения в Закон «Об адвокатуре и адвокатской деятельности» и в Гражданский процессуальный кодекс Республики Беларусь. Это позволит несовершеннолетним реализовывать в полной мере их право на судебную защиту.

Список использованных источников

1. Закомолдин, А.В. Квалифицированная юридическая помощь в уголовном процессе России (понятие, содержание, гарантии): автореф. дис. ... канд. юрид. наук :12.00.09 / Закомолдин Алексей Валерьевич. - Самара, 2007. – 28 с.

2. Плетень, А. С. К вопросу о содержании понятия «квалифицированная юридическая помощь» / А. С. Плетень // Современное право. - 2009. - № 5. - С. 7-11.

3. Записная, Т.В. К вопросу о содержании понятия «квалифицированная юридическая помощь» / Т.В. Записная. – Новочеркасск, 2013. – С. 19-22.

Кайданович Т. М.

Старший викладач кафедри правознавства ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Кримінально-правовий та кримінологічний аналіз новел закону України «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині»

За останні 20 років людство здійснило прорив у багатьох галузях науки, зокрема і у медицині. Однак, нові досягнення не лише покращили якість медичних послуг, а й спровокували нову хвилю злочинності. Каменем спотикання симбіозу медицини та юриспруденції стала трансплантація органів. Як велике благо, що служить рятуванню сотень тисяч життів осіб та покращення здоров'я, трансплантація органів стала одночасно і новим полем вчинення злочинів проти того ж життя та здоров'я людей.

Посадові особи МОЗ України зазначають, що у той час, як у розвинених країнах світу трансплантація органів є стандартом лікування при багатьох захворюваннях нирок, серця, печінки, легень, кишківника та ін., Україна відстає на 20-25 років у розвитку органної трансплантації. На сьогодні в Україні діє лише п'ять центрів трансплантації, у яких виконуються операції із трансплантації нирки, печінки та серця однак, їх кількість мізерна. Завдяки новому закону «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині» від 17.05.2018 відкриваються нові можливості для розвитку легальної та законної трансплантології не тільки від живого родинного донора, як це було раніше, а й від донора-трупа.

Довгоочікуваних змін у законодавчому регулюванні трансплантології українське суспільство чекало майже 20 років. Наукові розробки вчених-криміналістів та кримінологів, рекомендації міжнародних та національних неурядових організацій у сфері протидії торгівлі органами та тканинами людини частково знайшли відображення у новому чинне законодавстві. Пропонуємо детально проаналізувати основні положення.

Зокрема, новий закон «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині [1]» (далі Закон), що вступив в силу 1 січня 2020 року містить ряд моментів, на які ми звернули увагу.

Новелами Закону є наступні положення:

- вводится новий суб'єкт здійснення трансплантацій – трансплант-координатор, що керуватиме процесом відбору органів від донора чи потенційного донора та проведенням операцій;

- утворюються дві державні інформаційні системи трансплантації: Єдина державна інформаційна система трансплантації органів та тканин та Державна інформаційна системи трансплантації гемопоетичних стовбурових клітин;

- зберігається презумпція незгоди на вилучення анатомічних матеріалів від донора-трупа. Однак, заяву про бажання бути включеним до бази даних потенційних донорів віднині особа може подати у свого сімейного лікаря;

- розширено перелік осіб родинного донорства. Зокрема, двоюрідними братами і сестрами, дядьком, тіткою, племінниками, прабабусею та прадідусем тощо;

- прямо забороняється використовувати органи тварин для трансплантації, дозволяються застосовуватися лише біоімпланти та ксеноімпланти, отримані у встановленому порядку;

- юридичне оформлення отримала заборона використання фетальних матеріалів без письмової згоди жінки;

- встановлено заборону реклами націлену на укладання угод купівлі-продажу органів, за виключенням соціальної реклами популяризації трансплантації анатомічних матеріалів людини;

- передбачається міжнародний обмін анатомічними матеріалами та інформацією (обмін органами шляхом розподілу та взаємозаліку органів із використанням спеціалізованих реєстрів; отримання та надання гемопоетичних стовбурових клітин; обмін знеособленою інформацією, що міститься у державних інформаційних системах трансплантації, відповідних недержавних інформаційних системах та реєстрах, інформаційних системах та реєстрах іноземних держав, юридичних осіб і міжнародних організацій; виконання науково-дослідних та інвестиційних програм у сфері застосування трансплантації; обмін технологіями, медичною технікою та науковою інформацією);

- розширення можливостей живого донора, який надав анатомічні матеріали (безоплатне медичне обстеження, безпосередньо пов'язане з донорством анатомічних матеріалів; безоплатну медичну допомогу у разі виникнення хвороб чи ускладнень здоров'я у зв'язку з донорством анатомічних матеріалів; перевагу в отриманні анатомічних матеріалів у разі необхідності проведення йому трансплантації);

- передбачається можливість купівлі-продажу гемопоетичних стовбурових клітин.

Зокрема, дія Закону не поширюється на донорство крові та її компонентів і діяльність, пов'язану з їх використанням (регулюється окремим ЗУ «Про донорство крові та її компонентів»); трансплантацію статевих залоз, репродуктивних клітин та

живих ембріонів; вилучення анатомічних матеріалів для діагностичних та наукових досліджень.

Цікавою є колізія та неузгодженість норм, закріплених статтями 4 та 5 нового Закону. Зокрема, державна політика у сфері застосування трансплантації та здійснення діяльності, пов'язаної з трансплантацією спрямована на створення умов для проведення наукових досліджень, впровадження нових технологій щодо застосування трансплантації та здійснення діяльності, пов'язаної з трансплантацією, однак дія нового Закону не поширюється на вилучення анатомічних матеріалів для діагностичних та наукових досліджень. Таким чином, вказані моменти залишаються невирішеними новим законодавством і створюють благодатний ґрунт для зловживань кримінальними елементами.

Незважаючи на досить позитивну оцінку нового законодавства, наш досвід постійної співпраці з Всеукраїнською коаліцією неурядових організацій з протидії торгівлі людьми, особливо з Жіночим інформаційно-консультаційним центром (ЖІКЦ) у м. Житомирі, дозволяють висловити застереження, що, навіть, нові зміни, а особливо їх прогалини, не зможуть захистити найбільш вразливих до торгівлі людьми та торгівлі органами та тканинами осіб.

Наше кримінологічне дослідження віктимологічної характеристики осіб, постраждалих від «чорної трансплантації» дозволяє зазначити, що дана група осіб має низьку самооцінку, звикла підкорятися волі інших, володіє обмеженою інформацією та нижче середнього освіченістю, перебуває у скрутному матеріальному положенні, не піклується до своє здоров'я, виявляє схильність погоджуватися на ризиковані пропозиції, досить легковірна, частково наївна, прагне швидкого залагодження одразу всіх фінансових труднощів. Найчастіше потенційна жертва володіє принаймні п'яти вищезазначеними характеристиками.

Наведемо приклад з роботи ЖІКЦ. За даними ГО ЖІКЦ у м. Житомирі, з якою ми постійно співпрацюємо, на таку «вудочку попався» один із постраждалих від незаконної торгівлі органами став 30-річний чоловік, який проживає у сільській місцевості з сім'єю (дружина та двоє дітей, однак із них інвалід 2 групи). На момент вчинення злочину перебував у скрутних життєвих обставинах, зокрема, непогашений доларовий кредит, хвора дитина, терміново потребувавший ремонту будинок, нестабільний прибуток. На думку продати нирку наштовхнуло оголошення в Інтернеті купити нирки за 120 000 доларів, однак контактна особа ошукала чоловіка на 100 доларів та не довела справу до кінця. Тоді чоловік на одному із сайтів розмістив оголошення про продаж нирки, на яке відгукнулася особа (вербувальник) та організувала медичне обстеження у Києві. Після оформлення документів вербувальником) чоловік вилетів до Стамбулу, звідти його інші особи (перевізники) переправили на Кіпр, однак операцію не змогли провести там, тому повернули до Стамбулу і провели там. Чоловік отримав 15 000 доларів.

Чоловіка виявили у ході оперативно-розшукових дій ВБЗТЛ слідчого управління Житомирської області. Чоловік згодився на співпрацю і було відкрито провадження за ст.149 ККУ. За ініціативою поліцейських чоловіка направили до ГО ЖІКЦ, яка провела роз'яснювальну роботу, допомогла отримати статус потерпілого від торгівлі людьми з подальшим включенням особи до реінтеграційної програми МОМ, допомогла отримати державну одноразову матеріальну допомогу, допомогу в оформленні групи інвалідності, фінансову допомогу на обладнання для ведення сільського господарства, одяг та продукти харчування, та лікування [2].

Таким чином, сукупність економічних, соціальних, культурних, освітніх факторів наряду з недосконалим законодавством та досить значиними за чисельністю групами осіб з підвищеною віктимністю до злочинів «чорної трансплантації» разом створюють ідеальне середовище для розвитку злочинності. Лише урахування усіх факторів при розробці стратегій протидії даному виду злочинності дозволить досягти видимих результатів.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині від 17.05.2018 р. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2427-19#n248>
2. Додаток 1. Інформаційні матеріали ЖІКЦ.

Лизгаро В. Е.

*Доцент кафедри екологічного і аграрного права юридического факультета
Белорусского государственного университета, г. Минск, Республика Беларусь*

Изменение подходов к правовому регулированию экологического лицензирования в Республике Беларусь

В экологическом законодательстве различных государств предусмотрен достаточно широкий набор механизмов, направленных на сохранение благоприятного состояния окружающей среды. В Республике Беларусь к таковым можно отнести: оценку воздействия на окружающую среду; экологическую экспертизу; стратегическую экологическую оценку; мониторинг, учет, контроль, аудит, сертификацию, проводимые в рассматриваемой сфере, и др. [1, с.41-59]. Лицензирование отдельных видов предпринимательской и иной экономической деятельности осуществляется в целях обеспечения защиты государственных и общественных интересов, жизни, здоровья, прав и законных интересов граждан, окружающей среды. При этом, в нормативных правовых актах установлено правило о применении рассматриваемой меры исключительно при условии, что данные цели не могут быть достигнуты иным образом, кроме лицензирования [2, п.2]. В соответствии с белорусским законодательством лицензируемой (в экологической сфере) является деятельность, связанная с воздействием на окружающую среду, и деятельность в области использования атомной энергии и источников ионизирующего излучения. Каждый из этих видов имеет в своем составе достаточно широкий спектр работ и услуг. Так, к лицензируемым работам и услугам, входящим в деятельность, связанную с воздействием на окружающую среду, отнесены операции с озоноразрушающими веществами, использование отходов 1-3 классов опасности, обезвреживание, захоронение отходов (кроме обращения с радиоактивными отходами). Разрешительные документы (лицензии) выдаются Министерством природных ресурсов и охраны окружающей среды Республики Беларусь. Деятельность в области использования атомной энергии и источников ионизирующего излучения также включает различные составляющие, но к области охраны окружающей среды могут быть отнесены, например, обращение с радиоактивными отходами, отработавшим ядерным топливом, размещение пунктов хранения ядерных материалов, применение открытых радионуклидных источников

излучения, включая их хранение и др. Разрешения в этом случае выдаются Министерством по чрезвычайным ситуациям Республики Беларусь.

В научной литературе лицензирование рассматривается в качестве формы контроля за рациональным использованием природных ресурсов и охраной окружающей среды в процессе хозяйственной и иной деятельности [3, с.44]. Однако, следует обратить внимание, что в настоящее время виды деятельности, связанные с использованием отдельных природных ресурсов лицензируемыми не являются. Ранее требовалось получение разрешения в такой форме на деятельность по заготовке древесины, добычу полезных ископаемых, строительство буровых скважин на воду глубиной более 20 метров, ведение охотничьего хозяйства и др. [4]. Происходящее, по-видимому, обусловлено процессами инновационного развития экономики, стремлением повысить инвестиционную привлекательность страны, создать благоприятные условия ведения бизнеса. При этом не следует забывать о балансе экономических интересов и интересов сохранения природных ресурсов, обеспечения благоприятного состояния окружающей среды. Недавно произошедшие изменения в законодательстве – не в пользу последних. Так, оптимизация порядка выдачи специальных разрешений вызвала очередное сокращение работ и услуг, связанных с окружающей средой. В соответствии с Указом Президента Республики Беларусь, принятом в 2019 году, для осуществления контроля радиоактивного загрязнения теперь не требуется получения лицензии [5, п.46]. Под такой деятельностью понимаются радиационное обследование территорий, участков лесного фонда, водных объектов, зданий и сооружений, оборудования, транспорта, определение содержания радионуклидов в лесной, сельскохозяйственной, промышленной и другой продукции, строительных материалах, воде, почве, воздухе, пищевых продуктах, лекарственно-техническом сырье, коммунальных отходах и других объектах контроля, а также определение поверхностного загрязнения и мощности дозы гамма-излучения. Для Беларуси данные мероприятия представляют особую важность в связи с преодолением последствий аварии 1986 года на Чернобыльской атомной электростанции. Согласно Национальному докладу 1998 г. около 70 % радиоактивных выбросов выпали именно на территории Беларуси и осели на сельскохозяйственных и лесных площадях, составивших без малого четверть территории республики [6, с.3]. По данным на 2019 год число населенных пунктов на территории государства, расположенных в зонах радиоактивного загрязнения, составляет 2170, причем в 2088 из них проживает население [7]. Ранее лицензии на деятельность по осуществлению контроля радиоактивного загрязнения выдавались Министерством по чрезвычайным ситуациям Республики Беларусь при соблюдении соискателем определенных лицензионных требований (например, наличия необходимых поверенных средств измерений и оборудования, схемы радиационного контроля). Однако, лицензирование не ограничивается только выдачей разрешительных документов, но также включает в себя комплекс реализуемых государством мер, связанных с контролем за соблюдением лицензиатами при осуществлении разрешенной деятельности соответствующих требований и условий. Например, умышленное искажение результатов измерений при осуществлении контроля радиоактивного загрязнения являлось грубым нарушением законодательства о лицензировании и влекло прекращение действия лицензии. При этом в законодательстве Республики Беларусь об охране окружающей среды и рациональном использовании природных ресурсов определено, что данные общественные отношения регулируются общим законодательством о лицензировании

[8, ст.17], специальные же нормы о лицензировании в экологической сфере отсутствуют вовсе. Учитывая, что в качестве критериев для определения видов деятельности, подлежащих лицензированию в области охраны окружающей среды, выделяют: угрозу экологической безопасности; необходимость ограничения антропогенного воздействия, которое возникает в результате осуществления деятельности; необходимость обеспечения соответствия субъекта, осуществляющего деятельность, определенным в законодательстве требованиям [9, с.64], такое положение дел нельзя признать обоснованным.

Список использованных источников

1. Макарова Т. И. Правовые механизмы охраны окружающей среды и обеспечения экологической безопасности / Т.И.Макарова [и др.]: [монография]. Минск: БГУ, 2016. 191 с.
2. О лицензировании отдельных видов деятельности: Указ Президента Республики Беларусь, 1 сентября 2010 г., № 450.
3. Рогожкина Т.В. О некоторых особенностях лицензионного контроля и ответственности по лицензируемым экологически значимым видам деятельности. Юстыцыя Беларусі. 2010. № 12. С.43-47.
4. О лицензировании отдельных видов деятельности: Декрет Президента Республики Беларусь, 14 июля 2003 г., № 17.
5. О совершенствовании лицензирования: Указ Президента Республики Беларусь, 2 сентября 2019 г., №326.
6. Чернобыльская авария: последствия и преодоление: Национальный доклад. Мин-во по чрезвычайным ситуациям, НАН Беларуси. Барановичи: Укрупн. тип., 1998. 102 с.
7. Населенные пункты и численность населения Республики Беларусь, проживающего в зонах радиоактивного загрязнения в результате катастрофы на Чернобыльской АЭС: статистический бюллетень на 1 января 2019 г. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://chernobyl.mchs.gov.by>
8. Об охране окружающей среды: Закон Республики Беларусь, 26 ноября 1992 г., № 1982-ХІІ : в ред. Закона от 17 июля 2002 г. № 126-3 (с изм. и доп.).
9. Рогожкина, Т.В. Лицензирование как элемент правового механизма охраны окружающей среды. Промышленно-торговое право. 2009. №4. С.63–69.

Сологуб М. В.

*Викладач вищої категорії, Житомирський агротехнічний коледж,
м. Житомир, Україна*

*Науковий керівник: Гордійчук М. В., кандидат юридичних наук, старший викладач
кафедри правознавства ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна*

Принципи вини та справедливості в кримінальному праві України

Вина – це визначений законом набір інтелектуальних (пов'язаних з усвідомленням значення своїх злочинних дій) та вольових (пов'язаних із прикладенням вольових зусиль для настання злочинних наслідків) аспектів ставлення правопорушника до суспільно-небезпечного діяння та його наслідків.

Даний принцип інакше ще називають принципом суб'єктивного зобов'язання, і в доктрині він є наріжним каменем кримінального права. Сутність даного принципу

полягає в тому, що ніхто не може нести кримінальну відповідальність, якщо не встановлена його особиста провина щодо суспільно-небезпечного діяння та наслідків, що настали.

Вказівка на провину міститься в багатьох інститутах кримінального права. Відповідно до цього принципу в багатьох статтях Особливої частини КК законодавець вказує ту чи іншу форму вини, при якій відповідна поведінка може розглядатися як злочинна. Однак у багатьох статтях Особливої частини КК конкретна форма вини не зазначена.

Таким чином, суб'єктивне зобов'язання, будучи основним принципом кримінального права, означає, що юридична оцінка діяння й застосування до особи заходів кримінально-правового впливу можливі лише в тому випадку, коли скоєне стало результатом її волі та свідомості.

У юридичній літературі зазначається, що принцип вини включає, по-перше, особисту (персональну) відповідальність особи, винної у скоєнні злочину, по-друге, передбачає кримінальну відповідальність лише фізичних осіб, які навмисно або з необережності вчинили злочин. Йдеться про суб'єктивну (віднесеної до конкретної особи – суб'єкта) та особисту (індивідуальну) відповідальність конкретного правопорушника. При будь-яких тяжких наслідках діяння в разі відсутності провини (вини) конкретної особи воно не може кваліфікуватися як злочинне [1, с. 92].

Вищевикладене, призводить до необхідності внесення до КК України статті «Принцип вини», яка могла б виглядати наступним чином:

«Стаття ___ «Принцип вини.

1. Особа підлягає кримінальній відповідальності тільки за ті суспільно небезпечні дії (бездіяльність) і суспільно небезпечні наслідки, що настали, щодо яких встановлена її вина; ніхто не може бути визнаний винним у вчиненні злочину і підданий кримінальному покаранню, доки його вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду».

Кримінально-правовий принцип вини в ході його реалізації гармонійно доповнюється принципом справедливості. У довідковій літературі слово «справедливий» трактується, в основному, в двох сенсах: діючий неупереджено, відповідний істині (справедливий вчинок, рішення); здійснюваний на законних і чесних підставах (справедлива вимога) [5, с.164].

О. Скаун відносить справедливість до загальних принципів права та визначає її як «міру морально-правової домірності вкладеного та отриманого в усіх сферах життєдіяльності людини та їхнього правового забезпечення». Вона зазначає: «Принцип справедливості містить у собі вимогу відповідності між практичною роллю різних індивідів (соціальних груп) у житті суспільства та їхнім соціальним становищем, між їхніми правами та обов'язками, злочином і покаранням, заслугами людей та їхнім суспільним визнанням. Принцип справедливості є важливим при вирішенні конкретних юридичних справ (приміром, при визначенні міри кримінального покарання). Він конкретизується у принципі рівності» [6, с.224].

У свою чергу, окремим виявом справедливості є питання відповідності покарання вчиненому злочину; категорія справедливості передбачає, що покарання за злочин має бути домірним злочину. Справедливе застосування норм права є передусім недискримінаційним підходом, неупередженістю. Це означає не тільки те, що передбачений законом склад злочину та рамки покарання відповідатимуть одне одному, а й те, що покарання має бути в справедливому співвідношенні із тяжкістю й обставинами скоєного та особою винного. Адекватність покарання ступеню тяжкості

злочину впливає з принципу правової держави, із суті конституційних прав та свобод людини і громадянина, зокрема права на свободу, які не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України [2].

Безпосереднім вираженням конституційних принципів додержання гуманізму, справедливості й законності є реалізована в нормах Кримінального кодексу України можливість особи, яка вперше вчинила злочин невеликої тяжкості, бути звільненою від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям (стаття 45), з примиренням винного з потерпілим та відшкодуванням завданих ним збитків або усуненням заподіяної шкоди (стаття 46), з передачею особи на поруки (стаття 47), зі зміною обстановки (стаття 48); особа може бути звільнена від покарання, якщо на час розгляду справи в суді її не можна вважати суспільно небезпечною (частина четверта статті 74) тощо» [3].

Справедливість за своєю суттю є поняттям релятивним, що віддзеркалює соціальні реалії того чи іншого суспільства, рівень його культурної, правової зрілості. Сьогодні справедливість відіграє роль своєрідного індикатора, який дає конкретне уявлення про відповідність моделі соціальної та правової держави її фактичному стану в суспільстві. Справедливість проявляється на різних суспільних щаблях та в різних просторових і часових вимірах. Так, існує індивідуальна справедливість, яка виражається у ставленні конкретного індивіду до навколишнього світу, існує справедливість між поколіннями, що не обмежена часовими рамками, існує справедливість між народами, націями, державами, яка виходить за межі конкретної території. Можна спробувати розподілити справедливість на види, висловлювати різні про неї міркування, дискутувати, доводити або спростовувати факт її існування. Але не можна заперечувати важливість значення справедливості для людини і людства, особливо у правовій сфері [2].

Справедливість пов'язана з повагою до гідності та прав особистості і виражається у неупередженості оцінки будь-яких фактів дійсності стосовно правових форм діяльності держави, її правоохоронних органів. Перш за все це проявляється в суворій пропорційності кримінальної відповідальності та особи правопорушника і вчиненого ним діяння.

В ході застосування кримінально-правових норм повинен діяти принцип «що незаконно, то несправедливо». Справедливість проявляє себе не лише в законному здійсненні правових норм, а й в урахуванні індивідуальних особливостей особи винного, обтяжуючих та пом'якшуючих обставин, особливостей кожного конкретного випадку, в пропорційності покарання злочину, у відповідності визначених правозастосовних актом наслідків – фактичним обставинам справи. Справедливість виникає там, де норма надає більший або менший простір для врахування фактів, заходів та засобів щодо її реалізації. З їх переліку правозастосувач обирає такі, що найбільше відповідають справедливості [1, с. 93].

Положення принципу справедливості у вітчизняному праві ґрунтуються на міжнародних нормативних документах та Конституції України. Відповідно до ч. 1 ст. 14 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права «кожен має право при розгляді будь-якого кримінального обвинувачення, висунутого проти нього, або при визначенні його прав та обов'язків у цивільному процесі на справедливий і публічний розгляд його справи компетентним, незалежним і безстороннім судом, створеним на підставі закону» [4]; на підставі ч. 3 ст. 2 Кримінального кодексу України «ніхто не може бути притягнений до кримінальної відповідальності за той самий злочин більше одного разу» [3].

Положення принципу справедливості у кримінальному праві передбачає справедливість притягнення до кримінальної відповідальності. У правовій літературі

дане положення аналізується лише у зв'язку із вимогою ч. 3 ст. 2 КК України. Однак, на наш погляд, сфера дії даного положення дещо ширша, і крім традиційної вимоги про неприпустимість повторної відповідальності за злочин, перш за все, включає в себе вимогу про обов'язкове притягнення до кримінальної відповідальності осіб, які вчинили злочин.

Загалом справедливість – це, безумовно, один із найважливіших і фундаментальних принципів права, в тому числі і кримінального. Хоч які значення вкладали б у це поняття правники, незаперечним лишається одне – всі фахівці зводять справедливість на п'єдестал принципів права.

Не залишається сумніву, що в нашій державі принцип справедливості в кримінальному праві посідає одне з найважливіших місць і тісно пов'язаний із такими категоріями, як «верховенство права», «рівність усіх перед законом» тощо. Він є критерієм чесного вирішення справи, ідеалом, до якого треба прагнути та яким потрібно керуватися одночасно із законом. При цьому, поки що не існує чіткого визначення «справедливості», яке було б загальнообов'язковим та універсальним для всіх. Ми підтримуємо думки тих вчених, які вважають, що найвдалішим у цьому сенсі є розуміння «справедливості» як уявлення про належне, що містить вимогу про відповідність діяння та відплати за нього. Таке визначення здається квінтесенцією, найвищою абстракцією усіх спроб пояснити поняття «справедливість» і, безперечно, претендує на роль найширшого і найзагальнішого. Однак воно не розв'язує багатьох проблем, які постають на шляху досягнення консенсусу саме щодо уявлень про ту міру належного, що врівноважує заслуги людини з їх визнанням, працю – з винагородою за неї, злочин – з покаранням тощо. Вищевикладене, призводить до необхідності внесення до КК України статті «Принцип справедливості», яка могла б виглядати наступним чином:

«Стаття ___ «Принцип справедливості.

1. Кримінальний закон повинен бути справедливим, не суперечити Конституції України, діючим нормам інших галузей права, а також загальновизнаним принципам та нормам міжнародного права та міжнародним договорам України.

2. Заходи кримінального характеру, які застосовуються до особи, яка скоїла злочин, повинні бути справедливими, тобто відповідати характеру і ступеню суспільної небезпеки злочину, обставинам його скоєння, та особистості винної особи».

Список використаних джерел

1. Баранчикова М. В. Значение принципов уголовного права в борьбе с преступностью: дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Казань, 2003. 186 с.
2. Головченко О. Справедливість як фундаментальний принцип права у практичній площині. URL: <http://www.viche.info/journal/3334> (дата звернення: 03.03.2020)
3. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2001. № 25-26. Ст. 131
4. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16.12.1966 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_043 (дата звернення: 03.03.2020)
5. Ожегов С. И., Шведова Н. Ю. Толковый словарь русского языка: 80 000 слов и фразеологических выражений. Российская академия наук. Институт русского языка им. В.В. Виноградова. М.: Азбуковник, 1999. 944 с.
6. Скакун О. Ф. Теорія держави і права: підручн. Харків: Консум, 2006. 656 с.

Степанченко О. С.

Аспірант Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, секретар судового засідання Господарського суду Житомирської області

Науковий керівник: Севрюкова І. Ф., кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України

Поняття та ознаки вчинення електронного правочину в цивільному праві України

Науково-технічний прогрес і розвиток економіки привели до того, що правочини, які вчиняються з використанням електронних засобів зв'язку, стають повсякденним явищем у нашому житті. Наразі ми є свідками формування нового інформаційного суспільства. Сьогодні є можливість укласти правочин як традиційним способом, так і більш оновленим, електронним, що офіційно регулюється законодавством.

Проблемам укладення правочинів в мережі Інтернет присвячено чимало робіт вітчизняних учених, з-поміж яких А. В. Чучковська, Н. Є. Блажівська, С. В. Глібко, К. В. Єфремова та інші. Однак, дослідження цих вчених були проведені ще до прийняття нових законодавчих актів у сфері регулювання електронної комерції, і тому вони не враховують найновіших змін.

В національному законодавстві закріплено визначення електронного правочину. Так, відповідно до п. 7 ст. 3 Закону України «Про електронну комерцію» електронний правочин – це дія особи, спрямована на набуття, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків, здійснена з використанням інформаційно-телекомунікаційних систем [1].

Згідно із Законом України «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» 19.04.2014 №80/94-вр. телекомунікаційна система – це сукупність технічних і програмних засобів, призначених для обміну інформацією шляхом передавання, випромінювання або приймання її у вигляді сигналів, знаків, звуків, рухомих або нерухомих зображень чи в інший спосіб [2]. Даним законом запроваджено правові вимоги та механізми дистанційного укладення й виконання правочинів із застосуванням електронних інформаційно-комунікаційних засобів і технологій, що дало можливість гарантувати законність, прозорість та достовірність таких операцій та, у свою чергу, прискорить інтеграційні процеси у світовий інформаційний простір. У Цивільному кодексі України закріплено низку вимог, яким повинен відповідати правочин:

- наявність у суб'єктів цивільних правовідносин правоздатності та дієздатності;
- відповідність внутрішній волі сторін їх волевиявленню;
- законність змісту правочину;
- укладення правочину у встановленій законом формі.

Розглянемо докладно кожен із ознак електронного правочину.

1. Наявність у суб'єктів цивільних правовідносин правоздатності та дієздатності. Аналіз чинного цивільного законодавства дає підстави стверджувати, що тільки з досягненням повноліття чи іншим фактом набуття або надання повної цивільної дієздатності фізичні особи мають право укладати будь-які правочини (в тому числі й електронні) дозволені законом. Особи, які наділені частковою, неповною або обмеженою дієздатністю, мають право самотійно укладати тільки ті правочини, які передбачені законом. Так, зокрема, може йтися про укладення дрібних побутових

електронних правочинів. Як правило, в електронних правочинах складно визначити дієздатність контрагента, з яким укладається такий правочин (на відміну від укладення правочинів шляхом переговорів, у процесі яких можна перевірити право контрагента на укладення правочину). У звичайному порядку дієздатність особи може бути встановлена шляхом надання документів, що посвідчують особу. Комп'ютерна мережа не дає змоги встановити правдивість наданих відомостей, теоретично будь-який неповнолітній може вказати необхідний для укладення правочину вік. Таким чином, вік фізичної особи є важливою умовою, яка впливає на чинність правочину. Її недотримання може мати наслідком його нікчемність (правочин, який вчинено малолітньою особою за межами її цивільної дієздатності) або визнання недійсності (правочин, який неповнолітня особа вчинила за межами її цивільної дієздатності).

Якщо ж стороною правочину є юридична особа, то повинні бути дотримані всі вимоги закону, передбачені для утворення юридичної особи. Так, правочин юридичної особи, вчинений нею без відповідного дозволу (ліцензії), може бути визнаний судом недійсним (ч. 1 ст. 227 ЦК України). На сьогодні кожна особа відповідно до статті 11 ЗУ «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» може здійснити через мережу Інтернет безкоштовний запит та пошук відомостей у Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань та переконатися в тому, чи мала місце державна реєстрація юридичної особи, чи має вона відповідні ліцензії, строк чинності яких не минув, чи не перебуває на стадії припинення тощо.

Отже, засоби електронного зв'язку надають додаткові можливості щодо встановлення обсягу цивільної дієздатності суб'єкта підприємницької діяльності.

2. Відповідність внутрішній волі сторін їх волевиявленню. Враховуючи той факт, що правочин є вольовою дією цілком очевидно, що дія як волевиявлення повинна точно відображати і доводити волю сторін до відома інших осіб. Цікавою є точка зору Н. Є. Блажівської, яка вважає, що специфіка укладення електронних правочинів, перш за все, полягає в тому, що волевиявлення сторони в електронному правочині формується і доводиться до адресата з допомогою засобів електронно-обчислювальної техніки та електронних каналів зв'язку [4, с.15]. Таким чином, віртуальні організації використовують програми-роботи, тобто програмні засоби, що дають змогу укладати електронні правочини автоматично. Наслідком останнього може стати укладення оспорюваного правочину на невігідних для власника програми-робота умовах.

3. Законність змісту правочину. Цивільне законодавство України стосовно вирішення питання про законність змісту правочину прямо допускає аналогію права. Дії суб'єктів, що визнаються правочинами за аналогією закону, породжують цивільно-правові наслідки тому, що їх зміст не суперечить нормам цивільного законодавства, які регулюють подібні відносини. Дії суб'єктів, що визначаються правочинами за аналогією права, підлягають правовій охороні тому, що їх зміст відповідає загальним принципам і суті цивільного законодавства, вимогам добросовісності, розумності та справедливості. Таким чином, зміст дій суб'єктів, що визнаються правочинами (незалежно від способу їх здійснення) за аналогією закону чи аналогією права, є законним, оскільки дозволений загальними нормами цивільного законодавства [4, с. 16-17]. Отже, правочини, які укладаються з допомогою електронних засобів зв'язку (електронні правочини), повинні мати таку ж юридичну силу, що й звичайні.

4. Укладення правочину у встановленій законом формі. Цивільне законодавство електронну форму правочину ототожнює з письмовою формою. Підтвердженням цього є ст. 205 Цивільного кодексу України, у якій зазначено, що правочин може вчинятися усно або в письмовій (електронній) формі. Сторони мають право обирати форму правочину, якщо інше не встановлено законом. Правочин вважається таким, що вчинений у письмовій формі, якщо його зміст зафіксований в одному або кількох документах (у тому числі електронних), у листах, телеграмах, якими обмінялися сторони, а також якщо воля сторін виражена за допомогою телетайпного, електронного або іншого технічного засобу зв'язку [3].

Однак, у теорії цивільного права з даного приводу є неоднозначні думки.

На думку Н. Є. Блажівської електронний правочин може бути укладений як в усній, так і в письмовій формі. Розглядаючи питання можливості укладення договорів в усній формі, слід зауважити, що сама усна форма для електронного правочину можлива шляхом укладення правочину через мережу Інтернет шляхом спілкування контрагентів за допомогою веб-камер або спеціальних комп'ютерних програм, що дають можливість спілкуватися через мережу з допомогою голосу чи в інший спосіб, оминаючи використання знаків письма. Таким чином аналіз національного законодавства дозволяє дійти висновку про те, що електронний правочин слід розглядати як різновид простої письмової форми правочину.

Вчинення правочинів в мережі Інтернет та території України набуває все більшого розповсюдження останнім часом. Наведене в Законі України «Про електронну комерцію» поняття електронного правочину носить малоінформативний, фрагментарний характер. Законодавець не прописує конкретних умов дійсності електронного правочину. Зі змісту п.7 ст. 3 зазначеного закону не зрозуміло, за якими саме ознаками він відрізняється від «традиційних» правочинів. Це поняття може бути застосовано до будь-якого правочину, процес вчинення якого був пов'язаний з використанням інформаційно-телекомунікаційних систем. Швидкі темпи розвитку новітніх технологій, постійна зміна форм і способів вчинення таких правочинів вимагають від юристів нового докорінного переосмислення традиційних правових інститутів і положень національного законодавства.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про електронну комерцію» від 03.09.2015 №675-19. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/675-19>.
2. Закон України «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» від 19.04.2014 №80/94-вр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/80/94-%D0%B2%D1%80>.
3. Цивільний кодекс України. Редакція від 19.02.2016 №435-15. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
4. Електронний правочин у цивільному праві України [Текст] : монографія / Н. Є. Блажівська ; Ін-т законодавства Верховної Ради України. - К. : Правова єдність : Алерта, 2014. - 238 с. - Бібліогр.: с. 209-238.

Халецкая Т. М.

Доцент кафедри правового забезпечення економічної діяльності Інститута управленських кадрів Академії управління при Президенті Республіки Беларусь, г. Минск, Республіка Беларусь

Алиментные обязательства детей в Республике Беларусь и в Украине

Обязанность детей содержать своих родителей относится к конституционно обязанности детей. О возложении на детей указанной обязанности содержится указание в ст. 32 Конституции Республики Беларусь, устанавливающей, что дети обязаны заботиться о родителях, а также о лицах, их заменяющих, и оказывать им помощь. Обязанность совершеннолетних детей заботиться о своих нетрудоспособных родителях предусмотрена и в ст. 51 Конституции Украины.

Данные конституционные положения находят отражение в нормах брачно-семейного законодательства Республики Беларусь и Украины. Нормы Кодекса Республики Беларусь о браке и семье (далее – КоБС) и Семейного кодекса (далее – СК) Украины, регулирующие алиментные обязательства детей в отношении своих родителей, во многом схожи, что порождает и схожесть проблем, возникающих в процессе применения данных норм. В то же время между конкретными нормами КоБС и СК Украины, регулирующими указанные отношения, существует немало расхождений, анализ которых может быть полезен для дальнейшего совершенствования как украинского, так и белорусского законодательства.

Указывая в ч. 1 ст. 100 Кодекса Республики Беларусь о браке и семье (далее – КоБС), о том, что дети обязаны заботиться о родителях и оказывать им помощь, законодатель в ст.ст. 100–103 КоБС закрепляет особенности исполнения данной обязанности.

На основании ст. 100 КоБС содержание нетрудоспособных, нуждающихся в помощи родителей является обязанностью их совершеннолетних трудоспособных детей. Анализ положений ст. 100 КоБС дает основания для вывода о том, что алиментные обязательства детей в отношении родителей возникают только при наличии следующих условий: родственная связь между родителями и детьми; достижение детьми совершеннолетия; нетрудоспособность родителей; нуждаемость родителей.

Не трудно заметить, что положения ст. 100 КоБС более узко, по сравнению с Конституцией Республики Беларусь определяют категорию лиц, на которых лежит обязанность по содержанию родителей, ограничивая эту категорию совершеннолетними трудоспособными детьми. То есть, по смыслу ст. 100 КоБС несовершеннолетние дети не могут быть понуждены к уплате алиментов даже в том случае, если они работают и имеют достаточный заработок.

Украинский законодатель несколько иначе подходит к определению круга лиц, обязанных содержать родителей, которые являются нетрудоспособными и нуждаются в материальной помощи. В частности, в ст. 202 СК Украины указано, что такими лицами являются совершеннолетние дети (при этом ст. 202 СК Украины не содержит требования о том, чтобы дети-плательщики алиментов были трудоспособными).

Установление законодателями обоих государств возрастного критерия для детей-плательщиков алиментов вызывает возражения. Забота детей о родителях – эта обязанность, в основе которой лежит моральная составляющая, дети обязаны содержать своих родителей в силу наличия кровно-родственной (или юридической, в

случае усыновления (удочерения)) связи с ними. Решающее значение в решении вопроса о возникновении обязанности детей предоставлять содержание родителям должен иметь не возраст детей, а неспособность родителей содержать себя самостоятельно и объективная возможность детей предоставлять им содержание. Именно такой подход отражен, например, в законодательстве Германии, где в § 1601 Гражданского уложения Германии указано, что родственники по прямой линии обязаны предоставлять друг другу содержание, а в § 1602 уточнено, что право на содержание имеет лицо, которое не в состоянии само себя содержать.

Несомненно, несовершеннолетние дети, еще не наделенные трудовой дееспособностью не в состоянии предоставлять содержание своим родителям, нуждающимся в таком содержании. Однако трудовое законодательство Республики Беларусь допускает возможность заключения трудового договора с несовершеннолетним, достигшим четырнадцати лет, при условии наличия письменного согласия на это одного из родителей (усыновителей (удочерителей), попечителей); без такого согласия трудовой договор может быть заключен с лицом, достигшим шестнадцати лет (ст. 21 Трудового кодекса Республики Беларусь).

В соответствии с положениями ст. 188 Кодекса законов о труде Украины допускается прием на работу лиц, достигших шестнадцати лет; с согласия одного из родителей или лица, которое его заменяет, могут, в порядке исключения, приниматься на работу лица, достигшие пятнадцати лет.

Кроме того, гражданское законодательство и Республики Беларусь и Украины содержат основания приобретения физическим лицом полной дееспособности до достижения восемнадцати лет. В Республике Беларусь объявление физического лица полностью дееспособным (эмансипация) возможно по достижению им шестнадцати лет, при условии, что такое лицо работает по трудовому договору (контракту) или с согласия родителей, усыновителей или попечителя занимается предпринимательской деятельностью (ст. 26 Гражданского кодекса (далее – ГК) Республики Беларусь). В соответствии с положениями ст. 35 ГК Украины полная гражданская дееспособность может быть предоставлена физическому лицу, которое достигло шестнадцати лет и работает по трудовому договору, а также несовершеннолетнему лицу, которое желает заниматься предпринимательской деятельностью. Таким образом, содержание приведенных норм позволяет говорить о том, что в основе предоставления физическому лицу полной дееспособности ранее восемнадцати лет лежит, в том числе, возможность лица иметь самостоятельный доход.

Вывод о возможности возложения на несовершеннолетнего обязанности содержать своих нуждающихся в материальной помощи родителей косвенно подтверждается и указанием в брачно-семейном законодательстве Украины на возможность взыскания с несовершеннолетних детей одновременно или в течение определенного срока средств на покрытие расходов, связанных с лечением и уходом за ними. Постановить решение о взыскании с несовершеннолетнего ребенка указанных средств суд может в исключительных случаях, если мать или отец являются тяжело больными или лицами с инвалидностью, а ребенок имеет достаточный доход (заработок) (ст. 206 СК Украины).

Таким образом, полагаем, что при условии достаточности у несовершеннолетнего, средств для содержания нетрудоспособных, нуждающихся в материальной помощи, родителей, на него должна быть возложена данная обязанность.

И белорусское и украинское брачно-семейное законодательство содержит нормы, регулирующие порядок определения размера алиментов, взыскиваемых с детей на содержание родителей. В соответствии с требованиями ст. 102 КоБС алименты на содержание нетрудоспособных родителей взыскиваются в твердой денежной сумме или сумме, соответствующей определенному количеству базовых величин, выплачиваемой ежемесячно (ст.102 КоБС). Похожие правила установлены и в ст. 205 СК Украины: суд определяет размер алиментов на родителей в твердой денежной сумме и (или) в доле от заработка (дохода) с учетом материального и семейного положения сторон.

Таким образом, и в белорусском и в украинском законодательстве закреплён лишь один способ определения размера алиментов – определение этого размера в судебном порядке. Открытым при этом остается вопрос о возможности определения размера алиментов, уплачиваемых детьми на содержание родителей в добровольном порядке, например, путем заключения соглашения об уплате алиментов. Если СК Украины в целом не содержит норм, предоставляющих участникам алиментных правоотношений заключить соглашение, определяющее порядок, размер и способы уплаты алиментов, то КоБС содержит отдельную главу 11-1 «Соглашение об уплате алиментов». Анализ норм, закрепленных в указанной главе, позволяет сделать вывод о том, что соглашение об уплате алиментов может быть заключено только между родителем, обязанным уплачивать алименты, и лицом, получающим алименты, о чем прямо указано в ст. 103-1 КоБС; возможность заключение подобного соглашения между детьми-плательщиками алиментов и родителями КоБС не предусмотрена. Надо отметить, что в законодательстве ряда государств, брачно-семейному законодательству которых известен институт соглашения об уплате алиментов, нет каких-либо ограничений по кругу субъектов, которые могут такое соглашение заключать; в большинстве случаев, законодатель оговаривает лишь, что подобное соглашение может заключаться «между лицом, обязанным уплачивать алименты и их получателем». Именно такое указание содержится в ст. 104 СК Кыргызской Республики, ст. 157 Кодекс Республики Казахстан «О браке (супружестве) и семье», ст. 94 СК Азербайджанской Республики, ст. 92 СК Республики Молдова.

Полагаем, что детям-плательщикам алиментов и родителям, имеющим право на их получение, должна быть предоставлена возможность определения размера алиментов, а также порядка и способов их уплаты путем заключения соглашения об уплате алиментов. В связи с этим ч. 1 ст. 103-1 КоБС предлагаем изложить в следующей редакции: «Соглашение об уплате алиментов (размере, способах и порядке их уплаты) заключается между лицом, обязанным уплачивать алименты и лицом, получающим алименты. При недееспособности лица, обязанного уплачивать алименты, и (или) лица, получающего алименты, Соглашение об уплате алиментов от их имени заключается их законными представителями.».

Циганчук І. І.

Аспірант Академії праці, соціальних відносин і туризму, головний спеціаліст відділу організаційно-протокольного забезпечення діяльності Пленуму та Науково-консультативної ради Верховного Суду

Принципи судового захисту трудових прав

В сучасних умовах розвитку України спостерігається значний ріст порушення роботодавцями трудових прав найманих працівників: прийняття на роботу без оформлення трудового договору, тривалі затримки та невиплата заробітної плати, ненадання відпусток, не проведення оплати лікарняних, залучення до робіт понад нормальну тривалість робочого часу, накладення штрафів за допущення порушень трудової дисципліни, безпідставні притягнення до дисциплінарної і матеріальної відповідальності та незаконні звільнення. Все це призводить до застосування працівниками такого засобу захисту трудових прав, як судовий захист. Така форма захисту трудових прав має певні переваги у порівнянні з іншими, оскільки судовий захист здійснюється спеціально уповноваженими державними органами - судами, виконання рішень яких гарантується можливістю застосування державного примусу.

Однак, не зважаючи на постійно зростаючу потребу захисту трудових прав, в чинному Кодексі законів про працю України (далі – КЗпП) не розкриті поняття принципів, форм, заходів, засобів і способів захисту трудових прав. На нашу думку, це пояснюється тим, що Кодекс законів про працю України був прийнятий ще в 1971 році та зорієнтований на планову економіку з регулюванням трудових відносин між працівниками і підприємствами, установами, організаціями тільки державної форми власності де не так часто допускалися порушення прав працюючих.

Окремі питання захисту трудових прав в різні часи досліджували такі вітчизняні вчені як: Н.Б. Болотіна, В.С. Венедиктов, Н.Д.Гетьманцева, В.Я. Гоц, Ю.М. Гришина, В.В.Жернаков, Т.А.Занфірова, С.І.Запара, М.І. Іншин, М.І. Мельник, П.Д.Пилипенко, С.М. Прилипко, В.І. Прокопенко, О.І. Процевський, В.С.Стефанюк, І.І.Шамшина, В.І.Щербина, Г.І.Чанишева, Н.М. Хуторян, О.М.Ярошенко та інші. Але у зв'язку зі зміною суспільних відносин та розширенням поля нормативно-правової регламентації, в сучасних умовах принципи та процедура судового захисту трудових прав зазнають змін, а відтак, потребують нових досліджень та вирішення проблемних питань. Все це свідчить про актуальність даної теми.

Відповідно до ст.17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» рішення ЄСПЛ є джерелом права в Україні, а тому можуть застосовуватися при вирішенні трудових спорів[1, Ст. 260]. В зв'язку з цим мета дослідження полягає в тому, щоб на основі комплексного аналізу теоретичних положень, міжнародного і вітчизняного законодавства та рішень Європейського суду з прав людини визначити види та особливості застосування принципів судового захисту трудових прав.

Право на судовий захист міститься в нормах міжнародного та національного законодавства.

Стаття 8 Загальної декларації прав людини проголошує право кожної людини на ефективне поновлення у правах компетентними національними судами в разі порушення її основних прав, наданих конституцією або законом[2, с.12].

Право на судовий захист закріплено і в ст. 55 Конституції України, що фактично гарантує захист всіх інших конституційних прав і свобод людини і громадянина[3, Ст.8].

Статтею 124 Основного закону передбачено, що юрисдикція судів поширюється на будь-який юридичний спір.

Законом може бути визначений обов'язковий досудовий порядок урегулювання спору.

Як слідує з п. 8 Постанови Пленуму Верховного Суду України від 01.11.1996 року № 9 «Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя», суд не вправі відмовити особі в прийнятті позовної заяви лише з тієї підстави, що її вимоги можуть бути розглянуті в передбаченому законом досудовому порядку[4].

В ч.1 ст.5 Цивільного процесуального кодексу України зазначено, що здійснюючи правосуддя, суд захищає права, свободи та інтереси фізичних осіб, права та інтереси юридичних осіб, державні та суспільні інтереси у спосіб, визначений законом або договором[5, Ст.492].

Як джерело права при розгляді справ суди застосовують положення Конституції України, Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року і протоколи до неї, закони України, міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України та практику Європейського суду з прав людини.

Основу міжнародної системи вирішення трудових спорів складають акти Міжнародної Організації Праці (далі – МОП). Зокрема, Конвенції МОП : № 87 «Про свободу асоціації та захист права на організацію»; № 95 «Про захист заробітної плати»; № 98 «Про застосування принципів права на організацію і на ведення колективних переговорів»; № 135 «Про захист прав представників працівників на підприємстві та можливості, що їм надаються»; № 154 «Про сприяння колективним переговорам»; №173 «Про захист вимог працівників у випадку неплатоспроможності роботодавця» та Рекомендації МОП № 91 щодо колективних договорів; № 92 щодо добровільного примирення та арбітражу; № 94 щодо консультацій та співробітництва між роботодавцями і працівниками на рівні підприємства; № 129 щодо зв'язків між адміністрацією і працівниками на підприємстві; № 130 щодо розгляду скарг на підприємствах з метою їх вирішення; № 143 щодо захисту прав представників працівників на підприємстві та можливостей, які їм надаються; № 163 щодо сприяння колективним переговорам[6].

Аналіз змісту даних конвенцій і рекомендацій вказує на те, що даними міжнародними актами, в основному, регулюються колективні трудові відносини, але здійснення захисту порушених прав можливе і при врегулюванні індивідуальних трудових спорів. Для цього особа має подати до суду позовну заяву від свого імені, тобто виступати позивачем.

Відповідно до ст. 34 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод під індивідуальною потрібно розуміти заяву від будь-якої особи, неурядової організації або групи осіб про порушення їхніх прав, викладених у Конвенції або протоколах до неї [7, с.55].

Згідно з п.2 ч.1 ст. 221 КЗпП України трудові спори розглядаються районними, районними у місті, міськими чи міськрайонними судами, тобто судами загальної юрисдикції [8, Ст. 375]. Проте, у багатьох країнах спостерігається інтенсивний розвиток трудової юстиції де вирішення колективних та індивідуальних трудових спорів здійснюється спеціалізованими трудовими судами. Це дає змогу працівникам якнайшвидше захистити свої порушені права.

З 11.09.1997 року в Україні, крім національних форм захисту трудових прав працівників, з'явилась можливість міжнародного захисту в Європейському суді з прав

людини (далі – ЄСПЛ). Але це можливо зробити тільки після того, як вичерпані всі внутрішні засоби правового захисту.

В 2019 році Україна увійшла у першу трійку за кількістю скарг проти неї в ЄСПЛ. На розгляді суду станом на 01 січня 2020 року було 59,8 тисяч заяв. 8850 із них подані проти України. Скарги українців становлять 14,8 % всієї завантаженості ЄСПЛ, серед яких 5,7% справ, що стосуються трудових відносин [9, с.4].

Європейським судом з прав людини сформульовані основні принципи права Європейського Союзу, в тому числі і принципи судового захисту трудових прав.

Принципи трудового права, які забезпечують працівникам захист їх інтересів як у процесі праці, так і у випадку звільнення закріплені й у трудовому праві України. Вони виражені у формі правових норм та відображають політику держави в галузі регулювання поведінки учасників суспільних відносин в сфері застосування і організації найманої праці. Це означає, що принципи трудового права є обов'язковими правовими приписами. Органи, які розглядають трудові спори, застосовують принципи трудового права для тлумачення відповідних нормативних актів.

Аналіз окремих судових рішень ЄСПЛ, зокрема, «Долгова проти України» (Case of Dolgov v. Ukraine, app. no. 72704/01) [10], «Соловйова проти України» (Case of Solovyev v. Ukraine, app. no. 4878/04) [11], «Коваленко та Бойко проти України» (Decision as to Admissibility of Application no. 15066/03 by Kovalenko and Boyko against Ukraine)[12], «Трофімчук проти України» (Case of Trofimchuk v. Ukraine, app. no. 4241/03)[13], «Олександр Волков проти України» («Oleksandr Volkov v. Ukraine», заява № 21722/11, § 170) [14], «Веренцов проти України» від 11 квітня 2013 року («Vyarentsov v. Ukraine», заява «№ 20372/11, § 65) [15], вказує на те, які принципи судового захисту трудових прав застосовуються даним судовим органом.

Основними з них є:

- 1) принцип субсидіарності згідно із яким ЄСПЛ не може змінювати національне законодавство або скасовувати рішення національного суду;
- 2) принцип взаємності (*розуміння того, що кожна сторона діятиме у визначений спосіб саме тому, що інша сторона теж буде діяти подібним чином*);
- 3) принцип індивідуальності звернення особи, права якої порушено, із заявою (скаргою) до суду;
- 4) принцип безкоштовності розгляду справи в Європейському суді;
- 5) принцип вичерпання всіх національних засобів правового захисту для прийняття заяви (скарги) Європейським судом;
- 6) принцип шестимісячного строку;
- 7) принцип неможливості розгляду однієї справи двічі.

Звертаючись із скаргою до ЄСПЛ кожному заявнику (скаржнику) необхідно знати зміст вищевказаних принципів.

Враховуючи постійний ріст порушення трудових прав в Україні та міжнародний досвід і практику ЄСПЛ щодо здійснення захисту прав працівників, вважаємо, що для якнайшвидшого розгляду трудових спорів, паралельно із прийняттям нового Трудового кодексу необхідно прийняти і Трудовий процесуальний кодекс, який буде містити норми, що розкривають особливі правила захисту прав і гарантій громадян у сфері праці.

Крім того, трудові спори мають розглядатися спеціалізованими трудовими судами, що забезпечить швидкість та кваліфікований розгляд справи з врахуванням специфічних особливостей, притаманних лише трудовим спорам.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» //Відомості Верховної Ради України. – 2006. - № 30. – Ст. 260.
2. Загальна декларація прав людини Загальна декларація прав людини. – К.: Українська Правнича Фундація. Видавництво право, 1995. – С. 12–13.
3. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст.8.
4. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 01.11.1996 року № 9 «Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-96>
5. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 року № 1618-IV//Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2004, № 40-41, 42, Ст.492
6. Конвенции и рекомендации МОТ. -1919-1966. – Женева. = Международное бюро труда. – 1966. = 1532 с.
7. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. // Вісник Верховного Суду України. - 1997. - №3. - с.48-60.
8. Кодекс законів про працю Української РСР від 10 грудня 1971 року //Відомості Верховної Ради Української РСР . – 1971. - № 50. – Ст. 375
9. Газета «Європейська правда». 29.01.2020 року. <https://www.pravda.com.ua>
10. Рішення Європейського суду з прав людини. Справа "Долгова проти України", заява № 72704/01, Страсбург, 19 квітня 2005 року, [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_110
11. Рішення Європейського суду з прав людини. Справа "Соловійова проти України", заява № 4878/04, Страсбург, 13 грудня 2005 року, [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_030
12. Рішення Європейського суду з прав людини. Справа , "Коваленко та Бойко проти України", заява № 15066/03, Страсбург, 30 листопада 2010, [Електронний ресурс]. – Режим доступу :
13. Рішення Європейського суду з прав людини. Справа "Трофимчук проти України", заява № 4241/03, Страсбург, 28 жовтня 2010 року, [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_846
14. Рішення Європейського суду з прав людини. Справа "Олександр Волков проти України", заява № 21722/11, Страсбург, 9 січня 2013 року, [Електронний ресурс].– Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_947
15. Рішення Європейського суду з прав людини. Справа " Веренцов проти України", заява № 20372/11, Страсбург, 11 квітня 2013 року, [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_945

Чиж І. М.

Доцент кафедри громадянсько-правових дисциплін Учреждения образования Федерации Профсоюзов Беларуси «Международный университет «МИТСО», г. Минск, Республика Беларусь

О правовом понятии «сельскохозяйственная продукция»

В настоящее время сельское хозяйство выступает ведущей сферой экономики страны, формирующей продовольственную и экономическую безопасность

государства. В результате осуществления сельскохозяйственной деятельности производится (выращивается) сельскохозяйственная продукция, которая используется в качестве продуктов питания и сырья для промышленности. Следует отметить, что в юридической науке проводятся исследования проблем правового регулирования производства различных видов сельскохозяйственной продукции. Однако среди ученых-правоведов отсутствует единое мнение о том, какая продукция является сельскохозяйственной.

Так, одни авторы под сельскохозяйственной продукцией понимают совокупность произведенных в сельском хозяйстве вещественных продуктов, являющихся культурными (в отличие от живущих в дикой природе, дикорастущих) и находящихся в их природном биологическом (натуральном, сыром, непереработанном) виде [1, с. 14]. По мнению других, сельскохозяйственной признается продукция, выращенная (произведенная) в сфере растениеводства, животноводства или иной сфере сельского хозяйства (сырая продукция), а также продукция, подвергшаяся переработке со стороны производителя сырой продукции (переработанная продукция) [2, с. 86; 3, с. 35]. Третьи полагают, что удачное понятие термина «сельскохозяйственная продукция» предусмотрено в законодательстве Европейского союза, а именно в ст. 32 Договора, учреждающего Европейское сообщество, [4] согласно которой «к сельскохозяйственной продукции относится продукция, выращенная на земле, полученная в результате выращивания скота и рыбы, а также указанные виды продукции, прошедшие первичные стадии переработки» [5, с. 26]. Сторонники четвертой точки зрения утверждают, что сельскохозяйственная продукция – это нормативно определенный перечень продукции сельского, рыбного и лесного хозяйства, а также продукции ее первичной переработки [6, с. 63]. Представители пятой позиции считают, что продукцией сельского хозяйства является собственно сельскохозяйственная продукция, сельскохозяйственное сырье, а также продукты их переработки [7, с. 208; 8, с. 115].

Некоторые авторы для отграничения сельскохозяйственной продукции от несельскохозяйственной предлагают использовать специальные нормативные правовые акты – классификаторы [9, с. 6]. Таким классификатором на территории Республики Беларусь является общегосударственный классификатор Республики Беларусь ОКРБ 007–2012 «Классификатор продукции по видам экономической деятельности» (далее – ОКРБ 007–2012) [10]. Указанным классификатором к сельскохозяйственной продукции отнесено молоко сырое крупного рогатого скота, скот рогатый крупный живой, свиньи живые, птица живая, яйца в скорлупе, рис не шелушенный, овощи бобовые зеленые свежие или охлажденные, лапки лягушек и т. д., то есть продукция, как не подвергшаяся, так и подвергшаяся первичной обработке (охлаждению, сушки). При этом ОКРБ 007–2012 признает в качестве сельскохозяйственной продукции деревья рождественские срезанные, материалы растительные, используемые для плетения, что, по нашему мнению, не оправдано, поскольку фактически они таковой не являются.

Необходимо также отметить, что в ОКРБ 007–2012 рыба и продукция рыболовства и рыбоводства приведены в самостоятельном разделе классификатора, т. е. формально данная продукция не относится к сельскохозяйственной. Между тем рыба традиционно рассматривается в качестве сельскохозяйственной продукции. В связи с этим в юридической литературе обосновано, на наш взгляд, отмечается, что классификаторы проводят разграничение на основе технических критериев и не в полной мере учитывают всю специфику сельскохозяйственной продукции, поэтому

их можно использовать лишь как некоторую основу для определения сельскохозяйственной продукции и ее отграничения от промышленной продукции [11, с. 84].

По нашему мнению, спорным представляется и суждение о том, что определение понятия «сельскохозяйственная продукция» можно ввести в законодательство путем приведения исчерпывающего перечня ее видов в приложении к закону, регулиющему аграрные отношения, либо сделать ссылку в подобном названому нормативном правовом акте к одному из действующих классификаторов, в которых содержится названный перечень [12, с. 7]. Перечень видов сельхозпродукции, как и классификаторы, – это количественный параметр, который с развитием отношений в сельском хозяйстве не сможет отвечать объективной реальности. Например, сейчас в республике некоторые сельхозпроизводители начали выращивать шиншиллу, но в ОКРБ 007–2012 среди сельскохозяйственной продукции ее нет, хотя она, безусловно, относится к таковой.

Исходя из сказанного, считаем, что в законодательстве следует закрепить понятие «сельскохозяйственная продукция», в котором должны быть определены особенности данной продукции, позволяющие отграничить ее от иных видов продукции.

Так, автор считает, что специфика сельскохозяйственной продукции заключается в том, что основным средством ее производства выступает земля (земельный участок), а для отдельных ее видов (рыбы, креветок и т. д.) – вода. Кроме этого, сельскохозяйственная продукция представляет собой живые организмы, состояние и развитие которых зависит от природных, климатических и иных факторов не подвластных людям. При этом необходимо отметить, что использование природного ресурса при производстве некоторых ее видов является определяющим критерием для признания данной продукции сельскохозяйственной. Речь идет о продукции растительного происхождения, которая, на наш взгляд, должна быть выращена на земельном участке и (или) в воде в процессе осуществления сельскохозяйственной деятельности. При отсутствии названных условий продукция растительного происхождения не будет относиться к сельскохозяйственной.

К сельскохозяйственной относится также продукция, которая получена в результате производства и жизнедеятельности животных при осуществлении сельскохозяйственной деятельности. Под животными согласно ст. 1 Закона Республики Беларусь от 2 июля 2010 г. «О ветеринарной деятельности» понимаются млекопитающие, птицы, пресмыкающиеся, земноводные, рыбы, насекомые, моллюски, черви и другие организмы, питающиеся готовыми органическими веществами, способные к активному передвижению, жизнедеятельность которых обеспечивается пищеварительной, выделительной, дыхательной и нервной системами [13].

Рассматривая вопрос о понятии «сельскохозяйственная продукция», необходимо обратить внимание на то, что к сельхозпродукции целесообразно относить как продукцию, не прошедшую переработку, так и продукцию, которая прошла первичную переработку. Обусловлено это тем, что молоко уже на ферме подвергается определенным стадиям обработки с целью сохранения его полезных качеств и продления срока его использования (охлаждение, фильтрация и т. п.). Таким образом, признавая сельскохозяйственной только продукцию, не подвергшуюся обработке, мы можем поставить ее производителя в невыгодные условия по сравнению с их контрагентами.

Подводя итог, следует отметить, что сельскохозяйственной, по мнению автора, является продукция, выращенная на земельном участке и (или) в воде, полученная в результате производства и жизнедеятельности животных, а также продукты ее первичной переработки, в рамках осуществления сельскохозяйственной деятельности. Данное определение сельскохозяйственной продукции целесообразно закрепить в Указе Президента Республики Беларусь от 17 июля 2014 г. № 347 «О государственной аграрной политике» [14].

Список использованных источников

1. Носова, З. И. Договоры о закупках сельскохозяйственной продукции : автореф. дис. ...канд. юрид. наук : 12.00.03 / З. И. Носова; Моск. гос. ун-т им. М.В. Ломоносова. – М., 2002. – 24 с.
2. Дикарев, С. В. Ответственность по договорам на закупку сельскохозяйственной продукции : дис. ...канд. юрид. наук : 12.00.06 / С. В. Дикарев. – М., 2002. – 226 л.
3. Пашова, М. С. Правовое регулирование производства сельскохозяйственной продукции / М. С. Пашова. – Аграрное и земельное право. – 2009. – № 5. – С. 34– 47.
4. Договор, учреждающий Европейское сообщество: подписан в г. Риме, 25 март. 1957 г. // Консультант Плюс: Версия Проф. Технология Проф [Электронный ресурс] / ООО «ЮрСпектр». – М., 2020.
5. Власов, В. А. Правовое регулирование закупок сельскохозяйственной продукции для государственных и муниципальных нужд: дис. ...канд. юрид. наук : 12.00.06, 12.00.03 / В. А. Власов. – М., 2003. – 208 л.
6. Чабаненко, М. М. Сільськогосподарська продукція як категорія аграрного права України / М. М. Чабаненко. – Науковий вісн. Нац. ун-ту біоресурсів і природокористування України. – 2014. – Вип. 197. – Ч. 2. – С. 58– 65.
7. Веденин, Н. Н. Аграрное право: Учебник / Н. Н. Веденин. – М.: Юриспруденция, 2000. – 368 с.
8. Годунов, В. Н. Проблемы совершенствования правового регулирования реализации сельскохозяйственной продукции для государственных нужд / В. Н. Годунов // Сб. науч. тр. / Право и демократия. – Минск: БГУ, 2002. – Вып. 13. – С. 112–122.
9. Бугера, С. І. Аграрно-правове забезпечення якості сільськогосподарської продукції в Україні : автореф. дис. ... д-ра. юрид. наук : 12.00.06 / С. І. Бугера ; Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. – Київ, 2013. – 32 с.
10. Об утверждении, внесении изменений и отмене общегосударственного классификатора Республики Беларусь [Электронный ресурс] : постановление Гос. к-та по стандартизации Респ. Беларусь, 28 дек. 2012 г., № 83 // КонсультантПлюс. Беларусь / ООО «ЮрСпектр», Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2020.
11. Дикарев, С.В. Ответственность по договорам на закупку сельскохозяйственной продукции : дис. ...канд. юрид. наук : 12.00.06 / С.В. Дикарев. – М., 2002. – 226 л.
12. Болотова, Ю. В. Правовое регулирование договорных отношений в сфере реализации сельскохозяйственной продукции: автореф. дис. ...канд. юрид.

наук : 12.00.06 / Ю. В. Болотова; Ин-т зак-ва и сравнительного правоведения при Правительстве Рос. Федерации. – М., 2001. – 24 с.

13. О ветеринарной деятельности [Электронный ресурс] : Закон Респ. Беларусь, 2 июля 2010 г., № 161 – 3 // КонсультантПлюс. Беларусь / ООО «ЮрСпектр», Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2020.

14. О государственной аграрной политике [Электронный ресурс] : Указ Президента Респ. Беларусь, 17 июля 2014 г., № 347 // КонсультантПлюс. Беларусь / ООО «ЮрСпектр», Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2020.

Шевченко О. М.

Доцент кафедри суспільних наук ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Психологічні особливості проведення службового розслідування за фактом самогубства працівником ОВС

Питання самогубства привертають увагу багатьох науковців. Їх аналізу і висвітленню присвячено низку праць. Самогубство та шляхи його попередження вивчали багато фахівців, які висловлювали думки щодо причин його існування, способів попередження, дефініції та розуміння. Особливості сприйняття суїциду релігією аналізувалися з оглядово-історичної точки зору, у контексті обраного вченими напрямку дослідження – правового, психологічного або медичного.

У деяких ВНЗ вивчаються навіть такі навчальні дисципліни як «Психологія суїциду» та видано низку однойменних навчальних посібників. Варто відзначити що вивчають ці дисципліни майбутні фахівці-психологи.

У своїй роботі ми спробуємо детально розкрити причини вчинення самогубств, акцентуючи увагу на працівників ОВС. Ми плануємо використовувати матеріали цієї публікації у навчальному процесі при вивченні теми «Психологічні особливості юридичної діяльності» у межах навчальної дисципліни «Юридична психологія».

Нелогічним для багатьох є факт вчинення самогубства працівником ОВС, який пройшов процедуру медичного та психологічного відбору. Аналіз матеріалів службових розслідувань за фактами суїцидальних випадків свідчить, що у 70 % випадків ймовірними причинами самогубств були соціально-побутові конфлікти. Хоча варто зазначити, що не завжди вдається встановити мотиви, умови та підстави скоєного суїциду.

При проведенні службових розслідувань за фактом самогубства працівника ОВС психолог зобов'язаний визначити чинники, які до цього могли призвести, а саме з'ясувати наявність негараздів у сімейно-побутовій сфері, конфліктів службового характеру, зловживання спиртними напоями або наркотичними речовинами чи тривалою хворобою.

У юридичній практиці існує певний алгоритм дій при скоєнні самогубства. Так заводиться справа за фактом смерті, яка, як правило, закривається за відсутністю складу злочину, крім поодиноких випадків про доведення людини до вчинення суїциду.

При проведенні службового розслідування психолог ОВС має право на ознайомлення з визначеною документацією, а саме: службовою характеристикою на суїцидента, копіями медичних довідок на працівника-суїцидента, протоколами

допитів свідків та поясненнями осіб, причетних до події, результатами медичної експертизи про причини смерті та ін..

У психологічній літературі зазначено, що причини суїциду – це комплекс життєвих криз, які переживає людина. Найпоширенішими серед них вважають: 1) переживання образи, самотності, відчуженості, неможливості бути зрозумілим; 2) реальна або уявна втрата батьківської любові, нерозділене кохання (кохання без взаємності), ревності; 3) переживання, пов'язані зі смертю одного з батьків, розлученням батьків; 4) почуття провини, сорому, образи, незадоволеність собою; 5) страх перед ганьбою, глузуванням, приниженням; 6) страх перед покаранням; 7) любовні невдачі, сексуальні ексцеси, вагітність; 8) почуття помсти, погроз, шантажу; 9) бажання привернути до себе увагу, викликати жаль, співчуття, уникнення небажаних наслідків хибного вчинку або складної життєвої ситуації; 10) співчуття або наслідування приятелів, героїв книг, кінофільмів.

При здійсненні службового розслідування за фактами самогубств психологу слід уникнути помилкових уявлень про суїцид, серед яких найпоширенішими є: 1. Люди, які говорять про суїцид, ніколи його не вчинять. 2. Самогубство відбувається раптово, без будь-якого попередження. 3. Суїциденти постійно думають про смерть. 4. Покращення, які спостерігаються після спроби самогубства свідчать, що загроза минула. 5. Суїцидальні вчинки притаманні лише молоді. 6. Суїцид – спадкова хвороба. 7. Самогубства скоюють люди з відхиленнями розумового розвитку. 8. Існує тип людей, схильних до самогубства. 9. Жінки погрожують вчинити самогубство, а чоловіки здебільшого вчиняють його. 10. Розмови про самогубство можуть навіювати слухачам думки про суїцид. Ми стверджуємо, що навпаки, пряме і відверте обговорення цього питання є найефективнішою профілактикою. 11. Люди, які вчиняють суїцид, не бажають отримати допомогу від оточуючих. Результати досліджень свідчать, що у 99 % випадків незакінчених самогубств суїциденти до останньої миті сподівалися що їм завадять або врятують їх.

Питання профілактики самогубств серед працівників ОВС України потребує постійної уваги керівництва МВС, ВНЗ та наукових установ МВС, практичних психологів.

Список використаних джерел

1. Профілактика самогубств серед працівників органів та підрозділів внутрішніх справ. Криволапчук В.О. та ін.; за ред. Т.О. Проценка. – К.: ДНДІ МВС України, 2014. 216 с.

2. Шевченко О.М. Психологічні аспекти участі психолога у проведенні службового розслідування за фактами самогубств працівників ОВС. *Актуальні проблеми суїцидології*: – К.: РВВ КІВС, 2002. Ч. 2. С.71–77.

3. Шевченко О.М. Соціально-психологічні аспекти скоєння самогубств у молодіжному середовищі в Україні. *Габітус*. 2020. № 11. С. 107–110.

ТРИБУНА МОЛОДОГО ДОСЛІДНИКА

Андрійченко Д.

*Магістрант 1 курсу спеціальності «Середня освіта (історія)» ЖДУ
імені Івана Франка, м. Житомир, Україна*

*Науковий керівник: Зосімович О. Ю., старший викладач кафедри спеціальних
історичних дисциплін та правознавства ЖДУ імені Івана Франка,
м. Житомир, Україна*

Судові реформи Генріха II Велика і Кларендонська асизи та їх роль і нововведення у розвитку суду присяжних

Суд присяжних – давній громадський інститут, покликаний забезпечити право громадян на активну участь у здійсненні правосуддя, а заодно зробити процес більш об'єктивним і неупередженим. Дана форма суду поширена в багатьох сучасних країнах світу, зародилася багато століть тому в Англії. Роль суду присяжних залишається великою і донині та має важливе значення для розвитку правової держави та формування правосвідомості у громадян. Тому особливо важливо розуміти, які були цілі його створення та діяльності на ранніх етапах.

Великий внесок у розвиток суду присяжних зробив англійський король Генріх II Плантагенет (1154 – 1189рр.). Ним були видані два документа, в яких містилася пряма згадка про суд присяжних засідателів в тому вигляді, в якому даний інститут відомий нам сьогодні. Цими документами були Велика і Кларендонська асизи [1, с. 489].

Спочатку термін «асизи» означав збори королівської ради, що складалася з найбільш значущих посадових осіб держави, а також законодавчі акти, що приймалися на таких зборах. Після реформ Генріха II асизами також стали називати засідання роз'їзних суддів і колегії присяжних засідателів, що беруть в них участь.

Роз'їзні суди спочатку працювали в рамках генеральних, або загальних об'їздів. Вони відвідували кожне графство з певною періодичністю – приблизно раз в сім років. Потім судді стали споряджатися в спеціальні комісії, які не дотримувалися почерговості і виїжджали для вирішення термінових і особливо складних справ [3, с. 28].

Найбільш раннім документом Генріха II, який має значення для розвитку судової системи, є так звана Велика асиза. В одній з початкових її статей йдеться про те, що документ прийнятий королем за порадою провідних магнатів в якості благодаті, подарований народам, які проживають в Англії. Говориться і про мету її прийняття – усунення протиріч, які виникають в процесі проведення судового поєдинку, який покликаний визначити праву сторону в земельній суперечці: «Якщо хто бажає зберегти за собою право на ту землю, якою він володіє як вільним триманням, то люди можуть відсторонити двозначний результат поєдинку» [1, с. 490]. Судовий поєдинок прийшов в Англію від норманів і набув широкого поширення в якості основного способу вирішення спорів, особливо майнових [5, с. 17].

Велика асиза, хоч і не скасовувала поєдинок, але пропонувала йому альтернативу – розгляд справи за участю колегії з дванадцяти присяжних засідателів. Їх участь в суперечці зовсім не була обов'язковою, вони залучалися тільки за бажанням будь-кого з сторін. Той, хто «поклав себе на асизу», повинен випросити у короля спеціальний наказ про мир. Наказ про мир зазвичай застосовувався через земельний спір, який виник з приводу розподілу землі покійного члена громади або

сім'ї, якщо відсутній заповіт. Приказ направлявся шерифу і містив в собі припис припинити розгляд справи, яка була розпочата в звичайному порядку і має завершитися судовим поєдинком. Для прийняття остаточного рішення з питання про те, хто має більші права на землю, потрібно було залучити до процесу журі з дванадцяти присяжних засідателів.

Форма наказу могла відрізнятись в залежності від того, кому акт адресований – самому шерифу, в безпосередньому розгляді якого знаходиться справа, або лордам, опікунам і бейліфам, які повинні отримати відповідну заборону від шерифа. Всі накази реєструвалися в королівській канцелярії [5, с. 19]

У той час як позивач отримував наказ про мир, він повинен був вимагати видачі йому наказу «про притягнення до суду за великою асизою». На підставі цього наказу, шериф знаходив в своїй місцевості чотирьох добропорядних і благородних лицарів. Вони повинні були постати перед королівськими роз'їзними суддями, як тільки ті прибудуть до відповідного графства, і вибрати дванадцять чесних жителів даної місцевості, які знають правду і зможуть розглянути справу.

І лицарі, які обирали дванадцять уповноважених, і самі присяжні перед тим як приступити до виконання своїх повноважень приносили присягу, яка не тільки надавала особливої урочистості ситуації, але і забезпечувала дотримання законів і звичаїв усіма учасниками судочинства. Після того як присяжні складуть присягу, проводилося розслідування. Якщо всі члени журі заявляли, що недостатньо обізнані в даному питанні, колегія розпускалася і скликалася нова. Якщо ж справа, що розглядалася, була невідома декому з присяжних, їх заміняли іншими. Розслідування велося до тих пір, доки не набиралося рівно дванадцять асизів, які могли прийняти рішення, виходячи з того, що вони коли-небудь бачили або чули зі слів своїх предків або тих, кому вони можуть довіряти.

Якщо сторони вирішили розглянути справу за участю асизів, скасувати такий порядок уже не можна. Навіть якщо той, хто тримав землю, не з'являвся до суду, де проводилася процедура відбору присяжних кандидатів, вони все одно обирались. Таке ж правило діяло і в сам день засідання. Якщо позивач або відповідач або обидва вони не з'являлися, процес не призупинявся. Присяжні повинні були зібратися і під присягою заявити, що вони володіють достовірною інформацією про те, хто, на їхню думку, має більше прав на землю.

Новий порядок дозволу, який вводила Велика асиза, застосовувався тільки в королівських судах, оскільки присяжні виконували свої повноваження тільки спільно з роз'їзними суддями короля. Сеньйоріальні суди, тобто суди окремих феодалів, як і раніше вирішували справи традиційним способом – через судовий поєдинок, який асиз не відміняв, але визнавав незручним і небажаним [1, с. 491].

Кларендонська асиза прийнята у 1166 році з згоди архієпископів, баронів, лордів і графів, також зберігала застосування поєдинку і інших ордалій. Вводились і деякі нововведення, але тільки в сфері кримінального, а не цивільного судочинства.

У кожному графстві і сотні з'явилося журі «обвинувальних присяжних». Після того як підозрювані в скоєнні злочину затримувалися і передавалися до суду, присяжні повинні були встановити їх винність або невинність, провівши власне незалежне розслідування наявних доказів і наявних у них відомостей [2, с. 493]. Як і раніше продовжував функціонувати інститут роз'їзних суддів. Для доповіді перед ними в кожній сотні обиралися дванадцять, а в кожному селі – четверо «повноправних людей», які повинні були повідомляти про всіх злодіїв, убивць та їх переховувачів, а також про інших підозрілих осіб.

Присяжні висували звинувачення під клятвою, але обвинувачений міг звільнитися від підозр, в свою чергу принісши клятву і пройшовши через випробування водою. Якщо ж підозрюваний добровільно визнавав висунуте проти нього обвинувачення, випробуванню він вже не піддавався, навіть якщо потім почав заперечувати обвинувачення. Асиз регламентує також ситуацію, коли підозрюваний у скоєнні злочину успішно проходив випробування, але присяжні не були згодні з результатом ордалії. Якщо більшість членів обвинувального журі дадуть свідчення проти підозрюваного, він піддається вигнанню з країни за указом короля і може повернутися тільки в разі королівської милості [2, с. 494].

Правосуддя в вищеописаному порядку проводилося за гроші королівської скарбниці. Все майно, конфісковане у злочинця або те, що залишилося після його засудження, теж надходило в розпорядження короля.

Всі справи, за якими присяжні виносили обвинувальний вердикт, навіть якщо за законом вони повинні розглядатися в місцевому суді, вилучалися з відання сеньйоріальних судів і передавалися в сферу королівської юстиції. Шерифи ж отримали необмежене право вторгатися в землі місцевих феодалів, якщо це було необхідно для розслідування злочину і затримання злочинця. Кларендонська асиза посприяла не лише розвитку суду присяжних, але і централізації держави, обмеження прав феодалів в сфері судової влади.

Вважається, що участь присяжних засідателів у здійсненні правосуддя допомогло зробити суд у цивільних, а потім і по кримінальних справах гласним і відкритим. Саме з цієї причини суд короля нерідко називають «вітриною англійського кримінального правосуддя» [4, с. 9].

Отже, судова реформа Генріха II була спрямована на посилення судової влади короля і підриєв юрисдикційних прав баронів. Була створена чітка структура королівської юстиції і спеціальний механізм королівського правосуддя, де поряд з постійно діючими центральними судами вводився інститут роз'їзних суддів. Були закладені основи професійних судово-адміністративних органів управління Англії, заснованих на принципах бюрократії, ієрархії і спеціалізації функцій.

Список використаних джерел

1. Великая ассиза. // Хрестоматия по истории государства и права зарубежных стран: в 2 т. За ред. Н. А. Крашенинникова. М.: Норма, 2007, Т. 1: Древний мир и Средние века. С. 489 – 491.
2. Кларендонская ассиза 1166 г. // Хрестоматия по истории государства и права зарубежных стран: в 2 т. За ред. Н. А. Крашенинникова. М.: Норма, 2007, Т. 1: Древний мир и Средние века. С. 491 – 495.
3. Мишин А. Конституционное право зарубежных стран: учебник. М., 2009. 230 с.
4. Романов А.К. Правовая система Англии.: учебное пособие. М., 2008. 56 с.
5. Уолкер Р. Английская судебная система. М., 2008. -120 с.

Анциферова Э. Ю.

Магистрант 2 курса Юридического факультета Белорусского государственного университета, г. Минск, Республика Беларусь

Научный руководитель: Бакун А. С., кандидат юридических наук, доцент, Белорусский государственный университет, г. Минск, Республика Беларусь

Положительные и отрицательные аспекты медиатизации правовой жизни общества

Появление и распространение новых средств массовых коммуникаций сделало возможным активное встраивание СМИ в правовую жизнь общества, что выявило необходимость изучения степени их влияния на данную сферу функционирования социума.

На данный момент, массовая коммуникация является средством формирования «моделей» социальной реальности, циркулирующих в обществе. Особенно ярко выражена функция по формированию сознания людей, которая непосредственно связана с процессом правовой социализации личности и правовым просвещением социума.

Процессы медиатизации правовой жизни оцениваются исследователями и ученым сообществом неоднозначно. Воздействие средств массовой информации несет в себе как положительную, так и отрицательную сторону, что указывает на актуальность проведения исследования.

Считаю, что влияние медиатизации необходимо рассматривать в 2 измерениях: влияние на становление и развитие личности, а также на общество в целом.

Становление позитивной правовой жизни общества взаимосвязано с системой правового информирования (просвещения), правового образования и воспитания гражданина [1, с. 123]. Сейчас средства массовой информации играют важную роль в системе источников правовой информации, также являясь институтом правовой социализации личности. Соответственно, при помощи публикаций в газетах, журналах, новостных порталах личность приобретает необходимые правовые знания, формируется чувство социальной ответственности и солидарности с правом. В результате повышается уровень социализации всего общества.

С раннего возраста происходит правовое просвещение личности. Существует Детский правовой сайт с целью помочь юным посетителям получить представление о законодательстве нашей страны, узнать о правах детей, гражданских правах, научиться находить выход из ситуаций, требующих юридических знаний.

Одним из последних нововведений является утверждение Положения о порядке проведения публичного обсуждения проектов нормативных правовых актов [2], осуществляемое в глобальной компьютерной сети Интернет на сайте «Правовой форум Беларуси», где граждане могут высказать свое мнение по поводу определенного нормативного документа. В данном случае реализуется принцип гласности, а также происходит проверка соответствия проекта нормативного правового акта общественным ожиданиям для возможной последующей корректировки проекта. Что безусловно является положительным аспектом медиатизации правовой жизни личности и общества.

С другой стороны, в процессе медиатизации иногда используется способ формирования правосознания не через обучение, а через телевизионную «картинку», и этот способ имеет ряд существенных недостатков.

В большинстве исчезает грань между реальностью и информацией в СМИ. То есть, достоянием гласности становится только та информация, которая выгодна тем или иным лицам. Это приводит к своеобразному «конструированию» реальности, смысла событий и образов так, как считает нужным определенный круг лиц.

Примером являются жизненные ситуации граждан, при отражении которых в СМИ ставятся вопросы нарушаемых или охраняемых прав граждан. Соответственно от конструирования события в СМИ зависят результаты психологической интерпретации правовых данных личностью. При этом у каждой личности интерпретация может быть разная.

Отражая правовую действительность, рассказывая о правонарушениях либо о примерах правомерного поведения людей, журналисты передают читателям, зрителям и слушателям определенные правовые знания. Получив из СМИ информацию о правовых нормах, человек может дать оценку правовым (или не правовым) поступкам и явлениям, осознать жизненную ценность права, его значение для себя и окружающих.

Однако, современные средства массовой информации часто распространяют так называемую преступную субкультуру – через демонстрацию насилия и жестокости [3, с. 23]. Просмотр телепередач, содержащих агрессию и насилие, тесно связан с антисоциальным поведением. Это, пожалуй, наиболее страшный пример моделирования усвоенного из СМИ поведения, так как он может привести к непреодолимым последствиям.

Французский философ Г. Дебор в известной книге «Общество спектакля» показал, что современные технологии манипуляции сознанием через СМИ способны разрушить в человеке знание, полученное от реального исторического и жизненного опыта, заменить его искусственно сконструированной СМИ иллюзией знания, не связанного с подлинной реальностью [4, с. 14].

Негативным аспектом также является сложный язык юридических текстов, который не является понятным каждому члену общества. При этом упрощение информации имеет также ряд минусов, а именно правовая информация начинает восприниматься без всяких усилий, а, следовательно, без критического осмысления. Соответственно нельзя воспринимать медиатизацию как односторонний перевод тонкостей юридического языка на язык массовой аудитории.

Непременным положительным критерием является доступность информационной среды. В случае необходимости, субъект может незамедлительно найти ответ на интересующий его вопрос правового характера в связи с наличием огромного количества правовых порталов, передач. Однако, существует многочисленное количество информации противоречивого характера, что приводит к попаданию субъекта в информационную ловушку.

Таким образом, медиатизация правовой жизни общества несет как положительные, так и отрицательные стороны. Противостоять влиянию ложных правовых медиапотоков может индивид с высоким уровнем правового сознания. Необходимо выработать единое информационно-правовое пространство, что позволит оптимизировать процессы создания и распространения достоверной правовой информации.

Список использованных источников

1. Кириллова, Н.Б. Медиакультура: от модерна к постмодерну / Н.Б. Кириллова. – М., 2006. – 448 с.
2. Постановление Совета Министров Республики Беларусь «О публичном обсуждении проектов нормативных правовых актов» от 28.01.2019 г. № 56 [Электронный ресурс] // Режим доступа : <http://www.government.by/upload/docs/file3cb5b5b9354df1d3.PDF>. – Дата доступа: 19.02.2020.
3. Малько, А.В. Категория «правовая жизнь»: проблемы становления // А.В. Малько. – Государство и право. – 2001. – № 5. – С. 35
4. Дебор, Ги Эрнест: Общество спектакля / Гуманитарная энциклопедия: Тексты [Электронный ресурс] // Центр гуманитарных технологий. – Режим доступа : <https://gtmarket.ru/texts/7336>. – Дата доступа : 19.02.2020.

Арсенюк В. В.

Студентка 1 курсу спеціальності «Право» ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна
Науковий керівник: Ляшенко Р.Д., кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри правознавства ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Проблема розуміння принципу верховенства права

Принцип верховенства права є основною засадою стійкого розвитку суспільства. Він закріплений у преамбулі Конвенції про захист прав та основоположних свобод. Конвенція втілена також у низці міжнародних актів у сфері прав людини та є основоположним актом демократичного суспільства.

Англійський вчений і політичний діяч Джеймс Гаррінгтон ввів в юридичний обіг поняття Rule of Law, який в перекладі означає «верховенство права». Оформлення концепції верховенства права належить англійському вченому-конституціоналісту Альберту Дайсі та його послідовникам.

Альберт вважав право стримуючим фактором та противагою безмежній владі (у британському контексті) держави над особою. Для нього принцип верховенства права став наслідком звичаєвого(створене суддями протягом років) права. Дайсі визначив універсальні принципи верховенства права, серед яких найважливішими є: «жодна людина не може зазнавати покарання, тобто в законний спосіб зазнавати фізичних страждань чи матеріальних збитків, окрім як у випадку явного порушення закону, доведеного в юридичний спосіб у судах країни» (неприпустимість державної сваволі); «кожна людина, незалежно від свого рангу чи суспільного стану, підпорядкована праву королівства, і на неї поширюється юрисдикція судів» (рівність кожної людини перед законом і судом)[2, с.3].

Водночас серед науковців існують різні підходи щодо визначення, що ж таке верховенство права. Так, М. Крігер вважає, що верховенство права неможливо трактувати лише через набір характеристик юридичних інститутів, практик чи норм. Верховенство права існує там, де досягнуто певний рівень соціального розвитку. Верховенство права не природне явище, як дерево, яке чекає свого наукового опису. Говорячи про нього, означає характеризувати певне становище речей у світі, до якого право вносить свій внесок [3, с. 3]. У свою чергу, П. Рабінович наголошує, цей принцип не може існувати без позитивної діяльності держави, без таких інструментів як закон та суд. Тракує верховенство права як важливий фактор у стосунках між

усіма учасниками суспільного життя, у функціонуванні державних і недержавних організацій, груп, усіх людей [4, с.15-16].

Підсумовуючи все вищевказане, необхідно сказати, що верховенство права є фундаментальною ціннісною основою правової демократичної держави. Розбудова правової держави є орієнтиром суспільно-політичного розвитку України, що прямо зазначено в ст. 1 Конституції України, де наша держава визнається як суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова. Тільки забезпечення панування принципу верховенства права та відповідно, принципів Конституції та законів, забезпечить втілення в життя пріоритету прав людини в житті суспільства.

Список використаних джерел

1. Конституція України : чинне законодавство станом на 02 лютого 2018 р.: Офіц. текст. К.: Алерта, 2018. 80 с.
2. Європейська комісія «за демократію через право» (венетійська комісія) 2011. 17 с.
3. Крігер М. Верховенство права: проблеми теорії та практики 2014. 27 с.
4. Рабінович П. М. Права людини та громадянина в Конституції України (до інтерпретації вихідних конституційних положень). Х.: Право, 1997. 56 с.

Базелюк О. О., Фамілярський О. О.

*Студенти 3 курсу, спеціальності «Право» ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна
Науковий керівник: Стрільчук В. А., кандидат юридичних наук, доцент кафедри
правознавства ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна*

Вид та міра покарання за окремі злочини проти власності, передбачені в КК України та КК Королівства Швеція: порівняльно-правове дослідження

Метою пропонованого дослідження є аналіз на основі порівняльно-правового методу окремих аспектів законодавства про кримінальну відповідальність України та Швеції, зокрема санкцій за певні злочини проти власності задля з'ясування їх суміжних та відмінних ознак, поглиблення знань в даному питанні, а також пошуку позитивно апробованої зарубіжної практики, яку в перспективі доцільно використати для вдосконалення вітчизняного законодавства.

Підґрунтям для дослідження даної тематики стали сформульовані в доктрині кримінального права думки вчених-правознавців, а також окремі положення Кримінального кодексу України та Кримінального кодексу Швеції.

З огляду на статистичні дані, в Україні злочини проти власності вчиняються чи не найчастіше, при цьому велику частину з даної групи злочинів складають крадіжки. Оскільки такий структурний елемент кримінально-правової норми як санкція виконує не тільки функцію покарання, але й виховну та превентивну, то з огляду на це важливо ґрунтовно проаналізувати вищевказане зарубіжне законодавство, щоб якнайкраще удосконалити відповідне законодавство України, тим самим зменшити рівень злочинності. Думаємо, що порівняння відповідних санкцій кримінального законодавства вказаних двох країн сприятиме кращому розумінню національного законодавства України, його переваг та недоліків, а також пошуку способів їх усунення.

У відповідності до КК України крадіжка – це таємне викрадення чужого майна (стаття 185). Водночас у Кримінальному кодексі Швеції крадіжка інтерпретується як незаконне привласнення чужого майна (стаття 1, Глава 8).

Згідно КК України крадіжка карається штрафом від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк від вісімдесяти до двохсот сорока годин, або виправними роботами на строк до двох років, або арештом на строк до шести місяців, або позбавленням волі на строк до трьох років (частина 1, стаття 185) [1]. Кримінальний кодекс Швеції передбачає відповідальність за так звану «звичайну» крадіжку до двох років тюремного ув'язнення; за малозначну крадіжку передбачено покарання у вигляді штрафу або позбавлення волі на строк до шести місяців, за крадіжку з тяжкими наслідками передбачено обмеження волі. Причому нижня гранична межа санкції 6 місяців, а верхня межа - 6 років. Якщо ж особа при вчиненні крадіжки застосовувала насильство, то це буде каратися позбавленням волі на строк від 1 до 6 років.

В Україні кримінальна відповідальність за крадіжку настає після того, як в особи з'явилася можливість розпорядитися злочинно набутими благами, речами, тобто предметом злочину. Майнова шкода потерпілого при цьому повинна перевищувати суму 210 гривень 20 копійок. Щодо КК Швеції, то там відсутня вказівка про конкретну суму крадіжки, з якої виникає кримінальна відповідальність. Проте, слід зазначити, що у 8 Главі Кримінального кодексу Швеції міститься чітка градація за видами та значенням крадіжок, в той же час Кримінальний кодекс України такого чіткого опису не має.

Якщо порівнювати санкцію за крадіжку у великих розмірах, то у Кримінальному кодексі України передбачене суворіше покарання ніж у Кримінальному кодексі Швеції. Верхня гранична межа за таке правопорушення у Швеції становить шість років позбавлення волі, в той же час у санкції частини 4 статті 185 Кримінального кодексу України верхня гранична межа складає 8 років позбавлення волі.

Відповідно до статті 186 Кримінального кодексу України грабіж – відкрите викрадення чужого майна. Даний злочин карається штрафом від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк від ста двадцяти до двохсот сорока годин, або виправними роботами на строк до двох років, або арештом на строк до шести місяців, або позбавленням волі на строк до чотирьох років (частина 1, стаття 186).

Кримінальний кодекс Швеції передбачає за аналогічне кримінальне правопорушення тюремне ув'язнення на строк не менше одного року та не більше шести років [2]. Також є відмінності у тлумаченні поняття грабіж. За Кримінальним кодексом Швеції грабіж – це насильницьке діяння, у тому числі і приведення особи у безпорадний або несвідомий стан (стаття 5 частини 8 КК Швеції). Важливо зазначити, що максимальний розмір покарання у такому випадку становить до 10 років позбавлення волі. В Кримінальному кодексі України максимальний термін за цей вид кримінального правопорушення складає 13 років, залежно від кваліфікуючих ознак цього правопорушення та його наслідків [3, с.104].

Отже, проаналізувавши відповідне законодавство України та Королівства Швеція, стає можливим побачити деякі розбіжності. Так, зокрема слід зазначити, що санкції Кримінального кодексу Швеції за окремі злочини проти власності є менш суворими, а ніж аналогічні норми кримінального законодавства в Україні. Також аналізовані санкції статей, що містяться в КК України є більш деталізованими у

видовому аспекті. Адже у вищезгаданих статтях КК Швеції відсутні такі види покарання як виправні, громадські роботи.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 №2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення 05.04.2020р.)
2. Уголовный кодекс Швеции від 01.01.1965 URL: http://www.sweden4rus.nu/rus/info/juridisk/ugolovnyj_kodeks_shvecii#2:8 (дата звернення: 05.04.2020р.)
3. Філей Ю.В. Застосування покарання у вигляді позбавлення волі у санкціях за злочини проти власності. ст.102-106. URL: <http://old.pb.univd.edu.ua/?controller=service&action=download&download=25741>

Бенедюк В. І.

Студент 2 курсу спеціальності «Право» ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна
Науковий керівник: Ляшенко Р.Д., кандидат юридичних наук, доцент кафедри правознавства ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Теоретичні основи поділу влади

Починаючи з 1991р. Україна почала розбудовувати правову, демократичну та незалежну державу. Важливим етапом було прийняття 1996р. Конституції України. Був створений фундамент країни для закріплення і створення інших правових інститутів.

Розподіл влад розглядається як основоположний принцип демократії, організації і діяльності державного апарату. Одним із складних питань, які стосуються предмету Конституційного права – це взаємозв'язок та співпраця вищих органів державної влади. Конституція України в ст. 6 визначає поділ таких органів на : судову, виконавчу та законодавчу гілку влади. Відразу варто відзначити, що Президент України не відноситься ні до жодної із гілок влади.

Для подальшого розуміння варто визначити наступні дефініції:

1. Законодавча влада – це одна із гілок державної влад, яка наділена повноваженнями щодо прийняття, зміни чи скасування законів, вона є делегована народом.

2. Виконавча влада – це одна із гілок влади, яка безпосередньо має право управляти державними справами. Носієм такої влади – є Кабінет Міністрів України. Головним завданням є забезпечення виконання законів, підзаконних актів та інших НПА.

3. Судова влада – незалежна гілка влади, створена та покликана охороняти право. Дана гілка влади виступаю арбітром в спорах, які пов'язані з правом.

Важливим аспектом у поділі на три гілки влади - є система стримувань та противаг. На нашу думку – це означає сукупність засобів та засобів, визначення певних процедур в межах компетенції того чи іншого органу, з метою недопущення домінування однієї з гілок влади над іншою, або не допущення перевищення повноважень.

Реалізація системи стримувань і противаг пов'язується з необхідністю не лише запобігти надмірній концентрації влади, а й забезпечити стабільність і сталість

діяльності державних інститутів, слугувати ліпшої їх організації та злагодженості діяльності, подоланню можливого протистояння всередині державного механізму [1].

Така система, відповідно до законодавства України має на меті наступні завдання:

1) Право вето. Тобто, заборона, яка покладена Президентом України на законопроекти ВРУ.

2) Імпічмент, або оголошення недовіри Президенту збоку ВРУ. Ця процедура проводиться з метою усунення Президента з його поста.

3) Участь ВРУ у формуванні складу Конституційного Суду України. Відповідно до законодавства - ВРУ має право призначити третину такого складу.

4) Резолюція недовіри збоку ВРУ по відношенню Кабінету Міністрів. Після набрання такої резолюції – Кабінет Міністрів йде у відставку.

5) Конституційний суд слідкує за відповідність НПА чинному законодавству.

Здійснення державної влади на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову означає, передусім, самостійне виконання кожним органом державної влади своїх функцій і повноважень. Це не виключає взаємодії органів державної влади, в тому числі надання необхідної інформації, участь у підготовці або розгляді певного питання тощо. Однак така взаємодія має здійснюватися з урахуванням вимог статей 6, 19 Конституції України, відповідно до яких органи державної влади зобов'язані діяти на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України [2].

Поділ державної влади є структурною диференціацією трьох рівнозначних основних функцій держави: законодавчої, виконавчої, судової. Він відображає функціональну визначеність кожного з державних органів, передбачає не тільки розмежування їх повноважень, а й їх взаємодію, систему взаємних стримувань та противаг, які мають на меті забезпечення їх співробітництва як єдиної державної влади.

Отже, для чого існує поділ влади? На нашу думку - це створення ефективної узгодженої співпраці, вищих органів влади. Такий поділ передбачає визначені функції для кожного із органів, встановлені чіткі межі, права обов'язки та заборони, що не може не забезпечувати стабільність конституційного ладу України. Головною метою є недопущення узурпації влади, встановлення диктатури, зловживання владою.

Список використаних джерел

1. Висновок Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до статті 106 Конституції України (щодо закріплення повноважень Президента України утворювати незалежні регуляторні органи, Національне антикорупційне бюро України, призначати на посади та звільняти з посад Директора Національного антикорупційного бюро України і Директора Державного бюро розслідувань) (реєстр. № 1014) вимогам статей 157 і 158 Конституції України : Висновок Конституційного суду України від 16.12.2019 № 7-в/2019 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/v007v710-19>

2. Окрема думка судді Конституційного Суду України Первомайського О.О. стосовно Рішення Конституційного Суду України (Другий сенат) у справі за конституційною скаргою акціонерного товариства "Запорізький завод феросплавів" щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення пункту 13

частини першої статті 17 Закону України "Про Національне антикорупційне бюро України" : Окрема думка; Конституційний Суд від 05.06.2019 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/na04d710-19>

Бенедюк В. І.

*Студент 2 курсу спеціальності «Право» ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна
Науковий керівник: Василенко Л. П, кандидат юридичних наук, доцент, доцент
кафедри правознавства ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна*

Особливість правового статусу осіб зниклих безвісті в зоні АТО

12 квітня 2014р. – це дата коли на сході України розпочались бойові дії. Тоді російська армія разом із диверсантами розпочала бойові дії в таких Українських містах як Слов'янськ, Краматорськ та Дружківки. За невеликий відрізок часу агресор зумів взяти повністю під контроль Горлівку, частину Донеччини та Луганщини. У відповідь на це 13 квітня 2014р. виконуючий обов'язки президента О.В. Турчинов прийняв рішення та оголосив про початок Антитерористичної Операції (Далі АТО). Таким чином спеціальними розділами СБУ та ЗСУ було прийнято перший бій в селі Семенівка, де військові потрапили в засідку і втратили капітана СБУ спеціального розділу “АЛЬФА”. Це стала точка відліку у подальшій боротьбі, яка триває і досі.

Нажаль ніхто не знає остаточної цифри зниклих безвісти, вбитих та полонених Українських солдат та добровольців. Гострою проблемою на період всієї операції постає створення чіткої системи обліку військових. Саме відсутність такої системи створює ситуацію, в якій постраждали сім'ї, у яких в зоні АТО зникли рідні, не можуть реалізувати та захистити свої законні права та інтереси. Тому дослідження питання щодо особливості правового статусу зниклих безвісті в зоні АТО вважаємо актуальним та доцільним для реалій сьогодення.

Почнемо своє дослідження з визначення терміну, хто такі зниклі безвісти в зоні АТО. Нажаль чине законодавство не дає відповіді на дане питання. Проте цивільним законодавством передбачений загальний порядок визнання особи зниклою безвісти. Відповідно до чинного законодавства – фізична особа визнається судом безвісно відсутньою, якщо протягом одного року в місці її постійного проживання немає відомостей щодо її фактичного перебування (ч. 1 ст.43 ЦКУ). Інколи буває так, що неможливо встановити, коли ж точно були відомості про особу в місці її проживання. В такому разі, початком її безвісної відсутності вважається перше число місяця, що йде за тим, у якому були одержані такі відомості, а в разі неможливості встановити цей місяць – перше січня наступного року (ч. 2 ст. 43 ЦКУ) [2].

Проте застосування даних норм у нашому випадку не зовсім влучне, оскільки є певні особливості у встановленні такого статусу в сучасних умовах. Законодавством України встановлена чітка процедура для визнання військовослужбовця безвісно відсутнього. Така процедура включає в себе наступні дії. Якщо командиру військової частини стало відомо про те, що військовослужбовець зник, він зобов'язаний у цей день у будь якій формі попередити військового комісара, який перебуває в місці проживання членів сім'ї військовослужбовця або інших осіб визначених законодавством. Комісар повинен бути поінформований про місце, час та обставини за яких зникла така особа (хоча б приблизно). Якщо військовослужбовець не має сім'ю або інших представників які визначені законом, то сповіщення надсилається до

військового комісара який знаходить за місцем призову такого військовослужбовця. Військовий комісар зобов'язаний протягом семи календарних днів після отримання особистих речей військовослужбовця сповістити і вручити речі членам сімей або інших представників які визначені законодавством [1].

Правовий статут зниклих безвісти в зоні АТО встановлюється Законом України «Про статус осіб, зниклих безвісти». У ньому зазначено, що за особами, які уповноважені на виконання державних функцій та зникли безвісти під час збройного конфлікту, воєнних дій, заворушень всередині держави або у зв'язку з виконанням службових обов'язків з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру, зберігаються місце роботи, займана посада та середній заробіток на підприємстві, в установі, організації, незалежно від підпорядкування, але не більш як до моменту оголошення такої особи померлою у порядку, встановленому законодавством. Особам, які зникли безвісти під час проходження військової служби внаслідок збройного конфлікту та/або воєнних дій, надаються гарантії, передбачені Законом України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» та іншими законами України. Виплати в межах середнього заробітку у випадках, передбачених цією статтею, здійснюються за рахунок коштів державного бюджету в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України [3].

Також варто відзначити, що набуття такого статусу дає право на отримання матеріальної допомоги постраждалим сім'ям. Держава гарантує соціальне забезпечення членам сімей військовослужбовців, в тому числі і особам, які перебували на отриманні військовослужбовця.

Виплати таким сім'ям здійснюються до повного з'ясування обставин зникнення безвісти військовослужбовця. У всіх випадках виплата грошового забезпечення здійснюється не більш як до дня виключення військовослужбовця зі списків особового складу військової частини. У разі індексації грошового забезпечення військовослужбовців Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань та правоохоронних органів грошове забезпечення членам сімей військовослужбовців, захоплених у полон або заручниками, а також інтернованих у нейтральних державах або безвісно відсутніх виплачується з урахуванням такої індексації. Це правило не поширюється на військовослужбовців, які добровільно здалися в полон[4].

Отже, зниклі безвісти в зоні АТО мають додаткові гарантії, які забезпечуються державою. По-перше: не потрібно чекати одного року для того, щоб звернутися до суду з заявою про визнання особи безвісно відсутньою. По-друге: за даною особою до моменту визнання її померлою зберігається середня заробітна плата, яку вона отримувала за останнім місцем роботи. По-третє, члени сім'ї та особи, які знаходилися на утриманні військовослужбовця отримують соціальні виплати, які передбачені законодавством.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Інструкції з організації обліку особового складу Збройних Сил України : Наказ; Міноборони України від 26.05.2014 № 333 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0611-14> (дата звернення: 18.04.2020)

2. Цивільний кодекс України : Кодекс України; Закон, Кодекс від 16.01.2003 № 435-IV // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/435-15>

3. Про правовий статус осіб, зниклих безвісти : Закон України від 12.07.2018 № 2505-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2505-19>

4. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей : Закон України від 20.12.1991 № 2011-XII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2011-12>

Білоус М. А.

Магістрантка I курсу спеціальності «Середня освіта (Історія)», спеціалізація «Правознавство», ЖДУ імені Івана Франка, м. Житомир, Україна

Науковий керівник: Рудницька О. П., кандидат юридичних наук, доцент ЖДУ імені Івана Франка, м. Житомир, Україна

Історія становлення суду присяжних в Англії

У світовій юридичній практиці прийнято виділяти дві основні моделі суду присяжних – англо-американська (класична) та континентальна (європейська). Суд присяжних стабільно і поступально розвивається протягом багатьох століть у системі англосаксонського права. Аналіз процесуальних особливостей організації та діяльності суду присяжних у країнах англосаксонської (англо-американської) становить безсумнівний інтерес.

Метою даної публікації є дослідження історії становлення, визначення засад організаційного забезпечення інституту присяжних як елемента судового управління в Англії.

Суд присяжних - це форма здійснення судової влади представниками суспільства шляхом її участі у судовому процесі та вирішенні судових справ. Як історично склалося, батьківщиною суду присяжних є Англія [1]. Для англо-американської моделі суду присяжних (США, Велика Британія, Канада, Бельгія, Швейцарія, Мальта тощо) характерним є те, що колегія присяжних виносить вердикт (de lege ferenda) про винуватість (невинуватість) особи у вчиненні злочину без участі професійних суддів.

Суд присяжних виник в Англії в XII столітті, що пов'язано з початком роз'їздів королівських суддів в різні округи королівства. Роз'їзні судді – ревізори, прибуваючи на місце, головували в судах графства, перетворюючи їх в королівську курію. На ці надзвичайні сесії курії запрошувалися по 12 повноправних жителів кожного міста. Спочатку присяжні розглядали тільки земельні та інші майнові спори, а потім його компетенція поширилася на політичні справи. Одноставне засвідчення ними факту вирішувало справу, при цьому сторони мали право заявляти відвід тим з присяжних, з якими вони знаходилися у ворожнечі. Так, на початковій стадії розвиток інституту присяжних засідателів, присяжні були своєрідними свідками, підтверджували певні, відомі їм до суду обставини.

У 1792 р в Англії був прийнятий закон, який встановив за присяжними право вирішувати питання про винуватість або невинуватість обвинуваченого, склад присяжних становив 12 осіб [2]. Використання терміну «журі» у діяльності утвореного при королі Етельред в Англії колегіального судового органу, яке приймало рішення з цивільних справ на прохання сторін. Відомості про створення журі дворян з метою вирішення земельних спорів, де, зокрема, стороною міг бути найбільший землевласник — герцог, відслідковуються з рішень герцога

нормандського Вільгельма II ще до завоювання ним Англії та отримання у 1066 році титулу її короля.

Дослідники вважають, що суд присяжних суто англійський інститут, який міг зародитися лише на теренах англійських правових звичаїв. На ґрунті англійського звичаєвого права утворилася дворівнева структури суду присяжних - велике (обвинувальне) і мале (судове) журі. Воно значної ролі набуло у здійсненні правосуддя в Англії 13-14 ст. Велике журі, або обвинувальне, оформилось у зв'язку з обов'язком розшуку злодіїв, грабіжників, розбійників і їх спільників, який був покладений на роз'їзних суддів. Їх було 23 особи і думки 12 з них вистачало для притягнення людини до відповідальності. Мале налічувало 12 присяжних і становило складовий елемент самого англійського суду. Члени цього журі брали участь у розгляді справи по суті й виносили вердикт – винності або невинності підсудного. При цьому вимагалась одноголосність присяжних. Міру покарання обирав коронний суддя. Присяжні засідателі, які попередньо не знайомі зі справою і лише є спостерігачами судового розслідування, у нарадчій кімнаті самостійно вирішували питання факту винуватості та виносили відповідний вердикт щодо підсудного. Їхній вердикт для судді був обов'язковим.

За часів правління Едуарда III (1327-1377 рр.) відбулося реформування складу журі: присяжні почали обиратися виключно з числа лицарів графства, а не з членів окремо взятих сотень, як раніше. Присяжні приводилися до присяги, за порушення якої передбачалися досить суворі покарання. Вердикт присяжних мав бути однотайним. Остаточне відділення обвинувального журі від судового мало місце у 1351 р., оскільки вважалося, що одні і ті ж особи не могли бути одночасно і обвинувачами і суддями.

Порядок вирішення кримінальних справ за участю суду присяжних укорінився настільки, що звичай було санкціоновано як загальну форму судочинства, незважаючи на те, що цей порядок існував раніше тільки для обвинувачених великим журі, а не для тих, кого обвинувачувала приватна особа [3].

У XIX ст. погляд на провідну роль суду присяжних у здійсненні судочинства поступово відходить від загального схвалення. Наслідком цього стало зменшення обсягу юрисдикції суду присяжних при здійсненні правосуддя як по цивільним справам, так і по кримінальним. Не останнє значення мала й суспільна думка, що рішення присяжних часто носять випадковий і помилковий характер. Тому, в історії суду присяжних розпочинається новий етап реформування суду присяжних. Необхідно відзначити появу тенденції поступового обмеження юрисдикції суду присяжних, незважаючи на всі попередні позитивні досягнення даного інституту в сфері захисту прав людини.

Присяжні вважаються основною частиною англійської правової системи, однак конституційна позиція інституту журі в Англії є вразливою через неписану конституцію. Діяльність присяжних регулюється Законом про журі 1974 (Juries Act 1974) року з певними поправками у 2017 році [4]. У 2000 році Королівським судом було створено Центральне бюро виклику. Бюро працює на національному рівні та випадковим чином вибирає імена з виборчого реєстру на комп'ютері [5].

Отже, за період існування суду присяжних в Англії останній здобув непохитну репутацію. Це пов'язано з тим, що англійські пересічні громадяни ставили на перше місце суспільні інтереси, покійрно і сумлінно виконували обтяжливий обов'язок присяжного засідателя. Колосальну роль у судовому процесі відігравала взаємодія присяжних засідателів і коронного судді, заснована на взаємоповазі і

взаємодіврі. Така довіра була викликана професіоналізмом і неупередженістю англійського коронного судді, і це додавало більшу силу його настановам, з якими він звертається до присяжних. Все це сприяло запровадженню суду присяжних у судові системи ряду держав в Європі наприкінці XVIII ст. - першій половині XIX ст. під час відродження різних інститутів самоуправління. Серед них суд присяжних зайняв провідне місце, як найбільш ефективний засіб захисту прав людини. Досвід Англії показує, що система присяжних зробила величезний внесок у зміцнення думки людей про справедливість судів.

Список використаних джерел

1. Яновська О.Г. Суд присяжних в системі гарантій захисту прав людини // Вісник Академії адвокатури. 2005. Випуск другий. С. 93-98.
2. Радутная Н.В., Навіщо потрібен суд присяжних, М., «Російська правова академія», 1995 г., С. 7-8.
3. Апарова Т.В. Суды и судебный процесс Великобритании. М.: Издательство «Триада, Лтд.», 1996. 157 с.
4. Juries Act 1974 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1974/23/section/20>.
5. Суд присяжных в Великобритании на современном этапе [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://studwood.ru/523837/pravo/prisyazhnyh_velikobritanii_sovremennom_etape.

Бондаренко П. А.

*Магістрант 1 курсу спеціальності «Право» ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна
Науковий керівник: Бучинська А. Й., кандидат юридичних наук, доцент кафедри
правознавства ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна*

Роль прокурора в адміністративному процесі

Чинним законом України "Про прокуратуру" передбачено, що прокурор може представляти інтереси громадянина чи держави в суді, що, у свою чергу, складається із процесуальних та інших заходів захисту інтересів громадянина чи держави у випадках, визначених законом та процедурою [1]. Хоча прокурор традиційно є невід'ємною частиною кримінального провадження, оскільки він наглядає, керує та підтримує правоохоронні органи в суді, він також може представляти інтереси держави або громадян в інших провадженнях, включаючи адміністративні провадження.

Особливе значення має представництво прокурора в адміністративному судочинстві, в якому мають місце порушення або коли існує ризик порушення інтересів держави. Прокурор на власний розсуд вирішує, чи є порушення (загроза порушення) прав, свобод, інтересів громадянина чи держави у сфері суспільних відносин, та приймає рішення про реалізацію права подати заяву до адміністративного суду.

Великий тлумачний словник сучасної української мови визначає поняття "представництво", яке означає розуміти здійснення певних юридичних кроків однією особою від імені іншої особи чи інших, виконувати обов'язки або володіти правами представника установи чи організації, що представляє чийсь інтереси [2, с. 1140].

Представництво в адміністративному процесі - це сукупність правовідносин в адміністративному судочинстві, в яких сторона (представник) зобов'язана або має право вчиняти юридично значущі процесуальні дії від імені іншої юридично захищеної особи, інтереси якої вона представляє; чії права, свободи та інтереси захищає в адміністративних судах.

Процесуальне законодавство передбачає форми представництва інтересів громадянина чи держави перед адміністративним судом прокурором, які передбачають обов'язкові правовідносини між представником та особою, яку він представляє.

Однак статус прокурора не повинен порівнюватися зі статусом представника в адміністративному процесі. Як справедливо підкреслює М.Руденко, представник отримує відповідні повноваження у разі виконання своїх обов'язків і не може перевищувати ці повноваження, якщо не отримає спеціального дозволу. Натомість прокурор, який представляє інтереси держави чи громадянина в адміністративному процесі, представляє зовсім іншу процедурну позицію [3, с.100]. Зокрема, прокурор не тільки забезпечує представництво при розгляді справ адміністративної юрисдикції, але також має завдання захисту та контролю за захистом прав та законних інтересів громадян та держави, і повинен реалізовувати гарантований принцип законності та обґрунтованості судових рішень.

Вивчаючи адміністративну процедуру, прокурору не потрібно надавати суду представницькі документи (довіреність) - він виконує свої прямі обов'язки за змістом закону. Основний закон України є правовою основою участі прокурора у судовому процесі, тому діяльність прокурора стосується представництва, яке є незалежним інститутом процесуального права [4].

Як було сказано вище, адвокат не уповноважений виходити за рамки повноважень довіреності, яка визначає його, як представника вести справу. Зі свого боку, прокурор має більше повноважень для здійснення представницької діяльності, в той же час його повноваження в деяких питаннях обмежені порівняно з повноваженнями агента (представника) в адміністративному процесі.

Прокурор, який звернувся до адміністративного суду з метою захисту прав, свобод та інтересів інших осіб не може закрити справу примиренням (ст. 61 КАС України), це право лишає за собою позивач у цій справі. У разі порушення закону та звернення в інтересах держави прокурор має право підтримувати заявлені позовні вимоги, незалежно від позиції позивача в суді, але без права укласти мирову угоду між позивачем та відповідачем. У разі, якщо прокурор звертається до суду як позивач відповідно до статті 60 КАС, прокурор в цій справі наділяється повноваженнями позивача у справі, тобто правом відмовити у позові, змінити предмет та підставу позову, укласти мирову угоду [5].

Професійна діяльність прокурора у формі представництва обмежена статтею 23 Закону України "Про прокуратуру". Прокурор не може представляти інтереси держави по відношенню до державних компаній або в правовідносинах пов'язаних з виборчим процесом, референдумами, діяльністю Верховної Ради України, Президента України, створенням та діяльністю засобів масової інформації, релігійних організацій, організацій що здійснюють професійне самоврядування та інші громадські об'єднання, а також політичні партії.

У частині 3, 4 статті 53 КАС України зазначено, що прокурор звертається до суду з позовною заявою випадках, передбачених законом втручається самостійно, бере участь у позовному провадженні, провадження у якому розпочато на вимогу

іншої особи до порушення справи та вимагає перегляду судового рішення щодо нововиявлених чи виключних обставин, а також на апеляційну та касаційну скарги.

Як зазначено в ухвалі Верховного Суду від 19.07.2018 № 822/1169/17, при зверненні до суду в інтересах держави прокурор у позові чи іншій заяві зазначає, що насправді є порушенням інтересів держави. Необхідність їх захисту визначається правовими підставами для звернення до суду прокурора, а також зазначає орган уповноважений державою виконувати відповідні функції у спірних правовідносинах [6].

Тому прокурор має право представляти інтереси держави в адміністративному процесі та окремих громадян, також має право втручатися у справу або представляти інтереси держави належним чином. Тому прокуратура відіграє надзвичайно важливу роль у відстоюванні верховенства права, хоча це головним чином проявляється за рахунок участі у кримінальних справах, прокурор також повинен брати активну участь у вирішенні адміністративних питань. Відповідно до принципу верховенства права та соціальної справедливості, прокуратурі бажано брати активну участь в адміністративному судочинстві. Верховенство права вимагає від прокурорів контролювати хід провадження у кримінальних та адміністративних справах.

Список використаних джерел

1. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 №1697-VII ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18> (дата звернення: 27.02.2020 р.).

2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / укл. і голов. ред. В. Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2003. С.1460.

3. Я. Толочко «Міжнародно-правові стандарти діяльності прокурора поза сферою кримінального провадження». *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2012. №4. С.98-103.

4. Проблеми реалізації представницької функції прокуратури України // Реформування органів прокуратури України: проблеми і перспективи: м-ли міжнар. наук.- практ. конф., Київ, 2–3 жовтня 2006 року URL: http://admin-pravo.ru/book_136_chapter_77_PROBLEMI_REAL_PREDSTAVNI_FUNK_PROKURATURI_UKRAINI.html (дата звернення: 03.03.2020 р.).

5. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06.07.2005 № 2747-IV ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення: 05.03.2020 р.).

6. Ухвала від 19.07.2018 №822/1169/17 Верховний Суд. Касаційний адміністративний суд URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/75424056> (дата звернення: 05.03.2020 р.).

Бугайчук А. Ю.

*Студентка 3 курсу, спеціальності «Право» ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна
Науковий керівник: Бондарчук Н.В., кандидат юридичних наук, доцент, доцент
кафедри правознавства ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна*

Досвід впровадження та діяльності антикорупційних судів в системі судочинства зарубіжних країн

Корупція є доволі давнім суспільним явищем. Вона супроводжує людство з часів створення культу жертвоприношення різним богам з метою їх «задобрення».

Взагалі ж слово «корупція» походить від латинського «corruptere», що у перекладі означає «псувати».

Станом на сьогодні Антикорупційні суди діють у 20 країнах світу, зокрема: Афганістан, Бангладеш, Ботсвана, Болгарія, Бурунді, Камерун, Хорватія, Індонезія, Кенія та інші. Суду у вище зазначених країнах, в основному, створювались або ж через значну недовіру суспільства до звичайних неспеціалізованих судів, або ж за сприяння країн-партнерів та різних міжнародних організацій. Яскравим прикладом останнього є створення Антикорупційного суду в Афганістані ініціатором чого виступили США та Великобританія. Україна теж не стала виключенням із правил, створення цього органу було одним із зобов'язань України перед Європейським Союзом.

У жовтні 2014 року в Україні також розпочалась доволі активна владна діяльність спрямована на протидію корупції. Зокрема, одним із наслідків цього стало прийняття Закону України № 2447-VIII «Про Вищий антикорупційний суд».

Метою створення даних судів у всіх країнах світу є:

бажання розвантажити суди загальної юрисдикції;

створення органу судової влади, функціонування якого забезпечуватимуть найліпші спеціалісти у галузі права, оскільки майбутні судді проходять суворий відбір;

напрацювання єдиної моделі вирішення корупційних справ та створення умов, що унеможливуватимуть оскарження законності рішень суду;

повернення довіри суспільства до судової системи;

знищення корупційних зв'язків у самій судовій гілці влади.

Відповідно до Закону України «Про Вищий антикорупційний суд» даний орган розглядає справи щодо корупційних правопорушень як суд першої та апеляційної інстанції (абз.1 ч.1 ст. 4) [1]. Модель, за якою створений ВАКС в Україні у певному відношенні програє традиційній для Європи моделі. Зокрема, це проявляється у тому, що судді першої та апеляційної палати знайомі між собою, оскільки їх приведення до присяги і навчання відбувалось одночасно, а отже при розгляді справи у апеляції у судді апеляційної палати може виникнути бажання «не підставляти товариша». Така ситуація, в свою чергу, може призвести до порушення основоположних принципів судочинства, а саме неупередженості та справедливості суду (ст. 6-7 Закону України «Про судоустрій та статус суддів») [2].

Щодо світової практики, то створення цього спеціалізованого суду в 2017 році у Болгарії одразу викликало шквал негативної критики з боку суддів та неурядових організацій. Особливістю болгарського антикорупційного суду є те, що цей суд розглядає не тільки правопорушення, пов'язані з корупцією, але і злочини скоєні організованими угрупованнями. Діяльність цього суду регламентується Законом «Про судову владу», Кримінальним та Кримінально процесуальними кодексами.

Проте, звернувшись до статистики, ми можемо бачити, що створення цього органу жодним чином не вплинуло на зменшення корупції у Болгарії, оскільки країна у рейтингу корумпованості країн світу не змінила власні позиції і лишається на 77 місці. Індекс корумпованості у цій країні становить 57%.

Ще однією європейською країною, яка ініціювала створення Антикорупційного суду стала Словаччина. Закон, яким передбачалось створення Антикорупційного суду, було прийнято ще у 2003 році, проте свою діяльність цей суд почав провадити лише у 2005 році. Спочатку він мав назву «Спеціалізований суд», але згодом його було перейменовано на «Спеціалізований кримінальний суд».

Модель, за якою діє даний суд, є ідентичною до Болгарської. У своїй діяльності словацький антикорупційний суд керується Конституцією Словацької Республіки, Кримінальним та Кримінальним процесуальним кодексами, Законом № 757/2004 «Про суди» та Законом № 291/2009 «Про спеціалізований кримінальний суд та про внесення змін до окремих нормативно-правових актів».

Функціонування такого суду відзначалось позитивними результатами, що вкрай не влаштовувало деякі прошарки словацького суспільства, зокрема високопосадовців, політиків та суддів. Останні постійно наголошували на їх дискримінації, аргументуючи це тим, що їх заробітна плата є значно нижчою, ніж у суддів спеціалізованого суду [4].

Станом на сьогодні Словаччина посідає 57 місце у рейтингу корумпованості країн світу з індексом корупції 50%. Слід зазначити, що на початку діяльності Спеціалізованого кримінального суду індекс корупції складав 57% (2005 рік).

Доволі специфічний підхід щодо антикорупційного судочинства продемонструвала ще одна європейська країна – Хорватія. Особливість хорватської моделі полягає у тому, що для вирішення антикорупційних справ у системі судочинства не створили окремих спеціалізованих судів, а зобов'язали суди загальної юрисдикції мати у своєму складі так звані Судові відділи з питань провадження у кримінальних справах [3]. У своїй діяльності судді цих органів керуються Законом «Про протидію корупції та організованій злочинності», Кримінальним та Кримінально процесуальним кодексами.

Щодо статистичних даних, то Хорватія посідає 60 місце у рейтингу корумпованості країн світу, та індекс корупції у цій країні складає 52 %. Відсоток корупції у Хорватії на момент створення Судових відділів з питань провадження у кримінальних справах (2009 рік) складав 57%.

Як ми бачимо з вище наведеного, впровадження спеціалізованих судів для боротьби з корупцією у Європейських країнах не дало відчутного результату. Проте гарним прикладом дієвості у боротьби з корупцією саме за допомогою спеціалізованого суду є Сенегал. Станом на сьогодні ця країна посідає 67 місце у рейтингу корумпованості країн світу з показником у 55%. Але ще 10 років тому рівень корупції у цій країні становив 70%. За ці роки країна пододала 30 позицій вгору у рейтингу корумпованості [5].

Враховуючи практику різних країн світу, вивести конкретну відповідь на питання «чи потрібен Україні Вищий антикорупційний суд?» складно, оскільки створення цього спеціалізованого органу судової влади одночасно несе в собі як і позитивні, так і негативні аспекти.

Отже, виходячи з вище наведеного, щодо позитивного впливу можна стверджувати що:

1. Будь-які спроби боротьби з корупцією в межах і за допомогою закону є доволі позитивним явищем і можуть вказувати на наявність в країні паростків створення дійсно правової держави;
2. Створення Антикорупційного суду може значно розвантажити суди загальної юрисдикції;
3. У ході своєї діяльності даний спеціалізований суд створюватиме єдину практику вирішення справ, що стосуватимуться корупційних злочинів;
4. У випадку справедливого та швидкого вирішення корупційних справ судді Антикорупційного суду не тільки зможуть повернути довіру українського суспільства до судочинства в цілому, але і збагатити бюджет.

Негативними факторами є:

1. Доволі низький відсоток значущого впливу на рівень корупції;
2. Значні витрати державних коштів задля забезпечення діяльності суду;
3. Неможливість швидкого та тотального винищення корупції в країні

виключно через створення спеціалізованих органів, оскільки ключову роль у цьому питанні відіграє суспільство.

Список використаних джерел

1. Про вищий антикорупційний суд: Закон України від 28.11.2019 р. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2447-19#n21> (дата звернення 05.03.2020).
2. Про судоустрій і статус суддів: Закон України в ред. від 18.02.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19> (дата звернення 01.03.2020).
3. Богдан Прокопів Специфіка функціонування вищого антикорупційного суду в Україні: Міжнародний досвід та Українські реалії URL: <http://appj.tneu.edu.ua/index.php/appj/article/view/313/309> (дата звернення 05.03.2020).
4. Створення та діяльність антикорупційних судів у Болгарії, Словаччині та Хорватії URL: <http://euinfocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/29287.pdf> (дата звернення 05.03.2020).
5. CORRUPTION PERCEPTIONS INDEX 2019 URL: <https://www.transparency.org/cpi2019> (дата звернення 04.03.2020).

Вашуга А. А.

Магістрант 1 курсу спеціальності «Юриспруденція» Частного учредження освіти «БІП-Інститут правоведення», г. Минск, Республіка Беларусь

Научний керівник: Курило Л. В., кандидат юридических наук, доцент, Частное учреждение образования «БІП-Інститут правоведення», г. Минск, Республіка Беларусь

Наследование по праву представления в Республике Беларусь

В качестве общего принципа наследования по закону Гражданский кодекс Республики Беларусь (далее – ГК) устанавливает, что наследники одной очереди наследуют в равных долях. Это значит, что независимо от числа наследников, включенных законом в соответствующую очередь, в случае призвания к наследованию наследников этой очереди каждый из них вправе претендовать на наследство в равной доле с другими наследниками. Исключение составляют наследники, призываемые к наследованию наряду с наследниками соответствующей очереди, по праву представления.

Наследование по праву представления - это наследование доли умершего наследника по закону другими лицами. Такими представляющими наследника по закону лицами могут быть следующие родственники наследодателя:

- внуки и их прямые потомки - по праву представления наследников первой очереди (детей наследодателя) (п. 2 ст. 1057 ГК);
- дети братьев и сестер, т.е. племянники и племянницы, - по праву представления наследников второй очереди (п. 2 ст. 1058 ГК);
- двоюродные братья и сестры - по праву представления наследников четвертой очереди (дядей и тетей наследодателя) (п. 2 ст. 1060 ГК).

Эти лица получают долю наследника по закону той очереди, которая призвалась к наследованию, умершего до открытия наследства [1, с. 23].

Доля наследства делится на равные части, если наследников по праву представления несколько, либо наследуется целиком, если наследник по праву представления один. Например, если дочь умрет раньше своих родителей, то та доля в имуществе отца или матери, которая причиталась бы ей по закону, переходит к ее детям (внукам наследодателя). Если же дочь к моменту открытия наследства жива, то ее дети - внуки наследодателя - не могут наследовать после своих умерших бабушки или деда, поскольку прямым наследником является дочь.

Как видно, наследование по праву представления закон предусматривает в трех очередях наследников из четырех, минуя третью очередь. Необходимо отметить, что предки умершего наследника по закону к наследованию по праву представления не призываются.

В законодательстве есть основания, при которых указанные потомки наследника наследовать по праву представления не могут:

- потомки наследника, лишеного наследодателем наследства, если в завещании указано, что потомки такого наследника также лишаются наследства (п. 2 ст. 1041, п. 2 ст. 1062 ГК). Например, в завещании содержится следующая формулировка: "Мою дочь, Петрову Светлану Николаевну, наследства лишаю". Это значит, что к наследованию не будет призвана лишь дочь наследодателя. В случае ее смерти раньше самого наследодателя или одновременно с ним ее дети (внуки наследодателя) могут быть призваны к наследованию по закону, т.е. по праву представления, если завещанием не будет определен иной круг наследников;

- потомки умершего наследника, который, если бы он был жив, мог быть отстранен от наследования как недостойный наследник. При этом, однако, стоит учесть, что лишение наследодателем наследства только наследника по закону не распространяется на его потомков, наследующих по праву представления [2].

Также важно подчеркнуть, что законодательством не предусмотрено наследование по праву представления при наследовании по завещанию.

Теперь рассмотрим, каковы же условия наследования по праву представления. Наследники призываются к наследованию по праву представления только при наличии следующих условий (п. 1 ст. 1062 ГК): наследодатель оставил наследственное имущество, которое должно наследоваться по закону; умерший наследник по закону принадлежит к той очереди наследников, которая призвана к наследованию по закону; смерть этого наследника наступила в одном из следующих случаев:

- до открытия наследства, т.е. раньше, чем умер наследодатель (п. 2 ст. 1035 ГК);

- одновременно с наследодателем, т.е. в один и тот же день (п. 3 ст. 1035 ГК). Тогда вероятна ситуация, что одно и то же лицо может быть призвано к наследованию по закону после каждого из умерших: в одном случае как прямой наследник, в другом - как наследник по праву представления [3].

Например, отец и дочь умерли в один день. Наследником каждого из них будет являться их внучка и дочь соответственно: в первом случае она будет призвана к наследованию после деда по праву представления своей матери, умершей одновременно с наследодателем (п. 2 ст. 1057 ГК); во втором случае она будет призвана к наследованию как прямой наследник первой очереди после своей матери (п. 1 ст. 1057 ГК).

Наследование по праву представления необходимо отличать от наследственной трансмиссии, которая предполагает, что если наследник по закону умер после открытия наследства, не успев его принять, то право на принятие причитавшегося ему наследства переходит к его наследникам, а не к потомкам по праву представления (п. 1 ст. 1073 ГК).

Дополнительно отметим, что наследование по праву представления не зависит от того, унаследовали ли наследники по праву представления имущество после умершего наследника по закону, на место которого они заступили [4, с. 136].

Особенность наследования по праву представления состоит в том, что к наследникам по праву представления переходит только доля, причитавшаяся тому наследнику по закону, которого они представляют. Если наследник по праву представления один, то к нему перейдет доля умершего наследника целиком. Если же таких наследников несколько, то доля делится между ними поровну (п. 1 ст. 1062 ГК).

Рассмотрим следующий пример. Наследниками по закону являются дети наследодателя - две дочери и сын. Все они являются наследниками первой очереди. Сын наследодателя умер до открытия наследства, но у него осталось двое детей. После открытия наследства к наследованию призываются две дочери наследодателя в качестве прямых наследников и двое внуков (дети умершего ранее сына наследодателя) в качестве наследников по праву представления первой очереди. Всего призывается четыре наследника. Доля каждого из детей наследодателя, в том числе умершего сына, составляет $\frac{1}{3}$ наследства. Следовательно, дочери получают по $\frac{1}{3}$ наследства. Еще $\frac{1}{3}$ наследства будет разделена между детьми умершего сына наследодателя, т.е. каждый из них получит по $\frac{1}{6}$.

При отказе от наследства наследник вправе указать, что он отказался от него в пользу других лиц из числа наследников по завещанию или наследников по закону любой очереди, в том числе тех, которые наследуют по праву представления (ч. 1 п. 1 ст. 1075 ГК). Однако, это возможно лишь тогда, когда у них есть право быть призванными к наследованию ввиду отсутствия наследников более близкой очереди.

По общему правилу срок для принятия наследства составляет шесть месяцев со дня его открытия (п. 1 ст. 1071 ГК). Для того, чтобы принять наследство, понадобится в течение указанного срока обратиться в нотариальную контору (нотариальное бюро) по месту открытия наследства с заявлением о принятии наследства либо заявлением о выдаче свидетельства о праве на наследство (ч. 1 п. 1 ст. 1070 ГК).

Принять наследство можно также фактическим вступлением во владение или управление наследственным имуществом (п. 2 ст. 1071 ГК). Если нотариальных контор в районе несколько, нужно обратиться в ту, за которой закреплена необходимая улица (адрес).

Таким образом, в установленных законодательством случаях доля наследника по закону, умершего до открытия наследства, переходит по праву представления к его соответствующим потомкам и делится между ними поровну. Наследниками по праву представления могут быть только потомки наследников по закону первой, второй и четвертой очередей, как бы заступающие на место умершего наследника, который наследовал бы в рамках соответствующей очереди, если бы был жив. В законодательстве подробно описаны основания, при которых наследники могут и не могут быть призваны к наследованию в порядке представления. Однако, важно подчеркнуть, что наследование по праву представления не предусмотрено при наследовании по завещанию.

Список использованных источников

1. Максимова, Т.Н. Гражданское право (в вопросах и ответах) учебное издание - Мн., Институт правоведения и предпринимательства, 2001. 56 с.
2. Как признать лицо недостойным наследником / Материал подготовлен специалистами ООО "ЮрСпектр". Материал подготовлен с использованием правовых актов по состоянию на 1 февраля 2020 г. // ИПС "КонсультантПлюс: Комментарии Законодательства" [Электронный ресурс] / Национальный центр правовой информации Республики Беларусь – Минск, 2020.
3. Комментарий к Гражданскому кодексу Республики Беларусь: в 2 кн. Кн. 1. / Отв. ред. В.Ф.Чигир. – 2-ое изд. - Минск.: Амалфея, 2000. 544 с.
4. Гавриленко, В.Г. Наследственное право. Сборник актов законодательства / В.Г. Гавриленко - Минск: Право и экономика, 2007. 166 с.

Вирвич И. О.

Студент 2 курса факультета права УО «Белорусский государственный экономический университет», г. Минск, Республика Беларусь

Научный руководитель: *Сербун П.П, кандидат юридических наук УО «Белорусский государственный экономический университет», г. Минск, Республика Беларусь*

Глобализация как фактор коллективной солидарности и экономического роста

Эпоха, когда человек хочет жить в привычном, ему мире, где есть рабочие места, и, где государство его защищает, которому не нужно думать, что происходит где-то далеко – на других континентах безвозвратно уходит. В наш мир вошёл Шестой технологический уклад, который начал свою поступь в 2015г., позволивший производить товары, осуществлять работы, обеспечивать услуги, созданные с заданными свойствами путём манипулирования отдельными атомами. Ядром шестого технологического уклада стали: нано электроника; молекулярная и нано фоника; нано материалы и нано структурированные покрытия; оптические наполнители; нано гетерогенные системы; нано биотехника. Ключевой фактор - нано - и биотехнологии, ИКТ. А несущие отрасли - телекоммуникация, образование, растениеводство, авиа, - судо, - автомобиле, - приборо, - станкостроение, строительство, ядерная энергетика и некоторые другие [1,3].

В январе 2020г. определились 10 ближайших открытий, которые изменят жизнь на планете Земля: открыть экзо планеты, похожие на Землю; развить искусственный интеллект до массового применения его в новых технологиях; создать квантовые компьютеры и лекарство от гриппа; научиться кибермодификации организма; 3D-печать должна стать простой и доступной для потребителей; развитие массового производства электромобилей; найти во Вселенной Аксиссион; отправить исследовательскую миссию к Европе - спутнику Юпитера. [1,3].

Стало ясно и то, что автоматизация постепенно вытеснит с рынка труда профессии, с которыми может справиться искусственный интеллект: бухгалтера, юрисконсульта, нотариуса, логиста, библиотекаря, журналиста, отчасти медиков, финансистов и другие. Оксфордская школа доказывает, что 47% всех работ будет автоматизировано к 2025 году [4].

Определились и лидеры, которые успешно осваивают новые технологии: Швейцария, Сингапур, США, Финляндия, Германия, Япония, Гонконг, Нидерланды, Великобритания, Швеция. В регионе Ближнего Востока - Катар, Объединённые

Арабские Эмираты, Саудовская Аравия, Израиль, и некоторые страны других континентов. Их опыт убедителен: в странах мира, где новые технологии и универсальные инновации распространяются быстрее, они становятся лидерами в производстве новых товаров, работ, услуг на глобальном уровне, а те, кто не осваивает их, теряет шанс занять достойное место среди лидеров [1,2].

Главное, что способствовало их росту - несомненно, это – глобализация, как «всемирный процесс, взаимно связывающий национальные, социально-экономические образования в единую мировую экономическую и общественную систему» [5].

Именно глобализация позволила сформировать, апробировать, теперь известные модели рыночной экономики: социально-ориентированная (Германия, Голландия, Австрия). Здесь подчеркнутая социальная направленность государства; скандинавская (Дания, Норвегия, Швеция). Эта модель означает паритет государственного и частного капиталов, ярко выраженная социальная направленность государства; саксонская (США, Канада, Англия). Здесь неограниченная свобода предпринимательства; западноевропейская (Португалия, Испания, Италия, Франция). Эта модель предусматривает активное государственное регулирование с помощью рекомендательного планирования (индикативное); патерналистская (Япония) – усиленное государственное регулирование, использование тенденций в современном способе производства.

Воспроизвести формулу устойчивого экономического роста, которая основывается на классической либеральной теории: - в центре экономической политики человек, который сам решает, что ему лучше; - свободный рынок – единственный и надёжный источник точной информации о реальных ценах на товары, услуги, рабочую силу и капитал; - роль правительства – защищать жизнь и здоровье человека, права на собственность, выступать судьей, а не производить и продавать товары и услуги; - открытость внешней торговли и инвестициям – самый надёжный путь к росту производительности труда и обеспечению экономического роста. Стал понятен основной принцип экономики – «люди реагируют на стимулы»

По сути, глобализация способна избежать кризисов, поскольку несёт выгоду всем. Но это... не происходит. Почему? Мир всё ещё не знаком с коллективным сознанием и коллективной солидарностью. В итоге, примерно половина населения Земли, или 4 млрд. человек ожидают Третью промышленную революцию, поскольку большинство из них живёт в развивающихся странах, где нет доступа к сети Интернет. В ожидании Второй промышленной революции находится население 17% мировой территории, так как около 1,3 млрд. человек всё ещё не имеют доступа к электричеству. Неравенство будет нарушать жизненные стандарты и благосостояние людей. В бедных странах будет расти депрессия [4,6].

Открытость в сфере глобализации присуща не только менее развитым и слабо развитым государствам, но и ряду стран с переходной экономикой, как например, Беларусь, Россия. Их пугает путь к единообразию социально-экономических отношений. Это вселяет у них растерянность, и, даже, страх перед всемогущим рынком; это уже не государство, а... территория. Более привычное понятие – геополитика, как «наука о контроле над территорией, о закономерностях распределения и перераспределения сфер влияния различных государств и межгосударственных союзов» [6].

Но таких государств, к нашему удовлетворению, становится всё меньше. По крайней мере, среди постсоветских стран. Беларусь не станет исключением; в декабре

2019г. от лица Правительства Республики Беларусь, в Министерство торговли США направлена первичная заявка на инициирование пересмотра статуса белорусской экономики на предмет присвоения экономики Беларуси статуса рыночной. В стране стало понимание того, что это позволит устранить дискриминационные методы расчётов размеров ставок защитных пошлин, в сторону их завышения к белорусской продукции в США, что будет способствовать наращиванию белорусского экспорта в США. Безусловно, такое решение – большой «плюс» в имидже страны в системе международной торговли. Ранее, такой статус экономики уже пересмотрели – Россия, Казахстан, Украина, Польша, Литва, Латвия, Эстония, Чехия, Словакия, Венгрия, Румыния, в сторону – рыночной []. То есть геополитика – это не тот путь развития, где можно защитить привычные формы существования, предпочитает свой путь развития – независимый, в рамках своей религии, быта и проживания.

Что касается России, других постсоветских стран, возьмём на себя смелость утверждать, что на этом пути, не так быстро, но всё же, принципиально меняется структура экономики и условия её развития, разрушая «остаточной идентичности», позволяющие выделить его, как особый международный регион [5].

Резюмируя вопросы глобализации как фактора коллективной солидарности и экономического роста, мы можем сформулировать некоторые выводы, внести обобщающие предложения:

- сегодня нет оснований сомневаться в эффективности глобализации в части налаживания мировых хозяйственных связей, интернационализации хозяйственной жизни, в развитии научно-технического прогресса;

- поступь глобализации подтверждает верность выводов, сделанных ещё в 1950-х Нобелевским лауреатам Р. Солоу о том, что основным фактором экономического роста может быть только технологический прогресс, который связывает в единое целое рабочих и машин, и делает это лучше и лучше. Сегодня же эти знания и опыт роста мировой экономики не утеряны, более того, имеют своё развитие. Американский учёный Пол Ромер, получивший в 2018 г. Нобелевскую премию по экономике, дополнил теорию Р. Солоу, который во многих своих работах убедительно доказывал, что только рыночные экономики способствуют технологическим прорывам. Одновременно он показал, что от новых технологий выигрывают все, а не только их разработчики, но и другие страны мира внедряющие их в своё производство товаров, работ, услуг.

Список использованных источников

1. Скиннер, Крис. Человек цифровой. Четвёртая революция в истории человечества, которая затронет каждого /Крис Скиннер; пер. с англ. О. Савченко; [науч. ред. К. Щеглова. - М.: Манн, Иванов и Фербер, 2019. - 304с.

2. Роббинс, Л. История экономической мысли: лекции в Лондонской школе экономики /пер. с англ. Н.В. Автономовой под ред. В, С. Автономова. - М.: Изд. Института Гайдара, 2017. - 488с.

3. Шваб Клаус. 4-я промышленная революция; перевод с англ. /Клаус Шваб,- Москва: мзд. «Э», 2017.-208с.

4. Через 100 лет: ведущие экономисты предсказывают будущее /под ред. И. Паласиоса-Уэрты; пер. с англ. Анны Шоломицкой; [науч. ред. перевода Т. Дробышевская]. – Москва: Издательство Института Гайдара, 2017. – 296с.

5. Экономика для любознательных. О чём размышляют нобелевские лауреаты /под ред. Роберта Солоу и Джение мюррей; пер. с англ. Анны Шоломицкой; ; [науч.

ред. перекладу Д. Шестаков]. – Москва: Издательство Института Гайдара, -2018. - 247с.

6. Комментарий к Декрету № 8 от 21 декабря 2017 г./ Официальный Интернет-портал Президента Республики Беларусь [Электронный ресурс]. - 2018. Режим доступа: <http://president.gov.by/ru/newsru/view/kommentarij-k-dekretu-8-ot-21-dekabrja-2017-g-17715/>. -Дата доступа: 22.01.2018.

Вознюк Т. Ю.

*Студентка 3 курсу спеціальності «Право» ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна
Науковий керівник: Гордійчук М. В., кандидат юридичних наук, старший викладач
кафедри правознавства ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна*

Правове регулювання протидії домашньому насильству в Україні та світі

Фізичне, психологічне, сексуальне або економічне насильство у сім'ях було завжди. До 2019 року в Україні домашнє насильство визначалось адміністративними правопорушеннями, тобто, за побої, знущання та приниження кривднику загрожували максимум виправні роботи або штраф.

Закон щодо протидії домашньому насильству, який передбачав саме кримінальну відповідальність був прийнятий ще у 2017 році Верховною Радою України, але набув чинності тільки 11 січня 2019 року [1, ст. 35].

В Україні відповідальність за домашнє насильство передбачена статтею 126-1 Кримінального кодексу України. Саме умисне систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах, що призводить до фізичних або психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілої особи, карається громадськими роботами на строк від ста п'ятдесяти до двохсот сорока годин, або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до п'яти років, або позбавленням волі на строк до двох років [2, ст. 131].

Також і Конституція України передбачає попередження насильства в сім'ї, зокрема статті 3, 21-24, 27-29 та інші [3, ст. 141]. Розширене пояснення терміну «домашнього насильства» щодо жінок, визначено в Конвенції Ради Європи про запобігання насильству та боротьбу з цими явищами, або як її ще називають Стамбульська конвенція № 210 [4].

У ході дослідження правового регулювання протидії насильству в сім'ї не тільки в Україні, але й в зарубіжних країнах, ми визначимо пропозиції, концептуальних способів та засобів, щодо зменшення насильства в сім'ях та правового забезпечення протидії насильству з боку держави.

Адже, за 2019 рік постраждалих від насильства було 1860000 осіб, а заяв до поліції – 84540; із 1050 заяв про згвалтування лише 60 насильників визнано винними; 58% правоохоронців вважають більшість повідомлень про домашнє насильство не правдивими; у більшості справ про домашнє насильство виносяться умовні покарання; 62% представників кримінального правосуддя вважають, що частинна жертв винна у насильстві; майже 12% представників правоохоронних органів вважають, що домашнє насильство це прийнятно.

Найбільше кримінальних злочинів, пов'язаних із домашнім насильством, було вчинено у 2018 році за такими категоріями: тяжкі та особливі тяжкі злочини – 189 випадків; навмисне вчинення легких тілесних ушкоджень – 700; навмисне вчинення

тяжких тілесних ушкоджень – 90 злочинів. Також дослідження показують, що від домашнього насильства страждають також діти та літні люди.

Так, Всесвітня організація охорони здоров'я показала, що 60% дітей в Україні зазнають один із видів насильства. Зокрема, кожна 4 дитина в Україні ставала свідком приниження або побиття своєї матері чи батьком, 57,8% - ніколи не бачили домашнього насильства відносно до батьків, 24% - інколи бачили акт насильства, 15% - часто ставали свідками побиття та 10 % взагалі не пам'ятають.

Не рідко жертвами насильства ставали люди похилого віку, тобто повністю або частково недієздатні люди, які фізично або психологічно не могли постояти за себе. В Україні на сьогоднішній час 16 % людей похилого віку страждають від домашнього насильства.

Окремі аспекти даної проблематики були розглянуті вітчизняними та зарубіжними правниками, а саме Д. В. Поповим, Ю. В. Лисюком, А. М. Ноуром, І. Д. Горошковою та іншими.

Статистика даних Всесвітньої організації охорони здоров'я, показала, що у 2017 році кожна шоста жінка зазнала домашнього насильства в сім'ї, де в наступному 63% жінок США та Англії були вбиті свої чоловіками, а в Перу та в Мексиці станом на 2019 рік було зафіксовано 70 % зареєстрованих злочинів, щодо домашнього насильства.

Організація економічного співробітництва та розвитку в 2019 році, дослідила, що жодна країна світу не захищає жінок повністю від домашнього насильства, а навіть в деяких країнах це взагалі не вважається злочином, а саме у Росії, Гвінеї та Афганістані. Дослідження показують, що саме там відсоток зареєстрованих злочинів складає 80 %, але факт притягнення правопорушників до відповідальності дорівнює нулю.

Найбільш стабільними країнами та законодавчо врегульованими з точки зору захисту від домашнього насильства є Австрія, Греція та Португалія. Найменший показник насильства зареєстровано у Канаді, приблизно 2 %, що показує насамперед достатній рівень врегулювання питання захисту жінок від насильства.

Здійснивши аналіз правового регулювання, щодо протидії домашнього насильства, можемо зробити висновок, що законодавство України потребує вдосконалення нормативно-правової бази у зв'язку з сучасними показниками рівня домашнього насильства. Тому, слід вважати доречним, на основі Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», створити новий Закон «Про заборону домашнього насильства», де були б точно визначені всі види насильства, процес звернення за захистом порушених прав та збільшена відповідальність суб'єктів. І в майбутньому, впровадження у дію такого закону, позитивно вплине на зменшення відсотку випадків жорстокого домашнього насильства.

Список використаних джерел

1. Закон України « Про запобігання та протидію домашньому насильству» : Верховна Рада України від 07. 12. 2017 р. // Відомості Верховної Ради 2018. № 5. Ст. 35.
2. Кримінальний кодекс України 05. 04. 2001 р. із змінами і доповненнями // Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25-26. Ст. 131.
3. Конституція України : Верховна Рада України від 26 .06. 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
4. Про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цим явищем: Конвенція Ради Європи від 11. 05. 2011 р.

Дейнеко Л. В.

*Студентка 2 курсу спеціальності «Право» ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна
Науковий керівник: Бучинська А. Й. кандидат юридичних наук, доцент кафедри
правознавства ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна*

Протидія насильству в сім'ї як об'єкт адміністративно-правового регулювання

Насильство в сім'ї – одна з найбільш важливих проблем суспільства, яка досить розповсюджена в багатьох країнах і з кожним роком все більше зростає. Це явище не залежить від національності, кольору шкіри, майнового стану, статусу особи, оскільки зустрічається у всіх без винятку соціальних групах. Випадки вчинення насильства можуть траплятися, як в неблагополучних родинах, так і в забезпечених, в результаті цього діяння страждають як жінки, так і діти.

Наприклад, за результатами дослідження, що було проведено в 2013 році зареєстровано 101 тис. 600 осіб – правопорушників, що вчиняли насильство в сім'ї. З них найбільше чоловіки – 92 тис. 500, жінки – 8 тис. 900, решта – підлітки. Також було виявлено, що 68% жінок потерпають від знущання в сім'ї, з них чверть досить часто зазнає побоїв. Крім того, в Україні приблизно 60% дітей віком від 2 до 14 років страждає від психологічного чи фізичного насильства [1].

Застосування насильства в сім'ї має негативний вплив на формування майбутньої особистості, адже воно шкодить нормальному фізичному, інтелектуальному та психологічному розвитку, впливає на моральність людей. У зв'язку з цим особі тяжко віднайти своє місце в соціумі, спільну мову з оточенням.

Найпершим головним нормативно-правовим актом, що регулював питання протидії насильства в сім'ї, був Закон України від 15 листопада 2001 року «Про попередження насильства в сім'ї». На сьогодні, даний акт втратив чинність, але він на момент його прийняття був першим у країнах Центральної та Східної Європи актом законодавства, що визначав організаційно-правові основи протидії насильству в сім'ї, а також органи та установи, які були відповідальні за реалізацію заходів з попередження насильства в сім'ї.

У даному Законі зазначено, що насильство може стосуватися подружжя, неповнолітніх дітей, батьків (насильство до них можуть застосовувати дорослі діти), інших членів сім'ї тощо, а також що члени сім'ї, які вчинили насильство, зобов'язані нести кримінальну, адміністративну чи цивільно-правову відповідальність [2].

Так, Кодекс України про адміністративні правопорушення передбачає адміністративну відповідальність за домашнє насильство, що полягає в навмисному вчиненні будь-яких діянь фізичного, психологічного чи економічного характеру, внаслідок чого могла бути заподіяна шкода здоров'ю потерпілого, а також за невиконання захисного припису особою, стосовно якої його винесено, не проходження програми особою, яка вчинила насильство в сім'ї [3].

Аналізуючи питання протидії насильству в сім'ї, неможливо обійтися без поняття адміністративно-правового регулювання. Адже саме воно посідає важливе місце в захисті прав людини і громадянина та протидії насильству в сім'ї, вчиняє неабиякий вплив на осіб, що скоюють зазначене насильство та сприяє наданню допомоги потерпілим.

Під поняттям правового регулювання розуміють владний вплив на суспільні відносини з метою їх упорядкування, закріплення, охорони й розвитку, що здійснюється державою з використанням всіх юридичних засобів, а також вплив на поведінку та свідомість громадян через проголошення їхніх прав та обов'язків,

установлення певних дозволів і заборон, затвердження певних правових актів тощо [4, с. 369].

В Законі України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» зазначено чотири види насильства: 1. Фізичне насильство – форма домашнього насилля, що полягає в позбавленні свободи, спричиненні болю, завданні тілесних ушкоджень, вчиненні інших актів фізичного насильства щодо життя, здоров'я, тілесної цілісності та недоторканності осіб, визначених у Законі, що може призвести до смерті потерпілої особи або призведе до погіршення фізичного чи психічного здоров'я, нанесення шкоди її честі та гідності [5].

2. Сексуальне насильство. Даний вид насилля полягає в протиправному посяганні одного члена сім'ї на сексуальну недоторканність іншого члена сім'ї, а також сексуальні дії проти дитини, яка є членом цієї сім'ї. Також варто зазначити, що згідно із ЗУ «Про запобігання та протидію домашньому насильству», сексуальне насильство – це форма домашнього насильства, що складається з непристойних зауважень, дотиків, інших протиправних дій щодо сексуальної свободи та сексуальної недоторканності осіб, і навіть в діях сексуального характеру щодо дитини, які завдають шкоди фізичному чи психічному здоров'ю дитини, її честі й гідності, або несе реальну загрозу заподіяння такої шкоди [5].

3. Психологічне насильство характеризується, як негативний вплив одного члена сім'ї на психіку іншого шляхом використання словесних образ або погроз, переслідування, залякування, за рахунок чого виникає емоційна невпевненість в собі, нездатність захистити себе та може завдаватися шкода психічному здоров'ю. Разом з цим Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» дає більш широке визначення даного поняття, що передбачає вчинення інших дій та наслідки у вигляді шкоди честі та гідності [5].

У науковій літературі психологічне насильство поділяють на вербальне та емоційне насильство. Вербальне (словесне) здійснюється за рахунок критики та докорів практично за кожний вчинок. Емоційне насильство відбувається за допомогою відповідної міміки, пози, поглядів, інтонації, без використання будь-яких слів [6, с. 143].

4. Економічне насильство характеризується навмисним позбавленням одним членом сім'ї іншого члена сім'ї житла, їжі, одягу та іншого майна чи коштів, на які потерпілий має право за законом. Застосування такого виду насильства до особи може негативно впливати на стан фізичного чи психічного здоров'я, або ж взагалі призвести до смерті. Економічне насильство пов'язане зі складністю доказування, оскільки відсутній чіткий механізм для цього процесу. Адже складно встановити, чи умисно позбавляє один член сім'ї іншого члена сім'ї необхідних засобів існування, чи просто неспроможний належною мірою забезпечити всім необхідним родину.

Отже, протидія насильству в сім'ї як об'єкт адміністративно-правового регулювання – це комплекс заходів, що здійснюються суб'єктами державного управління, які зобов'язані виявити причини вчинення насильства в сім'ї, запобігти його виникненню, усунути наслідки та притягнути винних осіб до відповідальності, що здійснюється на підставі норм адміністративного права, для забезпечення конституційних прав та законних інтересів людини і громадянина.

Список використаних джерел

1. 60% українських дітей до 14 років страждають від насильства в сім'ї. URL:http://zaxid.net/news/showNews.do?60_ukrayinskih_ditey_do_14_rokiv_strazhdayut_vid_nasilstva_v_simiyi&objectId=1283817 (дата звернення: 27.02.2020 р.)

2. Закон України «Про попередження насильства в сім'ї» від 15 листопада 2001 року № 2789-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2789-14> (дата звернення: 01.03.2020 р.)

3. Кодекс України про адміністративні правопорушення. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80732-10> (дата звернення: 01.03.2020 р.)

4. Популярна юридична енциклопедія / [В.К. Гіжевський, В.В. Головченко, В.С. Ковальський (кер.) та ін.]. –К.: Юрінком Інтер, 2002. – 528 с.

5. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», від 7 грудня 2017 року № 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19> (дата звернення: 03.03.2020 р.)

6. Соціальна педагогіка: мала енциклопедія /за заг. ред. проф. І.Д. Звереві]. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 336 с.

Дем'янчук Н. Д.

*Магістрант 1 курсу спеціальності «Публічне управління та адміністрування»,
ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна*

*Науковий керівник: Войтенко А. Б., кандидат наук з державного управління,
професор кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності та публічного
управління ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна*

Напрямки реформування державної служби в Україні в умовах адміністративних реформ

В наш час Революція гідності та боротьба народу за свободу України створили нову українську ідею - ідею гідності, свободи і майбутнього. Усі громадяни України довели і продовжують у надтяжких умовах щоденно доводити, що саме гідність є базовою складовою характеру Українського народу. Україна переходячи в нову епоху історії і Український народ отримує унікальний шанс побудувати нову Україну [1].

В час сьогодення та одночасно період політичної нестабільності та незавершеності державницьких реформ, наша держава переживає нове державне будівництво. Тобто, сучасна державна служба знаходиться в стані свого розвитку та формування з подальшим реформуванням механізму державного управління.

Саме розбудова державності України супроводжується відповідним розвитком та удосконаленням державної служби, оскільки державна служба - основа державного управління.

Етап реформування державної служби розпочався зовсім недавно, відповідно до Закону України «Про державну службу» від 10 грудня 2015 року № 889-VIII, який набрав чинність у травні 2016 року [2]. І цей короткий проміжок часу зумів зосередити погляд зі сторони людства у бік прозорості та престижу державної служби.

Так, зазначимо, що новий закон було розроблено та схвалено під впливом Європейської спільноти з дотримання встановлених вимог «Про імплементацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони».

В основу нового Закону про державну службу було закладено успішний європейський досвід реформування інституту державної служби та рекомендації,

концептуальні засади професійної державної служби, визначені експертами програми SIGMA/OECP, що слугувала престижністю роботи в органах державної влади для нових потенційних кадрів та ефективності державного управління як такого, що відповідає ЄС належного урядування та європейським принципам.

Саме цей Закон визначає принципи, правові та організаційні засади забезпечення публічної, професійної, політично неупередженої, ефективної, орієнтованої на громадян державної служби, що діють в інтересах держави і суспільства, а також розкриває порядок реалізації громадянами України права рівного доступу до державної служби, що базується на їхніх особистих якостях та досягненнях.

Визначимо, що і ст. 38 Конституції України тлумачить, що громадяни мають право брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування; громадяни користуються рівним правом доступу до державної служби, а також до служби в органах місцевого самоврядування [3].

Саме Стратегія сталого розвитку «Україна-2020» схвалена Указом Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015, закладає такі нові першочергові кроки до покращення, як зобов'язання найшвидше провести реформу державної служби та оптимізацію системи державних органів.

Сьогодні створено систему формування дієвої державної служби в яку покладено основні напрями її реформування, якими є як побудова професійної, некорумпованої, престижної, орієнтованої на потреби громадян державної служби; відокремлення політики від адміністрування; упровадження компетентної моделі управління людськими ресурсами; впровадження прозорої моделі оплати праці і кар'єрної мотивації державних службовців тощо. Це і є метою адміністративної реформи де ЗУ «Про державну службу» являється чинником змін механізмів проходження самої державної служби.

Для підвищення рівня конкурентоспроможності країни та вдосконалення системи державного управління існує Стратегія реформування державного управління України на період до 2021 року, яка працює в інтересах суспільства, забезпечує сталий розвиток країни та надає якісні послуги.

Сама Стратегія з урахуванням Принципів державного управління визначає такі напрями реформування:

- формування і координація державної політики (стратегічне планування державної політики, якість нормативно-правової бази та державної політики в цілому, включаючи вимоги щодо формування державної політики на основі ґрунтового аналізу та участь громадськості);
- модернізація державної служби та управління людськими ресурсами;
- забезпечення підзвітності органів державного управління (прозорість роботи, вільний доступ до публічної інформації, організація системи органів державного управління з чітким визначенням підзвітності, можливість судового перегляду рішень);
- надання адміністративних послуг (стандарти надання та гарантії щодо адміністративних процедур, якість адміністративних послуг, електронне урядування);
- управління державними фінансами (адміністрування податків, підготовка та виконання державного бюджету, система державних закупівель, внутрішній аудит, облік та звітність, зовнішній аудит) [4].

Розвиток державної служби в Україні в контексті адміністративної реформи передбачає вирішення найближчим часом цілого комплексу першочергових завдань, зокрема: вдосконалення структури управління державною службою; її правових засад; забезпечення професіоналізму державних службовців і сумлінного виконання ними посадових обов'язків; встановлення дієвого контролю в системі державної служби, включаючи заходи щодо боротьби з корупцією та іншими зловживаннями службовим становищем; інформаційне, фінансове, матеріально-технічне забезпечення; організацію наукових розробок і аналітичного супроводження [5].

Отже, подальший розвиток державної служби України в контексті розбудови її як служби європейської держави є забезпечення в інтересах громадян результативної та ефективної діяльності органів державної влади відповідно їх завдань, повноважень і компетенції на конституційних засадах, тобто насамперед державна служба повинна бути прозорою, гарантувати верховенство права, утвердження дієвих механізмів громадського контролю за діяльністю виконавчої влади. Установлення і забезпечення дотримання адміністративних стандартів відповідної законодавчої бази сприятимуть скороченню ризику політизації, корупції та реалізації кадрової політики на справедливих засадах[6].

Тобто в Україні проводиться широкомасштабна адміністративна реформа і державна служба повинна стати принципово новою із впровадженням професійного, політично нейтрального, відповідального інституту державної служби з одночасним переавантаженням в Україні європейських стандартів життя та вихід України на провідні позиції у світі.

Список використаних джерел

1. Указ президента України «Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020» від 12 січня 2015 року №5 URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.
2. Про державну службу : Закон України від 10 грудня 2015 року №889-VIII URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/889-19>.
3. Конституція України: чинне законодавство зі змінами та допов. Станом на 30 верес.2016р.: (офіц.. текст). – К.: паливода А.В., 2016. – 76с. – (Закони України).
4. Стратегія реформування державного управління України на період до 2021 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/474-2016-%D1%80/page>.
5. Арістова І.В. Нормативно-правове забезпечення державної служби в Україні. URL: <http://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/23496/1/Aristova.pdf>.
6. Хохлава І. В., Болдіжар С. О. Деякі питання реформування державної служби в Україні URL: http://pju.nuoua.od.ua/v3_2015/53.pdf.

Дерманська О. В.

*Студентка 4 курсу спеціальності «Право» ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна
Науковий керівник: Кравчук І.І., кандидат юридичних наук, доцент кафедри
правознавства ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна*

Застосування електронних засобів контролю: досвід зарубіжних країн та проблематика застосування в Україні

Не зважаючи на те, що на законодавчому рівні можливість застосування електронних засобів для контролю за діями та поведінкою

підозрюваних/обвинувачених є закріпленою, проте на практиці їх застосування є не досить довершеним, що надає особливої актуальності цьому питанню. Передусім, це обумовлено недосконалістю практики застосування таких пристроїв, частою несправністю таких засобів та неможливістю усунути усі наявні недоліки.

Загалом під «електронним засобом контролю» (далі – ЕЗК) слід розуміти сертифікований електронний пристрій, який використовується поліцейськими для подальшого моніторингу місцезнаходження підозрюваного або обвинуваченого [1].

Відповідно до ч.2 ст.195 Кримінально процесуального кодексу України, ЕЗК може застосовуватися у наступних випадках:

1. слідчим на підставі ухвали слідчого судді про обрання запобіжного заходу, не пов'язаного з позбавленням волі, стосовно підозрюваного/обвинуваченого з покладенням на нього відповідних обов'язків;

2. працівниками органу Національної поліції на підставі ухвали слідчого судді, якою особі було обрано запобіжний захід у вигляді домашнього арешту [2].

Порядок застосування таких засобів полягає у закріпленні на тілі підозрюваного/обвинуваченого спеціального пристрою, за допомогою якого відслідковується та фіксується його місцезнаходження. Таким пристроєм є електронний браслет, який є захищеним від самостійного знімання та сигналізує про будь-які спроби його пошкодження. Цілодобову передачу даних від електронного браслета до сервера та голосовий зв'язок із уповноваженою службовою особою забезпечує комунікаційний стаціонарний контрольний пристрій. У випадках перебування підозрюваного/обвинуваченого поза місцями, обладнаними таким пристроєм, разом з електронним браслетом носить мобільний контрольний пристрій.

В Україні наразі прийнято спеціальний Порядок застосування електронних засобів контролю, яким визначається певний алгоритм дій щодо виконання слідчими та поліцейськими ухвал суду в частині застосування до підозрюваного/обвинуваченого ЕЗК та забезпечення електронного моніторингу їх місцезнаходження [1].

Однак, практика застосування таких пристроїв в Україні є не досить частою та повноцінною (лише у резонансних справах) у порівнянні з іншими країнами світу. Наприклад, у Австрії електронні браслети зобов'язані надягати усі ті, хто звільнилися умовно-дostroково та ті, які були засуджені терміном до 1 року, а в Ізраїлі носити електронні браслети зобов'язані особи, що перебувають під домашнім арештом. У Швейцарії до засудженого кріплять манжет зі спеціальним передавачем, радіосигнал від якого передається на спеціальний комп'ютер. А ось законодавством Великобританії встановлено, що педофіли, злодії, грабіжники, викрадачі автомобілів, та ті що звільнені достроково або засуджені на умовний термін чи до виправних робіт, в обов'язковому порядку мають носити спеціальний GPS-пристрій. В Угорщині електронний сенсорний датчик передає сигнали і комп'ютерна система фіксує дату та час відновлення сигналу у випадку його переривання. У такому разі, на перевірку виїжджає співробітник відповідної служби. В Естонії ув'язнені можуть достроково вийти із в'язниці, якщо погодяться одягти такий браслет. У США поліція таким чином здійснює контроль за особами, що знаходяться під домашнім арештом, є умовно засудженими чи засудженими за тяжкі злочини, статеві та пов'язані з наркотиками, до осіб у разі порушення ними правил дорожнього руху або зловживання спиртними напоями. Також було введено в практику контроль за випущеними під заставу членами злочинних угруповань. Що стосується Німеччини, то засуджені за невеликі терміни та ті, хто розраховує на умовно-дострокове

звільнення, за власним бажанням можуть змінити в'язницю на електронний домашній арешт із закріпленням на нозі електронним браслетом, а у телефоні монтується передавач. Цікаво те, що уряд цієї країни дозволив таким чином стеження за потенційними терористами. У Швеції застосовуються як ручні, так і ножні електронні браслети, а також електронна сигналізація. Поліцейські можуть відвідати таку особу у будь-який час доби та перевірити її стан і стан апаратури, оглянути квартиру на предмет наявності заборонених речей. В окремих випадках засудженого зобов'язують дзвонити декілька разів на день на спеціальний телефонний номер аби підтвердити свою присутність у будинку. Зокрема, на осіб, які вчинили крадіжку та на водіїв, винних в ДТП, покладають обов'язок носити такі браслети [3;4].

У відповідності з французьким законодавством, суддям надано можливість зобов'язати осіб, які були засуджені на строк більше 5 років та за сексуальні злочини, носити електронний браслет. Деякий період у Франції, навіть, діяло обмеження, що браслет можна носити лише протягом 6 місяців, що є психологічною гранню, коли особа не відчуваючи прямого тиску від режиму, охорони, тюремних решіток та стін, проявляє самодисципліну. Не є новиною і те, що від побутового насилля у Франції страждає багато жінок, тому було прийнято законопроект, який орієнтовно має вступити в дію на початку 2020 року, щоб зобов'язати чоловіків-теранів носити спеціальні електронні браслети з вбудованим чіпом, який відслідковуватиме їх місцезнаходження та переміщення і разі вчинення підозрілих дій подаватиме сигнал. Такий же аналогічний закон уже діє в Іспанії [5].

У деяких країнах за користування даними засобами навіть передбачено плату. Зокрема, у США за використання обов'язкового електронного засобу нагляду засуджений платить державі. У Австрії така ж ситуація, там існує практика стягнення орендної плати у розмірі 22 євро за добу, однак, якщо особа не спроможна виплачувати, то держава бере усі витрати на себе [3].

В Україні для того, щоб застосувати подібні методики використання ЕЗК необхідно змінити певні норми. Тому, вивчаючи дане питання, ми виділили окремі переваги застосування ЕЗК. Насамперед, це є наявність ступенів захисту на браслеті від самостійного знімання, шляхом індивідуального кодування та становлення паролів, їх універсальність, компактність та водостійкість. З іншої сторони відомо, що установи виконання покарань є переповненими та повністю знаходяться на утриманні держави. Використання таких засобів дозволить особі позбутися від ізольованих від суспільства установках зі своїми правилами та звичаями. Фактично особа перебуватиме на волі, але при цьому на неї покладатимуться певні обмеження [6].

Одночасно з цим, все ж наявна певна проблематика в розвитку даного питання, зокрема:

1. проблема організаційного забезпечення контролю за носінням ЕЗК. За українським законодавством здійснення контролю за дотриманням обов'язку підозрюваного/обвинуваченого носити електронний браслет покладено на поліцейського, який виконує ухвалу. Однак, у зв'язку з їх надмірним навантаженням, це є додатковим тягарем при виконанні ними своїх службових обов'язків.

2. проблема фінансового забезпечення: значна вартість такого пристрою;

3. проблема матеріально-технічного забезпечення: недовговічність, ненадійність, оскільки вони мають властивість швидко виходити з ладу [7].

4. проблема браку електронних браслетів, оскільки ремонтувати такі пристрої фактично ніде. Згідно даних, наданих Національною поліцією України, у їх підрозділах налічується близько 534 комплектів ЕЗК, з яких працюють лише 182. При цьому станом на листопад 2019 року застосовується 149. Вільними залишаються лише 33 [8].

Тому в Україні неможна ввести в практику застосування таких браслетів, поки не буде усунуто усі недоліки та не знайдуться шляхи їх вирішення. У своїй роботі ми пропонуємо наступне:

- виділити гроші із Держбюджету на ремонт електронних браслетів (оскільки, в Україні такі засоби є у наявності), а у протилежному випадку — на їх закупівлю;
- створити спеціальний підрозділ Національної поліції, на який буде покладено функцію здійснення контролю за виконанням підозрюваним/обвинуваченим обов'язку носити ЕЗК;
- як варіант, можна розробити технологію створення такого браслету та запустити їх вітчизняне виробництво. Це у свою чергу призведе до створення нових робочих місць та зменшення ціни на продукцію.

Особливу увагу слід звернути на найбільш жорстокі та аморальні за своєю суттю злочини проти статевої свободи. Незрозуміла ситуація зараз із застосуванням до педофілів хімічної кастрації. Тому, на нашу думку можна запозичити досвід Англії та Франції, та ввести в законодавство норми, які зобов'язують носити електронний браслет педофілів, гвалтівників та розбещувачів малолітніх/неповнолітніх дітей, уже після відбування ними покарань напротязі певного періоду, щоб запобігти появі рецидивів.

Список використаних джерел

1. Порядок застосування електронних засобів контролю: чинне законодавство від 15.08.2017. Верховна Рада України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0860-17>
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: чинне законодавство редакція від 13.02.2020. Верховна Рада України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
3. Домашній арешт як запобіжний захід. Застосування електронних засобів контролю (досвід зарубіжних країн). Інформаційна довідка Європейського інформаційно-дослідницького центру. URL: <http://euinfocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/29141.pdf>
4. Дідюк І.Л. Застосування електронних засобів контролю: порівняльний аналіз. Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). 2014. №1(32). С.157-160.
5. Франция защитит женщин: на агрессивных мужчин наденут электронные браслеты. 18.10.2019. URL: <https://kub.media/news/4935-franciya-zaschitit-zhenschin-agressivnyh-muzhchin/>
6. Шмагун О. Переваги та шляхи вдосконалення використання електронних засобів контролю в Україні. 2013. URL: http://oldconf.neasmo.org.ua/node/2931?fbclid=IwAR3Ro3bFvTkZbCrvu2HKX8kaW4VmUqKBcvp1QgimWo2rJZn2dBmmwO_rlck
7. Балашова І.О. Застосування електронних засобів контролю (сучасний стан і шляхи вдосконалення). 2017. URL: http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/4086/1/-%20ЗІРНИК%20ТЕЗ%20%20ост._p005-008.pdf
8. У Нацполіції повідомили про несправність більшості електронних браслетів. UA.NEWS. 01.11.2019. URL: <https://ua.news/ua/v-natspolitsii-soobshhili-o-neispravnosti-bolshinstva-elektronnyh-brasletov/>

Довгалюк В. С.

*Магістрант 1 курсу спеціальності «Право» ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна
Науковий керівник: Василенко Л. П., кандидат юридичних наук, доцент кафедри
правознавства ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна.*

Каліцтво як підстава відшкодування шкоди за цивільним та трудовим законодавством

Відповідно до ст. 3 Конституції України, життя людини і її здоров'я визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [1]. У зв'язку з цим великого значення набуває вирішення питання щодо відшкодування шкоди, завданої вказаним благам. Зобов'язання з відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, є особливим видом деліктних зобов'язань, який вирізняється з-поміж інших деякими особливостями.

Насамперед потрібно визначити що ж саме включає в себе термін «каліцтво» і якими нормативно-правовими актами регулюється дане питання. Аналізуючи сучасне законодавство, можна дійти висновку, що жоден нормативно-правовий акт не містить вказаної дефініції, тому необхідним є звернення до правової доктрини. Так, на думку У. Гришко, законодавець під терміном «каліцтво» охоплює дві категорії, а саме травму і професійне ушкодження здоров'я [2, с.16]. Травма – це раптовий одноразовий вплив на здоров'я людини, результатом якого є завдання особі фізичної шкоди. Під професійним ушкодженням розуміється захворювання, яке відноситься до переліку професійних захворювань, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 8 листопада 2000 р. № 1662 «Про затвердження переліку професійних захворювань». Ушкодження даного виду з'являється внаслідок багаторазового, постійного впливу на здоров'я людини шкідливих, негативних чинників. [3, с. 185].

Специфіка відшкодування шкоди у даних випадках залежить від того, як саме і яким чином вона була заподіяна: в повсякденному житті чи внаслідок виконання особою зобов'язань, визначених конкретним видом договору; під час роботи як працівником, так і службовою особою; малолітній або неповнолітній особі. З'ясування цього питання є важливим для того, щоб розуміти, яке законодавство для врегулювання даних відносин потрібно використовувати.

Здебільше, зобов'язання з відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, стосується деліктної відповідальності та виникає у цивільних правовідносинах. Підставою застосування є делікт. Деліктом визнається правопорушення, яке вказує на те, що у особи виникає зобов'язання на підставі норми закону, яке полягає у відшкодуванні завданої шкоди заподіяної потерпілому. Зобов'язання, що виникають внаслідок завдання шкоди каліцтвом є різновидом деліктної відповідальності та охоплює значне коло питань, вирішити які можливо тільки з врахуванням певних специфічних особливостей [3, с. 190].

Такими особливостями даного виду деліктних зобов'язань є:

- переважно шкода є такою, яку неможливо виправити. Тому що характерні пошкодження, які завдаються тілу людини, не мають стовідсоткової можливості повернення до попереднього стану;
- досить часто така шкода завдається при виконанні обов'язків, які впливають із трудових правовідносин;
- особливі ознаки має і причинно-наслідковий зв'язок. У даному випадку необхідно доказувати наявність причинно-наслідкового зв'язку не тільки між протиправним діянням та каліцтвом чи іншим ушкодженням здоров'я, але й

причинно-наслідковий зв'язок між даними ушкодженнями здоров'я та визначеними додатковими втратами (витрати на лікування, посилене харчування тощо) [4, с. 710].

Дані зобов'язання виникають у межах цивільних правовідносин, саме тому вони регулюються нормами Цивільного кодексу України (далі – ЦКУ), який є основним нормативно-правовим актом, що регламентує відносини даного виду. Загальне правило ст. 1166 ЦКУ встановлює, що будь-яка майнова шкода, завдана неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю особистим немайновим правам фізичної або юридичної особи, а також шкода, завдана майну фізичної або юридичної особи, відшкодовується в повному обсязі особою, яка її завдала [5]. Також слід звернути увагу і на ст. 1167 ЦКУ, де зазначається, що моральна шкода, відшкодовується особою, яка її завдала, за наявності її вини, крім окремих випадків, визначених вказаною статтею [5].

Враховуючи вищезазначене, а також специфіку деліктних відносин поданого виду, можна дійти висновку, що боржник має відшкодувати як майнову, так і моральну шкоду. Те саме закріплено у ст.1195 ЦКУ. Фізична або юридична особа, яка завдала шкоди каліцтвом, зобов'язана відшкодувати потерпілому середньомісячний дохід, втрачений ним внаслідок втрати чи зменшення професійної або загальної працездатності, а також відшкодувати додаткові витрати, серед яких слід виокремити витрати на посилене харчування, санаторно-курортне лікування, придбання ліків, протезування, сторонній догляд тощо [5]. Отже, при обчисленні розміру шкоди, завданої каліцтвом, сумуємо середньомісячний заробіток, втрачений потерпілим внаслідок втрати чи зменшення загальної чи професійної працездатності, моральну шкоду, а також додаткові витрати. Цікавим є те, що при вирахуванні середньомісячного заробітку, звертають увагу на всі види оплати праці за трудовим договором, крім одноразових виплат, компенсації за невикористану відпустку, вихідної допомоги, а також допомоги по вагітності й пологах [5].

Норми, закріплені цивільним і трудовим законодавством з приводу досліджуваного питання є досить схожими, тому вважаємо за потрібне здійснити їх аналіз. Що стосується розгляду цього питання зі сторони трудового права, то зазначимо, що основним нормативним актом виступає ЗУ «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування». На відміну від цивільних правовідносин, це питання є більш вузьким і застосовуються тільки до тих осіб, які працюють за трудовим договором, контрактом тощо. В даному випадку можна виділити випадок заподіяння каліцтва від нещасного випадку на роботі, внаслідок виробничого травматизму, так званого страхового випадку. Ст. 26 ЗУ «Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування», визначає випадки, які законодавець називає страховими, з настанням яких надається матеріальне забезпечення та соціальні послуги, це, наприклад: тимчасова непрацездатність; нещасний випадок на виробництві; професійне захворювання [6].

Як і в цивільних правовідносинах кредитору виплачується моральна і майнова шкода. Матеріальну шкоду виплачує Фонд соціального страхування України у разі настання страхового випадку, до якої входить одноразова допомогу у випадку стійкої втрати професійної працездатності потерпілого; страхові виплати, які призначені для щомісячних платежів; середньомісячний заробіток. До неї також включаються додаткові витрати, до яких зараховуємо витрати на медичну допомогу, витрати, які спрямовані на медичну, професійну та соціальну реабілітацію тощо. Що стосується моральної шкоди, то згідно з ч. 8 ст. 36 цього Закону, відшкодування немайнової шкоди потерпілим від нещасних випадків на виробництві або професійних

захворювань і членам їх сімей не є страховою виплатою та здійснюється незалежно від часу настання страхового випадку відповідно до положень, зазначених у ЦКУ [7].

Отже, зобов'язання з відшкодування шкоди, завданої каліцтвом має свої особливості, виникає з делікту в цивільно-правових відносинах, внаслідок виробничого травматизму в трудових відносинах.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28.06.1998 № 254к/96-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення 03.03.2020)
2. Гришко У. Особливості відповідальності перевізника за шкоду, завдану каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю пасажирів. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 11. С 16-20.
3. Бааджи Н.П. Підстави та умови виникнення зобов'язань з відшкодування шкоди. *Актуальні проблеми держави і права*. 2013. № 39. С. 184-190
4. Харитонов Є.О., Старцев О.В. Цивільне право України: підруч. вид , перероб. і доп. К.: Істина, 2015. 808 с.
5. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 №435-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/435-15> (дата звернення 03.03.2020)
6. Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон від 14.01.1998 № 16/98 – ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/16/98-%D0%B2%D1%80> (дата звернення 03.03.2020)
7. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон від 23.09.1999 № 1105-XIV IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1105-14> (дата звернення 03.03.2020)

Душевська Д. С.

Студентка 2 курсу спеціальності «Право» ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна
Науковий керівник: *Ляшенко Р. Д., кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри правознавства ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна*

Місцеві вибори за новим Виборчим кодексом України

Зазвичай, парламент змінює виборче законодавство перед виборами та на вигідні для парламентської більшості умови. Так, за кілька місяців до місцевих виборів 2015 року попередні законодавці прийняли ЗУ «Про місцеві вибори», який втратив чинність. Натомість, 19 грудня 2019 року Верховна Рада України ухвалила новий Виборчий кодекс (ВК), який набрав чинності 1 січня 2020 року [1].

В Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи «Про участь громадян у місцевому публічному житті», яку Україна прийняла у 2001 році, зазначено що «місцева демократія є одним із наріжних каменів демократії та що її зміцнення є чинником стабільності» [2]. А тому, саме новий ВК є важливим кроком до структурних та функціональних змін у формуванні місцевих урядів.

За новим ВК українському народу доведеться обирати місцеву владу за незвичною для них системою. Депутатів сільських, селищних, міських (до 90 тис. виборців), районних у містах та районних рад обиратимуть за мажоритарною системою відносної більшості в багатомандатних виборчих округах. Тобто, там де

вибори за мажоритарною системою зможуть балотуватися як кандидати самовисуванці, так і кандидати представлені від конкретної партії. А депутатів обласних та міських рад (від 90 тис. виборців), а також Верховної Ради Автономної Республіки Крим обиратимуть за пропорційною системою з відкритими виборчими списками (Ст. 192 ВК) [3]. Можна зробити висновок, що формат місцевих буде залежати від кількості населення у певному населеному пункті.

Як і у 2015 році передбачена можливість двох турів на виборах міських мерів у великих містах. Тобто, якщо ніхто з кандидатів не набере понад 50 % голосів виборців у першому турі, то двоє лідерів будуть змагатися у другому.

ВК закріпив і гендерну квоту – двоє із п'яти кандидатів у виборчому списку партії мають бути жінки. Це допоможе краще представляти українське суспільство, половину якого становлять жінки.

Виходячи з частини четвертої статті 216 ВК балотуватися кандидат на відповідних місцевих виборах може лише в одну раду [3]. А от у старому законі дозволялося балотуватися кандидатам в міську раду на посаду міського голови і в обласну раду одночасно. Ця зміна утруднить вхід в політику менш рейтинговим партіям.

Партіям необхідно подолати не менше 5% бар'єр. Але хто з кандидатів потрапить до ради на відповідних місцевих виборах визначає внутрішньопартійний рейтинг. Тобто, чим більше виборців округу підтримають когось з кандидатів партії, тим вищі у кандидата шанси потрапити в раду. Така сама ж система була зазначена і в Законі України «Про місцеві вибори» 2015 р., який втратив чинність. На цьому схожість попередньої і нової виборів практично закінчується.

Також, вперше будуть створені територіальні виборчі комісії в об'єднаних територіальних громадах (ОТГ), які й будуть визначати переможців у цих адміністративних одиницях. Територіальна виборча комісія (ТВК) матиме повноваження Центральної виборчої комісії (ЦВК) на місцях, тобто забезпечуватиме організацію і проведення місцевих виборів (Ст. 206 ВК) [3]. Тобто, якщо раніше всі спірні питання розглядалися у ЦВК, то тепер навіть сільська ТВК зможе сама приймати спірні рішення. Тому, ЦВК знімає з себе відповідальність за будь-яку неправдивість, або порушення.

У новому ВК змінена і форма виборчих бюлетенів. Їх особливість в тому, що в них потрібно вписати номер партії, яку він підтримує та номер кандидата від цієї партії в її відкритому регіональному списку, а не просто проставляти значки навпроти партії чи кандидата. Але така процедура буде складною розуміння багатьма виборцями, що може спричинити велику кількість помилок і неправильного заповнення бюлетенів при голосуванні. Хоча, у частині п'ятій статті 240 ВК зазначено, що виборчий бюлетень містить роз'яснення щодо порядку його заповнення виборцем під час голосування. І ця норма зможе застерегти від помилок у заповненні виборчого бюлетеня [3].

Також, на даний момент триває доробка проекту під назвою «Концепції удосконалення законодавства про місцеві вибори у зв'язку з реформуванням місцевого самоврядування та адміністративно-територіального устрою» і активно обговорюються зміни до Конституції України в аспекті децентралізації. У Концепції запропоновано змінити систему місцевих виборів так, щоб були представлені інтереси усіх жителів та громад та передбачає вирішення низки питань, що стосуються безпосередньо місцевих виборів.

У жовтні 2020-го року український народ буде обирати місцевих депутатів та голів за новими правилами. На них впливатиме й новий Виборчий кодекс і поки ще не ухвалені зміни у частині Конституції відповідно до Закону про децентралізацію. Також, вперше зможуть обирати місцеву владу тимчасово переміщені особи з окупованих територій та всі охочі змінити місце голосування.

Варто зазначити, що ВК містить як позитивні, так і негативні переміни, над якими потрібно працювати і надалі. Але щоб такі допрацювання здійснювалися виважено. Тому, пропонуємо деякі поради щодо вдосконалення виборчого законодавства з місцевих виборів: 1) потрібно внести технічні поправки пов'язані з організацією виборчого процесу, адже через деякі норми у Виборчому кодексі можуть виникнути порушення по всій Україні; 2) забезпечити повноцінну участь місцевих організації політичних партій у виборчому процесі; 3) створити і вести публічно доступний реєстр територіальних громад із зазначенням усіх поселень, що входять до території кожної громади; 4) дозволити виборцю визначати свою виборчу адресу відмінну від адреси місця проживання за вичерпним переліком підстав; 5) у разі запровадження категорії громад обласного значення надати повноваження Центральній виборчій комісії формування складу територіальної виборчої комісії такої громади.

Підсумовуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що прийняття ВК стало важливою та історичною подією для демократичного прогресу країни, адже, завдяки кодексу краще регулюються різні види виборів в Україні та визначаються гарантії права громадян на участь у виборах. Хоча ВК має деякі неудоконалені положення, зате він є прогресивним початком у майбутньому нашої країни.

Список використаних джерел

1. Нові правила гри на місцевих виборах. Як це буде? Новини України: веб-сайт.

URL:https://lb.ua/pravo/2020/02/03/448777_novi_pravila_gri_mistsevih_viborah.html
(дата звернення: 01.02.2020)

2. Рекомендація Rec(2001)19 Комітету міністрів Ради Європи "Про участь громадян у місцевому публічному житті" // від 6 грудня 2001 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_739 (дата звернення: 02.02.2020)

3. Виборчий кодекс України від 19.12.2019 ВВР, - 2019 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20> (дата звернення: 05.02.2020)

Захарчук Р. А.

Студент 1 курсу спеціальності «Право» ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Науковий керівник: Кайданович Т. М., старший викладач кафедри правознавства ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Рабство – актуальна проблема сучасності

Рабство як вид експлуатації людини, мало місце як у минулому, так і в сучасному світі. Виникнення інституту рабства історики пов'язують з епохою завоювань семітськими племенами шумерів на початку 3 ти. до н. е. Однак, ознак юридичного оформлення явище набуває у період розквіту східних деспотій (друга половина 3 тис. до н. е.) , а саме : обмеження свободи, права на недоторканість, а також експлуатація суб'єкта у якості об'єкта права власності, у формі домашнього

рабства. Подальшу еволюцію інститут отримує у часи існування Римської імперії у період з 8 ст. до н.е по 5 ст. н.е, так звану форму «класичного рабство», коли суб'єкт стає повністю власністю певної особи.

У період Середньовіччя, із розвитком відносин васалітету-сюзеренітету та під суттєвим впливом церкви, рабство (невільництво) змінює свій образ та перетворюється у феодалізм, коли особи закріплювалися не за певною особою, а за земельним наділом. Новий поштовх розвитку невольництва у 15 ст. надають експедиції європейських монархів для пошуку золота. Цю епоху називають часами Великих географічних відкриттів. З'являється нова потреба у невольниках та нові ринки работоргівлі.

Однак, нова ера Відродження та Просвітництва спричинили незворотній процес «окультурення» суспільства. Ідеї волі, рівності, свободи, братерства, поваги до особистості та цінності людського життя створюють общини протидії рабству та формують соціальну думку про людину як вільну особистість.

Станом на 2019 рік приблизна кількість рабів у світі складає 40,3 мільйони чоловік, в Україні приблизно 286 тисяч чоловік[1]. На даний момент розрізняють декілька видів рабства – дитяча праця, трудове рабство, торгівля людьми, експлуатація проституції, торгівля дітьми, боргова кабала, апартеїд [2]. Також у світі набуває поширення участь дітей у збройних конфліктах, що також є різновидом рабства. Реєструються численні випадки використання дітей у даний спосіб

У сучасному світі, діти використовуються терористичними організаціями «Аль-Каїда» та «Талібан». Також під час ведення українсько-російської війни неповнолітні залучаються до ведення бойових дій, як напряду, так і опосередковано. Серед відомих фактів використання дітей збройними силами ДНР та ЛНР – це заняття проституцією, передача GPS-трекерів, шпигунство, залучення то національно-патріотичних гуртків. Із розвитком технологій, а особливо мережі Інтернет з'являється велика кількість сайтів які використовують проксі-сервери, де існує «чорний ринок» - DarkNet. На таких сайтах існують пропозиції з купівлі зброї, наркотичних засобів, проституції, торгівлі людьми, що прямо пропорційно заборонено законом.

Проблематиці протидії та запобіганню рабства присвячений суттєвий пласт законодавства. Зокрема,

- Додаткова конвенція про скасування рабства, работоргівлі та інститутів і звичаїв подібних до рабства від 30 квітня 1957 року закріплює свободу невід'ємним від народження правом кожної людини;

- Преамбула Загальної декларації прав та свобод людини, містить керівні положення для усіх країн світу, визнавати гідність, яка властива всім членам людської сім'ї, рівність та невід'ємність їх прав основою свободи, справедливості та загального миру;

- Конвенція про рабство від 7 грудня 1953 року, яка закріплює свободу, як найвищу цінність;

-Кримінальний кодекс України, який розглядає рабство – як злочин у розділі «Злочини проти волі, честі та гідності особи»;

До ключових суб'єктів, що здійснюють протидію торгівлі людьми на міжнародному відноситься Міжнародна організація з міграції, яка проводить понад 18 000 консультацій кожного року, тематичні тренінги для правоохоронних органів, надає правову допомогу особам, які постраждали від торгівлі людьми; «Карітас України», що займається проведенням активної громадської роботи, репатріацією

українців з-за кордону, наданням правової допомоги, разом із Всеукраїнською коаліцією громадських організацій з протидії торгівлі людьми; Ла-Страда Україна, А21 та ін. Серед державних органів, які активно співпрацюють з вище зазначеними організаціями, питанням рабства займається Міністерство соціальної політики, консульства та посольства України, Служба безпеки України, Національна Поліція, які здійснюють як превентивні заходи у цій сфері, так і матеріальні дії стосовно повернення українців на територію нашої держави, затримання рабовласників, захист порушених прав повернених.

У червні 2011 року розпочала роботу Всеукраїнська коаліція громадських організацій щодо протидії торгівлі людьми яка об'єднала близько 30 громадських організацій, таких як «Любисток», «Відродження нації», «Прогресивні жінки» та багато інших на основі співпраці із Агентством США з міжнародного розвитку. На меті коаліції стоїть надання правової допомоги особам, що постраждали від рабства, захист їх прав та свобод, розробка проєктів щодо покращення ситуації у сфері продажу людей, репатріація осіб які страждають від рабства, представлення інтересів постраждалого у суді, допомога в отриманні медичної, психологічної допомоги. На основі власних досліджень, організація склала рейтинг найбільш уразливих для продажу людей осіб, який очолює Житомирська область із показником 49%, коли найменш уразливою є Одеська область із показником 5%.[5]

З 2000 року на теренах Житомирської області функціонує громадська організація «Жіночий інформаційно-координаційний центр», метою якого є захист прав жінок та дітей, надання допомоги у проблемних ситуаціях, надання правової допомоги жінкам, які потрапили у сексуальне рабство. За час існування організація послугами скористались близько 40 тисяч жінок та дівчат.

Отже, заглибившись у дане питання ми упевнюємось в тому, що проблема продажу людей у сучасному світі дійсно актуальна, і потребує вирішення негайно. Ми пропонуємо створити більш жорсткі умови виїзду з країни, а саме додати декілька питань від працівника прикордонної служби, згода від близьких родичів на виїзд з країни, а також проведення консультацій з працівниками аеропортів, вокзалів та працівниками прикордонної служби, що дасть змогу виявити психологічну нестійкість особи, яку намагаються продати.

Списки використаних джерел

1. Global Slavery Index. – URL: <https://www.globalslaveryindex.org/>
2. Сучасні форми рабства. – Виклад фактів №14 – URL : <http://library.khpg.org/files/docs/N14.pdf>
3. Додаткова конвенція про скасування рабства, работоргівлі та інститутів і звичаїв подібних до рабства – від 30.04.1957 року. – URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_160
4. Загальна декларація прав людини – від 10.12.1948 року. – URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015
5. Боротьба з торгівлею осіб. – Інформаційний портал Харківської правозахисної групи. – URL : <http://khpg.org/index.php?id=1523305459>

Зелінський Д. В.

*Студент 2 курсу кафедри «Правознавства» ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна
Науковий керівник: Костенко С. А., кандидат юридичних наук, доцент ЖНАЕУ,
м. Житомир, Україна*

Реалізація та захист прав людей з інвалідністю

Нині питання реалізації та захисту прав осіб з інвалідністю є дуже актуальним, оскільки внаслідок збройної агресії Російської Федерації на Сході України їхня кількість щороку збільшується.

За даними Державної служби статистики України станом на 01.01.2017 кількість осіб з інвалідністю в Україні 2 603 319. Серед них: I група - 240 591 осіб, II група – 900 478 осіб, III група – 1 306 151 осіб, крім цього діти з інвалідністю до 18 років налічує 156 099 осіб [2]. Дізнавшись вище наведену статистику, ми вирішили дослідити, як реалізуються, захищаються та дотримуються права людей з інвалідністю.

Закріплення в Конституції України положення, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю (ст. 3), а також права кожного на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування (ст. 49) [1], визначення у преамбулі основ законодавства України про охорону здоров'я [3], що кожна людина має природне невід'ємне і непорушне право на охорону здоров'я означає, що гарантування та захист прав і свобод громадян, охорона їх здоров'я є пріоритетним напрямом діяльності нашої держави та одним із основних чинників її національної безпеки. До того ж рівень цивілізованості будь-якої держави у значній мірі залежить від того, як закріплюються та гарантуються права її громадян, тим більше тих, хто потребує особливої уваги.

На жаль, в Україні люди, які мають інвалідність, часто стикаються з проблемами, бар'єрами та дискримінацією. Це виражається в неповній доступності громадських закладів, закладів освіти та вулиць, недосконалому соціальному захисті та неготовності роботодавців працевлаштувати осіб з інвалідністю.

Проблема доступності та вільного пересування маломобільних груп стоїть досить гостро. Нині люди з інвалідністю не завжди можуть скористатися своїм правом відвідати той чи інший заклад. Протягом останніх 6 років ситуація змінюється на краще.

Зокрема, з 1 квітня 2019 року набрали чинності Державні Будівельні Норми В.2.2-40:2018 «Інклюзивність будівель і споруд» (далі- ДБН). Ці норми відповідають європейським стандартам та сучасним підходам, щодо питання забезпечення комфорту та безпеки життєвого простору для людей з інвалідністю. Сьогодні ці ДБН є основним та базовим документом з питань створення інклюзивного життєвого простору. Вони передбачають, що всі нові будівлі, споруди та інфраструктура повинні проектуватися елементами доступності: пандусами, підймальними платформами та іншими засобами доступності для людей з порушеннями опорно-рухового апарату, а також тактильними та візуальними елементами доступності для людей з порушеннями зору та засобами інформаційного дублювання для людей з порушенням слуху [4].

Прийняття цих норм є дуже важливим з точки зору реалізації «Конвенції про права осіб з інвалідністю», прийнятої у 2006 році та ратифікованої Україною у 2009 році. Згідно цієї Конвенції всі держави- учасниці визнають, що всі особи є рівними перед законом і за ним, та мають право на рівний захист закону й рівне користування

ним без будь-якої дискримінації, а також зобов'язуються забезпечувати й заохочувати повну реалізацію всіх прав людини й основоположних свобод всіма особами з інвалідністю без будь-якої дискримінації за ознакою інвалідності [5]. Ці норми стали першим вагомим кроком до стандартизації українського законодавства відповідно до міжнародних документів у сфері забезпечення та захисту прав і свобод людей з інвалідністю, їх соціалізації, інтеграції в суспільство.

Незважаючи на великий прогрес у сфері проектування нових інфраструктурних об'єктів з урахуванням інтересів осіб з інвалідністю, існує більш широкий спектр проблем, які досі не вирішені. Аналіз цих проблем свідчить про необхідність комплексної уваги з боку держави і суспільства, зокрема, у сфері соціального захисту. Практика показує, що більшість правових положень є декларативними з огляду на неготовність нашого суспільства.

Досвід провідних країн світу та Європи показав, що державна політика, яка ґрунтується лише на основі компенсаційних витрат – пенсій, грошової допомоги, пільг, компенсацій тощо, не є ефективною. Сучасна політика соціального захисту осіб з інвалідністю включає в себе не лише матеріальний аспект, а й весь спектр потреб людського життя. Серед таких потреб – освіта.

Згідно статті 53 Конституції України кожен має право на освіту. Держава забезпечує доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах; розвиток дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої і післядипломної освіти, різних форм навчання; надання державних стипендій та пільг учням і студентам. [1.]

З 1 вересня 2017 року запрацював новий освітній закон, що став першим кроком до впровадження інклюзивної освіти в Україні. Вперше у держбюджеті 2018 року була передбачена субвенція на інклюзивну освіту, а саме для створення рівних умов для дітей з особливими освітніми потребами у розмірі 509 мільйонів гривень. Вона передбачала оплату додаткових освітніх послуг, корекційних розвивальних занять і придбання корекційного устаткування, що визначаються індивідуальною програмою розвитку дитини за рахунок коштів державного бюджету шляхом передачі цих коштів місцевим бюджетам.

Ще одним надважливим кроком є побудова інклюзивно-ресурсних центрів. Інклюзивно-ресурсний центр є установою, що утворюється з метою забезпечення права дітей з особливими освітніми потребами віком від 2 до 18 років на здобуття дошкільної та загальної середньої освіти, в тому числі у закладах професійної (професійно-технічної) освіти та інших закладах освіти, які забезпечують здобуття загальної середньої освіти, шляхом проведення комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку дитини (далі - комплексна оцінка), надання психолого-педагогічних, корекційно-розвиткових послуг та забезпечення їх системного кваліфікованого супроводу.

Станом на 2018/2019 н.р. в Україні налічувалось 11 866 учнів в інклюзивних класах, 6 230 учнів в спеціальних класах, 37 787 учнів в спеціальних школах. Були відкриті 8 417 інклюзивних класів в 3 790 закладів середньої освіти. Протягом 3 років кількість інклюзивних класів зросла в 3,1 рази, кількість шкіл, що мають інклюзивні класи, в 2,5 рази. [6]. У вищих навчальних закладах, (далі - ВНЗ), ситуація дещо складніша. Впровадження інклюзивної вищої освіти в Україні відбувається досить повільно.

Розбудова інклюзії у ВНЗ повинна базуватися на таких принципах, як: забезпечення освітньої безбар'єрності, забезпечення умов для всебічного розвитку особистості та інші.

Принцип забезпечення освітньої безбар'єрності передбачає, по-перше, архітектурну безбар'єрність освітнього середовища тобто наявність пандусів, спеціальних меблів, ліфтів, обладнання кімнат санітарно-гігієнічного призначення, усунення порогів та багато іншого. Відповідно до Указу Президента України від 2 грудня 2017 року № 401 Національні заклади (установи) України, яким надано такий статус до набрання чинності цим Указом, зобов'язані у межах коштів державного та відповідних місцевих бюджетів, власних доходів та інших джерел, не заборонених законодавством, забезпечити доступність будівель, приміщень і прибудинкової території для осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення до 31 грудня 2020 року [7]. По-друге, студенти з важкими ураженнями, що ускладнюють конспектування лекцій в обов'язковому порядку мають бути своєчасно забезпечені опорними конспектами лекцій, списками літератури.

Впровадження інклюзії у систему вищої освіти є складною справою, оскільки вимагає повного оновлення навчального процесу, інфраструктури та багато іншого, але в результаті ми можемо отримати не тільки соціалізацію студентів з інвалідністю, а й переусвідомлення суспільством своєї поведінки по відношенню до таких людей.

Незважаючи, на деякі успіхи у реформуванні освіти студент з інвалідністю, закінчивши ВНЗ, стикається з проблемою працевлаштування.

Згідно даних Міністерства соціальної політики України близько 677 тисяч людей з інвалідністю працюють. Ці цифри відповідають європейському рівню, але справа в тому, що людей з інвалідністю I групи лише 2,6% від загальної кількості працюючих осіб з інвалідністю [8].

Сьогодні для роботодавців є обов'язковим виконання нормативу робочих місць передбаченого статтею 19 Закону України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» [9], але не дивлячись на обов'язковість виконання цих норм, роботодавці часто нехтують ними і порушують чинне законодавство, оскільки це потребує додаткових витрат на облаштування комфортного місця роботи. Формується практика, коли роботодавці пропонують вакансії, які не вимагають високого освітньо-кваліфікаційного рівня з низькою заробітною платою. Більшість осіб з інвалідністю працюють у тіньовому секторі, який, за різними оцінками, становить третину ринку праці.

Підсумовуючи результати наших досліджень, ми дійшли висновку, що незважаючи на наявність у великій кількості нормативно-правових актів, що регулюють відносини у сфері дотримання та захисту прав людей з інвалідністю, все ж таки рівень сприяння реалізації їхніх конституційних прав та свобод залишається недостатнім. Причиною цього є неготовність нашого суспільства сприймати людей з інвалідністю такими, якими вони є. Держава, заклади освіти, роботодавці та ін. повинні налагоджувати механізми співпраці державних інституцій і громадських організацій задля повної комплексної реалізації програм зі створення комфортних умов життя для таких людей. На нашу думку, дієвим засобом реалізації відповідної програми може стати створення ефективних органів, які б здійснювали контроль за дотриманням норм законодавства і накладали б штрафні санкції. У такому разі ми наблизились би до рівня цивілізованої держави.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Київ: Парламентське видавництво, 2020. 141 с.
2. Кармазіна О. О. Соціальний захист населення України: Статистичний збірник. [URL]: Режим доступу до ресурсу: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/07/zb_szn_2017.pdf
3. Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» від 1993 № 4. Київ: Парламентське видавництво, 2020. 19 с.
4. Державні будівельні норми від 2018 № В.2.2-40. Київ. [URL]: Режим доступу до ресурсу: https://dbn.co.ua/load/normativy/dbn/dbn_v_2_2_40/1-1-0-1832
5. Конвенція про права осіб з інвалідністю. [URL]: Режим доступу до ресурсу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71
6. Статистичні данні України «Динаміка показників інклюзивного розвитку в Україні». [URL]: Режим доступу до ресурсу: <https://mon.gov.ua/ua/statistichni-dani>
7. Указ Президента України від 2017 №401. Київ. [URL]: Режим доступу до ресурсу: <https://www.president.gov.ua/documents/4012017-23178>
8. Міністерство соціальної політики України «Соціальний звіт за 2018 рік» від 08.05.2019. Київ. [URL]: Режим доступу до ресурсу <https://www.msp.gov.ua/timeline/Socialni-zviti-.html>
9. Закон України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» від 1991 № 21. Київ: Парламентське видавництво, 2020. 252 с.

Зоріна А. С.

*Студентка 4 курсу спеціальності «Право» ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна
Науковий керівник: Кравчук І. І., кандидат юридичних наук, доцент кафедри
правознавства ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна*

Основні аспекти надання повноважень НАБУ та ДБР щодо знання інформації з транспортних телекомунікаційних мереж

З метою виконання основних завдань кримінального провадження, що передбачені ст. 2 Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК) України, 2012 року на законодавчому рівні було закріплено процедуру та порядок здійснення негласних слідчих дій. На сьогоднішній день даний інституту вже встиг довести свою дієвість, що пов'язано з його основною особливістю, а саме таємністю їх здійснення. Це сприяє отриманню важливої для кримінального доказування інформації та таким чином попереджає вчинення тяжких та особливо тяжких злочинів.

Дослідженню поняття «негласні слідчі (розшукові) дії» та їх основних особливостей присвячено праці таких юристів-науковців, як: О.А. Білічака, А.В. Ватраля, М.Л. Грібова, С.О. Гриненко, Л.І. Данченко, О.М. Дроздова, О.В. Капліної, О.Б. Комарницької, С.С. Кудінова, В.В. Лисенко, Д.А. Нескромного, Д.Й. Никифорчука, А.І. Палюха, Б.Г. Розовського, Д.Б. Сергєєвої, Є.Д. Скулиша, С.Р. Тагієва, О.С. Тарасенко, О.Ю. Татарова, Л.Д. Удалової, М.В. Чорноусько, Р.М. Шехавцева, В.В. Шума, О.О. Юхна, М.А. Погорецького та інших.

Чинне кримінальне процесуальне законодавство України тлумачить негласні слідчі (розшукові) дії як різновид слідчих дій, що застосовуються у випадку, коли необхідні відомості для кримінального доказування тяжких та особливо тяжких

злочинів неможливо отримати в інший спосіб, з суворим дотриманням режиму таємності [1].

Загалом, порядок проведення негласних заходів передбачає такі етапи, як: ініціювання; затвердження; виконання; фіксація; оцінка; збереження. Також для проведення негласних заходів необхідна наявність низки вагомих підстав, передбачених в ст. 246 КПК України.

Одним із найбільш дієвих видів негласних заходів є зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, який згідно із ст. 263 КПК України полягає у здійсненні прослуховування і запису телефонних переговорів, зняття інформації з каналів мережі Інтернет тощо, що здійснюється таємно від особи, щодо якої він проводиться, та спрямований на з'ясування важливих для доказування відомостей [1]. Об'єкт здійснення даної негласної слідчої дії більш детально регламентований в п. 1.11.5 Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні, затвердженої наказом від 16.11.2012 р. № 114/1042/516/1199/936/1687/5 [2].

Проте, у свою чергу, даний негласний захід є одним із найбільш дискусійних, оскільки, він пов'язаний із втручанням у приватне спілкування особи, щодо якої він здійснюється. Це, у свою чергу є посяганням на низку основоположних прав особи, які закріплені як на національному рівні, так і на міжнародному, зокрема такими документами, як: Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (ст. 8), Загальна декларація прав людини (ст. 12), Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (ст. 17), а також практикою Європейського суду з прав людини [3, с. 342].

Таким чином, при проведенні зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж важливо чітко дотримуватись основних гарантій та процедури.

Так, зокрема, для проведення даного негласного заходу обов'язковою є наявність як фактичних, а саме: факт вчиненого тяжкого та/або особливо тяжкого злочину, так і юридичних підстав, що полягають у встановленій прокурором неможливості отримання важливих для кримінального провадження відомостей в інший спосіб та наявність ухвали слідчого судді [4, с. 118-119].

Згідно із КПК України основним суб'єктом прийняття рішення та безпосереднього проведення негласних слідчих (розшукових) дій є слідчий, який може доручити їх проведення оперативним підрозділам органів, перелік яких чітко вказаний у ч. 6 ст. 246 КПК України, а також вправі залучати спеціалістів, перекладачів, понятих, осіб, що конфіденційно співпрацюють зі слідчим [1].

У свою чергу, в п. 3.5 вказаної вище Інструкції вказано на те, що її здійснюють лише відповідні підрозділи органів внутрішніх справ та Служби безпеки України [2]. Дане положення мотивується тим, що для її проведення потребується спеціальна фахова підготовка, зокрема, знання професійного сленгу, особливостей мовлення, жаргону. Оскільки, не знання таких речей може ускладнити з'ясування важливої інформації та в подальшому негативно вплинути на хід досудового розслідування, а саме встановлення істини.

Проте, Законом України № 187-IX П від 4 жовтня 2019 року, що набрав чинності 17 жовтня 2019 року, було внесено ряд суттєвих змін до кримінально-процесуального законодавства України [5].

Так, було розширено коло суб'єктів здійснення зняття інформації з негласних слідчих (розшукових) дій, а саме до переліку правоохоронних органів у статті 263

КПК було додано Державне бюро розслідувань та Національне антикорупційне бюро [5].

Дане нововведення викликало досить багато дискусій та розділило науковців та юристів-практиків на два табори.

Так, одні вважають, що надання Національному антикорупційному бюро та Державному бюро розслідування повноважень щодо зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж суттєво спростить процедуру її проведення, що дозволить більш оперативно та ефективно попереджати та розкривати тяжкі та особливо тяжкі злочини, а також запобіганню витоку важливої інформації.

У свою чергу, прихильники іншої думки стверджують, що це призведе до широкого поля зловживань з боку посадових осіб, корупції та використання відомостей, отриманих в ході, так званого, «прослуховування», у власних цілях.

Варто зазначити, що проведення негласної слідчої дії й надалі буде здійснюватись на підставі ухвали слідчого судді. Проте, відсутність потреби НАБУ ознайомлювати її СБУ, як вказує НАБУ, значно пришвидшить хід розслідувань корупційних злочинів.

Отже, враховуючи все викладене вище, можна зробити висновок про те, що проведення такої негласної слідчої дії, як зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж є дієвим інструментом попередження та розкриття тяжких та особливо тяжких злочинів. Однак, вимагає суворого дотримання процедури та гарантій з боку суб'єктів, уповноважених на її здійснення, зокрема Національного антикорупційного бюро та Державного бюро розслідувань, з метою запобігання виникненню зловживань з боку посадових осіб.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. Київ: Парламентське видавництво, 2012.
2. Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні: Наказ Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16.11.2012 № v0114900-12. Київ: Парламентське видавництво, 2012.
3. Мужилівський А. А. Зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж та зняття з електронних інформаційних систем як різновиди негласних слідчих дій. *Порівняльно-аналітичне право*. 2018. № 2. С. 342 – 345.
4. Мирошніченко Ю. М. Негласні слідчі (розшукові) дії: підстави проведення. *Правова позиція*. 2019. № 2(23). С. 117 – 121.
5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення окремих положень кримінального процесуального законодавства: Закон України від 04.10.2019 № 187-IX. Київ: Парламентське видавництво, 2019.

Калінчук В. В.

*Студентка 3 курсу спеціальності «Право» ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна
Науковий керівник: Василенко Л. П., кандидат юридичних наук, доцент кафедри
правознавства ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна*

Переваги та недоліки секретного заповіту

Спадкове право – це складне та багатогранне явище, яке відіграє чималу роль в правовій сфері України. Воно покликане не лише здійснювати захист спадщини, а й реалізовувати та охороняти законні інтереси спадкоємців, втілювати та виконувати волевиявлення спадкодавця тощо. Одне із вагомих та важливих питань у нашому житті займає спадкування. Мабуть, кожен третій стикався з певними проблемами при використанні свого права на спадок, або з його реалізацією. Інколи, це трапляється через афери людей, яким вигідно усунути законних спадкоємців через певні хитрощі та підстави, а інколи – через незнання людиною своїх прав та можливостей. Необізнаність та відсутність бажання дізнатися про свої права стає перепорою для людини через яку вона не може себе надалі захистити. Але не лише це стає причиною невдач при спробі відстояти свої права. Через певні прогалини в законодавстві трапляється багато афер та злочинів, що несе негативний наслідок особливо, коли діло йде про спадкування.

Коли ми починаємо говорити про спадок, то в першу чергу згадуємо про заповіт. Заповіт – це особисте волевиявлення фізичної особи на випадок своєї смерті [3]. Його можна скласти лише письмово посвідчивши нотаріально або спеціально уповноваженою особою. Заповіт, як гарантія того, що ваше майно, права та обов'язки точно перейдуть «адресатам», є дуже вигідним у випадку передчасної смерті. Разом із класичним заповітом існує такий різновид як «секретний заповіт».

Проблематикою секретного заповіту займалися такі видатні науковці та вчені, як Я. В. Панталієнко, Н. В. Швець, Ю. О. Заїка, О. О. Первомайський, О. К. Печений, В. М. Кучеренко, О. В. Кутузова, А. А. Богданової, Р. Ю. Закирова, та інші. Хоча дана тематика вже не раз підіймалася та описувалася в багатьох наукових роботах, все ще залишилася необхідність в обговоренні деяких питань та проведенні аналізу певних норм.

Чинне законодавство передбачає можливість особою скласти «секретний заповіт», зміст якого буде знати лише вона. Навіть нотаріус не має права ознайомлення з таким заповітом. Спадкодавець склавши секретний заповіт самостійно вкладає його у конверт, заклеює та ставить на ньому підпис, при цьому дане дійство повинно здійснюватися у присутності двох свідків. Лише після відкриття спадщини у призначений нотаріусом день, у присутності зацікавлених осіб та свідків, можна буде відкрити конверт та ознайомитися зі змістом заповіту. У такому випадку складається протокол, в якому і фіксується даний зміст. Такий протокол підписують свідки та нотаріус після чого, оригінал залишається у другого, а копія видається спадкоємцям. Так, метою секретного заповіту є забезпечення максимальної таємниці заповіту. Але часто трапляються випадки, коли складаючи даний заповіт, через відсутність кваліфікованої юридичної допомоги, даний заповіт визнають недійсним [4, с. 167-169].

Якщо розглядати недоліки секретного заповіту, то першим таким казусом виступає відсутність у законодавстві терміну оголошення секретного заповіту нотаріусом. Тобто, нотаріус після одержання відомостей про смерть заповідача повинен назначити день оголошення заповіту. Але що, якщо такі відомості прийдуть

із запізнення і строк загального прийняття спадщини буде пропущений. Наступний недолік – це порушення правильності складання заповіту через що, нотаріус не може оцінити його зміст. У день оголошення секретного заповіту може мати місце така проблема, як його невідповідність нормам цивільного права, порушення законних прав та інтересів інших осіб та ін. Звісно, що тоді такий заповіт можуть зацікавлені особи визнати недійсним, і тоді спадкоємці будуть успадковувати спадок за законом. І це все саме через те, що зі змістом заповіту можна ознайомитися лише в день його оголошення [1, с. 57-58].

Також виникає потреба у присутності свідків при написанні спадкодавцем секретного заповіту. Чи можна тоді стверджувати про «секретність» такого заповіту, якщо він пишеться у присутності інших осіб. В даній ситуації можливо виникнуть двоякі відповіді, але все ж таки це було б вірним рішенням, адже ми не можемо знати в якому стані перебувала особа яка складала заповіт. Можливо її заставили це зробити або вона не в повній мірі усвідомлювала що робить та ін. Крім цього, неврегульованими залишаються випадки, коли при відсутності зацікавлених осіб не встановлено подальший порядок оголошення заповіту. Адже, в законі не вказано, про те, що при відсутності заінтересованих осіб нотаріус вправі у присутності двох свідків відкрити конверт та оголосити зміст заповіту [2, с.120-121].

Щодо переваг, то можна з впевненістю сказати, що секретний заповіт перебуває в абсолютній таємниці. Даний заповіт не може містити дублікатів. Сам заповіт після його складання зберігається в окремому пакеті в залізних шафах чи сейфах. Навіть після його оголошення, він залишається в матеріалах нотаріальної справи [5].

Отже, виходячи з всього вище згаданого можна сказати, що секретний заповіт має більше недоліків чим переваг. Але в цілому, після усунення цих перепон даний вид заповіту зможе набрати широкого поширення. Наразі, секретний заповіт дає змогу спадкоємцю виключити небезпеку дізнання третіх осіб та нотаріуса про його волевиявлення, але відразу постає погроза визнання заповіту недійсним через недостатню юридичну кваліфікацію особи, яка складає заповіт. І саме через це, що на «за» відразу постає «проти», складання секретного заповіту ставить під сумнів його потрібності. Тому, щоб даний вид заповіту все ж таки існував, постає нагальна потреба у вивченні даної проблематики та прийняття відповідних норм до законодавства.

Список використаних джерел

1. Денисяк Н. М. Проблеми нотаріального посвідчення секретного заповіту: Зловживання цивільними процесуальними правами: шляхи протидії : матер. круглого столу. 2015. С. 56-60
2. Кірик А. Ю. Проблеми правового регулювання секретного заповіту: *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія Право. 2019. Випуск 58. Том 1. С. 128-131.
3. Цивільний Кодекс України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення 03.03.2020)
4. Перунова О. М. Цивільне право: Конспект лекцій М., Харків. 2009. С. 256
5. Force Elex URL: <http://www.forcelex.com.ua/uk/novyny/154-problemi-spadkuvannya-za-sekretnim-zapovitom> (дата звернення 03.03.2020)

Кандыбо О. М.

*Студентка 2 курса Академии управления при Президенте Республики Беларусь,
г. Минск, Республика Беларусь*

*Научный руководитель: Гасанов А.П., Академия управления при Президенте
Республики Беларусь, г. Минск, Республика Беларусь*

Проблемные вопросы применения положений законодательства об ограничении по совместной службе или работе в государственных органах и организациях

Законом Республики Беларусь «О борьбе с коррупцией» (далее – Закон о борьбе с коррупцией) в статье 18 установлено ограничение по совместной службе (работе) в государственных органах и организациях супругов, близких родственников или свойственников.

В частности, в части 1 рассматриваемой статьи установлен запрет по совместному прохождению государственной службы государственными служащими, а также службы сотрудниками Следственного комитета Республики Беларусь, Государственного комитета судебных экспертиз Республики Беларусь, военнослужащими, лицами рядового и начальствующего состава органов внутренних дел, органов и подразделений по чрезвычайным ситуациям, органов финансовых расследований Комитета государственного контроля Республики Беларусь, являющимися супругами, близкими родственниками или свойственниками, если их служба связана с непосредственной подчиненностью или подконтрольностью одного из них другому.

Аналогичное по содержанию ограничение предусмотрено в Законе Республики Беларусь «О государственной службе в Республике Беларусь», а также в специальных нормативных актах, регламентирующих порядок прохождения службы в различных военизированных организациях.

Закон о борьбе с коррупцией не предусматривает запрет на совместное прохождение государственной службы либо службы в военизированных организациях супругами, близкими родственниками либо свойственниками. Он распространяется только на случаи, когда служебная деятельность этих лиц связана с непосредственной подчиненностью или подконтрольностью одного из них другому [1, с. 305].

Часть 2 статьи 18 Закона о борьбе с коррупцией в свою очередь ограничивает возможность совместной работы в одной и той же государственной организации (обособленном подразделении) на должности руководителя (его заместителей), главного бухгалтера (его заместителей) и кассира супругов, близких родственников или свойственников, если их работа также связана с непосредственной подчиненностью или подконтрольностью одного из них другому.

Указанное ограничение является аналогичным установленному в статье 27 Трудового кодекса Республики Беларусь и распространяется только на случаи совместной работы в государственных организациях на определенных должностях – руководителя (его заместителей), главного бухгалтера (его заместителей), кассира. В этой связи, если должность одного из близких родственников (супругов, свойственников) относится к указанному перечню, а должность другого не относится, законодательство о борьбе с коррупцией не ограничивает возможность их совместной работы.

Рассматриваемое ограничение содержит запрет на совместную работу только в государственных организациях и их обособленных подразделениях. Согласно ст.1

Закона о борьбе с коррупцией к государственным организациям относятся унитарные предприятия, учреждения, государственные объединения и иные юридические лица, имущество которых находится в собственности государства или его административно-территориальной единицы и закреплено за ними на праве хозяйственного ведения или оперативного управления. Отсюда следует, что запрет на совместную работу не распространяется на иные организации. В том числе данный запрет не распространяется и на акционерные общества с преобладающей долей государственной собственности, несмотря на то, что с позиции возможности возникновения коррупционных рисков принципиальные различия в указанных ситуациях отсутствуют. Однако в соответствии с ч.2 ст.27 Трудового кодекса запрет на совместную работу может устанавливаться и в негосударственных организациях по решению собственника, при этом это является правом собственника, а не обязанностью.

Следует отметить, что сложностью применения анализируемой правовой нормы является отсутствие нормативного определения терминов «непосредственная подчиненность» и «подконтрольность», что влечет за собой различное толкование данных терминов в практической деятельности [2, с.179].

Полагаем, что подчиненность представляет собой отношения между лицом, занимающим должность руководителя либо его заместителя в организации, обособленном или структурном подразделении и работником этой организации, обособленного или структурного подразделения, при которых руководитель имеет право издавать распоряжения, постановления, приказы, давать поручения, обязательные для исполнения работником, и соответственно требовать их исполнения. Непосредственность означает, что между руководителем и работником отсутствует иной руководитель, в подчинении которого находится работник.

Подконтрольность представляет собой наличие у непосредственного либо вышестоящего руководителя специального полномочия по осуществлению контроля за работниками, подотчетными ему по определенному направлению или в целом по работе

При решении вопроса о наличии или отсутствии непосредственной подчиненности или подконтрольности следует исходить из содержания прав и обязанностей, возложенных на лиц вследствие их должностного положения, посредством анализа соответствующих актов законодательства и локальных правовых актов (должностные инструкции, положения о структурных единицах организации, приказы о распределении обязанностей и т.п.).

Запрет по возможности совместной работы или службы распространяется только на установленный законом круг субъектов: супругов, близких родственников и свойственников. Последние два термина раскрываются в ст.1 Закона о борьбе с коррупцией. К близким родственникам закон относит родителей, детей, в том числе усыновленных (удочеренных), усыновителей (удочерителей), родных братьев и сестер, деда, бабу, внуков. Близкие родственники супруга (супруги) являются свойственниками.

Исходя из положений Кодекса о браке и семье, под супругами следует понимать лиц, заключивших добровольный союз мужчины и женщины, т.е. брак, зарегистрированный в установленном законодательством порядке. Необходимо заметить, что анализируемое в настоящей статье ограничение не затрагивает бывших супругов, даже несмотря на те случаи, когда они после расторжения брака по-прежнему вместе проживают и продолжают вести общее хозяйство.

Список использованных источников

1. Научно-практический комментарий к Закону Республики Беларусь «О борьбе с коррупцией» / НПЦ Генеральной прокуратуры Респ. Беларусь ; под общ. ред. В. М. Хомича – Минск : Амалфея, 2017. – 608 с.
2. Противодействие коррупции: учеб. пособие / Н. А. Бабий [и др.]; под общ. ред. А. В. Конюка. – Минск : Акад. упр. при Президенте Респ. Беларусь, 2016. – 498 с.

Карпельова Д. Г.

Магістрантка історичного факультету ЖДУ ім. І. Франка, м. Житомир, Україна
Науковий керівник: *Магась-Демидас, кандидат історичних наук, доцент кафедри спеціальних історичних дисциплін та правознавства ЖДУ ім. І. Франка, м. Житомир, Україна*

Політика європейських союзників щодо розв'язання Карибської кризи

Сутність багатьох сучасних проблем міжнародної політики і зовнішньоекономічних відносин лежить в площині післявоєнного облаштування світу. «Холодна війна», поряд з Першою і Другою світовими війнами, становила одну з найдраматичніших сторінок в історії ХХ століття. Це було військово-політичне протистояння ядерних держав – Радянського Союзу і США – після розміщення Москвою ядерних ракет на Кубі. Таким чином, у світовій історії мав місце феномен – «біполярний поділ світу», що передбачав глобальне військове, економічне, політичне, культурне та ідеологічне протистояння двох наддержав. Це змушувало багато інших країн робити вибір та приєднуватися, відповідно до стратегічних інтересів, до США чи СРСР. В результаті було оформлено два військово-політичні блоки – Організація Північноатлантичного альянсу (НАТО), створена в 1949 р. на чолі із США, та Організації Варшавського договору (ОВД), створена в 1955 р. на чолі з СРСР [1, с. 5].

Кубинська криза 1962 року неодноразово була предметом різних досліджень. Радянська історіографія 60-х років ХХ століття, ставлячи упередженні оцінки подіям, називала «винуватцем» кризи лише США. В 70-х слід відзначити праці радянського вченого, спеціаліста з історії США А. Громико (сина міністра закордонних справ). У першій половині 80-х років, у зв'язку з вторгненням політикою Р. Рейгана, історіографія знов ворожо висвітлює політику американців під час Карибської кризи. Дослідження проблем Холодної війни та Карибської кризи знайшло відображення і в українській історіографії. Тут варто відзначити наукову діяльність О. Потехіна, А. Дашкевича, А. Шлепакова [2, с. 36].

До складу Організації Північноатлантичного альянсу увійшли Велика Британія, Данія, Франція, Італія, Португалія, Бельгія, Ісландія, Люксембург, Нідерланди, Норвегія. Пізніше до лав вступили Туреччина, Греція і ФРН. Проте були країни, які підтримували політику США, але не входили до організації: Ірландія та Іспанія. Слід згадати і про традиційну політику нейтралітету, її дотримувалися Швеція та Швейцарія. Нейтралітет Австрії та Фінляндії мав інше підґрунтя – він був неминучий через післявоєнні мирні угоди з країнами антигітлерівської коаліції.

Стаття 1 Договору Північноатлантичного договору зобов'язувала його членів «вирішувати всі міжнародні спори, учасниками яких вони можуть стати, мирними засобами і таким чином, щоб не ставити під загрозу міжнародний мир, безпеку та справедливість, а також утримуватись у своїх міжнародних відносинах від погроз

силою чи застосування сили у будь-який спосіб, несумісний з цілями організації об'єднаних Націй»[1, с. 5].

Важливе значення мали статті, які стосувалися військової сфери. Стаття 5 зазначає, що збройний напад на одну «вважатиметься нападом на них усіх» і відповідно «кожна з них, реалізуючи своє законне право на індивідуальну чи колективну самооборону, підтверджене статтею 51 статуту організації об'єднаних Націй, надасть допомогу тій стороні або сторонам, які зазнали нападу..., у тому числі застосування збройної сили, з метою відновлення і збереження безпеки у північноатлантичному регіоні».

Партнерство США відбувалося не тільки в межах блоку НАТО, а і в двосторонньому порядку, що стало ключовим в міжнародній безпеці протягом періоду холодної війни. Протидія загрозі з боку Радянського Союзу та його союзних держав загалом обґрунтовувалася ще в 1940-х рр. «доктриною стримування».

Наприкінці 1950-х рр. Штати розробили нову стратегію «гнучкого реагування», що вплинула на методи взаємодії НАТО з європейськими державами у 1960-х рр.

На сесії ради НАТО 1962 р. державний секретар США Д. Райок висунув пропозицію про створення «багатосторонніх ядерних сил» (БЯС). Цей план передбачав формування єдиного ядерного оборонного потенціалу західноєвропейських країн і США, який би перебував під командуванням військових структур НАТО. Фактично це означало те, що Велика Британія і Франція мають передати свою ядерну зброю під міжнародне командування. Проте, президент Франції Ш. де Голль, хоча й підтримував позицію США в Карибській кризі, але прийняв рішення про створення незалежних ядерних сил Франції і став відстоювати свою позицію.

Французькі політологи зазначали, що під час Карибської кризи США повинні були проводити консультації та переговори з союзниками, тоді як вони лише інформували та попереджали про свої наміри та дії. Така політика, на думку французьких дипломатів, не була партнерством та суперечила самим статутам НАТО, оскільки ставила учасниць політичного блоку заручниками обставин[4, с. 107].

Важливе місце в міжнародних відносинах посідала Федеративна Республіка Німеччина. Під час Карибської кризи гостро постало питання ядерного переозброєння ФРН. Щодо Великої Британії, то вона була головним стратегічним союзником для США. Тому їх стосунки називають «спеціальними відносинами». Вважається, що головним радником Дж. Кеннеді був британський прем'єр Гарольд Макміллан, до якого президент США часто звертався при прийнятті доленосних рішень.

Варто зауважити, що способи та доктрини американсько-європейського військового партнерства, що діяли впродовж 1950-х рр. внаслідок досягнення балансу у сфері стратегічних озброєнь між США та їхніми союзниками, перестали виконувати свою головну функцію – гарантувати безпеку Заходу та його перемогу у можливій війні. Практично не діючи за статутом організації і беручи на себе домінуючі позиції, політика Штатів призвела до кризи НАТО, а Карибська криза стала одним із головних каталізаторів, які дозволили проявити реальну картину подій.

Початок 1960-х рр. став періодом переосмислення стратегій як глобального протистояння з СРСР, так і військово-політичного партнерства США із західноєвропейськими державами, що знайшло відображення у міжнародних відносинах та глобальних процесах усього подальшого періоду холодної війни. Причини Карибської кризи лежать у самій суті холодної війни, в якій кожна з

країн хотіла використати будь-який шанс заволодіти перевагами у геополітичній сфері. Проникнення радянської зброї у західну півкулю змінювало співвідношення сил в світі, роблячи США вразливими[4, с. 59].

Крім того, після спаду напруги, під час дипломатичних зустрічей за участю представників втягнутих у конфлікт країн, з'ясувалося, що на дії урядів цих держав впливала часто не достовірною інформація, неточні розрахунки, які спотворювали сутність подій.

У липні 1963 року після переговорів у Москві між СРСР, США і Великобританією, був складений текст угоди і вже 5 серпня було підписано «Договір про заборону випробувань ядерної зброї в атмосфері, в космічному просторі і під водою». Цей договір був безстроковим, проте в ньому нічого не йшлося про випробування ядерної зброї під землею. Документ не виключав можливості подальшого вдосконалення ядерної зброї. Він набув чинності 10 жовтня 1963 року після обміну ратифікаційними грамотами між трьома державами, до нього приєдналися понад 100 держав, відмовилися Франція і Китай. Цей договір довів, що навіть в умовах «холодної війни» є місце домовленостям у сфері озброєнь та роззброєння, він зробив значний внесок у захисті довкілля[4, с. 76].

Подальшим кроком стало підписання в січні 1967 року договору між тими самими державами, про використання космічного простору. Головним чином у ньому йшлося про заборону застосування космічної галузі у створенні зброї масового знищення. Договір закріпив принцип міжнародної відповідальності держав-учасниць за національну діяльність у космічному просторі, а також принцип відповідальності за шкоду, заподіяну космічними об'єктами іншій державі-учасниці, її фізичним або юридичним особам[2, с. 93].

Практично не діючи за статутом Північноатлантичного договору і беручи на себе домінуючі позиції, політика штатів призвела до кризи НАТО, а Карибська криза стала одним із головних каталізаторів, які дозволили проявити реальну картину подій. Проте ці події спровокували підписання низки важливих для усього людства міжнародних договорів, які заклали основи у правовому регулюванні застосування та розповсюдження зброї масового ураження.

Таким чином, війна не входила в плани не тільки США і СРСР, а і багатьох європейських держав, розуміючи відсутність переможця після ядерного бомбардування, яке завдасть величезних людських і матеріальних втрат і буде загрожувати життю самих ініціаторів, починається урегулювання конфлікту, який знаменується першим кроком у виході з «холодної війни».

Список використаних джерел

1. Адамчик В. В. Всесвітня історія: Холодна війна. Розпад СРСР. Сучасний світ. Минск: Харвест, 2002. 400 с.
2. Борков А.А. Карибский кризис 1962 г. и его правовые и политические уроки // Право. Бизнес. Население: Материалы всерос. науч.- практ. конф., 2002 сент. 2000 г.: В 3 ч. Днепропетровск, 2000. Ч. 2: Бизнес и население: социологические аспекты. С. 228-238.
3. Гренвилл Д.: Історія ХХ століття. Люди. Події. Факти. Пер. з англ. О. Суворов. 1999. 895 с.
4. Холодная война 1945-1963. Историческая ретроспектива /отв. ред. Н. Егорова, А. Чубарьян. М., 2003. 640 с.
5. Лещенко Л., Манжола В. Ядерное оружие Франции и вопросы европейской безопасности. К., 1989. 167 с.

Кіндрок В. М.

*Магістрант 1 курсу спеціальності «Право» ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна
Науковий керівник: Кравчук І. І., кандидат юридичних наук, доцент кафедри
правознавства ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна*

Проблематика процесуального становища свідка в межах кримінального провадження

Збільшення долі демократичної складової кримінального процесуального законодавства заклало абсолютно нову фундаментальну основу і сприяло значному зміцненню прав і свобод людини при здійсненні кримінального провадження. Новітні зміни оновили кримінальний процес і стали своєрідним «поштовхом» для його перевтілення, яке увібрало в себе європейські традиції та людські цінності, які визначили процесуальну рівність та забезпечили змагальність сторін у кримінальному провадженні.

Як відомо, усі учасники кримінального судочинства, незалежно від їх процесуального статусу, вимагають всебічного, надійного і об'єктивного захисту від протиправних посягань усіма належними правовими засобами, а особливо якщо таким учасником є особа кримінального судочинства, яка знає доленосну і достовірну інформацію. У цьому випадку данна особа фактично є джерелом інформації, яку прокурор в змозі отримати тільки від нього.

Тому можна сказати, що питання процесуального статусу свідка в кримінальному провадженні мають актуальну проблему, яку необхідно широко вивчити і детально дослідити, бо словосполучення «процесуальний статус» свідка говорить нам про його відмінність і особливість в кримінальному провадженні. Окрім зазначеного вище, особливої уваги необхідно приділити питанню реалізації його процесуальних прав як учасника кримінального судочинства.

Дослідженням окремих проблемних питань процесуального становища свідка в межах кримінального провадження досліджували такі вчені, як: Л. Д. Удалова, Р. Ф. Горський, М. А. Погорецький, С. М. Стахівський, О. Г. Яновська, В. М. Тертишник, Д. А. Савицький, І. Я. Фойницький, В. П. Шибіко, М. М. Михеєнко, В. Г. Гончаренко та інші.

Ключовою рисою правової держави є те, що держава несе відповідальність перед ними в забезпеченні їх законних інтересів і права ми як громадяни несемо відповідальність перед державою. Логічно сказати, що всі без винятку учасники кримінального провадження незалежно від процесуального статусу, позиції, зацікавленості в результатах вирішення справи і їм потребують державного захисту прав і свобод. Не вважають постраждалими учасників, які не звинувачують у скоєнні кримінального злочину, не підозрюють, не належать до сторін кримінального провадження, вони залучаються до участі в кримінальному провадженні переважно як носії доказової інформації про обставини справи або для виконання допоміжних функцій при проведенні певних процесуальних дій. На думку М. Л. Якуба, процесуальне положення свідка не може звичайно вплинути на відношення свідка до справи або залишити слід на інших факторах, які впливають на достовірність показань, - обставина, яка радикально відокремлює показання свідка з числа таких засобів доказування, як показання обвинуваченого, потерпілого чи підозрюваного [1, с. 83].

Але з іншої сторони, С. М. Стахівська пише, що процесуальне положення свідка в основному не позначається на його ставленні до справи і достовірності

показань. Звичайно, це не означає, що свідок не може володіти певною зацікавленістю у вирішенні справи, але ця зацікавленість обумовлена не його процесуальним становищем, а причинами, які перебувають за межами процесуальних відносин [2, с. 205]. Схожої думки і А. П. Кучинська, вона пише, що більш доцільно було б говорити про відсутність у свідка зацікавленості в результатах вирішення справи, але аж ніяк не про відсутність законного інтересу під час своєї участі у кримінальному провадженні [3, с. 299]. Усі вище зазначені погляди ми поділяємо і думаємо, що свідку як громадянину і людині гуманній, інтерес до справи буде присутній, бо будь-яке суспільство прагне до ідеальної процесуальної моделі, в якій винного – покарають і досягнуть справедливості.

Відповідно до ч. 1 ст. 65 Кримінально-процесуального кодексу України свідком є фізична особа, якій відомі або можуть бути відомі обставини, що підлягають доказуванню під час кримінального провадження, і яка викликана для давання показань [4].

Гарну думку пише А. П. Кучинська, в якій говориться, що ключовою особливістю процесуального статусу свідка від інших учасників, зокрема потерпілого, підозрюваного, обвинуваченого, є наявність законодавчо закріпленого обов'язку давати правдиві свідчення по суті справи [3, с. 298]. Так, наше законодавство дійсно закріпило обов'язком давати правдиві свідчення по суті справи, але це не означає, що свідок у кожному провадженні буде надавати достовірну інформацію. але гарантією цього може бути підвищення рівня захисту прав та безпеки свідка, що сьогодні є неможливим.

На думку І. Я. Фойницького, покладання на свідка публічного боргу «служіння» правосуддя своїми показаннями впливають його особливі права [5, с. 284]. У нинішніх умовах свідка важко заставити «служити» правосуддю, бо процесуальні права особистості свідка є незахищеними від протиправних посягань, і породжує цілу низку питань щодо його глибокої участі у здійсненні кримінального провадження. Поки державі не вдасться врегулювати ці питання, участь свідка в кримінальному провадженні буде подібна більше на потребу, ніж на внутрішнє бажання перемогти злочинність. Як случно зазначила В. Л. Петрухина, держава частково перекладає на громадян обов'язок протидії злочинності, вимагаючи від них, щоб вони в певних ситуаціях жертвували своїми правами і свободами заради досягнення суспільної мети - підтримання правопорядку [6, с. 220-222].

На нашу думку, на сьогодні серед усіх учасників кримінального провадження свідок є найбільш вразливим. Зазвичай правовідносини між ним і співробітниками правоохоронних органів, іншими учасниками кримінального провадження складаються досить важко. Загалом, це обумовлено тим, що свідок у більшості випадків має достовірну і вкрай важливу інформацію для здійснення кримінального провадження, а в разі, якщо в процесі розслідування вдалося встановити таких осіб, то це може мати істотний впливовий моментом у вирішенні питання кримінального судочинства. Відповідно, важливим моментом для свідка має стати факт забезпечення його безпеки і захисту, в цьому числі, в разі потреби його сім'ї та близьким. Це обумовлено тим, що свідок дуже часто піддається шантажу різних форм, фізичного впливу та різним погрозам.

Враховуючи вищевикладене, можна стверджувати, що притягнення особи до участі у кримінальному провадженні в якості свідка у будь-якому разі зачіпає законну сферу інтересів такої особи. Основним та особливим учасником кримінального судочинства є свідок, важливим джерелом інформації, на якому базується процес

доказування. Але, свідок є найбільш вразливим фігурантом кримінального провадження, по відношенню до якого можуть використовуватися цілеспрямовані небезпечні методи, такі як, заходи фізичного впливу, заходи психічного впливу, погрози і шантаж з метою допущення надати неправдиві свідчення при здійсненні кримінального провадження. І утворення цілісної, надійної системи захисту свобод і прав свідків та механізмів процесуальної підтримки дадуть можливість суттєво посилити правові позиції свідка в кримінальному провадженні та стати реальним гарантом його безпеки.

Список використаних джерел

1. Якуб М. Л. / Показання свідків та потерпілих / М.Л.Якуб– М., 1968. – 128 с.
2. Стахівський С.М. / Кримінальні процесуальні засоби доказування: дис. д-ра. юрид. наук: / С. М. Стахівський. – К., 2005. – 401 с.
3. Кучинська О. П. Процесуальний статус свідків: деякі особливості за новим КПК України / О. П. Кучинська // Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. – 2013. – № 1. – С. 295– 300
4. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 р. // Голос України. – 2012. – 19 трав.
5. Фойницький І.Я. Курс кримінального судового провадження / Фойницький І. Я.; общ. ред., послесл., прим.: А. В. Смирнова. – СПб. : Альфа, 1996. – Т. 2. – 606 с.
6. Петрухин І. Л. Контроль над преступностью и права человека / І. Л. Петрухин // Рассказывают адвокаты. – М. : Изд-во ИГиП РАН, 2000. –С.213–223

Колесник К. О.

*Магістрантка I курсу спеціальності «Право» ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна
Науковий керівник: Василенко Л. П., кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри правознавства ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна*

Умови відповідальності за шкоду, завдану джерелом підвищеної небезпеки

Стаття 1187 ЦКУ [1] містить норми про особливі деліктні зобов'язання – зобов'язання з відшкодування шкоди завданої джерелом підвищеної небезпеки (далі ДПН). Якщо порівнювати врегулювання даних відносин з попередньо діючим цивільним кодексом, можна зауважити, що ці норми викладені більш детально, але наразі залишається ще багато питань, які так і не знайшли свого вирішення.

Потрібно зазначити, що транспортні засоби серед об'єктів ДПН згадуються в першу чергу. Під ДПН Постанова Вищого спеціалізованого суду від 01.03.2013 № 4 «Про деякі питання застосування судами законодавства при вирішенні спорів про відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки» (далі Постанова) визнає будь-яку діяльність, яка створює підвищену ймовірність заподіяння шкоди через неможливість повного контролю за нею з боку людини, а також діяльність по використанню, транспортуванню, зберіганню предметів, речовин та інших об'єктів виробничого, господарського чи іншого призначення, що мають такі ж властивості [2]. Отже, можна зробити висновок, що не кожний транспортний засіб можна віднести до ДПН. Під поняття транспортний засіб підпадають і велосипеди, самокати, а також сучасні та популярні на даний час – електроскутери, трициклоподи, гіроскутери, моноколеса, сегвейі, хOVERборди та інші подібні електричні пристрої. Дані транспортні засоби не містять технічних характеристик та ознак, які можуть

створювати підвищену ймовірність заподіяння шкоди через неможливість повного контролю над ними з боку людини, тому і не можуть бути віднесені до ДПН.

Не є вирішальним критерієм для віднесення засобів транспорту до ДПН їх реєстрація в органах поліції. Оскільки такі транспортні засоби як механічна сільськогосподарська та інша техніка, яка використовується в сільській місцевості (трактори, бульдозери, комбайни тощо) не підлягає обов'язковій реєстрації в органах поліції, але вони у деяких випадках можуть створювати підвищену ймовірність заподіяння шкоди через неможливість повного контролю над ними з боку людини, і відповідно повинні бути віднесені до ДПН.

Отже, вирішальною ознакою щодо віднесення транспортного засобу до ДПН є можливість створювати підвищену ймовірність заподіяння шкоди через неможливість повного контролю над ним з боку людини.

На практиці це питання вирішує суд. Дане рішення ґрунтується на висновках проведеної експертизи. Проаналізувавши судову практику, можна зробити висновок, що найчастіше до об'єктів підвищеної небезпеки суд відносить автомобілі, мотоцикли, мопеди, електровози, тепловози, тролейбуси, трамваї і т.п.

Особливістю відповідальності за шкоду заподіяну ДПН є те, що для її застосування достатнім є наявність лише трьох умов: 1) завдана шкода; 2) протиправність поведінки заподіювача шкоди; 3) наявність причинного зв'язку між протиправною поведінкою і завданою шкодою. Четверта умова, яка є обов'язковою при відшкодуванні завданої шкоди – вина – у даній категорії справ не є обов'язковою. Оскільки, особа, яка заподіяла шкоду ДПН, буде нести відповідальність незалежно від того, чи буде у її діях вина. Саме тому наявність вини доводити немає потреби.

Особа, яка володіла ДПН і при використанні якого була заподіяна шкода буде її відшкодувати завжди, крім випадків, коли вона доведе, що шкода була завдана внаслідок непереборної сили або умислу потерпілого (ч.5 ст 1187 ЦКУ). [1]

Деякі науковці відповідальність за шкоду заподіяну ДПН відносять до підвищеного виду відповідальності.

Відповідальність володільця ДПН може бути знижена судом також при наявності в діях потерпілого грубої необережності або з урахуванням його матеріального становища. В окремих випадках при одночасній наявності ряду умов (відсутність вини власника ДПН, груба необережність потерпілого, заподіяння шкоди лише майну потерпілого) суд може і звільнити володільця ДПН від відповідальності.

Законодавством передбачена ще одна можливість звільнення володільця ДПН від відповідальності. Відповідно до ч. 3 ст. 1187 ЦКУ якщо джерело вибув з його володіння внаслідок протиправних дій інших осіб [1]. Але для цього в поведінці власника має бути відсутня вина. Якщо ж він сам створив умови для неправомірного заволодіння ДПН іншою особою, він відповідає перед потерпілим поряд з безпосереднім заподіювачем шкоди у частці, яка визначається судом з урахуванням обставин, що мають істотне значення.

Суб'єктом відповідальності є володільець ДПН, під яким, як зазначено в Постанові [2], слід розуміти організацію або громадянина, що здійснюють експлуатацію ДПН в силу належного їм права власності, іншого речового або зобов'язального права або з інших підстав. Власник ДПН визначається за двома ознаками - юридичній і матеріальній.

Іншими словами, зазвичай власник повинен бути наділеним відповідним правовим титулом щодо ДПН, так і здійснювати над ним фактичне панування, тобто реально його експлуатувати або використовувати іншим чином. У ряді випадків,

зокрема тоді, коли однорідними (право власності) або різнорідними (право власності і право оренди) правами на ДПН мають дві особи або більше число осіб, вирішальне значення для визначення відповідача набуває матеріальна ознака, а саме: хто з титульних власників займався експлуатацією або іншим використанням ДПН в момент заподіяння шкоди.

Відповідно до вищеназваної постанови, майнова відповідальність при заподіянні шкоди ДПН настає тільки в тому випадку, якщо шкода була завдана в результаті дії ДПН (тобто при русі автомобіля, роботі механізму, агрегату). Отже, якщо шкода заподіюється навіть і під час експлуатації об'єкта, але не в результаті його підвищених шкідливих властивостей, тоді відповідальність настає на загальних підставах. Тобто, при заподіянні шкоди в результаті самовільного руху автомобіля, шкода буде відшкодовуватися на загальних підставах – при наявності вини заподіювача шкоди.

У даній категорії справ, для можливості застосування ст. 1187 ЦКУ, необхідно встановити причинний зв'язок між завданою шкодою та проявом характерної (специфічної) шкідливості відповідного об'єкта при його експлуатації. Якщо такий зв'язок не буде встановлено, тоді можливість застосування майнової відповідальності буде залежати від того, чи буде доведена вина в діях заподіювача шкоди. На нашу думку, така практика не є правильною.

Стаття 1190 ЦКУ по суті, повторює загальне правило про те, що особи, які спільно заподіяли шкоду, відповідають перед потерпілим солідарно. Стосовно до розглянутого делікту це означає, що потерпілий може стягнути заподіяну йому шкоду з будь-якого з власників ДПН, включаючи і того, в поведінці якого немає провини або є незначна вина. Зрозуміло, в подальшому такий власник має право в порядку регресу перекласти свої збитки в повному обсязі або у відповідній частині на винуватця заподіяння шкоди [1].

Отже, стаття 1188 ЦКУ регулює ситуацію, коли один власник ДПН завдає збитків іншому власнику, або коли шкода утворюється на стороні обох власників. У цьому випадку застосовуються загальні норми ст. 1166 ЦКУ [1]. Застосування в даному випадку загальних підстав відшкодування шкоди (ст. 1166 ЦКУ) означає, що:

- а) шкода, заподіяна одному з власників з вини іншого, відшкодовується винуватцем;
- б) за наявності вини лише власника, якій завдано шкоду, вона їй не відшкодовується;
- в) за наявності вини обох власників розмір відшкодування визначається пропорційно до ступеня вини кожного; г) при відсутності провини власників джерел підвищеної небезпеки у взаємному заподіянні шкоди (незалежно від його розміру) жоден з них не має права на відшкодування.

Список використаних джерел

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (Дата звернення 12.03.20)

2. Про деякі питання застосування судами законодавства при вирішенні спорів про відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки: постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ № 4 від 01.03.2013 URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v0004740-13> (дата звернення 13.02.20)

Кондратюк М

Студентка 1 курсу спеціальності «Право» ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна
Науковий керівник: Кравчук І. І., кандидат юридичних наук, доцент кафедри
правознавства ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Історія та кримінально-правові наслідки використання біологічної зброї

Із давніх часів стояло питання виготовлення зброї, яку неможливо відслідкувати та виявити, ким саме вона була виготовлена, при цьому, щоб була здатна нанести колосальні втрати ворогу. Саме такою стала біологічна зброя, що забезпечує спеціальний вплив на об'єкт, на який вона була спрямована, за допомогою інфікування патогенними мікроорганізмами та біологічними агентами, включаючи пріони, інфекційні нуклеїнові кислоти та віруси [1]. Тобто остання спрямовується на зараження хворобою конкретної цілі.

На сьогоднішній день не має достовірної інформації щодо початку створення біологічної зброї, проте використання її мало місце ще у Стародавньому Римі, коли при осаді міст за стіни кидали трупи людей, які померли від чуми, аби послабити охорону міста шляхом її зараження [2]. Така методика на той час була доволі ефективною, так як місто виступало фактором закритого простору, до того ж з мінімальною гігієною, що активно сприяло поширенню вірусу.

Варто зазначити, що з чималого переліку випадків використання біологічної зброї у минулому, відомими залишилися декілька ініціаторів цього. Так, окремі історичні данні засвідчують про початок у 1346 році бубонної чуми у Європі, що, на думку багатьох істориків, було наслідком діяльності хана Джанібєка, оскільки після невдалої спроби захопити Кафу, він залишив там труп особи, що померла від чуми. Так як велика кількість купців, рятуючись від вірусу, якомога швидше залишали Кафу і прямували до Європи, вірус зміг знищити її більшу частину населення [2].

Вже у 1763 році маємо перший підтверджений історичний факт використання біологічної зброї у війні, а саме: поширення віспи серед індіців, які взяли в осаду форт Пітт. Вночі військові сили Британії надіслали в табори індіців покривала, що були заражені збудником віспи, очікуючи тим самим на поширення вірусу серед загарбників [2].

Доречно згадати і про проведену у 1942 році британськими вченими операцію «Вегетаріанець». На сьогодні достовірно невідомі імена тих науковців, якими було розроблено план використання вірусу сибірської виразки проти військ Третього Рейху на острові Грунард. Результат був неочікуваним навіть для самих науковців, що його розробляли, так як на острові не залишилось нічого живого, а перебування на ньому взагалі стало неможливим. У подальшому острів був закритий на 49 років і оголошений очищеним лише у 1990 році [2].

На протязі 1939-1945 років японським Маньчжурським загоном «731» в наукових цілях розроблялася і застосовувалася біологічна зброя, жертвами якої стали близько 3000 полонених осіб. У подальшому стало відомо, що дана зброя була використана і у бойових операціях в Монголії та Китаї. Тогочасна розвідка США змогла отримати повний звіт про використання, склад зброї та змогла відтворити її у бактеріологічному центрі Форт-Детріке, хоча і були спроби зробити вірус більш згубним. У період з 1940-1945 роки сумарна кількість загиблих від таких польових використань склала лише 700 осіб, що майже у 3,5 разів менше ніж від наукових випробувань. Офіційно факт використання біологічної зброї Японія визнала лише у 2002 році [2].

В період з 1961 року по 1962 рік на території Окінава (Японія) США проводила випробування по розпиленню грибку, що викликає пірікуляроз рису, за результатами яких було досягнуто лише часткового успіху [2].

І це лише незначна низка офіційних історичних фактів використання біологічної зброї у минулому. Проте, незважаючи на існування сучасних технологій, що дозволяють зазирнути майже у кожен куточок світу, й донині залишаються секретні міста, про існування та діяльність яких вести мову заборонено. Одним із таких міст є Свердловськ-19, де у 1979 році відбувся витік вірусу Сибірської виразки та за офіційними даними кількість загиблих склала 64 особи. Виною тому стала необережність працівників Вірусологічного інституту. Місто і досі залишається закритим. На ряду із Свердловськом-19 до міст закритого типу відносять також Свердловськ-48 та Свердловськ-48Е, де також відбувається дослідження бактеріальної зброї.

Слід зазначити, що згідно офіційних даних використання біологічної зброї умисно з боку СРСР чи України не було, так як й іноземного розповсюдження вірусу на цих територіях. Однак, враховуючи, що відрізнити використання біологічної зброї від природньої хвороби, досить складно, тому таку можливість не слід відкидати.

В умовах сьогодення людство усього світу також протистоїть масштабній пандемії, викликаній вірусом Covid-19, що є штамом коронавірусу SarsCov-2. Багато хто називає серед причин його виникнення та стрімкого поширення – невдалі експерименти з біологічною зброєю. Має місце навіть теорія про подібний Свердловську-19 випадок, так як у провінції Хубей (Китай), у місті Ухань розташований Уханській інститут вірусології, а як відомо, саме Ухань став осередком поширення Covid-19. Також відомим фактом є дослідження вірусів SARS з 2005 року у даному центрі [3].

На нашу думку, наразі варто згадати Конвенцію «Про заборону розробки, виробництва та накопичення запасів бактеріологічної (біологічної) і токсичної зброї та про порядок їх знищення», яка була прийнята 10 квітня 1972 року, керуючись нормами якої та отриманими даними американської розвідки, президент Дональд Трамп має намір звернутися до суду з позовом проти Китаю щодо незаконного використання останнім біологічної зброї.

Керуючись же нормами Кримінального кодексу (далі – КК) України, то використання біологічної зброї за складом злочину, передбаченого в ст. 258 кваліфікується як терористичний акт. В ч. 1 ст. 258 КК України терористичний акт визначається як застосування зброї, вчинення вибуху, підпалу чи інших дій, які створювали небезпеку для життя чи здоров'я людини або заподіяння значної майнової шкоди чи настання інших тяжких наслідків [4]. У відповідності до науково-практичного коментаря КК України інші дії, які створювали небезпеку, - це вчинки, внаслідок яких виникала реальна загроза настання наслідків у вигляді смерті чи завдання тілесних ушкоджень, знищення чи пошкодження майна, перерву руху транспортних засобів, роботи підприємств, установ, організацій. До них, зокрема, відноситься застосування отруйних чи сильнодіючих речовин, затоплення, поширення збудників заразних хвороб тощо [5].

Суб'єктивна сторона даного злочину характеризується прямим умислом щодо поширення збудників заразних хвороб, у нашому випадку вірусу Covid-19.

На одному щаблі за руйнівною силою із біологічною зброєю знаходиться також хімічна, проте вона має чітко виражені ознаки її використання у вигляді осаду на поверхні, специфічного запаху. Дія хімічної зброї набагато коротша за

бактеріальну за рахунок періоду напіврозпаду хімічної речовини. Із найвідоміших речовин хімічної зброї є іприт, новічок, синильна кислота та зарин, що світиться в темряві.

Отже, аналізуючи викладене вище, можна зробити наступний висновок, що використання біологічної зброї має руйнівний характер, відсутня можливість чітко визначити, коли саме це відбулося, а тому становить загрозу не лише на рівні національного масштабу, а й всесвітнього. Саме тому, ми пропонуємо збільшити контроль над вірусологічними інститутами, створивши на базі кожного з них групу іноземних спостерігачів, задля неупередженого фіксування фактів незаконного дослідження бактеріальної зброї та спроби її використання.

Список використаних джерел

1. Біологічна зброя. Wikipedia. 2020 рік. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Біологічна_зброя(дата звернення 14.03.2020).
2. Биологическое оружие. Wikipedia. 2020 рік. URL: https://ru.wikipedia.org/wiki/Биологическое_оружие(дата звернення 14.03.2020).
3. Уханський інститут вірусології. 2020 рік. URL: https://ru.wikipedia.org/wiki/Уханський_институт_вирусологии(дата звернення 14.03.2020).
4. Кримінальний кодекс України. Відомості Верховної Ради України, 2001 р., № 25-26, ст. 131.
5. Науково-практичний коментар до Кримінального Кодексу України. 2020 р. URL : <https://legalexpert.in.ua/komkodeks/uk/81-uky/1957-258.html>

Коханевич Т. І.

Студентка 1 курсу спеціальності «Право» ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна
Науковий керівник: Ляшенко Р. Д., кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри правознавства ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Стан та сучасність юридичної освіти в Україні

Становлення сучасної системи правової освіти в Україні простежується від початку 90-х рр. ХХ ст. З моменту здобуття незалежності Україна прагне об'єднати суспільство довкола розуміння цінності прав і свобод людини. Для набуття громадянами правових знань та забезпечення вільного доступу їм до джерел правової інформації в країні було сформовано відповідні концептуальні, правові, організаційні та методичні засади.

На сьогоднішній час правові знання надаються населенню в багатьох закладах освіти. До правоосвітньої та правовиховної діяльності залучено органи державної влади та органи місцевого самоврядування, державні та недержавні заклади, установи, підприємства, організації. В Україні на державному рівні закладено підґрунтя для формування громадянина нового типу – людини не лише правоосвіченої але й з активною громадянською позицією.

Головне завдання держави на сьогодні - виховати кваліфікованого правника. У кожній державі має панувати право, і головне завдання в цьому належить представникам юридичної професії. Адже саме вони здатні, підвищувати правову культуру пересічних громадян.

Право разом з мораллю є універсальним інструментом врегулювання людських відносин, особливо у сучасному глобальному світі. Праву, юридичній науці та освіті – належить вагоме місце і роль у системі європейської університетської освіти. Тому здобувачі юридичної освіти повинні бути готові до захисту прав людини та утвердження принципу верховенства права.

У зв'язку зі змінами в останні роки в Україні системи юридичної підготовки фахівців, зросла мережа вищих юридичних закладів, які готують правників. Проте якість юридичної освіти не завжди відповідає вимогам, що ставляться перед ними.

Історичний розвиток кожної держави характеризується власною моделлю юридичної освіти. Саме тому, сучасна юридична освіта виступає як своєрідна модель представлення правової культури та виконує функцію індикатора рівня досконалості правової системи всієї держави.

Така система спрямована на формування основ ввічливого ставлення і поваги громадян до права, сприянню та розширенню прав та свобод особистості, запобіганню конфліктним ситуаціям та їх вирішенню, дає можливість кожному громадянину брати активну участь в житті своєї країни, особливо в умовах становлення громадянського суспільства, якщо державі властиві позиції соціально активного населення, що має розвинену правову свідомість й високий рівень правової культури.

У сучасному світі професія правника вважається престижною, різнобічною і високооплачуваною. Адже фахівці цього напряму працюють у правоохоронній, судовій сфері, нотаріаті, адвокатурі, страховій діяльності та в інших сферах суспільного життя. Представники вищих юридичних наукових закладів вже тривалий час звертають увагу, що сектор вищої юридичної освіти в Україні потребує проведення системної реформи, наголошуючи що доопрацювання потребують і стандарти вищої юридичної освіти [1, с.47].

Україна отримала за останні 20 років приблизно 600-700 тисяч юристів з повною вищою освітою. В той же час ринок правничих послуг залишається не заповненим фахівцями, значна частина яких реалізує себе в інших, не правничих сферах (орієнтовно 30–40%). На підтвердження такого висновку зазначимо, що за матеріалами Інформаційної агенції «Укрінформ», незважаючи на значну кількість випускників за спеціальністю «Право», Україна значно відстає від більшості демократичних країн з розвинутими правовими системами (наприклад, США чи ФРН), де один практикуючий юрист обслуговує 100–150 громадян, а у нас від 7 000 до 10 000 населення (в залежності від регіону) [2].

У 2016 році Міністерство освіти і науки України ініціювало пілотний проект із запровадження єдиного фахового вступного випробування (ЄФВВ) з використанням організаційно-технологічних процесів здійснення зовнішнього незалежного оцінювання (ЗНО) для вступу на навчання для здобуття ступеня вищої освіти магістра за спеціальністю 081 «Право»[3].

У 2017 році цей досвід було поширено, і це стало важливим кроком до запровадження стандартизованого оцінювання у вищій освіті, яке є необхідним для забезпечення якості навчання та ефективного контролю його результатів.

Проте проблемою на сьогодні є якість підготовки правників, адже вона залишається низькою. За результатами ЗНО при вступі на магістратуру спеціальності «Право» більшість випускників не змогли подолати мінімальні порогові бали. У 2018 році сходинок «склав/не склав» не подолали під час вступу на магістратуру «Право» майже 34% випускників, а у 2019 році цей показник виріс до 55%.

За даними дослідженнями Світового банку, частка осіб з вищою освітою серед безробітних зросла з 32 % у 2004 році до 47 % у 2013 році. Доступні відкриті дані Державної служби зайнятості показують, що протягом останніх років цей показник стабілізувався на рівні 50 %. На жаль, в Україні поки відсутній моніторинг зайнятості випускників закладів вищої освіти [4]. Проте з 2020 року МОН України має брати до уваги результати даного моніторингу при визначенні фінансування ЗВО.

Згідно даних Державної служби зайнятості (станом на 1 січня 2019 р) з чисельності безробітних осіб - 1855, кількість вакансій де потребується наявність вищої професійної освіти становить 229, згідно цих даних дефіцит вакансій становить - 1626 місць, точніше кажучи на одну юридичну вакансію претендує більше ніж 7 осіб.

У 2020 році Комітет Верховної Ради з питань освіти науки та інновацій розробив Концепцію розвитку юридичної освіти, метою якої є створення умов для вдосконалення організації та модернізації змісту юридичної освіти, які спрямовані на відповідність і підвищення конкурентоспроможності на ринку праці, розуміння фундаментальної ролі юриста в утвердженні верховенства права через захист прав і свобод людини, та інші.

Концепція розвитку правничої освіти передбачає десять стратегічних цілей. Згідно з цим очікуються результати підвищення якості вищої юридичної освіти, зміцнення верховенства права та підвищення професіоналізму правників, підвищення міжнародної конкурентоспроможності юридичних шкіл з підготовки висококваліфікованих правників.

Отже, на сьогоднішній час сучасна юридична освіта в Україні зазнає істотних змін. Держава все більше зацікавлена у тому аби виховати найкращих правників які б зуміли допомагати людям добиватися справедливості в тих чи інших питаннях згідно закону. А також навчити молоде покоління правильно керувати та контролювати державними органами. Для цього розробляються різні концепції розвитку юридичної освіти, які передбачають швидке вдосконалення змісту юридичної освіти.

Список використаних джерел

1. Вища юридична освіта – ключовий елемент у формуванні правової свідомості та правової культури: [круглий стіл]. Адвокат. 2008. № 8. 47 с.
2. Матеріали Інформаційної агенції «Укрінформ». URL: <http://www.ukrinform.ua/ukr> (дата звернення: 24.03.2020).
3. Вступ на другий (магістерський) рівень вищої освіти за спеціальністю «право» за технологією ЗНО. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/vstupna-kampaniya-2017/vstup-na-drugij-magisterskij-riven-vishoyi-osviti-za-specialnistyu-pravo-za-tehnologiyeyu-zno> (дата звернення: 24.03.2020).
4. Комітет з питань науки освіти та інновацій. URL: http://kno.rada.gov.ua/news/main_news/75465.html (дата звернення: 25.03.2020).

Кочик А. О.

Студентка 2 курсу спеціальності «Право» ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна
Науковий керівник: Бучинська А. Й. кандидат юридичних наук, доцент кафедри
правознавства ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Національне антикорупційне бюро України як інституційна гарантія забезпечення прав і свобод громадян у сфері запобігання та протидії корупції

Корупція, явище, що торкається будь якої держави, незалежно форми правління, присутнє як в приватній, так і в публічній сфері суспільних відносин. На міжнародному рівні здійснюються спроби нормативного врегулювати питання боротьби з даним явищем. Зокрема, прийнято Цивільну конвенцію про боротьбу з корупцією від 04.11.1999 р., Кримінальну конвенцію про боротьбу з корупцією від 27.01.1999 р., Конвенцію (ОЕСР) з боротьби з підкупом посадових осіб іноземних держав у разі проведення міжнародних ділових операцій від 21.11.1997 р.

Корупційне явище має негативний вплив на політичний економічний, суспільний лад в кожній державі: перешкоджає функціонуванню ринкових механізмів, обмежує інвестиційний потенціал компаній, завдає шкоди державним фінансам, змінює структуру державних витрат, знижує рентабельність державних інвестицій, знижує доходи держави, відлякує іноземних інвесторів, обмежує рівень довіри суспільства до органів публічної влади й навіть приватних осіб (наприклад, падіння курсу компанії на фондовій біржі), обмежує економічне зростання, обмежує реалізацію соціальних цілей, сприяє порушенню прав людини, загрожує демократії, сприяє функціонування організованої злочинності, також, на інституційному рівні вчиняються спроби боротьби з корупцією. В багатьох державах створені Служби покликані боротись з корупцією, наприклад, діє Норвезьке національне управління розслідування та переслідування у сфері економіки та навколишнього середовища, Центральне управління боротьби проти корупції в Бельгії, Національний антикорупційний директорат в Румунії та інші [1, с. 214].

Україна також пішла шляхом законодавчого закріплення такого явища як корупція та шляхів її подолання прийнявши Закон України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 р. [2].

Інституційною основою покликаною боротись з цим явищем стало створення НАБУ, діяльність якого регулюється Законом України «Про Національне антикорупційне бюро України». НАБУ є державним правоохоронним органом, на який покладено функцію попередження, виявлення, припинення, розслідування і розкриття корупційних кримінальних правопорушень, віднесених до його підслідності й запобігання вчиненню нових. Національне бюро в порядку, визначеному законодавством, має прямий доступ до автоматизованих інформаційних і довідкових систем, реєстрів і банків даних, власником яких є державні органи або органи місцевого самоврядування, користується державними, в тому числі урядовими, засобами зв'язку та комунікацій, мережами спеціального зв'язку та іншими технічними засобами.

Структура, чисельність управлінь НАБУ затверджуються Директором Національного антикорупційного бюро України. До структури управлінь НАБУ входять підрозділи детективів, що здійснюють оперативно-розшукові й слідчі дії, інформаційно-аналітичні, оперативно-технічні підрозділи, підрозділи, які виявляють майно, що може бути предметом конфіскації, підрозділи швидкого реагування, забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства і забезпечення безпеки

працівників, представництва інтересів в іноземних юрисдикційних органах, експертні, фінансові, кадрові та інші підрозділи. Керівництво діяльність НАБУ здійснює його Директор, що призначається на посаду і звільняється з посади Президентом України в порядку, визначеному профільним Законом. Директором НАБУ може бути громадянин України, що має вищу юридичну освіту, досвід роботи на керівних посадах в органах влади, установах, організаціях у тому числі за кордоном, або міжнародних організаціях не менше ніж п'ять років, стаж роботи в галузі права не менше десяти років, володіє державною мовою та здатний своїми діловими та моральними якостями, освітнім та професійним рівнем, станом здоров'я виконувати відповідні службові обов'язки. Не може бути призначена на посаду Директора НАБУ особа, яка протягом двох років до подання заяви на участь у конкурсі на зайняття цієї посади, незалежно від тривалості, була в складі керівних органів політичної партії або перебувала у трудових або інших договірних відносинах з політичною партією [3].

Незалежність НАБУ гарантується:

1) конкурсними засадами відбору інших працівників НАБУ, їх особливим правовим та соціальним захистом, належними умовами оплати праці;

2) особливим порядком конкурсного відбору НАБУ та вичерпним переліком підстав припинення повноважень Директора НАБУ, що визначені відповідним Законом;

3) встановленим законом порядком технічного забезпечення та фінансування НАБУ;

4) визначеними законом засобами забезпечення особистої безпеки працівників НАБУ, їх близьких родичів, майна. Необхідно зазначити, що принцип верховенства права має подвійний (фундаментальний та прикладний) характер [3]. З одного боку, він становить базис правової системи у демократичному суспільстві, з другого – є прямою практичною рекомендацією для застосування в діяльності державних органів. Верховенство права покликане забезпечити не зміцнення державної влади та її примусу, а навпаки – накласти правові обмеження у діяльності державних органів, у тому числі НАБУ, обмежити гарантіями свободи людини від неправомірного втручання у життя, дотримання основоположних прав.

Велике значення в діяльності НАБУ має його співпраця з іншими органами влади України у сфері запобігання та протидії корупції. Зокрема, вже започатковано співробітництво між НАБУ та СБУ, між НАБУ, Міністерством Юстиції та Міністерством внутрішніх справ України. НАБУ підписало меморандум про співпрацю у сфері запобігання та протидії корупції з Фондом гарантування вкладів фізичних осіб. Зі слів підписантів, ініціатива такої співпраці надійшла від працівників Бюро та Фонду. Згідно з меморандумом, орган матиме доступ до інформації про корупційні діяння та правопорушення пов'язані з корупцією, виявлені Фондом під час виведення неплатоспроможних банків з ринку. Також підписанти домовилися спільно вживати необхідних заходів для пошуку та арешту осіб і активів, набутих незаконним шляхом внаслідок корупційних діянь, що можуть бути предметом конфіскації у кримінальних правопорушеннях.

Отже, НАБУ нині є провідною інституційною гарантією забезпечення прав і свобод громадян у сфері запобігання та протидії корупції в Україні. Боротьба з корупцією в Україні – важливий напрям здійснення державної політики, який підтверджується еволюцією національного законодавства та міжнародного співробітництва у цій сфері. Створення нових антикорупційних органів в Україні,

зокрема НАБУ, є важливим кроком до якісного покращення стану забезпечення прав та свобод громадян у сфері запобігання та протидії корупції в Україні. Існують перспективи подальших наукових досліджень у напрямі протидії корупції, зокрема, щодо: порівняльно-правового аналізу інституційних гарантій забезпечення прав і свобод громадян у сфері протидії корупції в Україні та інших країнах Європи; еволюції інституційних гарантій забезпечення прав та свобод громадян у сфері запобігання та протидії корупції в Україні та країнах-членах ЄС; реформування законодавства України у сфері запобігання та протидії корупції.

Список використаних джерел

1. Пилип Я.Ю. Інституційні гарантії забезпечення прав і свобод громадян у сфері запобігання та протидії корупції за законодавством Румунії. Порівняльно-аналітичне право. 2015. № 2. С. 213-217.
2. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 49. – Ст. 2056.
3. Про Національне антикорупційне бюро України : Закон України від 14.10.2014 // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 47. – Ст. 2051.

Круглецька А. І.

*Студентка 2 курсу спеціальності «Право» ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна
Науковий керівник: Бучинська А. Й. кандидат юридичних наук, доцент кафедри
правознавства ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна*

Медіації як альтернативний спосіб вирішення конфліктів в Україні

На даний час в Україні якомога частіше можна почути про застосування альтернативних способів для вирішення конфліктних ситуацій. Процедура медіації дає змогу врегулювати їх між сторонами позасудовим (альтернативним) способом. Становлення інституту медіації відбулося в багатьох країнах, майже в усьому світі. Медіація має серйозні перспективи розвитку і в Україні.

Проблеми становлення та перспективи розвитку медіації в Україні, як альтернативного способу вирішення конфліктів є актуальною темою для дослідження. Серед науковців значний вклад у вивчення цієї теми зробили: Г. Гончарова, В. Землянська, В. Комаров, Д. Кушерець, С. Кузьменко, Н. Мазаракі, Ю. Притика, В. Резнікова.

У житті кожної людини трапляються конфлікти. Це абсолютно нормально, адже усі ми різні. Конфлікти відбуваються в сім'ї, у бізнесі, на роботі. Більшість людей намагаються уникнути суперечки, а у разі її виникнення домовитися мирними засобами і способами. Але емоції і ворожий настрій часто стають перешкодою для конструктивної розмови. І в такій ситуації для вирішення суперечки сторони найчастіше звертаються до суду. При цьому витрачається багато часу, сил та здоров'я. Кожна сторона хоче, щоб рішення було прийняте виключно на її користь.

Г.В. Єрмоєнко вважає, що медіація – це процес, під час якого зустрічаються разом дві чи більше сторін у присутності третьої – нейтральної – сторони (медіатора), яка сприяє досягненню сторонами взаємної згоди у вирішенні спору. При цьому фокус зосереджено на інтересах сторін, а не на правових позиціях та договірних правах. У разі медіації конфліктуючі сторони самі знаходять рішення [1].

Перед іншими способами вирішення конфліктів медіація має ряд істотних переваг, таких як:

- добровільність, оскільки медіація має місце тільки у тому випадку, якщо сторони по своїй волі вирішили вступити в переговори з метою досягнення взаєморозуміння і укладення мирової угоди. В порівнянні з силовими методами вирішення суперечки, медіація дозволяє збалансувати інтереси обох сторін так, щоб зберегти їх значущість і уникнути несприятливих наслідків в майбутньому;

- конфіденційність. Звертаючись до суду, сторонам доводиться миритися з усвідомленням необхідності розкриття громадськості подробиць свого конфлікту. Між сторонами переговорів і медіатором полягає угода про конфіденційність, а це дає сторонам гарантію того, що конфлікт не отримає розголосу;

- нейтральність - одна з ключових характеристик особи, яка керує процесом медіації. Медіатор жодним чином не зацікавлений у вирішенні справи. Він виконує роль нейтрального помічника, а не судді; він не дає порад, не приймає рішень, однаково нейтрально відноситься до сторін. Його мета - примирення конфліктуючих сторін, а не винесення ухвали на користь однієї із сторін;

- рівноправ'я сторін, оскільки сторони мають рівні права в переговорах;

- швидкість вирішення конфлікту. Медіація займає значно менше часу, ніж судовий процес. На відміну від вирішення конфліктної ситуації в судовому порядку, при медіації швидкість досягнення результату залежить виключно від конфліктуючих сторін, а не від роботи державних органів.

Незважаючи на вищевикладені переваги медіації, до теперішнього часу збереглися проблеми, а також прогалини у законодавстві.

По-перше, громадяни нашої країни з деякою недовірою відносяться до такого способу вирішення конфлікту як медіація, оскільки не знають про подібну процедуру.

По-друге, існують проблеми економічного характеру, які, у свою чергу, призводять до низької популярності даного інституту. До них можна віднести високу вартість послуг професійних медіаторів і небажання сторін нести додаткові витрати. Наприклад, вартість процедури медіації для спорів між фізичними особами, пов'язаних з підприємницькою діяльністю або юридичними особами вартість складає від 100дол./год.

По-третє, медіація можлива виключно за згоди усіх сторін конфлікту; у разі непередбачених обставин або недобросовісності хоча б однієї зобов'язаної сторони примусове виконання прийнятого в результаті медіації рішення є неможливим.

Незайвим буде згадати про насадження суспільству думки про суд як єдине місце розгляду суперечок. Неготовність широких верств населення сприймати медіацію як альтернативу державному судочинству викликана насамперед відсутністю об'єктивної інформації про можливості та переваги медіації. Основою всіх існуючих сумнівів щодо обґрунтованості та правомірності функціонування відновного правосуддя є загальні глобальні питання ставлення до права як феномену та соціального явища. Однак ламання стереотипів є вкрай важливим для сприйняття нетрадиційних, нестандартних підходів до вирішення соціальних конфліктів [2, с.107].

Медіація є чітко сформульованою процедурою та має, за визначенням В. Резнікової, чотири стадії:

- 1) попередня (вступна) стадія, що, своєю чергою, складається з таких етапів: підготовчого (на даному етапі медіатор здобуває довіру учасників, оцінює їх бажання до медіації, пояснює правила процедури, свою роль у цьому процесі) та етапу

індивідуальних зустрічей (на даному кроці медіатор вивчає позиції учасників конфлікту і підтримує їх спілкування). На цій стадії встановлюється перший контакт медіатора зі сторонами, підписується згода сторін (для судової медіації) та/або контракт (для комерційної, позасудової медіації) на проведення медіації, роз'яснюється суть медіації, правила проведення відповідної процедури;

2) відкриваюча стадія (розвідка та збір інформації) (стадія містить у собі поступове налагодження прямого спілкування між сторонами, її етапами є пояснення сторін, а також виклад кожною зі сторін своєї думки у спорі, з'ясування причин виникнення конфлікту та мотивації сторін у спорі, уточнення позицій, поділ загальної суті конфлікту на окремі складники, підсумок). На цій стадії кожна зі сторін має можливість висказати свої бачення суті спору, а медіатор задає питання та сприяє з'ясуванню причин конфлікту.

3) середня стадія (розроблення шляхів рішень) – передбачає спільний пошук методів урегулювання конфлікту, а етапність цієї стадії полягає у визначенні першочергових питань, з'ясуванні невиявлених інтересів сторін, визначенні спільних засад та інтересів сторін у спорі, обговоренні й пошуку взаємоприйнятних способів вирішення спору, пошуку консенсусу.

4) заключна (вирішення спору між сторонами, укладення угоди, підведення підсумків). У разі знаходження спільних варіантів рішень сторони за домовленістю переходять до останньої стадії – складання угоди, яка готується виключно сторонами, містить взаємні зобов'язання та після її остаточного формулювання перевіряється на допустимість і можливість виконання та справедливості, підписується сторонами. Сторони оцінюють, чи співпадає отриманий результат з їхньою уявою про цінність і справедливості, оскільки це важливо для визначення їхньої здатності виконати спільно досягнуте, сформульоване, оформлене та підписане рішення. Добровільність виконання підписаної під час медіації угоди є гарантією її безумовного виконання [3, с. 12–13].

Унікальність інституту медіації полягає в тому, що медіатор допомагає опонентам досягти результату в ухваленні рішення без жертв і поступок стосовно один одного. Кожен учасник залишається задоволеним своїм вибором. Саме за цими ознаками медіативний метод відрізняється від процедури укладення мирової угоди на стадії судового процесу, оскільки метою останнього методу є взаємні поступки [4].

Отже, процес розвитку медіації як альтернативного способу вирішення конфліктних ситуацій активно розвивається. Сьогодні формується абсолютно новий для нашої країни інститут, який, на думку експертів, зможе в перспективі змінити моральний клімат в країні. Люди, які мають розбіжності в поглядах, почнуть розмовляти один з одним, хай і з чужою допомогою. Введення в практику здійснення примирливих процедур сприятиме підтримці конструктивної ділової співпраці, гармонізації соціальних стосунків.

Список використаних джерел

1. Єрмоєнко Г. Перспективи розвитку медіації в Україні. URL: <http://ukrmediation.com.ua/files/content/Perspectuvy.pdf> (дата звернення: 25.02.2020 р.)
2. Геселев О. Зміна пануючого праворозуміння як обов'язкова умова впровадження відновного правосуддя в Україні. *Право України*. 2010. № 3. С. 106–114.
3. Резнікова В. Медіація (посередництво) як спосіб вирішення господарських спорів. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2012. № 90. С. 10–15.
4. Микита Карташов. Медіація як форма вирішення корпоративних спорів. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/10/3.pdf> (дата звернення: 01.03.2020 р.)

Кулікова А.С.

Студентка 2 курсу спеціальності «Право» ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна
Науковий керівник: Василенко Л.П., кандидат юридичних наук, доцент, доцент
кафедри правознавства ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Аліменти на дитину за національним законодавством

Конституцій України закріплює, що батьки зобов'язані утримувати дітей до їх повноліття (ст.51), також не винятком є і Сімейний кодекс в якому зазначено, що батьки зобов'язані утримувати дитину до досягнення нею повноліття (ст.180). Крім того, ці положення передбачені також в Конвенції ООН про права дитини, яка діє на території України [1,2].

У більшості випадків, доки подружжя перебуває в шлюбі та проживає однією сім'єю, поки зберігається особисто-довірча основа їх взаємовідносин, спорів щодо утримання не виникає. Як правило, вони добровільно надають матеріальну підтримку один одному. Коли ж відносини набувають конфліктного характеру, загрожуючи самому існуванню шлюбу, можливість отримати матеріальне утримання надають правові засоби [3, с.216].

Статистичні дані вказують, що впродовж року суди України розглядають майже 60 тисяч справ про стягнення аліментів. Це становить близько 10% всіх цивільних справ, які розглядають протягом року суди [4]. Отже, на сьогодні проблема несплати аліментів стоїть дуже гостро.

Доцільно зазначити, що чіткого визначення поняття аліментів у законодавстві України немає, але існують певні положення статей Сімейного кодексу (ст. 180,183, 185, 193,198,199), які визначають види виконання обов'язку сплати аліментів. Наслідком цього є те, що науково-правовій літературі існують багато поглядів щодо трактувань даного поняття.

Так, Я. Шевченко зазначає, що аліменти - "матеріальне утримання, що надається однією особою іншій на умовах, установлених сімейним законодавством або згодою сторін" при цьому платником, на думку автора, є лише дієздатна фізична особа [5, с.40].

З. Ромовська стверджує, що обов'язок матері, батька, який не залежить від рівня дієздатності, за позовом матері суд постановить рішення про стягнення аліментів, наприклад, із пенсії та інших доходів батька [6, с.380].

Підсумовуючи вищевикладений матеріал зробимо висновок, що аліменти – це певні матеріальні блага, які присуджуються у частці від доходу матері чи батька, котрий/ра проживає окремо від дитини. Звернемо увагу на тому, що суд при розгляді справи щодо стягнення аліментів враховує: фізичний та духовний стан, матеріальну забезпеченість; стан здоров'я та матеріальне становище платника, наявність в особи аліментів інших дітей, непрацездатних чоловіка, дружини, батьків чи дітей; інші обставини, які можуть змінити хід судового рішення.

Витрати на утримання та виховання дитини охоплює такі елементи, як харчування, житло та одяг. Проте фактичні витрати на дитину відрізняються від багатьох факторів, наприклад від потреб конкретної сім'ї, стану здоров'я того з батьків, з ким проживає дитина, і стану здоров'я дитини. Обов'язки з утримання дітей закон однаково покладає на обох батьків [7, с.110].

Зазначимо, що кошти на утримання дитини можуть бути присуджені як у частці від доходу її матері, батька, так і (або) у твердій грошовій сумі.

На думку Є. Ханович, недоліком визначення розміру аліментів у твердій грошовій сумі є не тільки складна та недосконала процедура індексації аліментів, а й швидкість реагування на збільшення або зменшення доходу боржника. Водночас вона відзначає суттєву перевагу визначення розміру аліментів у твердій грошовій сумі, а саме коли боржник приховує свій фактичний дохід, що є досить розповсюдженою практикою в нашій країні [8].

Однією із проблем щодо аліментних зобов'язань також є стягнення цих зобов'язань особою, яка тимчасово перебуває або має намір постійно проживати в іноземній державі. Якщо дитина проживає в Україні, а батько за кордоном, що, однак, не звільняє останнього від сплати аліментів. Утім, якщо між Україною і державою, у якій проживає платник аліментів, немає договору про надання правової допомоги, то виконання рішення суду України про стягнення аліментів може виявитися проблематичним [9].

Доцільним буде зазначити, що дана проблема полягає саме у відмінностях матеріально-правових та процесуальних норм сімейного права, наслідком цього є виникнення колізій в процесі виконання рішень закордонного суду.

Також, варто наголосити на тому, що не тільки платники аліментів можуть бути недобросовісними. Відповідно до ч. 1 ст. 179 СК України аліменти, одержані на дитину, є власністю того з батьків, на ім'я кого вони виплачуються, і мають використовуватися за цільовим призначенням. Тобто, саме на потреби дитини. Разом з тим судова практика свідчить, що довести в суді факт використання опікуном дитини аліментів не за призначенням практично неможливо. Це зумовлено тим, що нема чітко прописаної процедури здійснення контролю за цільовим витрачанням аліментних виплат. Такий обов'язок покладено на органи опіки та піклування (ст. 186 СК України), але те, яким чином повинна відбуватися ця фінансова звітність з боку опікуна дитини, в законі не прописано [10, с.9].

Вважаємо, що потрібно заповнити законодавчу прогалину шляхом встановлення разових річних перевірок для перегляду чеків, квитанцій, майна яке було придбане для потреб дитини тощо.

В даній роботі, також хочемо звернути увагу щодо виплати аліментів на повнолітніх дітей. У частині першій статі 199 СК України, вказано, що повнолітні діти мають право на утримання шляхом сплати аліментів у тому разі, якщо вони продовжують навчатися й у зв'язку з цим потребують матеріальної підтримки у спосіб сплати аліментних зобов'язань (статті 199, 200, 201 СК України). Суд при встановленні розміру аліментів має комплексно врахувати різні фактори вартість навчання, кошти на підручники, проїзду до навчального закладу, проживання за місцем його знаходження. СК України ґрунтується на тому, що батьки повинні за принципом рівності брати участь у матеріальному забезпеченні дитини, незалежно від того, з ким із них проживає дитина [11]. Вважаємо, що даний досвід є позитивним для особи, яка навчається тому, що забезпечує її стабільність та життєвий розвиток.

Таким чином у ході дослідження даної теми ми проаналізували різні законодавчі норми, які стосуються аліментних зобов'язань, утримань дітей, виплату аліментів та проблематику щодо реалізації судових рішень, а також статистичні дані в рамках даної теми. Не дивлячись на те, що суди стоять на позиції захисту інтересів дитини, поряд із цим залишається коло невирішених проблем, зокрема, пов'язаних з тим, що часто неможливо встановити реальні доходи платника аліментів, важко притягнути його до відповідальності за невиконання своїх батьківських

(материнських) обов'язків. Крім того, у таких справах завжди велике значення відіграє моральний аспект, особисті стосунки батьків тощо [12].

Правове регулювання стягнення аліментів на дітей є комплексною та розгалуженою проблемою тому, що регулюється як цивільним правом, сімейним так і кримінальним. Отже, кожна стадія в даних галузях права потребує вдосконалення, можливо шляхом вивчення закордонного досвіду чи аналізуванням судової практики. Українське законодавство в плані утримання дітей потребує розробці комплексних механізмів вирішення та протидії даному явищу, не обмежуючись шляхом внесення змін до законодавства.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28 червня 1996 року URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/995_849 (дата звернення 19.02.2020)
2. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р. № 2947-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14> (дата звернення 19.02.2020)
3. Чепис О.І. Аліментні правовідносини: поєднання приватних інтересів та імперативного регулювання. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія ПРАВО*. Ужгород, Випуск 9, 2008.
4. Простибоженко О. Стягнення аліментів на дитину в судовому порядку. 2019. URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/styagnennya-alimentiv-na-ditinu-v-sudovomu-poryadk/> (дата звернення 19.02.2020)
5. Енциклопедія цивільного права України. Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України; відп. ред. Я.М. Шевченко, Київ: Ін Юре, 2009, 952с.
6. Ромовська З.В. Українська сімейне право: підручник для студ.вищ.навч.закл. Київ: Правова єдність, 2009. 500с.
7. Труба В.І. Забезпечення права дітей на утримання: новели законодавства. *Правова держава* №33. 2019.
8. Ханович Є. Порядок стягнення аліментів на дитину за чинним законодавством. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. №10. С.20-25
9. Ромовська З.В. Сімейний кодекс України: науково-практичний коментар. К.: Правова єдність, 2009. 428с.
10. Вербицька М.В. Актуальні проблеми стягнення аліментів. URL: <http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/8752/1/%D1%83%D0%B6%D0%B3%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B4.pdf> (дата звернення 19.02.2020)
11. Огляд практики Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду у справах щодо призначення, зміни, стягнення аліментів. Київ. 2019. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/Oglyad_alimentu.pdf (дата звернення 19.02.2020)

Лашевич К.О.

Магістрантка 1 курсу спеціальності «Середня освіта (Історія)», спеціалізація «Правознавство», ЖДУ імені Івана Франка, м. Житомир, Україна

Науковий керівник: Рудницька О. П., кандидат юридичних наук, доцент ЖДУ імені Івана Франка, м. Житомир, Україна

Створення та основні етапи розвитку міжнародної судової системи

Міжнародний суд ООН – єдиний з міжнародних судових органів, заснований Статутом ООН, причому «як головний судовий орган Організації Об'єднаних Націй». Зобов'язання держав за Статутом ООН мають переважну силу по відношенню до

зобов'язань по будь-якому іншому міжнародному. Виконання рішень Суду може забезпечуватися Радою Безпеки ООН. Всі держави - члени ООН, є учасниками Статуту Міжнародного суду ООН, який, в свою чергу, становить частину Статуту ООН.

Фундатор нормативного позитивізму Ганс Кельзен вважав, що обґрунтування створення звичайних норм міжнародного права шляхом згоди держав було б можливо за умови, що така звичайна норма створюється діями всіх держав, які нею зв'язуються, або що вона (норма) є обов'язковою для держави тільки в тому випадку, якщо вона (держави) своїми діями приймала участь у створенні цієї норми. Враховуючи що норми міжнародного звичаю обов'язкові для всіх держав, було б необхідно довести, писав він, що всі держави погодилися з усіма ними шляхом фактичної участі в їх створенні [1, с.311].

Найбільш давня форма міжнародної юрисдикції – третейські суди, практика застосування яких була відома вже народам стародавнього Сходу. У примітивному вигляді ця форма вирішення спорів зустрічалася доволі часто в середні віки. Сучасна історія міжнародного судового розгляду починається з договору Джея, укладеного в 1794 році між Великобританією і США. Договір передбачав створення змішаних комісій для вирішення ряду суперечок між цими двома країнами [2, с. 89]. Комісія складалася з рівного числа членів, що призначаються кожної зі сторін і очолюється третейським суддею.

У XIX столітті тенденція до судового розгляду міжнародних справ отримала подальший розвиток. Вирішальним етапом в ході еволюції третейського суду став у 1872 році третейський суд між США і Великобританією, що стосувалося претензій у справі про крейсер «Алабама», пред'явлених США Великобританії в зв'язку з порушенням останньою нейтралітету під час громадянської війни в США.

Уже в XIX столітті створення сильної міжнародної юрисдикції стало однією з ключових вимог різних рухів за досягнення міжнародного миру. Багато прогресивних юристів-міжнародників також прагнули реалізувати цю мету. Створений в 1873-му році Інститут міжнародного права в Генті з самого початку свого існування поставив собі за мету сприяти розвитку міжнародних третейських процедур, і навіть розробив проект процедури міжнародного арбітражу. Заснована в тому ж році Асоціація міжнародного права також активно зайнялася проблематикою міжнародного арбітражу, і на своєму першому засіданні прийняла резолюцію, в якій підтвердила свою позицію, що арбітраж є «в своїй сутності, справедливим, розумним і, більше того, навіть обов'язковим для всіх народів засобом для вирішення міжнародних суперечок [3, с. 12].

Створена в 1880 році Міжпарламентська Асамблея поставила собі за мету мирне врегулювання суперечок; нею був підготовлений проект, який стосувався «Організації Міжнародного арбітражного суду», який, до речі, був використаний на першій Гаазькій мирній конференції в 1899-му році, як основа для обговорення .

Необхідно підкреслити, що розвиток інститутів міжнародної юрисдикції на початку XX-го століття не може бути вірно трактований без урахування імпульсів, що виходили від різних рухів на підтримку міжнародного миру і політико-правових ініціатив провідних юристів-міжнародників. Зародження галузі міжнародно-правової науки, що зачіпає питання міжнародного правосуддя, зазвичай пов'язують з роботою російського міжнародника Л. Комаровського «Про міжнародний суд», написаною в 1881 році [4, с. 11]. У цій роботі вперше був конкретно поставлене питання про створення міжнародного суду в якості нового інструменту засобів мирного

врегулювання. Л. Комаровський вперше в міжнародно-правовій науці запропонував створення універсального міжнародного суду, що має завданням розглядати юридичні суперечки між державами.

В подальшому розвитку цього проекту значну роль зіграли США. Теодор Рузвельт і два його Держсекретарі Джон Хей і Еліу Рут були активними прихильниками введення процедури судового врегулювання спірних питань. Занадто істотними були в той період розбіжності в підходах різних держав до вирішення питань його організації і порядку діяльності. Основна суперечка виникла з питання про незалежність суду і порядку призначення суддів.

Тривалий час проблема міжнародного правосуддя залишалася теоретичною. На практиці питання про створення міжнародного суду не ставилося. Існував ряд проектів подібного роду, з якими ті чи інші вчені зверталися до керівництва своїх держав, але жоден з них не мав успіху. Проблеми міжнародного правосуддя набули зовсім іншого звучання після створення Постійної Палати міжнародного правосуддя Ліги Націй, а особливо – Міжнародного Суду Організації Об'єднаних Націй.

Постійна палата міжнародного правосуддя була створена під егідою Ліги Націй відповідно до статті 14 Статуту Ліги Націй [5]. Реалізація проекту по заснуванню Палати була доручена Раді Ліги Націй. На початку 1920 року для цілей підготовки і представлення доповіді про заснування Палати був призначений Консультативний комітет юристів. У червні - липні 1920 року Консультативний комітет підготував проект, представлений потім Раді Ліги Націй, який після розгляду даного проекту представив його Асамблеї Ліги Націй. Третій комітет першої Асамблеї, розглянувши питання, в грудні 1920 року представив нову редакцію проекту Асамблеї Ліги, яка прийняла його одностайно; таким чином, дана нова редакція проекту стала Статутом Палати.

Незважаючи на те, що створення Палати було ініційовано Лігою Націй, палата не була включена в склад Ліги. Палата здійснювала свою діяльність з 15 лютого 1922 року (коли відбулося урочисте проведення її першого засідання) до 1940 року. Юрисдикція Палати була визначена численними міжнародними договорами і конвенціями. За час своєї діяльності Палата винесла 29 рішень і 27 консультативних висновків. Новий Міжнародний Суд був створений тільки в 1946 році [6, с.13].

Я. Клабберс пише: «Перші спроби Постійної палати звернутися до відносно нового феномену міжнародних організацій були, так би мовити, хиткими» [7, с. 161]. Вчений також зауважує, що Палата розглядала статuti міжнародних організацій як звичайні міжнародні договори. Це, на його думку, є свідченням відсутності в той час спеціальних доктрин, політичних принципів і соціальних теорій щодо міжнародних міжурядових організацій і незрілого ставлення суспільства до них.

При встановленні наявності у міжнародній організації повноважень, прямо не записаних в тексті її статуту, Палата використовувала всі основні способи тлумачення (словесний, граматичний, логічний, систематичний та історичний), що забезпечують комплексність аналізу установчих та інших супутніх їм документів організації відповідно до її цілей і орієнтованих на проходження початкової волі держав-засновників [8].

З прийняттям його Статуту [9] на конференції в Сан-Франциско 26 червня 1945 року. В основу Статуту Міжнародного Суду був покладений Статут Палати, який, проте, був перероблений – з внесенням в нього необхідних поправок з урахуванням накопиченого досвіду – спочатку Комітетом юристів Організації

Об'єднаних Націй, а потім Четвертим комітетом Конференції Об'єднаних Націй зі створення міжнародної організації в Сан-Франциско в 1945 році.

Отже, міжнародне судочинство за своєю суттю являє собою різновид міжнародної організації, спрямованої на врегулювання та стримування міжнародних конфліктів створення Міжнародного Суду стало кульмінацією в процесі розвитку методів міжнародного урегулювання спорів. Міжнародні суди є елементом інституційної структури, що грає важливу роль в розв'язанні актуальних проблем світового суспільства. Вони покликані допомогти в ефективній реалізації загальних цілей і в подоланні труднощів на шляху подальшого зміцнення співпраці на міжнародному рівні.

Список використаних джерел

1. Черкес М. Е. Международное право: учебное пособие / М. Е. Черкес. Одеса: Юридична література, 2004. 384 с
2. Шибаева Е. А. Специализированные учреждения ООН / Е.А. Шибаева. М. : Международные отношения, 1966. 112 с.
3. Бондарев И. М. Международный суд ООН / И. М. Бондарев // Система международных судебных учреждений : учеб. пособие / И. М. Бондарев. М., 2004. С. 11-17.
4. Николаев Н.Ю. Л. А. Камаровский и Гаагская мирная конференция 1899 г./ Н. Ю. Николаев // История государства и права. 2012 № 13. С. 11-14.
5. Статут Лиги Націй [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.hist.msu.ru/Departments/ModernEuUS/INTREL/SOURCES/Legnatus>
6. Международный суд ООН. Организация, цели, практика / Кожевников Ф.И., Шармазанашвили Г.В. М.: Междунар. отношения, 1971. 160 с.
7. Щокін Ю. В. Особливості практики Міжнародного суду ООН по встановленню локальних звичаїв міжнародного права / Ю. В. Щокін // Від громадянського суспільства – до правової держави: тези доп. IV міжнар. 38 наук.-практ. конф. – Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2009. С. 161–163.
8. Карлюк М.В. Концепция подразумеваемой компетенции международных организаций и возможность ее реализации в рамках Евразийского экономического союза / М.В. Карлюк // Материалы Международного молодежного научного форума «ЛОМОНОСОВ – 2014. М. : МАКС Пресс, 2014. [Электронный ресурс]. Режим доступа : http://lomonosov-msu.ru/archive/Lomonosov_2014/section_32_2786.htm.
9. Статут Международного Суду ООН [Електронний ресурс]// Режим доступу: <https://www.un.org/ru/icj/statut.shtml>.

Лосєвський О.

Магістрант I курсу спеціальності «Право» ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна
Науковий керівник: Кравчук І.І., кандидат юридичних наук, доцент кафедри правознавства ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Оскарження бездіяльності органу досудового розслідування, яка полягає у не внесенні відомостей до ЄРДР

Наявність владних структур, здатних забезпечити дотримання законності і прав громадян, є однією із характерних ознак будь-якої правової держави. У взаємовідносинах з ними не останнє значення повинна відігравати висока правова

культура населення як інструмент захисту людської гідності. Перш за все, мається на увазі опанування певними юридичними знаннями, вміння адекватно орієнтуватися і використовувати норми законів та інших нормативно-правових актів, що суттєво впливає на боротьбу зі злочинністю. Саме тому, підвищення рівня правової освіти населення відповідно до Національної програми, затвердженої 18.10.2001 року, сприяє створенню умов для набуття громадянами правових знань, а також знань про свої права та обов'язки [7].

Мета представленого наукового доробку - донести до загальної, більшої частини населення інформації про порядок оскарження рішень, дій або бездіяльності компетентних органів держави по ухиленню від фіксації злочинів.

Однією із структур, найбільш чисельною по проведенню досудових розслідувань є поліцейський відділ, штатом якого передбачено слідчий підрозділ, куди входять слідчі. Інформаційними джерелами подій і злочинів є у часі безперервно прийняті усні чи письмові повідомлення або заяви, виявлені самостійно слідчим чи іншим поліцейським обставин незаконних діянь, доповіді осіб, що вчинили затримання підозрюваних, інше [6]. Цікаво, що серед загальноприйнятних, визнаних інформаційних джерел про злочинні діяння є також судові рішення з оскарження бездіяльності по не внесенню відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі Реєстр) і якими такі відомості зобов'язувалось внести. Від часу подання заяви, повідомлення про кримінальне діяння надається строк до 24 годин розпочати досудове розслідування. Аналогічний час надається слідчому, прокурору після виявлених самостійно обставин злочину. Це період фіксування відомостей в Реєстрі. Відмова у прийнятті та реєстрації заяви (повідомлення) не допускається [5, ст. 214]. Важливо в сповіщенні про злочин вказати завдану шкоду, бажано її розмір, хоча на момент внесення відомостей в Реєстр це не вимагається. Причому постраждалий має право на негайне прийняття заяви і визнання його потерпілим [5, ст. 56]. Йому роз'яснюються права потерпілого, про що видається пам'ятка.

Єдиний облік (далі ЄО) заяв і повідомлень в поліції введений наказом МВС № 100 від 08.02.2019 року [6]. Усні сповіщення заносяться до протоколу. Він підписується заявником, попередженим про відповідальність за статтю 383 ККУ [4] «завідомо неправдиве повідомлення про вчинення злочину» та прийнявши заяву поліцейським. Відсутність власного підпису заявника може бути підставою відмови внесення даних до Реєстру. При сповіщенні поштовим або іншим способом зв'язку наявність підпису про відповідальність за недостовірність даних не вимагається. Таким чином МВС ввело в дію механізм сортування, відбору, вибраковування заяв (повідомлень) про вчинені кримінальні правопорушення і переводу їх в категорію інших подій. З цього моменту можна вести мову про штучну та проміжну латентність. При штучній латентності факт злочину відомий, але з різних причин він не обліковується правоохоронними органами. Проміжна латентність — злочин зареєстрований, але провадження щодо нього із-за недостатності доказів вини особи, що вчинила його, не доходить до суду [1 с.16]. Боротьба за статистичні показники ще досить живуча і міцна в нашому суспільстві.

Письмові повідомлення, заяви, що надійшли до поліції проходять подвійну реєстрацію: реєструються в службах діловодства, та на протязі 24 годин невідкладно за рішенням керівника або виконуючого його обов'язки в журналі ЄО. Подальший розгляд за дорученням проводять поліцейські, включаючи чергових слідчих, які рапортом за відсутності явної очевидності злочину (резонансності, соціальної значимості), доповідають та подають для затвердження мотивований висновок,

включаючи пояснення, рапорти, довідки тощо керівникові або виконуючому його обов'язки, як правило, про відсутність в заяві (повідомленні) ознак злочину або відсутність в діянні складу злочину. Матеріали «списуються» до підрозділу документального забезпечення в номенклатурну справу (в архів), з відміткою в журналі ЄО та інформується прокурор. Це є не що інше як, так звана, перевірка, тобто проведення досудового розслідування до фіксації в Реєстрі або без такої фіксації, що не допускається нормами КПК України і тягне за собою відповідальність згідно законодавства [5]. Надалі заява (повідомлення) категорії КПК України (ст. 60, 214) маніпуляційно переводиться в категорію заяви Закону України «Про звернення громадян» і розглядається в основному протягом 30 днів [6]. Закон України «Про звернення громадян» в статті 12 застерігає про не поширення порядку розгляду заяв і скарг громадян цього Закону на порядок встановлений КПК, цивільно-процесуальним, Кодексом адміністративного судочинства України. Таким чином, виникає колізія — підвідомчий законодавчий акт вступає в протиріччя і коригує Закон — КПК України, що є недопустимим. Наказ МВС № 100 від 08.02.2019 року забезпечує уникнення персональної відповідальності поліцейськими за не дотримання положення Закону. По закінченню вказаного строку, заявнику надсилається лист про прийняте рішення, а точніше про відсутність підстав для внесення відомостей до Реєстру, коли вже 10-денний термін для оскарження слідчому судді бездіяльності слідчого, минув. Хоча за наявності документального підтвердження поважної причини і клопотання про поновлення строку розгляду пропущений термін може бути поновлено судом.

Поліція заявникам про злочини зазначає у відповідях слідуючі причини відмови щодо внесення відомостей у Реєстр:

- заява (повідомлення) не відповідає вимогам КПК України;
- недостатньо відомостей необхідних для внесення в Реєстр;
- відсутні необхідні дані для внесення до Реєстру;

відсутні ознаки, або хоча б одна із ознак, які б вказували на скоєння злочинних дій тощо.

Хоча саме це має встановлюватись в межах досудового розслідування.

У разі встановлення в матеріалах відомостей, що вказують на явне вчинення злочину, керівник або виконуючий його обов'язки, доручає уповноваженому без затримки зареєструвати рапорт поліцейського в журналі ЄО та не пізніше 24 годин від реєстрації надіслати наявні матеріали до слідчого підрозділу поліції для внесення відомостей до Реєстру.

У будь-якому разі чи в будь-який спосіб заявник про вчинене кримінальне правопорушення повинен забезпечити себе доказами такого звернення. При особистому зверненні на копії заяви (повідомлення) обов'язково проставляється штамп реєстрації із зазначенням найменування органу, дати надходження та вхідного номера звернення, підписом і прізвищем особи, а також (талон-повідомлення ЄО про прийняття і реєстрацію) [6]. Дата реєстрації вважається датою подання заяви (повідомлення). У випадку звернення через засоби поштового зв'язку фіскальний чек та рекомендоване повідомлення про вручення поштового відправлення. Після двох днів з моменту подання заяви (повідомлення) про кримінальне правопорушення заявник має право отримати в слідчого зі слідчого підрозділу витяг з Реєстру — документ, що свідчить про початок досудового розслідування.

Відомості до Реєстру внесені прокурором не пізніше наступного дня по підслідності передаються до слідчого підрозділу для подальшого розслідування. Від прокуратури призначається процесуальний керівник.

У разі відмови внесення відомостей до Реєстру (відмови надати витяг з Реєстру) варто в 10-ти денний термін з дати подання заяви (повідомлення) про кримінальне правопорушення, звернутися до слідчого судді місцевого, районного в місті, міськрайонного, районного суду на бездіяльність слідчого, прокурора, органу досудового розслідування, яка полягає у невнесенні відомостей до ЄРДР (п.1ч.1 ст.303 КПК України) [5]. Можливий варіант, коли заявник письмово звертається з інформаційним запитом і таким чином примушує орган досудового розслідування письмово відповісти в термін до п'яти робочих днів, не очікуючи 30-денного терміну [2]. Дуже важливо зберігати конверт з штемпелем дати надходження листа, якщо відмова надійшла засобами поштового зв'язку. Саме з датою на штемпелі починається відлік строку подання скарги на бездіяльність слідчого, прокурора, органу досудового розслідування. При втраті, псуванні: відлік з дати реєстрації відповіді організацією. Звернення до суду є безоплатним. Скарга розглядається не пізніше 72-х годин з моменту надходження відповідної скарги (стаття 306 КПК України) [5]. Скаржник має подати до суду аналогічні копії в кількості комплектів екземплярів для органу досудового розслідування і інших сторін (учасників) судового процесу.

Список використаних джерел

1. Кримінологія. Навч. посібник Бузало П.М., Денисов С.Ф., Кириченко О.В., Київ «Центр учбової літератури» 2007, 192 С;
2. Закон України від 13.01.2011 № 2939-VI «Про доступ до публічної інформації» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17>
3. Закон України «Про звернення громадян України» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80>
4. Кримінальний кодекс України: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2341-14>
5. Кримінальний процесуальний кодекс України: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
6. Наказ Міністерства внутрішніх справ №100 від 08.02.2019 року: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0223-19>;
7. Указ Президента України Про Національну програму правової освіти населення: URL: <https://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=992/2001>

Люх К. А.

*Студентка 2 курсу спеціальності «Екологія» ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна
Науковий керівник: Гордійчук М. В., кандидат юридичних наук, старший викладач
кафедри правознавства ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна*

Система органів державного екологічного управління

Організаційна структура управління у галузях охорони навколишнього природного середовища та раціонального природокористування гармонійно поєднує в собі напрямки діяльності державних, самоврядних і громадських органів. Визначальну управлінську роль у досліджуваних галузях відіграють органи

державного екологічного управління. Проте державне екологічне управління в сучасний період перебуває у кризовому становищі. Підтвердженням цього факту є забруднене навколишнє природне середовище і нераціональне використання природних ресурсів. Ці негативні дії: виникають в результаті недостатньої діяльності органів державного екологічного управління, характеризуються недоліками їх повноважень та функцій.

Дослідженню теоретико-методологічних засад та удосконаленню окремих аспектів державного екологічного управління в сучасних умовах розвитку суспільства присвячено роботи українських та зарубіжних вчених: Г.К. Атаманчука, В.О. Веклича, Б.М. Данилишина, Л.М. Качаровської, В.В. Костицького, О.Я. Лазора, Н.А. Малиш, Л.Г. Мельника, М.Д. Пилипчука, В.Ф. Погорілка, Є.В. Хлобистова та ін. Проте, незважаючи на вагомість цих досліджень, залишаються не охопленими багато проблем, що постають у цій сфері, зокрема питання забезпечення ефективного функціонування суб'єктів державного екологічного управління, розроблення дієвої системи органів державного екологічного управління тощо.

В ході дослідження ми визначимо систему органів державного екологічного управління та спробуємо запропонувати шлях, який підвищить ефективність виконання покладених на них завдань.

Система органів державного екологічного управління є сукупністю державних юридичне самостійних установ, уповноважених на виконання функцій щодо ефективного використання природних ресурсів, охорони навколишнього природного середовища та забезпечення екологічної безпеки. До цієї системи входять органи загальної та спеціальної компетенції.

Систему органів державного екологічного управління загальної компетенції складають: Верховна Рада України; Президент України; Кабінет Міністрів України; державні адміністрації.

Систему органів державного екологічного управління спеціальної компетенції складають: Міністерство екології та природних ресурсів України та діючі в її складі урядові органи державного екологічного управління; Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру; Державне агентство лісових ресурсів України; Державне агентство водних ресурсів України, Державна екологічна інспекція України, Державна інспекція ядерного регулювання України та ін. Як ми бачимо, до системи державних органів, які здійснюють державне екологічне управління, входять органи влади різного рівня та цільової спрямованості. Відзначимо, що органи місцевого самоврядування ланкою даної системи не є, хоча здійснюють деякі державні управлінські функції в даній сфері, якщо такі функції були їм делеговані.

Державні органи виступають в якості системоутворюючого елемента організаційної структури державного екологічного управління і становлять її основу, «стрижень». Саме вони, на думку Г.В. Атаманчука, «в сукупності становлять найбільш об'ємну і складну частину державного апарату, яка зосереджує в собі практично всю управлінську інформацію і найважливіші засоби державного примусу». Він же зазначає, що раціональність та ефективність державного екологічного управління буде залежати від «обраної і створеної моделі його організаційної структури» [1, с. 132].

Нині система спеціальних органів державного екологічного управління формується з органів державної влади різних рівнів. Така система органів є чітко централізованою. До системи державних органів виконавчої влади входять державні

міністерства (здійснюють функції з вироблення державної політики та нормативно-правового регулювання у сфері діяльності, встановленій актами Президента України та Кабінету Міністрів України), державні служби (які здійснюють функції контролю і нагляду у встановленій сфері діяльності) та державні агентства (здійснюють у встановленій сфері діяльності функції з надання державних послуг, з управління державним майном та правозастосовні функції, за винятком функцій контролю і нагляду). Слід зазначити, що дані органи «займають певне місце в системі державного управління, і їх діяльність спрямована на реалізацію основних управлінських функцій в екологічній сфері.

Система органів державного екологічного управління включає в себе наступні елементи:

1) Наявність у державних органів владних повноважень на вирішення питань в галузі охорони навколишнього середовища. Права і обов'язки інститутів державної влади чітко прописані в нормативних актах і не підлягають розширювальному тлумаченню. Державні органи зобов'язані діяти в суворій відповідності до норм права, а реалізація їх повноважень здійснюється в межах, обмежених законодавством, яке встановлює їх компетенцію. У деяких випадках органи влади мають можливість виступати в екологічних правовідносинах у якості рівноправного партнера (наприклад, при реалізації спільних проектів у галузі охорони природи).

2) Чітке розмежування повноважень між різними державними органами. Держава наділяє кожен свій орган виключною компетенцією, що не допускає дублювання функцій різних інститутів. Галузевий та міжгалузевий характер реалізації державних функцій максимально точно визначає рівень повноважень конкретного органу.

3) Ієрархія системи органів влади. Вся система державного управління побудована за принципом підпорядкування нижчестоящих органів вищестоящим. На практиці така ієрархія дозволяє не лише координувати зусилля з охорони навколишнього середовища «зверху вниз», а й здійснювати постійний контроль за діяльністю органів нижчих щаблів ієрархії.

Підводячи підсумок сказаному, слід зазначити, що органи, які здійснюють державне екологічне управління, займають центральне місце в системі управлінських державних органів даної сфери, що дозволяє їм реалізовувати державну екологічну політику на всій території України шляхом реалізації безпосереднього управління використанням та охороною природних ресурсів і об'єктів. При цьому діюча система органів не враховує унікальних характеристик окремих регіонів України.

Відділи та департаменти органів державного екологічного управління, які розташовані в різних областях України мають однакову структуру, функції та повноваження. Але, на нашу думку, ця позиція є хибною. Адекватне врахування економічного, ідеологічного, соціально-політичного, екологічного різноманіття повинно знайти своє місце на практиці. Дана система повинна визначатися з урахуванням факторів, притаманних конкретному регіону України:

а) соціально-політичних (наприклад, розміру й освоєння території регіону, його геополітичного положення, щільності населення, інституційних та культурних особливостей);

б) екологічних (наприклад, природно-ресурсного потенціалу регіону, площі земель особливо охоронюваних територій, кількості родовищ основних корисних копалин);

в) економічних (наприклад, рівня соціально-економічного розвитку регіону, кількості об'єктів, що негативно впливають на навколишнє середовище на території конкретного суб'єкта, особливостей розміщення продуктивних сил, рівня антропо- й техногенного навантаження).

Ми пропонуємо наділяти вже існуючі органи державного екологічного управління в окремих регіонах України додатковими повноваженнями та функціями, з урахуванням специфіки цих регіонів, за для ефективного виконання покладених на них завдань.

Список використаних джерел

1. Атаманчук Г. В. Теория государственного управления. М.: Юридическая литература, 1997. 399 с.

Максименко С.О.

Студентка 1 курсу спеціальності «Право» ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна
Науковий керівник: *Ляшенко Р. Д., кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри правознавства ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна*

Проблема представництва у публічній владі

Влада «power» (сила) – включає в себе взаємопов'язані поняття: переконання, закон, військова міць, покірність, авторитет, матеріальні цінності, звання, майстерність, соціальний вплив, примус, насильство, харизма, робота групової динаміки.

Роль влади в житті держави й суспільства важко переоцінити. Представники влади, яких обирає сам народ, отримують широкі повноваження, безмежну владу. На них покладається неосяжна надія багатьох людей. Від їх рішень часто залежить питання існування нації, тому саме представники влади – найважливіша частина механізму держави. Від результату їх діяльності, насамперед, залежить соціально-економічний та політичний стан країни.

Вивчення та дослідження проблематики владних органів та їх представників – предмет наукового інтересу багатьох учених: В.Б.Авер'янова, Д.О. Артемчука, О.М. Бабич, О.М. Бандурки, І.І. Дахової, С.В. Ківалова, Є.В. Мальцева та ін.

Сутність функцій влади виявляється під час аналізу її результатів, які досягаються в процесі здійснення влади [1, с. 209]. Саме тому представник народу має бути чесним, принциповим, служити народові України та державі, поважати культуру та мову, проте навіть таких критеріїв відбору замало. Представники народу, навіть з найвищими цінностями, дійшовши до влади, під тиском та впливом політичної машини або ситуації, нехтують основними цінностями, забувають про обіцянки, про інтереси та потреби тих людей, які надали їм владу, також забувають про саму державу. Події останніх років наштовхнули нас на роздуми: а чиїми інтересами переймаються, саме представники влади?...

Кожен представник влади, має бути українцем, народженим та патріотично вихованим. Проаналізувавши ефективність діяльності посадовців-іноземців, яких запросили навести лад, можна зробити однозначний висновок – іноземці не можуть, за низкою причин, повноцінно служити чужій країні та її громадянам.

Основна проблема – відсутність патріотичного почуття та інша ментальність. Вони не розуміють нашу культуру, наші проблеми, ми маємо різні потреби та різні цілі. Ще один важливий аспект – це рідні та близькі люди «чужинців-посадовців», що

проживають в іншій державі, як правило, більш успішній. Вважаємо, що такі посадовці не поставлять перед собою за мету зробити успішною чужу країну. Усі реформи та ексклюзивні нововведення будуть випробувані на наших громадянах або умисно створені для погіршення внутрішньо-політичного, соціального клімату. Звісно, що такі чиновники можуть просто «виконувати замовлення» по знищенню нашої держави або її незалежності.

Важливо усвідомити, що, запрошуючи іноземців до владних структур, ми принижуємо гідність власної країни так, як ми маємо прекрасну освітню базу, висококваліфікованих спеціалістів, яких запрошують на роботу за високі гонорари успішні компанії всього світу. Наші громадяни наполегливі, відповідальні, з високим рівнем патріотизму. Не потрібно нав'язувати думку, що нам необхідна допомога від громадян інших країн.

Підсумовуючи вище сказане не важко зрозуміти, що необхідно посилити вимоги до майбутніх представників влади. Бути обраним до органів публічної влади може лише громадянин України: батьки та діти якого є українцями; народжений в Україні; мати єдине громадянство (оскільки, фактор подвійного громадянства може впливати на прийняття рішень), право голосу; володіти державною мовою, мати вищу освіту, проживати на території України протягом останніх п'яти років перед днем виборів. Якщо разовий виїзд за кордон у приватних справах не перевищував 90 днів, а термін перебування за межами України кожного річного періоду протягом останніх п'яти років перед днем голосування на відповідних виборах не перевищував 183 дні. Не є порушенням вимоги про проживання в Україні виїзд особи за кордон у службове відрядження, на навчання, у відпустку, на лікування за рекомендацією відповідного медичного закладу[3].

На нашу думку, гарантією того, що представник владних повноважень буде працювати на благо держави, є факт проживання, працевлаштування, навчання, обслуговування (у т.ч. лікування) в Україні його родичів (батьків, дітей, дружини або чоловіка). Виключенням є надання екстреної допомоги служб швидкого реагування або у випадку, коли вітчизняне медичне обслуговування не має можливості допомогти (відсутність технічного забезпечення, нестача або відсутність кваліфікованих кадрів).

На нашу думку, саме громадянин, що НАРОДЖЕНИЙ в Україні, може мати представницький мандат. Саме така людина повинна пройти суворий відбір, відчути відповідальність (моральну, матеріальну, юридичну) перед своїм народом, перед батьками, рідними, близькими. Ця людина зі своєю родиною повинна проживати, навчатися, лікуватися у своїй державі, розуміючи та оцінюючи плоди власної діяльності. Державно-владні повноваження виражаються в компетенції органів влади і практично реалізуються у прийнятих ними владних рішеннях. Вони оформлюються у вигляді юридично обов'язкових нормативних й індивідуальних правових актів, що видаються ними від імені держави, а також знаходять своє відображення в конкретних діях і заходах, що здійснюються [2, с. 271].

Список використаних джерел

1. Державне управління: теорія і практика / за заг. ред. В. Б. Авер'янова. К., 1998. 432 с.
2. Кузьменко О. В. Курс адміністративного процесу: навчальний посібник. К.: Атіка, 2007. 416 с.
3. Виборчий кодекс України від 01.01.2020 № 396-IX. Київ: URL: Електронний ресурс <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20>

Маринич Ю. М.

*Студентка 3 курсу спеціальності «Право» ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна
Науковий керівник: Кравчук І. І., кандидат юридичних наук, доцент кафедри
правознавства ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна*

Взаємодія слідчого з оперативними підрозділами на стадії досудового розслідування

На сьогодні взаємодія слідчого з іншими органами і підрозділами дедалі активніше здійснюється на всіх можливих рівнях, зокрема міжнародному, відомчому, міжвідомчому, регіональному та інших. Саме тому організація взаємодії при розкритті та розслідуванні кримінальних правопорушень являє собою досить складну і комплексну форму, яка передбачає реалізацію цілої низки послідовних і взаємопов'язаних процесуальних та оперативно-розшукових дій і заходів, спрямованих на максимальне досягнення завдань кримінального процесу.

Взаємодія слідчого та співробітника оперативного підрозділу в процесі розкриття і розслідування кримінальних правопорушень є найбільш поширеним і важливим видом правовідносин у сфері кримінального судочинства. Така діяльність, безперечно, є необхідною умовою успішного досягнення повного, швидкого та неупередженого досудового розслідування кримінального провадження, а також встановлення всіх обставин вчинення кримінального правопорушення [1].

Чинний Кримінальний процесуальний кодекс (далі – КПК) України не містить визначення терміну «взаємодія» слідчого та оперативного підрозділів під час розкриття та розслідування кримінальних правопорушень. Але, все таки, доцільно вважати, що фундаментом взаємодії слідчого зі співробітниками оперативних підрозділів є норми кримінального процесуального закону та інших законодавчих та підзаконних актів, які деталізують окремі питання їх взаємодії. А саме, статей 40, 41, 99, 246–275, 280 КПК України [2], статті 7 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [3], Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні й розслідуванні [4] та інших нормативних актів.

Інструкція з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні передбачає, що будь-яка взаємодія повинна здійснюватися у відповідності із наступними принципами: 1) швидке, повне та неупереджене розслідування кримінальних правопорушень; 2) самостійність слідчого в процесуальній діяльності, втручання в яку осіб, що не мають на те законних повноважень, забороняється; 3) оптимальне використання наявних можливостей органів досудового розслідування та оперативних підрозділів Національної поліції України у запобіганні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень; 4) дотримання загальних засад кримінального провадження; 5) забезпечення нерозголошення даних досудового розслідування [4]. Вказані принципи повинні дотримуватися незалежно від форми взаємодії.

Основні форми взаємодії оперативних підрозділів і слідчих під час проведення оперативно-розшукових заходів та негласних слідчих (розшукових) дій: а) процесуальна: передача протоколу прокуророві про проведення негласної слідчої (розшукової) дії (ст. 252 КПК України); доручення слідчого щодо проведення негласної слідчої (розшукової) дії (ст. ст. 40, 246 КПК України); надання допомоги

слідчому при провадженні негласних слідчих (розшукових) дій (ст. 40 КПК України); б) організаційна: обмін інформацією; координація; консультації; реалізація матеріалів ОРД; аналіз причин і умов, що сприяли вчиненню злочину [5].

Основними чинниками, якими зумовлена необхідність процесуальної взаємодії слідчого з оперативними підрозділами у складі слідчо-оперативної групи (далі - СОГ), є такі: 1) слідчі дії та оперативно-розшукові заходи членів групи мають однакову мету, спрямовану на швидке розкриття та розслідування злочинів; 2) усі дії членів СОГ обов'язково узгоджуються між собою під час розроблення єдиного плану; 3) кожний з учасників СОГ діє в межах своїх повноважень і зберігає свою функціональну самостійність; 4) робота у складі СОГ надає слідчому можливість якнайшвидше використати отримані оперативним шляхом дані, а оперативним співробітникам – інформацію, отриману під час проведення слідчих дій [6, с.140].

Враховуючи особливості повсякденної роботи слідчого та співробітника оперативного підрозділу, їх процесуальну співпрацю можна поділити на три види: організаційний (на початковому етапі вчиненого правопорушення, злагодженість дій при огляді місць події); процесуальний (будується на дотриманні чинного законодавства при виконанні доручень слідчого та допитах учасників безпосередньо оперативними працівниками); результативний (досягнення максимального результату при проведенні всіх слідчих дій та оперативно-розшукових заходів для розкриття, розслідування кримінальних правопорушень та доказування вини зловмисника). Налагоджена робота свідчатиме, що зазначені вище види взаємодії позитивно вплинули на результати діяльності слідчого з оперативним працівником при розкритті злочинів [7].

На підтвердження цього висловлюється слушна думка про те, що взаємодія між слідчим і працівником оперативного підрозділу є ефективною в разі, якщо вони особисто між собою досягнуть взаєморозуміння щодо розслідування конкретного кримінального провадження [8, с. 72]. Утім на практиці виникає проблема своєчасності та повноти проведення процесуальних дій, у тому числі негласних слідчих (розшукових) дій (далі - НСРД), коли співробітник оперативного підрозділу отримує доручення від слідчого, а потім слідчий чекає його виконання. Водночас в органах Національної поліції проводиться експеримент щодо впровадження інституту детективів, які будуть уповноважені виконувати оперативно-розшукові та кримінально-процесуальні функції [9]. Однак, відсутність законодавчого підкріплення не дає змоги повною мірою використовувати повноваження під час проведення оперативно-розшукової та кримінально-процесуальної діяльності [1].

Крім того, слід зазначити, що на сьогодні у практичній діяльності з боку працівників оперативних підрозділів можна почути нарікання з приводу того, що слідчі в окремих випадках зловживають своїми повноваженнями і доручають виконання таких процесуальних дій, які б могли виконати самостійно. При цьому відповіді про виконання доручень слідчого оперативним підрозділом в окремих випадках мають вигляд формальної відповіді, про що свідчать наявні в матеріалах досудового розслідування фрази, які в більшості випадків будуються на конструкції словосполучення: «не виявилось / не представилось можливим...» [8].

З метою усунення і недопущення таких фактів Ю. П. Алєнін рекомендує слідчому не зловживати правом доручати виконання процесуальних дій оперативним підрозділам, тому що їх відпрацювання зменшує час для виконання їх основних обов'язків, що передбачені Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність». З таким твердженням у певній мірі слід погодитись, але до вказаного

доцільно зазначити, що потрібно враховувати і специфіку та складність розслідування та розкриття конкретного злочину, що в цілому впливає як на дотримання розумних строків, так і строків досудового розслідування.

Враховуючи викладене вище, можна зазначити, що взаємодія слідчого та співробітника оперативного підрозділу є одним із важливих, ефективних, а інколи проблемних напрямів діяльності уповноважених осіб у процесі розкриття злочинів під час досудового розслідування кримінального провадження. І лише цілеспрямована й системна їх співпраця надасть змогу ефективно використовувати процесуальні можливості обох суб'єктів в межах доказування.

Поділяємо думку, з приводу того, що в межах взаємодії слідчого та оперативного працівника по кожному кримінальному провадженні, необхідна не лише спільна, узгоджена діяльність під час розслідування кримінальних проваджень, яка спрямована на використання методів і засобів, властивих цим суб'єктам, із чітким розподілом повноважень між ними, а й конкретика щодо проведення процесуальних дій для співробітника оперативного підрозділу [7, с. 220].

Список використаних джерел

1. Князев С. Взаємодія слідчого зі співробітником оперативного підрозділу у кримінальному провадженні. Кримінальне право. 11/2019. URL: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2019.11.50>
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. Голос України. 2012. № 90 91.
3. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992 № 2135-XII. Голос України. 1992. № 56
4. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні : наказ МВС України від 07.07.2017 № 575. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>. (дата звернення: 20.10.2019).
5. Безсонна Т. Ф., Левенець С.А., Харківський національний університет внутрішніх справ . Взаємодія слідчого з оперативними підрозділами під час проведення слідчих (розшукових) дій. URL: http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/6261/Vzaiemodiia%20slidchoho%20z%20operatyvnymy%20pidrozdilamy_Bezsonna%20T_Levenets%20S_2019.pdf?sequence=3
6. Топчій В.В. Взаємодія органів досудового розслідування та оперативних підрозділів у складі слідчо-оперативних груп. Юридичний вісник. 2014. № 4(33). С. 138–143.
7. Яковлев О. Взаємодія слідчого з оперативними підрозділами під час проведення слідчих (розшукових) дій. Науковий часопис Національної академії прокуратури України. 2017. № 1(13). С.217–224.
8. Абламський С. Є., Юхно О. О., Лук'яненко Ю. В. Взаємодія слідчого з іншими органами і підрозділами при розкритті та розслідуванні кримінальних правопорушень : навчальний посібник / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. О. Юхна. Харків, 2017. 152 с.
9. В Україні з'являться поліцейські детективи. ZN UA. 29 червня 2017. URL: [https:// dt.ua](https://dt.ua). (дата звернення: 22.10.2019).
10. Сорока С. О., Римарчук Г. С. Взаємодія слідчого із співробітниками інших підрозділів під час досудового розслідування. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Юридичні науки». 2015. № 825. С. 347 354.

Мельник Л. Ю.

Студентка 3 курсу спеціальності «Право» ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна
Науковий керівник: Бучинська А. Й., кандидат юридичних наук, доцент кафедри
правознавства ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Банкрутство фізичних осіб

З переходом України до ринкової економіки, виникла необхідність запровадження інституту банкрутства, який діє в Україні з 1992 року на підставі Закону «Про банкрутство». Довгий час банкрутство в Україні регулювалось з позиції фінансової неспроможності суб'єктів господарювання задовольнити вимоги кредиторів, можливого пошуку шляхів відновлення їх неплатоспроможності. Однак, нестабільність валютного ринку, недосконалість діючого законодавства, а останнім часом військові дії на сході країни призводить до того, що фізична особа з незалежних від неї причин (коливання курсу валют, хвороба) не в змозі задовольнити вимоги кредиторів.

З метою захисту як боржника, так і кредиторів з 21 жовтня 2019 року в українському законодавстві запроваджується інститут банкрутства фізичних осіб, передумовою його створення було запровадження в дію нового Кодексу з процедури банкрутства, який визначає умови та порядок відновлення платоспроможності боржника. Не зважаючи на те, що нововведення до законодавства неодноразово обговорювались різними науковцями, багато процедур досі залишилися законодавчо не вирішеними. Тому в даний час це питання і досі є актуальним для всіх сторін, які беруть участь в даному процесі.

Питання банкрутства фізичних осіб в Україні досліджували багато вчених, серед них: Б. М. Поляков [3, с. 135], він розглядав правову природу принципів та методів правового врегулювання банкрутства; дослідження О. М. Бірюкова спрямовано на розгляд аспектів реформи законодавства про банкрутство [1, с. 63], а саме – перегляд концепції нового закону, а також проблеми банкрутства фізичних осіб [2, с. 149].

Перш за все нам потрібно зрозуміти, що ж таке банкрутство? Банкрутство – це процес, який настає тоді, коли особа нездатна розрахуватися з особою-кредитором. Після оголошення процедури банкрутства усе майно боржника і його родичів, крім єдиного житлового приміщення, розподіляється між кредиторами відповідно до встановленої законом черговості виплати вимог кредиторів, але тільки за рішенням господарського суду, до якого боржник повинен звернутись із заявою про визнання його неплатоспроможності. На період, доки особа не розрахується з боргами, його фінансова діяльність жорстко обмежується.

Основними причинами банкрутства фізичних осіб є те, що фізичні особи неефективно розпоряджаються власними активами або беруть на себе надмірну кількість фінансових зобов'язань. Також причинами можуть бути зміни у монетарній або кредитно-фінансовій політиці держави. Це призводить до того, що фізичні особи нездатні самостійно розрахуватися зі своїми кредитами.

Відповідно до ст.115 Кодексу з процедури банкрутства, сам боржник звертається із заявою до господарського суду про відкриття провадження у справі про свою неплатоспроможність. Кредитор в жодному випадку не може ініціювати банкрутство фізичної особи.

Господарський суд може прийняти заяву у боржника про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність лише при наявності обставин, які

підтверджують, що боржник не в змозі здійснювати грошові платежі, тобто якщо він знаходиться перед загрозою неплатоспроможності, а також при наявності постанови про відсутність у фізичної особи майна, на яке може бути звернено стягнення, яка повинна бути ухвалена у виконавчому провадженні. Також боржник може звернутися до суду якщо він припинив погашення кредиту у розмірі понад 50 відсотків місячних платежів за кожним з кредитних та інших зобов'язань упродовж двох місяців, а також якщо розмір прострочених зобов'язань боржника перед кредитором не менше ніж 30 мінімальних заробітних плат. До складу грошових вимог, у тому числі щодо сплати податків, зборів (обов'язкових платежів), не включаються штраф та інші фінансові санкції [4].

Після того, як процедуру банкрутства було порушено розмір боргу фізичної особи фіксується, а нарахування відсотків і штрафів припиняється. Коли процедура банкрутства закінчується, всі борги боржника, навіть якщо його майна не вистачило для розрахунку, списуються.

У свою чергу особа, яку визнали банкрутом надає усю інформацію не тільки про своє майно, а й про майно членів своєї родини, яке буде віднесене до ліквідаційної маси. До ліквідаційної маси також буде належати майно, яке було набуто боржником після порушення процедури банкрутства. Якщо боржник подає неправдиву інформацію, то провадження по справі закривається. Але потрібно пам'ятати, що для погашення боргу не можна продавати єдине житло боржника, а також кошти на пенсійних рахунках і гроші з фонду соціального захисту.

Визнавши особу банкрутом її звільняють від більшості боргів, але існує обов'язок протягом п'яти років з моменту визнання банкрутства перед укладенням договору позики, кредиту, застави або поручительства така людина повинна попереджати в письмовому порядку про факт своєї неплатоспроможності. На п'ять років така особа втрачає свою бездоганну ділову репутацію, але через п'ять років банкрут може відновити свою платоспроможність.

Ще одним нововведенням Кодексу з процедур банкрутства є інститут реструктуризації боргу фізичних осіб. Ця процедура надає можливість відстрочки, розстрочки або списання боргу, а також надає можливість змінити термін та розмір боргу, та можливість повернути борг третьою стороною.

Варто зазначити, що не всі борги підлягають реструктуризації. Наприклад, борги які виникли з кредитів на відпочинок і інші розваги не підлягають під дану процедуру. А також борги, що стосуються аліментів також не підлягають під процедуру реструктуризації [4]. Законодавець в ст. 125 вищезазначеного Кодексу перерахував види боргів, що не підлягають даній процедурі.

Необхідно підкреслити, що господарський суд приймаючи рішення про оголошення фізичної особи банкрутом, повинен буде кожного разу здійснити оцінку чи дійсно життєві обставини призвели до неплатоспроможності та чи боржник своїми діями не допровадив до фіктивного банкрутства. На сьогоднішній день, притягнути до адміністративної чи кримінальної відповідальності за фіктивне банкрутство можна лише засновника (учасника) або службову особу суб'єкта господарювання, а оскільки допуститись таких правопорушень може фізична особа, яка не здійснює господарську діяльність і яку оголошено банкрутом, вважається за необхідне передбачити зазначені види відповідальності для цих осіб.

З огляду на вищезазначене, можна стверджувати, що банкрутство має як свої плюси, так і свої мінуси як для боржника так і для кредитора. Плюсом для боржника є те, що він зберігає та акумулює свої активи та може відновити свою

платоспроможність, але він жертвує своєю бездоганною діловою репутацією, яку зможе відновити аж через п'ять років після оголошення процедури. Кредитор, шляхом участі у зборах кредиторів, має можливість реально впливати на виконання зобов'язань боржника, а не лише спостерігати зі сторони, як це відбувається у звичайному виконавчому провадженні.

Незважаючи на те, що банкрутство більшою мірою пов'язане зі здійснення господарської діяльності, запровадження українським законодавцем процедури банкрутства фізичних осіб має захистити як боржника – фізичну особу, так її кредиторів, що в цілому має оздоровити фінансовий клімат в країні.

Список використаних джерел

1. Бірюков О. М. Банкрутство громадян: за і проти. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2011. № 11. С. 60–65.
2. Бірюков О. М. До питання удосконалення концепції законодавства про банкрутство. *Вісник господарського судочинства*. 2011. № 5. С. 147–152.
3. Поляков Б. М. Право несостоятельности (банкротства) в Украине. К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре». 2003. 440 с.
4. Кодекс України з процедур банкрутства від 18 жовтня 2018 року. Відомості Верховної Ради (ВВР). 2019. № 19. ст.74.

Молявко И. А.

Студент 2 курса факультета управления Академии управления при Президенте Республики Беларусь, г. Минск, Республика Беларусь

Научный руководитель: Гасанов А. П., преподаватель, Академия управления при Президенте Республики Беларусь, г. Минск, Республика Беларусь

Порядок проведения аттестации государственных служащих в Республике Беларусь

Одной из неотъемлемых характеристик аттестации государственных служащих является системность и последовательность её проведения. Закрепление на законодательном уровне и соблюдение четкого порядка проведения аттестации необходимо в первую очередь для обеспечения транспарентности процесса, а также минимизации бюрократизма.

В Республике Беларусь нормативной-правовой базой, определяющей порядок проведения аттестации государственных служащих, является Закон Республики Беларусь от 14 июня 2003 г. № 204-З «О государственной службе в Республике Беларусь» (далее – Закон о госслужбе) [1], а также Указ Президента Республики Беларусь от 6 ноября 2003 г. № 489 «Об утверждении Положения о проведении аттестации государственных служащих» (далее – Указ №489) [2].

На основании вышеизложенных актов можно выделить три этапа проведения аттестации государственных служащих:

1. Подготовка к проведению аттестации;
2. Проведение аттестации, включающее этап тестирования и этап собеседования;
3. Принятие решения по результатам аттестации.

Основанием первого этапа проведения аттестации госслужащих является приказ (распоряжение) руководителя государственного органа (организации).

На данной стадии кадровая служба государственного органа определяет состав аттестационной комиссии. В состав аттестационной комиссии включаются руководители структурных подразделений, работники кадровой и юридической служб, независимые эксперты. Присутствие независимого эксперта имеет «внеаппаратный», заинтересованно-отстраненный взгляд на аттестацию и ее субъектов.

Формируя комиссию, необходимо исключить ситуации, влекущие за собой конфликт интересов, тем самым предупредив возможность влияния на итоговое решение.

По мнению О.И. Чуприс, целью аттестации является определение объективной оценки практической деятельности, уровня профессиональных знаний, правовой культуры и служебной перспективы госслужащих [3, с. 7]. Вместе с тем, ни в Законе о госслужбе [1], ни в Положении о проведении аттестации госслужащих [2], конкретно не определены методы, которые можно использовать для оценки. Основной формой проведения аттестации в Республике Беларусь является собеседование. Однако по одному только собеседованию нельзя в полной мере оценить деятельность аттестуемого госслужащего, в результате чего процедура аттестации является достаточно формальной.

В настоящее время в мировой практике помимо собеседования существует ряд методов оценки деятельности госслужащих: тестирование, анкетирование, выполнение каких-либо письменных заданий (написание реферата или эссе), система оценки «360 градусов», самооценка и т.д., которые целесообразно использовать при аттестации государственных в Беларуси.

Тестирование является наиболее качественным и объективным способом оценивания госслужащих. Объективность достигается путем стандартизации процедуры проведения. Это более объемный инструмент, включающий в себя задания по многим областям, что позволяет установить уровень знаний, умений и навыков гражданского служащего как в целом, так и по отдельным направлениям. В то же время тест не позволяет проверить и оценить высокие, продуктивные уровни знаний, связанные с творчеством, то есть вероятностные, абстрактные и методологические знания [4].

Таким образом, полагаем целесообразным до заседания аттестационной комиссии в обязательном порядке проводить тестирование госслужащих на определение уровня знаний законодательных актов, организационно-распорядительных, других руководящих и нормативных документов, методов и средств, которые госслужащий должен уметь применять при выполнении должностных обязанностей.

Второй этап, подразумевающий непосредственное проведение аттестации проводится в присутствии самого аттестуемого и руководителя структурного подразделения или государственного органа. Комиссия рассматривает представленную характеристику, оценочный лист, заслушивает резюме непосредственного руководителя государственного служащего, самого аттестуемого о результатах работы. Обсуждение работы аттестуемого должно проходить в обстановке объективности, доброжелательности и требовательности. В первую очередь аттестуются руководители подразделений, а затем подчиненные им работники. В случае неявки государственного служащего на заседание аттестационной комиссии по уважительной причине его аттестация проводится в дополнительные дни, предусмотренные графиком проведения аттестации.

На засіданні аттестационної комісії ведеться протокол, який підписується головою і секретарем комісії.

На третьому етапі проведення аттестації по результатам аттестації державного службовця аттестационна комісія тайним голосуванням приймає рішення: про відповідність аттестуваного посадовій посади; про неповну відповідність аттестуваного посадовій посади з відстрочкою аттестації на один рік, за умови виконання рекомендацій аттестационної комісії; про невідповідність аттестуваного посадовій посади.

Рішення аттестационної комісії вважається прийнятим, якщо за нього проголосувало більшість присутніх на засіданні членів цієї комісії. При рівності голосів членів комісії рішення приймається на користь аттестуваного. Результати аттестації державного службовця оголошуються аттестуваному безпосередньо після голосування. По результатам аттестації державного службовця оформляється аттестационний лист, в якому вказуються дані про аттестуваного, рішення і рекомендації аттестационної комісії, а також рішення керівника державного органу.

Разом з тим законодавство про державну службу не містить переліку конкретних рішень, які по результатам аттестації може прийняти керівник. Якщо виходити з вказаних можливих рекомендацій аттестационної комісії, то можна зробити висновок про те, що керівник по результатам аттестації має право прийняти рішення про: направлення державного службовця на підвищення кваліфікації або перепідготовку; підвищенні державного службовця в посаду; зарахуванні в резерв кадрів державних службовців.

З вказаного випливає, що керівник державного органу (організації) по результатам аттестації не має права прийняти будь-які інші рішення, в тому числі про звільнення державного службовця. Чи настільки таким висновок є правомірним?

В зв'язі з цим представляє інтерес досвід Російської Федерації, де по результатам аттестації державного службовця аттестационна комісія має право прийняти рішення про: звільнення державного службовця; направлення державного службовця на отримання додаткового професійного навчання; переведення державного службовця на іншу посаду державної служби.

В разі відмови державного службовця отримати додаткове професійне навчання або переведення на іншу посаду державної служби керівник має право звільнити службовця з державної служби відповідно до законодавства Російської Федерації про державну службу.

Таким чином, в інтересах удосконалення порядку проходження державної служби вважаємо необхідним до проведення засідання аттестационної комісії в обов'язковому порядку проводити тестування аттестувані державних службовців для визначення рівня їх знань законодавчих актів, організаційно-розпорядчих, інших керівних і нормативних документів, методів і засобів, які державний службовець повинен вміти застосовувати при виконанні посадових обов'язків. Результати такого тестування повинні враховуватися аттестационною комісією при прийнятті остаточного рішення по результатам аттестації державного службовця.

Також вважаємо необхідним розширити повноваження аттестационної комісії в прийнятті рішення по результатам аттестації, що відповідає міжнародним стандартам і позитивним зарубіжним практикам.

Список использованных источников

1. О государственной службе в Республике Беларусь [Электронный ресурс] : Закон Респ. Беларусь, 14 июня 2003 г., № 204-З : в ред. Закона Респ. Беларусь от 09.01.2017 // ЭТАЛОН. Законодательство Республики Беларусь / Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2020.

2. Положение о проведении аттестации государственных служащих [Электронный ресурс] : утв. Указом Президента Респ. Беларусь, 6 нояб. 2003 г., № 489 : в ред. Указа Президента Респ. Беларусь от 29.11.2013 г. // ЭТАЛОН. Законодательство Респ. Беларусь / Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2020.

3. Чуприс, О. И. Теоретические проблемы правового регулирования государственной службы Республики Беларусь : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.14 / О. И. Чуприс ; Белорус. гос. ун-т. – Минск, 2010. – 46 с.

4. Методические рекомендации по организации и проведению квалификационного экзамена государственных гражданских служащих Республики Коми [Электронный ресурс] : утв. приказом Упр. гос. гражданской службы Респ. Коми, 1 июля 2010 г., № 48-од // Новости Упр. гос. гражданской службы Респ. Коми.

– Режим доступа: uggs.rkomi.ru/content/3669/Методические_рекомендации_по_организации_и_проведению_квалификационного_экзамена_государственных_гражданских_служащих_Республики_Коми.doc. – Дата доступа: 15.02.2020.

Немировська М. В.

*Магістрантка 1 курсу спеціальності «Право» ЖНАЕУ м. Житомир, Україна
Науковий керівник: Кравчук І.І., кандидат юридичних наук, доцент кафедри
правознавства ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна*

**Процесуальні особливості застосування запобіжного заходу
у вигляді тримання під вартою**

Принципом кримінального провадження відповідно до п.5 ч.1 ст.7 Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК) України є забезпечення права на свободу та особисту недоторканість [1,с.8]. Зміст даного принципу полягає у тому, що під час кримінального провадження особа може триматися під вартою, бути затриманою або обмеженою у здійсненні права на вільне пересування виключно на підставах та в порядку, передбаченому КПК України.

Дискусії вчених щодо застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою не закінчуються: деякі з них вважають, що правоохоронні органи нашої держави застосовують вказаний запобіжний захід занадто часто та необґрунтовано; в той же час – інші висловлюють думку щодо необхідності зменшення категорій злочинів, за яких є можливість внесення застави замість тримання під вартою. Саме тому питання щодо застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою не втрачає актуальності та розглядається у працях Ю.М. Грошевого, Є.Г. Коваленка, В.Т. Маляренка, О.Р. Михайленка, М.М. Михеєнка, В.Т. Нора, М.А. Погорецького, М.С. Строговича, О.Ю. Татарова, В.І. Фаринника та інших науковців.

Метою даної статті є визначення особливостей застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою на стадії досудового розслідування.

Тримання під вартою полягає в примусовій ізоляції підозрюваного, обвинуваченого та поміщення його на певний строк до відповідної установи [2,

с.416]. Взяття під варту є виключним і найбільш суворим запобіжним заходом, котрий застосовується тоді, коли є всі підстави вважати, що інші, не такі суворі запобіжні заходи можуть не забезпечити виконання підозрюваним, обвинуваченим процесуальних обов'язків і належної поведінки [2, с.415].

При постановленні ухвали про застосування тримання під вартою слідчий суддя зобов'язаний визначитися з розміром застави, яка може бути внесена як альтернатива призначеному запобіжному заходу.

Як зазначено в ч.4 ст.183 КПК України: слідчий суддя, суд призначаючи запобіжний захід у вигляді тримання під вартою має право не визначити розмір застави у кримінальному провадженні щодо:

1) злочину, вчиненого із застосуванням насильства або погрозою його застосування;

2) злочину, який спричинив загибель людини;

3) особи, стосовно якої у цьому провадженні вже обирався запобіжний захід у вигляді застави, але був порушений нею [1, с.97].

Тобто, не визначення розміру застави у трьох вказаних вище випадках є правом, а не обов'язком слідчого судді.

Якщо звернутися до науково-практичного коментарю КПК України, можна зазначити, що якщо слідчий суддя у випадках, передбачених ч. 4 ст.183 КПК, вирішить застосувати заставу, він повинен визначитись з додатковими зобов'язаннями, які будуть покладені в разі внесення застави на підозрюваного, обвинуваченого, наслідками невиконання таких зобов'язань і визначити конкретний розмір застави [2, с.416].

Висновки. Три випадки, вказані у ч.4 ст.183 КПК України, є доволі серйозними і дають змогу свідчити, що поведінка особи, яка вчинила хоча б один з них, була негативною та навмисною. Законодавець надає слідчому судді право вирішувати: застосовувати у цих випадках заставу чи ні, і не вказує жодних критеріїв для прийняття цього рішення. Тобто це буде суб'єктивним рішенням слідчого судді. Ми повністю не погоджуємося з даною нормою і вважаємо, що варто встановити обов'язок не визначати розмір застави як альтернативного запобіжного заходу в категорії справ, що вказані ч.4 ст.183 КПК України замість такого права.

Коментар до ч.7 ст.178 КПК України зазначає: якщо підозрюваний, обвинувачений володіє нерухомим і рухомим майном, має заощадження та рахунки в банках, то, скоріш за все, він не буде ухилятися від слідства чи суду і йому потрібно обрати запобіжний захід, не пов'язаний із триманням під вартою, тому що йому є що втрачати.

Ми не можемо повністю погодитись з даною думкою. Як свідчить практика судів України [3;4]: якщо підозрюваний, обвинувачений володіє заощадженням та рахунками в банках України, він, зазвичай, має офшорні рахунки, тому як тільки відбувається заміна запобіжного заходу тримання під вартою на заставу, підозрюваний, обвинувачений, користуючись своїм майновим станом, переховується за кордоном.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 9-10. Ст. 88.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / За загальною редакцією професорів С.В. Ківалова, С.М. Міщенко, В.Ю. Захарченка. - Х.: Одиссей, 2013. - 1104 с.

3. «Про судову практику застосування судами першої а апеляційної інстанцій процесуального законодавства щодо обрання, продовження запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою»: постанова ВССУ з розгляду цивільних і кримінальних справ: від 19.12.2014 р. №14. Закон і Бізнес. 2014. № 27.

4. Аналіз даних судової статистики щодо розгляду справ і матеріалів місцевими загальними судами, апеляційними судами областей та міста Києва протягом 2018 року.
URL:https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/Analiz_statistika_kriminal_2018.pdf

5. Ахундова А. А. Типові кримінально-процесуальні правопорушення при застосуванні запобіжних заходів. Науковий вісник ЛДУВС. 2012. №2. С. 282-290

6. Фаринник В. І. Сутність та особливості застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою. Юридичний часопис Нац. акад. внутр. справ. 2015. № 1. С. 15–28.

Нишпал І. В.

*Студентка 3 курсу, спеціальності «Право» ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна
Науковий керівник: Стрільчук В. А., кандидат юридичних наук, доцент кафедри
правознавства ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна*

Суб'єктивна сторона складу злочину «Порушення недоторканності приватного життя» в КК України та КК Республіки Молдова: порівняльно-правове дослідження

Питання, що стосуються встановлення суб'єктивної сторони складу злочину, розкриття її ознак при кримінально-правовій кваліфікації є одними із найскладніших як у кримінальному праві України, так і в кримінальному праві зарубіжних країн.

Науковці в галузі кримінального права зазначають, що суб'єктивну сторону складу злочину слід розглядати як його обов'язковий елемент, що характеризує психічну діяльність суб'єкта злочину та відображає внутрішні психічні процеси, які пов'язують всі елементи (компоненти) складу злочину і, по суті, детермінують вчинення саме конкретного суспільно-небезпечного діяння [1, с. 495].

Загальноприйнятою як у науці, так і у судовій практиці є думка, що злочини із формальним складом можуть бути вчинені лише із прямим умислом [2, с. 190-191]. Ми приєднуємося до такої позиції і доходимо висновку, що злочин, склад якого передбачений у диспозиції ст. 182 «Порушення недоторканності приватного життя» КК України, може бути вчинений лише з прямим умислом [3].

Щодо фактичної сторони дій, то інтелектуальний момент умислу за ст. 182 КК України охоплює усвідомлення суб'єктом:

1) факту конфіденційності інформації – існування певної конфіденційної інформації про особу, змістом якої є таємниця особистого або сімейного життя цієї особи, а також розуміння того, що з приводу цієї інформації існують певні правові відносини, які врегульовані законом, щодо втаємничення такої інформації;

2) факту наявності потерпілої особи, якої стосується зазначена конфіденційна інформація;

3) факту незаконного збирання, зберігання, використання, знищення, поширення або зміни конфіденційної інформації про особу без її згоди або з порушенням порядку поведінки з відповідною інформацією, який передбачений

законом, тобто неприпустимості вчинення вказаних дій з цією інформацією без легальних підстав.

Вольовий момент прямого умислу при вчиненні злочинних дій, передбачених у диспозиції ч. 1 ст. 182 КК України, полягає в тому, що особа бажає настання суспільно-небезпечних наслідків у виді завдання шкоди правам і законним інтересам потерпілої особи у сфері охорони недоторканності її приватного життя, що є безпосереднім результатом незаконних дій суб'єкта з конфіденційною інформацією, яка містить особисту або сімейну таємницю потерпілої особи. Подібні наслідки є метою суб'єкта, адже зосереджуючи на них свої зусилля, він тим самим прагне їх досягнення.

При посяганні на недоторканність приватного життя особи суб'єкт злочину також часто керується корисливим мотивом для досягнення відповідної мети. При оцінці мотивів вчинення порушення недоторканності приватного життя особи, необхідно брати до уваги мету, яку переслідував суб'єкт, вчиняючи певні протиправні дії. Мета, як правило, виникає разом із мотивом, оскільки формування мотиву одночасно означає й постановку певної мети. Хоча у складі аналізованого злочину мета може бути будь-якою, оскільки як і мотив не передбачена у диспозиції статті або однозначно не впливає із характеру діяння. Тобто, дані ознаки суб'єктивної сторони не впливають на кваліфікацію.

Якщо звернутися в цьому контексті до європейського законодавства в галузі кримінального права, зокрема до відповідного законодавства Республіки Молдова, то у разі вчинення злочину, передбаченого ст. 177 «Порушення недоторканності приватного життя» КК Республіки Молдова можна зазначити, що суб'єктивній стороні даного злочину властива також умисна форма вини [4]. Такий висновок є очевидним з огляду на закріплену в указаній статті диспозицію, яка полягає у незаконному збиранні або умисному поширенні охоронюваних законом відомостей про приватне життя, що становлять особисту або сімейну таємницю іншої особи, без її згоди.

Тобто суб'єктивна сторона даного кримінального правопорушення представляє поєднання ознак, передбачених кримінальним законом, які характеризують психічне ставлення людини до вчиненого діяння. У разі кримінальної відповідальності має бути встановлено психічне ставлення до вчиненого діяння, яке може виражатися у формі умислу.

При цьому в основу визначення правомірності дій з конфіденційною інформацією про особу покладений не суб'єктивний критерій мотиву і мети такого діяння, а об'єктивний критерій суспільного інтересу, який, в кінцевому рахунку, досягається або ж не досягається збиранням, поширенням (іншими діями) щодо конфіденційної інформації про особу.

Отже, проведений порівняльно-правовий аналіз суб'єктивної сторони складу злочину, що полягає в порушенні недоторканності приватного життя (ст. 182 КК України і ст. 177 КК Республіки Молдова), дає можливість вказати що злочин може бути вчинений тільки умисно. А відсутність вказівки на мотив та мету як ознаки суб'єктивної сторони складів злочинів, передбачених у диспозиціях досліджуваних статей, слід визнати такою, що відповідає європейській практиці законодавства про кримінальну відповідальність.

Список використаних джерел

1. Бойко А. М., Брич Л. П., Гришук В. К. Кримінальний кодекс України: [науково-практичний коментар]. 9-те вид., переробл. і допов. Київ: Юридична думка, 2012. с.1316.
2. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Кримінальне право. Навчальний посібник. Київ: Ваїте, 2014. с. 944.
3. Кримінальний Кодекс України від 05.04.2001 року № 2341- III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення 03.03.2020).
4. The Criminal Code of the Republic of Moldova dated 18.04.2002 N. 985-XV. URL: https://sherloc.unodc.org/cld/document/mda/2002/criminal_code_of_the_republic_of_moldova.html (дата звернення 03.03.2020).

Ніколаєва Д.

Магістрантка I курсу спеціальності «Середня освіта (історія)» ЖДУ імені Івана Франка, м. Житомир, Україна

Науковий керівник: Зосімович О. Ю. , старший викладач кафедри спеціальних історичних дисциплін та правознавства ЖДУ імені Івана Франка, м. Житомир, Україна

Правова та соціальна держава на сучасному етапі

Серед політико-правових надбань сучасного світу особливе місце займають концепції демократичної, соціальної та правової держави як відображення загальнолюдського досвіду. Проблематика соціальної правової держави активно розроблялась і розробляється українськими правознавцями. Їй присвятили свої наукові праці Н. Болотіна, О. Головащенко, М. Козюбра, О. Кушніренко, Е. Лібанова, О. Пищуліна, А. Селіванов, О. Скакун, Н. Хома, В. Удовиченко, В. Якубенко, О. Скрипнюк, І. Яковюк та інші дослідники. Вони порушують питання історії виникнення та становлення соціальної та правової держави, визначаються її поняття та принципи, аналізується зарубіжний досвід розбудови, визначають труднощі та перспективи побудови в Україні.

Дослідження досвіду становлення і функціонування соціальної держави свідчать про відсутність її єдиної моделі. Класифікацій соціальної держави існує багато. Автори колективного підручника розрізняють модель «соціальної держави», характерну для більшості європейських країн, та «держави добробуту», що застосовується в США, Великій Британії та Скандинавських країнах. Відмінність між ними полягає в обсязі їх змісту. Під поняттям «соціальна держава» розуміють виключно сукупність соціальних функцій держави, діяльність, спрямовану на пом'якшення наслідків економічних криз за допомогою соціальної політики. «Держава добробуту» охоплює всю систему заходів, спрямованих на подолання різноманітних «вузьких місць» у суспільному розвитку, в тому числі в економіці [3, с. 525].

В соціальній державі людина визнається найвищою соціальною цінністю. Основними напрямками її діяльності є соціальна допомога індивідам, які потрапили у важку життєву ситуацію (за сучасним українським законодавством - складні життєві обставини), з метою забезпечення кожному гідного рівня життя; перерозподіл економічних благ відповідно до принципу соціальної справедливості; забезпечення громадянського миру і злагоди в суспільстві.

Незалежно від специфіки тієї чи іншої національної моделі соціальної держави для неї характерні такі спільні ознаки: 1) соціальна держава є закономірним продуктом еволюції громадянського суспільства в напрямку до громадянського суспільства соціальної демократії; 2) є якісною характеристикою правової держави; 3) конституційні гарантії забезпечення і захисту соціальних прав людини; 4) наявність розвинутого соціального законодавства; 5) трансформація ринкової економіки на соціальну ринкову, служінню власності інтересам як власника, так і суспільства.

Важливість конституційного проголошення України соціальною державою для розвитку соціальних відносин в державі підкреслюють українські правознавці В. Селіванов [8] та М. Козюбра [4, с.58]. Дослідники зазначають, що проголошуючи себе соціальною державою Україна повинна створювати певну модель взаємовідносин держави та громадянина. Така держава зобов'язана регулювати економічні та політичні процеси, встановлювати ефективні форми перерозподілу суспільного доходу з метою забезпечення стабільного життя та добробуту всіх громадян.

На жаль, теорія та практика соціальної держави для переважної більшості українців залишається, за вдалим висловленням О.М. Пищуліної «терра інкогніта» [7, с.112]. Як наголошує О. Скрипнюк, сьогодні держава несе зобов'язання щодо надання 156 видів соціальних пільг, гарантій і компенсацій 230 категоріям населення; право на пільги мають 19,5 млн. громадян, що становить понад 40 % населення України. Зрозуміло, що економіка держави не в змозі забезпечити та гарантувати виплати дані громадянам [10, с.30, 32-33]. В той же час, як не дивно, Україна як держава, замість того, щоб провести ефективні соціально-економічні реформи, як зазначає Лібанова Е., уже понад 20 років поспіль переймається виключно фінансовими проблемами, пов'язаними із неможливістю виконання всього обсягу своїх соціальних зобов'язань [6, с.10]. В. Удовиченко підкреслює, що реалізація прав людини та громадянина у сфері соціального забезпечення, закріплених у Конституції України, здійснюється на підставі більш ніж 200 нормативно-правових актів [10, с.198]. На жаль, більшість із існуючих в Україні нормативно-правових актів із соціальних питань або взагалі не виконуються, або виконуються частково, що можна пояснити незавершеністю та непослідовністю, в першу чергу, в проведенні економічних, політичних та соціальних реформ.

Український правознавець О. Головащенко пропонує співвіднести ознаки соціальної держави із ознаками правової. Тут автор розглядає два підходи: перший підхід оцінює соціальну державу як продукт еволюції правової держави, за другим - соціальна держава розглядається як один з аспектів правової держави. У цьому контексті соціальна держава є новим етапом розвитку правової держави [2].

Правова держава — це організація державної влади, заснована на визнанні та реальному забезпеченні прав і свобод людини, верховенстві права і взаємній відповідальності особистості і держави[3, с. 512].

Отже, поняття правової держави несе інше змістовне навантаження. Концепція правової держави заснована на ідеях верховенства права, демократії, поділу влади, рівності всіх громадян перед законом і судом, тоді як соціальна держава поєднує ці ідеї з ідеями соціальної справедливості, соціальної рівності. Правова держава, як підкреслює Н. Хома - це держава у якій організація і діяльність державної влади в її взаєминах з індивідами заснована на праві і йому відповідає [11, с.3-12; 9, с.23]. Правова держава будується у взаємовідносинах з індивідами та їх різноманітними об'єднаннями на основі норм права.

Порівняння соціальної та правової держави доводить, що кожна з цих моделей являє собою своєрідний механізм упорядкування суспільних інтересів. Якщо головною метою правової держави є упорядкування суспільних відносин на засадах утвердження принципів непорушності прав і свобод людини, верховенства права та поділу влади, незалежності правосуддя, то соціальна держава намагається досягти аналогічної мети за допомогою соціальної політики, що спирається на соціальне законодавство. На думку Н. Болотіної, на початку ХХ століття намітився багатоаспектний підхід до розуміння держави як арбітра, корпоративної системи, юридичного уособлення нації [1, с.5]. На думку В. Якубенко серйозну проблему представляє собою також певний конфлікт між особистістю і державою [14, с.96].

Отже, більшість українських дослідників розглядають формування соціальної, правової держави як складний і тривалий процес. Щоб побудувати в Україні соціальну, правову державу, потрібно забезпечити панування права, захист і гарантування основних прав і свобод людини і громадянина, поділ влади та ін., здійснити розгорнуту регламентацію соціально правових норм, довести їх зміст до максимальної конкретизації, яка б забезпечувала найбільш повну їх практичну реалізацію. Українська модель соціальної правової держави повинна враховувати позитивний і негативний досвід зарубіжних країн, а також соціально-демографічну, економічну, політичну специфіку України.

Список використаних джерел

1. Болотіна Н. Право соціального захисту: становлення і розвиток: моногр./Н.Б. Болотіна. К.:Атіка, 2009. 245 с.
2. Головащенко О. Поняття та ознаки соціальної держави [Електронний ресурс]. Режим доступу:
<http://dSPACE.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/11501/1/Golovaschenko.pdf>
3. Загальна теорія держави і права: [Підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів] / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.; Харків: Право, 2009. 584 с.
4. Козюбра М. Природа соціальних прав людини та особливості їх реалізації // Вісник Конституційного Суду України. 2002. № 5. С. 57-61.
5. Кушніренко О. Соціальна держава як базова цінність та принципи конституційного ладу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dSPACE.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/14414/1/Kushnirenko_53-58.pdf
6. Лібанова Е. Соціальні проблеми модернізації української економіки / Е. Лібанова // Демографія та соціальна економіка. 2012. № 1 (17). С. 5-22
7. Пищуліна О. Шлях до довгострокової соціальної стратегії: на перехресті вибору // Стратегічні пріоритети. – 2006. – № 1. – С. 111-118.
8. Селіванов А. Від правової до конституційної держави: шлях теорії та практики еволюційних змін [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dSPACE.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/63853/02-Selivanov.pdf?sequence=1>
9. Скрипнюк О. Соціальна, правова держава в Україні: проблеми теорії і практики. До 10-річчя незалежності України : монографія / О. В. Скрипнюк. К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2000. 600 с.
10. Удовиченко В. Социальное государство: поиск оптимально приемлемой модели социально-экономического развития / В. Удовиченко // Социология: теория, методы, маркетинг. – 1999. – № 1. – С. 191-200

11. Хома Н. Моделі соціальної держави: світовий та український досвід: монографія. К.: Видавництво «Юридична думка», 2012. 592 с.

12. Яковюк І. Соціальна держава: питання теорії і шляхи її становлення: дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.01 / І. Яковюк. Х., 2000. 199 с.

13. Якубенко В. Принципи соціальної держави: стан і перспективи їх реалізації в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.01 / В. Якубенко. К., 2005. 21 с.

Осадчук С. В.

*Магістрант 1 курсу спеціальності «Право» ЖНАЕУ м. Житомир, Україна
Науковий керівник: Бондарчук Н.В., кандидат юридичних наук, доцент, доцент
кафедри правознавства Поліського національного університету,
м. Житомир, Україна*

Адміністративна відповідальність за порушення земельного законодавства

Доволі важливим питанням сьогодні постає відповідальність за порушення норм земельного законодавства. Адміністративна відповідальність за земельні правопорушення – це застосування уповноваженими на те державними органами відповідних санкцій, передбачених Кодексом України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП), до винних осіб, які порушили норми земельного законодавства.

Л. Мілімко надає наступне визначення: адміністративна відповідальність у сфері земельних відносин – це специфічне реагування держави, спрямоване на захист земельних відносин шляхом виконання суб'єктом, який вчинив адміністративний проступок, примусово застосованих до нього заходів впливу спеціально уповноваженими органами чи посадовими особами за процедурою, визначеною КУпАП чи іншими законодавчими актами [1, с. 38].

Н. Бондарчук зазначає, що правопорушення у сфері використання та охорони земель України можна розділити на дві групи: 1) правопорушення, об'єктом яких є земля як природний об'єкт; 2) правопорушення, об'єктом яких виступають права на землі. До першої групи можна віднести дії чи бездіяльність осіб, які спричинили забруднення земель. До другої групи правопорушень можна віднести самовільне захоплення земель чи використання без належно оформленої документації [2, с. 407].

Як відомо з теорії держави і права, до складу правопорушення входять чотири елементи: об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт та суб'єктивна сторона [3, с. 266-268]. Загальним об'єктом земельного проступку є відносини у сфері земельного права, які охороняються законодавством, а безпосереднім об'єктом являються відносини у сфері використання земель, а також законні права та інтереси власників земельної ділянки. Об'єктивною стороною проступку є визначені протиправні діяння особи, які виявляються у формі діяння (нераціональне використання земельної ділянки) так і бездіяльності (невиконання заходів щодо охорони земель передбачених чинними нормативно-правовими актами). Суб'єктами земельних порушень можуть бути громадяни, посадові особи, органи державної влади та місцевого самоврядування. Суб'єктивна сторона визначається наявністю вини у формі умислу або необережності.

Ч.1 ст. 211 Земельного Кодексу України містить перелік порушень за які громадяни та юридичні особи несуть цивільну, адміністративну або кримінальну

відповідальність: а) укладення угод з порушенням земельного законодавства; б) самовільне зайняття земельних ділянок; в) псування сільськогосподарських угідь та інших земель, їх забруднення хімічними та радіоактивними речовинами і стічними водами, засмічення промисловими, побутовими та іншими відходами; г) розміщення, проектування, будівництво, введення в дію об'єктів, що негативно впливають на стан земель тощо [4].

Сьогодні досить поширеним порушенням є самовільне зайняття земельної ділянки. Так, А. М. Мірошніченко зазначає, що під самовільним зайняттям земельної ділянки необхідно розуміти дії, які вказують на фактичне використання землі без дозволу уповноваженого органу виконавчої влади чи органів місцевого самоврядування про її передачу у власність або надання у користування або за відсутності виконання правочину щодо такої землі, за виключенням певних дій, які відповідно до закону вважаються правомірними [5, с. 485-486].

Таке порушення згідно з ст. 53-1 КУпАП тягне за собою застосування до винної особи штрафу в розмірах: на громадян – від 10 до 50 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян; на посадових осіб – від 20 до 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [3].

Штраф є найбільш розповсюдженим видом адміністративного стягнення за земельні правопорушення, який встановлюється з метою покарання та виховання особи та стягується до державного бюджету. Його розміри визначаються в межах санкції певної статті КУпАП, беручи до уваги тяжкість проступку, суб'єкта, ступеня його вини, майнового стану, а також обставин, що пом'якшують або обтяжують відповідальність.

Отже, адміністративна відповідальність за порушення земельного законодавства має низку особливостей, зокрема: підставою відповідальності, якою є факт вчинення земельного правопорушення; власною нормативною підставою, якою виступають нормативно-правові норми, закріплені у статтях КУпАП. З точки зору теорії інститут адміністративної відповідальності за земельні правопорушення можна вважати спільним інститутом земельного й адміністративного права, оскільки він реалізується за допомогою правових норм обох галузей.

Список використаних джерел

1. Мілімко Л. Особливості адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері земельних відносин. Підприємництво, господарство і право. 2008. № 1. С. 28–38.
2. Бондарчук Н.В. Актуальні питання адміністративної відповідальності за земельні правопорушення. Вчені записки Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського. К.: «Юридичні науки», № 2. Том 24 (63). 2011. С.407-411.
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 року № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення 05.03.2020).
4. Земельний Кодекс України від 25.10.2001 року, №2768-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14> (дата звернення 04.03.2020).
5. Мірошніченко А. М. Науково-практичний коментар до Земельного кодексу України. К.: «Алерта» ЦУЛ. 2011. С. 516.

Остапчук А. А.

*Студентка 2 курсу спеціальності «Право» ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна
Науковий керівник: Гордійчук М. В., кандидат юридичних наук, старший викладач
кафедри правознавства ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна*

Теоретико-практичне регулювання принципів єдиного і подвійного громадянства: український і зарубіжний досвід

Громадянство, як один із основних структурних елементів конституційно-правового статусу кожної особи, є глибоко досліджуваним і проблемним питанням в українських державно-правових процесах. Це пов'язане насамперед з тим, що громадянство, як стійкий правовий зв'язок конкретної особи і держави, визначає передусім їх взаємопов'язані права та обов'язки.

Особливої актуальності і значимості мають питання, що стосуються принципів єдиного та подвійного громадянства, їх регулювання. Тому хотілось би сконцентрувати увагу на національному й міжнародному аналізі цих принципів з боку нормативно-правової бази, розглянути проблеми практичного застосування норм.

Дане питання стало предметом дослідження таких науковців, як Нагорнова Є. А., Савелій С. С., Огнівець І. В., Бедрій Р. Б., Кравченко В. В., Лотюк О. С., Погорілко В. Ф., Федоренко В. Л., Суржинський М. І., Тодика Ю. М., Фрицький О. Ф. та інших.

Правовою базою регулювання питання громадянства в Україні є Конституція України, Закон України «Про громадянство України» та міжнародні договори, що ратифіковані Верховною радою України.

Зокрема, у статті 4 Конституції України зазначено, що в Україні існує єдине громадянство, а підстави набуття і припинення громадянства України визначаються законом [1, ст.4].

За юридичною силою наступними йдуть міжнародні і двосторонні договори. Застосовуються правила міжнародного договору, якщо в договорі визначені інші правила, що не співвідносяться з національним законодавством [2, с.28]. Двосторонні договори – це угоди про спрощений порядок зміни громадянства, з яких чинними в Україні є такі чотири угоди: із Республікою Білорусь, Республікою Казахстан, Республікою Таджикистан та з Киргизькою Республікою [3, с.43].

Безпосередньо ЗУ «Про громадянство України» (далі Закон) врегульовує загальні й особливі питання, що пов'язані з громадянством. Зокрема, у цьому Законі міститься положення про те, що особи є громадянами України, які на момент набрання чинності цього Закону постійно проживали в Україні, незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних чи інших ознак, і які не є громадянами інших держав [4, ст.3].

Принцип існування єдиного громадянства в Україні обумовлений, насамперед, державним устроєм. Україна децентралізована унітарна держава (Автономна Республіка Крим наділена певними пільгами зі здійсненням самоврядування). З цього і слідує те, що виключається можливість існування громадянства окремих адміністративно-територіальних одиниць.

Також, Законом визначено, що громадянство втрачається, якщо громадянин України добровільно набув громадянства іншої держави [4, ст.19]. Втрата громадянства підтверджується нормативно-правовим актом – Указом Президента. Ця особа в період підготовки документів і Указу Президента залишається громадянином

Україні і користується всіма правами та несе обов'язки до того моменту, поки Указ не буде виданий.

Як зазначає професор В. П. Колісник, для запобігання виникненню колізій правових норм держави укладають угоди, спрямовані на скорочення кількості осіб із подвійним громадянством, регулюють правовий статус осіб, які тимчасово набули громадянство двох або більше країн. Так, якщо громадянин України набув громадянство іншої держави або держав, то у правових відносинах з Україною він визнається лише громадянином України. Так само, якщо іноземець набув громадянство України, то у правових відносинах з Україною він визнається лише громадянином України [5, с.75].

На нашу думку, таке регулювання громадянства на практиці є досить суперечливим до положень Закону, адже вищезазначені норми не є взаємодоповнюючими, а навпаки, суперечать один одному. Через це стала топовою тема про подвійне громадянство і за неофіційною статистикою нині кілька сотень тисяч українців мають два паспорти; в Україні російські паспорти мали від 140 до 350 тисяч українців; українців з угорським громадянством близько 80–90 тис. осіб, з румунським до 80 тис; неофіційно від 5% до 10% українців уже мають паспорт іншої держави, а близько 5 млн перебувають на заробітках за кордоном, які у майбутньому можуть отримати там громадянство [6]. Ці процеси характеризуються насамперед соціальною і політичною ситуацією в країні, що тягне за собою такі поживлені міграційні процеси.

Аналізуючи нормативно-правову базу ми виявили, що ніяких норм, методів, спеціально утворених органів, систем, які б контролювали питання щодо єдиного громадянства і неможливості подвійного громадянства в Україні немає. Депутатами ВРУ, звичайно, пропонувалось доповнити Кодекс про адміністративні правопорушення такою нормою: «Неподання або несвоєчасне подання повнолітнім громадянином України, який добровільно набув іноземне громадянство, письмової заяви про це та копії документа, що підтверджує набуття ним іноземного громадянства, до спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері громадянства, підпорядкованого йому органу за місцем проживання або дипломатичного представництва чи консульської установи – тягне за собою накладення штрафу...» [7]. Ця норма інтерпретувалася по різному, і це не єдиний законопроект, який був внесений, але нічого не було затверджено, і КпАП доповнено не було.

На нашу думку, прийняття цієї норми могло б стати однією з необхідних складових системи у налагодженні і регулюванні питань єдиного/подвійного громадянства в Україні. Адже на даному етапі немає реально існуючого механізму, котрий допомагав би виявляти громадян, що і отримують паспорт іншої держави, і на законних підставах залишаються громадянами України. Таке встановлення може відбуватись лише при зв'язках громадянина з органами державної влади (якщо подавати копії для отримання конкретних документів, наприклад), але не при діючій системі. І якщо немає такого механізму, то й не може бути мови про єдине громадянство в Україні.

Досліджуючи регулювання принципу єдиного громадянства, варто було б звернутись до зарубіжного досвіду. Тож, крім України, такий принцип сповідують, зокрема Китай, Азербайджан, Японія, Словаччина, ОАЕ, Монако, Узбекистан, Таїланд, Непал, Куба, Катар, Індія, Казахстан, Білорусь, Північна Корея та інші країни [8]. У таких країнах як, наприклад, Австрія, Данія, Білорусь однією з умов

отримання громадянства є не тільки декларація про відмову від громадянства іншої країни, але й надання відповідних підтверджуючих документів. На нашу думку, це дещо кращий механізм, що працює на реальну дію принципу єдиного громадянства. Існування цього принципу можна пояснити особливістю історичного розвитку, приналежністю до правових сімей, зокрема, підвищеною значимістю звичаєвого права.

На противагу цьому, дійсно більша частина світу підтримує практику подвійного громадянства. Зокрема, дозволяють мати подвійне громадянство 86 країн світу, щоправда, зі своїми нюансами [8]. Наприклад, у Швейцарії або Австралії, подвійне громадянство не лише є дозволеним, але й заохочується державою, що пояснюється частими подорожами громадян закордон і здійсненням там ними підприємницької діяльності. У Ліхтенштейні тільки громадянам за походженням дозволяється мати подвійне громадянство, а від натуралізованих громадян вимагають відмовитися від свого попереднього підданства. Прийняті поправки до законів про дозвіл на подвійне громадянство Австралії, Вірменії, Швеції, Фінляндії, обґрунтовуються необхідністю зміцнення зв'язку між історичною батьківщиною та діаспорою [9, с.203].

Деякі країни практикують надання так званого економічного громадянства. Зокрема, острови британської співдружності Сент-Кітс і Невіс за інвестиції в об'єкти нерухомості від 250 до 350 тис. доларів США надають своє громадянство [10, ст.93].

Існують також міжнародні договори, що сприяють виникненню подвійного громадянства. Так, 27 червня 1960 р. між Францією та Малагасійською Республікою була укладена Угода щодо статусу осіб, народжених на острові Святої Марії. Угодою передбачено, що цей острів є невід'ємною частиною Малагасійської Республіки, а особам, народженим на острові Святої Марії, дозволяється здійснювати на території Франції права, пов'язані з французьким громадянством, хоча вони зберігають малагасійське громадянство [11, с.216].

Отже, аналізуючи національні і зарубіжні законодавчі та наукові підходи до визначення та регулювання єдиного та множинного громадянства, можемо зробити такий висновок: по-перше, принцип єдиного громадянства на даному етапі розвитку починає втрачати його актуальність; по-друге, чітко прописаного механізму щодо належного здійснення контролю випадків подвійного громадянства в Україні на законодавчому рівні немає; по-третє, підходи до інтерпретації та втіленні у практиці подвійного громадянства в кожній країні різні і особливі; по-четверте, на нашу думку, варто більш детально дослідити питання множинного громадянства, визначити його позитивні та негативні аспекти, орієнтуючись на зарубіжний досвід, і посилатись на можливе його перспективне впровадження до українського законодавства.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1996. № 30. с. 141. Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Фрицький О. Ф. Конституційне право України: підручник / О. Ф. Фрицький. К. :Юрінком Інтер, 2003. 536 с.
3. Нагорнова Є. А. Громадянство в Україні: правове регулювання, набуття та припинення. Наше право. 2013. №6. С.42-46.
4. Про громадянство України: Закон України від 2001 року № 2235-XIV. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2235-14>

5. Конституційне право України: Підруч. для студ. вищ. навч. закл. / За ред. В. П. Колісника та Ю. Г. Барабаша. Х.: Право, 2008. 416 с.
6. Романчук І. Подвійне громадянство в Україні: факти, міфи і правила існування. Юридичний портал Протокол. 2016. Режим доступу: https://protocol.ua/ua/podviyne_gromadyanstvo_v_ukraini_fakti_mifi_i_pravila_isnuvannya/
7. Про внесення доповнення до Кодексу України про адміністративні правопорушення (щодо множинного громадянства): Законопроект від 24.11.2015. № 3514. Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JH2PM00A.html
8. Подвійне громадянство: 86 країн світу дозволяють, у 51 заборонено. Аналітичний портал: Слово і Діло. 2019. Режим доступу: <https://www.slovoidilo.ua/2019/10/28/infografika/polityka/podvijne-hromadyanstvo-86-krayin-svitu-dozvoluyayut-51-zaboroneno>
9. Савелій С. С. Подвійне громадянство: Теоретичний аспект та досвід правового регулювання в зарубіжних країнах. Закарпатські правові читання : матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених та студентів / за заг. ред. В. І. Смолянки, М. В. Оніщука, Я. В. Лазура, О. Я. Рогача, І. М. Полюжина. Вид-во УжНУ "Говерла", 2014. Т.1. С. 201-206.
10. The Constitution of Saint Christopher and Nevis. 1986. Режим доступу: http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=235247#LinkTarget
11. Огнівець І. В. Подвійне громадянство: міжнародний досвід. Науковий вісник Дипломатичної академії України. 2000. Вип.4. С. 211-217.

Остимчук В. В.

*Студентка I курсу спеціальності «Право» ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна
Науковий керівник: Ляшенко Р.Д. кандидат юридичних наук, доцент, завідувач
кафедри правознавства ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна*

Нормативно-правовий акт як джерело права України

В загальній теорії права значна увага приділяється дослідженню нормативно-правового акта (далі - НПА). НПА в сучасних державах романо-германської правової сім'ї визнається основним джерелом права. На ці документи припадає найбільший обсяг правового регулювання, до їх числа відносяться акти, що володіють вищою юридичною силою – конституції, закони, підзаконні акти. На сьогодні у науці є низка підходів до розуміння НПА.

Фундаментальні розробки учених дають уявлення про суттєві переваги НПА перед іншими джерелами права, його юридичні властивості, особливості та межі дії. Дослідженню НПА присвятили свої праці, як вітчизняні, так і зарубіжні науковці, зокрема: С.С. Алексєєв, Т.О. Коломієць, П.М. Робінович, О.Ф. Скакун, В.С. Нерсесянц, А. О. Шуліма, М.В. Цвік, О.В. Петришин, Н.М. Пархоменко та ін.

На думку дослідників М. Кельмана та О. Мурашина, НПА - це документ, в якому закріплюються правила поведінки загального характеру, які забезпечуються саме державою [1, с.230].

О.Ф. Скакун, трактує поняття НПА: як «акт — правотворчості, який містить юридичні норми», а також додає, що він «становить рішення правотворчого органу, спрямоване на встановлення, зміну або скасування дії норм права» [2, с.205].

З точки зору В. Косовича, під НПА слід розуміти «офіційний, письмовий документ, який приймається уповноваженими на це державними суб'єктами у

визначених законом формі та порядку» [3, с.280].

На думку Н. М. Пархоменко, НПА – це прийнятий уповноваженим державним чи іншим органом у межах його компетенції офіційний письмовий документ, який встановлює, змінює чи скасовує норми права, носить загальний чи локальний характер та застосовується неодноразово[4].

Міркування дослідників дійсно розбігаються у визначенні основного поняття. Проте, узагальнивши думки учених, слід визначити НПА, як офіційний що має провідну роль у юриспруденції, адже він є основним джерелом права, що містить правові норм, спрямовані на регулювання суспільних відносин, потреб та інтересів суб'єктів права.

В Україні НПА має ряд переваг у порівнянні з іншими джерелами права. Зокрема, цей документ чітко визначає права та обов'язки громадян, дає змогу встановити правові норми для загального розуміння й швидко їх ознайомити з суспільством. НПА має свій механізм правового регулювання, який регулює всі сфери юридичних та суспільних відносин. І виключно акти мають великий юридичний вплив на всіх осіб нашої країни та на всі сфери суспільних відносин.

Поділ НПА на закони і підзаконні акти за юридичною силою свідчить, що правове регулювання в Україні за складністю та суспільними відносинами здійснюється не лише за допомогою законів, а й інших видів правових актів.

Існує багато документів і актів, розбіжності між якими належним чином не аналізуються і навіть майже не розглядаються. Звідси виникають труднощі з вибором предметів їх регулювання, визначенням юридичної сили, використанням і правовим захистом. Подолати такі труднощі можна саме завдяки суворій характеристиці документів і актів, з'ясуванню їх ознак і співвіднесеності між собою [5, с.14-20; 6].

Різноманітність явищ життя суспільства, а також як держави, так і громадян породжує потребу в документуванні різних видів діяльності і станів. Вимагає фіксації та універсальності викладу фактів, подій та станів. Документація становить собою запис за установленними формами необхідної для різних видів діяльності інформації. Документ як письмова форма, що посвідчує певну інформацію, є найбільш поширеним її носієм. Це закони, укази, постанови, рішення, розпорядження, інструкції, звернення, листи, свідоцтва, договори, атестати, сертифікати, ліцензії тощо.

У характеристиці елементів юридичної природи правових актів важливе місце займає саме питання про юридичну силу, тобто про таку їх властивість, яка виражає співвідношення, зіставлення одних актів з іншими, їх місцем у системі правових актів.

Для правового регулювання суспільних відносин недостатньо встановлення різних форм волевиявлення органів держави й місцевого самоврядування. Важливо, щоб у самих актах не містилися суперечливі рішення чи юридичні колізії. Ця мета досягається шляхом установлення певного підпорядкування між різними актами, за якої акт нижчої юридичної сили не має суперечити акту вищої юридичної сили. Згідно принципам верховенства права конституція та закони (прийняті парламентом чи шляхом референдуму) мають вищу юридичну силу.

Виходячи з того, що співвідношення між правовими актами визначається їх юридичною силою, такий підхід передбачає аналіз самого поняття юридичної сили – зіставлення властивостей актів. Адже порівнювати між собою акти можна тільки тоді, коли вони вже мають юридичну силу. Юридична сила означає властивість правового акта діяти. [6, с. 232].

Таким чином, НПА визначає роль системи права та взаємозв'язок інших правових форм. Значення нормативно-правових актів, як джерела права, на сучасному етапі зростає, завдяки такій властивості, як юридична сила, у результаті чого відповідні положення, що містяться в ньому, стають обов'язковими. Наявність юридичної сили НПА є умовою його дії, а втрата юридичної сили – призводить до припинення дії НПА.

Список використаних джерел

1. Кельман М. Загальна теорія держави й права: [підручник] / М. Кельман, О. Мурашин. К. : Кондор, 2006. 478 с.
2. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: підручник / Пер. з рос. Харків: Консум, 2001. 656 с.
3. Косович В. До визначення поняття «нормативно-правовий акт»: практична необхідність і теоретична можливість уточнення. *Право України*. 2012, № 9. С. 274–280.
4. Теорія держави і права. Академічний курс: підруч. / за ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. К: Юрінком Інтер, 2006. 343 с.
5. Тихомиров Ю.А. Коллизии между правовыми актами: способы преодоления К. Генеза, 1996. С.14-20.
6. Юридична енциклопедія: в 6 т. / редкол.: Ю.С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. К. : «Укр. енцикл.» 1998. Т.1: А-Г. 232 с.

Опанасюк В. А., Пестова А. Р.

*Студенти 3 курсу спеціальності «Право» ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна.
Науковий керівник: Бучинська А. Й. кандидат юридичних наук, доцент кафедри
правознавства ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна*

Міжнародне і національне регулювання прав національних меншин

Зі здобуттям Україною незалежності відбулися значні зміни у формуванні системи захисту прав національних меншин. Хоча гарантії та захист таких прав на законодавчому рівні відповідають світовим і європейським стандартам, зокрема, створена система органів державного управління у сфері міжетнічних відносин, існує низка проблем, які необхідно розв'язувати на рівні парламенту, органів виконавчої влади та місцевого самоврядування.

У сучасному світі при еволюції концепції національних меншин, в умовах національного відродження різних національних спільнот, важливе значення займає питання про відповідальність за порушення прав національних меншин.

Відповідно до ст. 1 Рамкової конвенції про захист національних меншин «захист національних меншин та прав і свобод осіб, які належать до цих меншин, є неодмінною частиною міжнародного захисту прав людини і як такий є одним з напрямків міжнародного співробітництва» [1].

Ґрунтові дослідження з даного питання здійснили такі науковці, як: А. Абашидзе, О. Буткевич, А. Дмитрієв, В. Кімличка, Н. Лернер, І. Лукашук, М. Мандрика, В. Мицик, В. Свораковський, М. Товт, С. Юр'єве та інші.

Права національних меншин можна аналізувати, виходячи з трьох перспектив: 1) як права індивідів, тобто права осіб, що належать до національних, етнічних, релігійних чи мовних меншин; 2) як права, що здійснюються індивідами разом з

іншими членами спільноти; 3) як права меншин, тобто групові права [2]. Усі ці концепції базуються на фундаментальних відмінностях у філософських та політичних традиціях і підходах. Ці розбіжності призводять до різного розуміння таких понять, визначальних для національних меншин, як свобода, рівність та недискримінація.

Звертаючись до міжнародного законодавства варто зазначити, що починаючи лише з 1966 року в Міжнародному пакті про громадянські та політичні права було офіційно зафіксовано зобов'язання для країн, у яких є національні меншини [3].

Проте спеціальні органи ООН продовжували функціонувати на відповідному рівні та якісно розвинули і удосконалили основні положення даного пакту в Декларації прав осіб, які належать до національних або етнічних, релігійних та мовних меншин (1992 року).

У ній зафіксовані головні принципи і положення сучасного міжнародного права у сфері захисту прав національних меншин. У преамбулі документа зазначається, що постійне заохочення, здійснення захисту прав осіб, які належать до національних або етнічних меншин, релігійних та мовних меншин як невід'ємна частина розвитку суспільства взагалі та в демократичних рамках на основі верховенства закону сприятимуть зміцненню дружби та співробітництва між народами та державами, політичній та соціальній стабільності держав, в яких вони проживають [4].

Звертаючи увагу на те, що в Україні проживає велика кількість людей різних національностей, ВРУ з метою забезпечення національним меншинам їх прав, в 1992 році приймає Закон «Про національні меншини в Україні».

Відповідно до ст. 1 вищевказаного Закону «Україна гарантує громадянам республіки незалежно від їх національного походження рівні політичні, соціальні, економічні та культурні права і свободи, підтримує розвиток національної самосвідомості й самовиявлення. Усі громадяни України користуються захистом держави на рівних підставах. При забезпеченні прав осіб, які належать до національних меншин, держава виходить з того, що вони є невід'ємною частиною загальноновизнаних прав людини» [5].

Варто зазначити, що незважаючи на дуже складну суспільно-економічну ситуацію, органи публічної влади намагаються якісно, якомога повно та ефективно забезпечити захист прав національних меншин, а також усіма зусиллями надає допомогу в певних питаннях, створює належні умови для вивчення і реалізації їхніх мов в будь-яких сферах життєдіяльності.

Питання контролю за дотриманням чинного законодавства та забезпечення прав і свобод національних меншин покладені на Верховну Раду України, Президента України, Кабінет Міністрів України, Конституційний Суд України та суди загальної юрисдикції, Комітет з питань прав людини, національних меншин і міжнаціональних відносин Верховної Ради України, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.

Слід вказати, що Україна продовжує співпрацювати з міжнародними організаціями та їх органами з питань забезпечення захисту прав національних меншин. А саме: з Організацією Об'єднаних Націй (Комітет ООН з ліквідації расової дискримінації, Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури – UNESCO); з Радою Європи (Консультативний комітет РЄ Рамкової конвенції про захист прав національних меншин, Європейська комісія Ради Європи проти расизму та нетерпимості, Комітет експертів Європейської хартії регіональних мов або мов меншин, Спеціальний комітет експертів Ради Європи з питань ромів та кочівників –

САНРОМ); з Організацією з безпеки та співробітництва у Європі (Офіс Верховного комісара ОБСЄ у справах національних меншин та Бюро з демократичних інститутів та прав людини) та з міжнародною організацією з міграції [6].

Отже, можна констатувати, що незважаючи на деякі проблеми у регулюванні відповідальності прав національних меншин, Україна відповідає національним стандартам, співпрацює з різними міжнародними організаціями та здійснює певний контроль за порушення прав національних меншин. Відносини, які виникають при реалізації національними меншинами своїх прав регулюються Конституцією України, Законом України «Про національні меншини в Україні», а також міжнародними договорами, які ратифіковані ВРУ.

Список використаних джерел

1. Рамкова конвенція про захист національних меншин: Конвенція Ради Європи від 01.02.1995. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_055 (дата звернення: 03.02.2020 р.)
2. Стратегія захисту та інтеграції в українське суспільство ромської національної меншини на період до 2020 р. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/201/2013> (дата звернення 03.03.2020 р.)
3. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права: Пакт ООН від 16.12.1966. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043 (дата звернення: 05.03.2020 р.)
4. Декларація про права осіб, що належать до національних або етнічних, релігійних та мовних меншин: Декларація ООН від 18.12.1992. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_318 (дата звернення: 07.03.2020 р.)
5. Закон «Про національні меншини в Україні» від 25.06.1992 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2494-12> (дата звернення: 09.03.2020 р.)
6. Четверта доповідь України про виконання Рамкової конвенції Ради Європи про захист національних меншин. URL: <https://detector.media/infospace/article/122781/2017-01-31-chetverta-dopovid-ukraini-pro-vikonannya-ramkovo-i-konventsii-radi-evropi-pro-zakhist-natsionalnikh-menshin/> (дата звернення: 09.03.2020 р.)

Пинчук О. А.

*Студентка 3 курсу факультета права Белорусского государственного
экономического университета, г. Минск, Республика Беларусь*

*Научный руководитель: Березюк Л. А., ассистент кафедры государственно-
правовых дисциплин, Белорусский государственный экономический университет,
г. Минск, Республика Беларусь*

Жестокое обращение с животными: проблемные аспекты субъективной стороны состава преступления в контексте уголовного законодательства Республики Беларусь

В уголовно-правовой науке достаточно устоявшейся является точка зрения о понимании субъективной стороны преступления в качестве психического отношения преступника к совершаемому противоправному деянию, желанию наступления конкретных последствий и сами наступившие последствия, предусмотренные нормами Уголовного кодекса Республики Беларусь (далее – УК). К обязательному

признаку субъективной стороны состава преступления принято относить только вину, в то время как мотив и цель являются факультативными признаками.

Так, из анализа диспозиции ст. 339-1 УК, следует, что в качестве обязательного признака субъективной стороны состава данного преступления законодатель закрепил умышленную форму вины. Однако в связи с отсутствием единства мнений белорусских правоведов на данную тему, мы можем только предполагать, что законодатель под такой формулировкой диспозиции подразумевал совершение преступления как с прямым, так и косвенным умыслом. Например, лицо может осознавать общественную опасность жестокого обращения с животным (использование животных для мучительных и жестоких соревнований, также натравливание животных друг на друга), предвидеть наступление общественно-опасных последствий (гибель или увечье животного) и желать наступления таких последствий. Наличие же косвенного умысла следует считать, например, в таких случаях: лицо осознает общественную опасность своего деяния (оставление животного без пищи и воды; мучительное умерщвление животного), предвидит возможность наступления общественно-опасных последствий (гибель или увечье животного), не желает, но сознательно допускает наступление таких последствий, либо безразлично относится к ним. Для детального анализа умышленной формы вины и определения наличия прямого или косвенного умысла необходимо также установить причину такого поведения и ее эмоциональную составляющую.

Обязательным факультативным признаком состава преступления «жестокое обращение с животными» в соответствии с УК является наличие мотива. В диспозиции ст. 339-1 УК указано, что данное преступление должно быть совершено из хулиганских, корыстных или иных низменных побуждений. Так, в соответствии с п. 10 ст. 4 УК, под корыстными побуждениями понимаются мотивы, характеризующиеся стремлением извлечь из совершенного преступления для себя или близких выгоду имущественного характера либо намерением избавить себя или близких от материальных затрат [4]. Исходя из такого определения следует, что корыстный мотив состоит из двух альтернативных побуждений: стремление извлечь выгоду либо стремление избавиться от материальных затрат. Так, первый аспект, применительно к ст. 339-1 УК, понимается как извлечение лицом материальной выгоды при, например, проведении все боев между животными, когда делается ставка на победителя либо взимается плата с очевидцев совершаемого преступления. Примером же второго аспекта проявления корысти при жестоким обращении с животным можно считать умерщвление животных лицом, отказавшимся от услуг ветеринара в целях экономии [1, с. 130].

Согласно п. 11 ст. 4 УК под хулиганскими побуждениями следует понимать мотивы, выражающие стремление виновного лица проявить явное неуважение к обществу и продемонстрировать пренебрежение к общепринятым правилам общежития. Предположительно, хулиганский мотив является также одним из обязательных признаков данного преступления вследствие «выделения» жестокого обращения с животными в качестве отдельного преступления из ст. 339 УК «хулиганство». Примером наличия хулиганского мотива при совершении данного преступления можно считать уголовное дело, по которому судом Вилейского района 15 ноября 2019 г. был постановлен приговор о жестоким обращении с животными. Так, обвиняемый З., находясь в состоянии алкогольного опьянения, в общественном месте, действуя умышленно из хулиганских и иных низменных побуждений, грубо нарушая общественный порядок, проявляя пьяную удаль и бесчинствуя, в

присутствии находившихся по близости иных лиц, удерживая за задние лапы кошку, не менее трех раз с усилием ударил ее головой о бетонное ограждение мусорных контейнеров, в результате чего причинил повреждения, от которых животное погибло. За данное преступление виновному было назначено наказание в виде исправительных работ на срок 1 год, с удержанием из заработка 15% в доход государства [3]. Хотелось бы обратить внимание на крайнюю жестокость данного преступления и наличие отягчающих обстоятельств в виде совершения преступления в состоянии алкогольного опьянения, однако, вопрос о том, почему суд посчитал, что лицо справится с проявлением такой жестокости посредством привлечения его к исправительным работам остается открытым.

Помимо всего прочего, в рамках уголовного законодательства Республики Беларусь отсутствует легальная трактовка термина «иные низменные побуждения». Подобная формулировка позволяет органам уголовного преследования и судам по своему усмотрению решать вопрос преступности противоправного деяния, что порождает субъективизм. В таком случае, формулировка понятия «иные низменные побуждения» противоречит принципу уголовной ответственности (а именно, п. 2 ст. 3 УК), согласно которому преступность деяния, его наказуемость и иные уголовно-правовые последствия определяются только Уголовным кодексом, а его нормы подлежат строгому толкованию. Таким образом, возможность привлечения лица к уголовной ответственности по ст. 339-1 УК при совершении данного преступления из иных низменных побуждений не всегда будет реализована, в таком случае лицо избежит наказания в целом, либо будет привлечено к административной ответственности. Поэтому понятие «иные низменные побуждения» также следует определить в дополнительных разъяснениях в виде постановления пленума Верховного Суда Республики Беларусь.

Следует также отметить, что все признаки субъективной стороны преступления, в особенности мотив, относятся к внутренним установкам человека при совершении им противоправного деяния, поэтому зачастую их установить довольно проблематично. Здесь же на помощь лицу, совершившему преступление, «приходит» принцип презумпции невиновности, согласно которому толкование всех сомнений производится в пользу обвиняемого. Однако В.В. Видякин считает, что мотив нереализуем при безразличном отношении к последствиям общественно-опасного деяния [2, с. 208]. То есть при совершении данного преступления лицом с косвенным умыслом как таковой мотив может и отсутствовать, так как преступник мог равнодушно отнестись как к физическому, так и психологическому состоянию пострадавшего животного. Но по какой причине в уголовном законе происходит разграничение «плохих» и «хороших» мотивов, в зависимости от включения их в состав преступления или нет, и почему, в таком случае, «плохой» мотив является обязательным при квалификации деяния в качестве преступления? По данному вопросу до сих пор ведутся дискуссии, как в рамках национального, так и в рамках международного права.

Таким образом, при квалификации преступления «жестокое обращение с животными» следует обращать внимание, что у преступника может присутствовать как прямой умысел, так и косвенный. Обязательными признаками субъективной стороны признаются совершение данного преступления исходя из хулиганских, корыстных и иных низменных побуждений. Определение последнего в уголовном Законе отсутствует, вследствие чего рациональным считается принять дополнительные разъяснения в виде постановления пленума Верховного Суда

Республіки Беларусь и указать в них определение «иные низменные побуждения», дабы не нарушать принципы уголовной ответственности.

Список использованных источников

1. Бочаров, Е. В. Субъективная сторона состава жестокого обращения с животными / Е. В. Бочаров // Социально-экономические явления и процессы. – 2013. – №9 (055). – С. 128–132.

2. Видякин, В. В. Уголовно-правовое значение мотива при квалификации преступления / В. В. Видякин, М. С. Фокин // Вестник Омского университета. Серия «Право». – 2012. – № 2 (31). – С. 207–209.

3. Судом Вилейского района постановили приговор по уголовному делу о жестоком обращении с животными [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.court.gov.by/ru/justice/press_office/1a17f2abf7d4433c.html. – Дата доступа: 04.03.2020.

4. Уголовный кодекс Республики Беларусь [Электронный ресурс] : 9 июля 1999 г., № 275-З : принят Палатой предст. 2 июня 1999 г. : одобр. Советом Респ. 24 июня 1999 г. : в ред. Закона Респ. Беларусь от 18.07.2019 г. // ЭТАЛОН. Законодательство Республики Беларусь / Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2020.

Пестова А. Р., Опанасюк В. А.

Студентки 3 курсу спеціальності «Право» ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна.

Науковий керівник: Стрільчук В. А., кандидат юридичних наук, доцент кафедри правознавства ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Порівняльно-правова характеристика суб'єктивної сторони умисного вбивства за КК України та КК Республіки Польща

Як відомо, посягання на життя, здоров'я, волю, честь та гідність особи посідає чільне місце серед інших видів злочинів. Відповідно до ст. 3 Конституції України людина, її життя та здоров'я, честь та гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищими соціальними цінностями. Саме тому боротьба з такими злочинами має ефективно проводитись через діяльність правоохоронних та судових органів, яка, у свою чергу, безпосередньо залежить від якісного нормативно-правового врегулювання правовідносин, пов'язаних із вчиненням вказаних злочинів, а також притягненням винних осіб до кримінальної відповідальності.

Метою пропонованого дослідження є порівняльно-правова характеристика суб'єктивної сторони умисного вбивства за КК України та КК Республіки Польща з метою встановлення однакових та відмінних ознак між досліджуваними елементами, а також пошук способів вдосконалення національне законодавство у вказаному питанні з огляду на позитивно апробований зарубіжний досвід.

Грунтовні дослідження з даного питання здійснили такі науковці, як: Г. М. Анісімов, В. І. Борисов, О. О. Дудоров, О. М. Костенко, М. І. Мельник, М. І. Панов, В. В. Сташис, В. Я. Тацій, В. І. Тютюгін, М. І. Хавронюк та інші.

Згідно з Кримінальним Кодексом України умисним вбивством слід вважати злочин, який полягає в умисному протиправному заподіянні смерті іншій особі (стаття 115) [1]. При цьому умисел може бути як прямим (коли особа передбачила

суспільно небезпечні наслідки та бажала їх настання) так і непрямим (коли особа не бажала таких наслідків, але свідомо припускала їх настання).

Децо інше трактування умислу сформульовано в Кримінальному Кодексі Республіки Польща [2], де зазначено, що умисним є вчинене діяння, якщо особа має намір його здійснити, тобто бажає його вчинити, або ж передбачаючи можливість його скоєння, погоджується на це. Умисним може бути тільки тяжкий злочин, що крається позбавленням волі на строк не менше 3 років або більш суворе покарання.

Суб'єктивною стороною є внутрішній вираз (форма) злочину, що являє собою психічні процеси, які відбиваються у свідомості людини під час скоєння нею злочину, обов'язковою ознакою якої є вина, що виражається у формі умислу чи необережності, а також факультативні: мотив, встановлена особою мета і емоційний стан [3, с.129].

Незважаючи на те, що мотив і встановлена мета не завжди є головною ознакою, а більш факультативними, варто зазначити, що в даному випадку вони виступають як обов'язкові, адже не рідко вони є кваліфікуючою властивістю умисного вбивства. А саме: ч. 2 ст. 115 КК України передбачає відповідальність за умисне вбивство: з корисливих мотивів (п. 6), з хуліганських мотивів (п. 7), у зв'язку з виконанням потерпілою особою службового або громадського обов'язку (п. 8), а також з метою приховати інший злочин або полегшити його вчинення (п. 9). Зауважимо, що у ст. 148 КК Республіки Польща не міститься саме таких кваліфікованих ознак умисного вбивства. Водночас, обтяжуючою обставиною умисного вбивства у вищевказаній статті є мотив, що заслуговує на особливе засудження (п. 3 § 2 ст. 148 КК).

У відповідності до ст. 115 КК України - суб'єктивна сторона умисного вбивства характеризується виною у формі умислу.

На відміну від українського законодавства, в якому чітко прописано суб'єктивну сторону, а саме вину у формі умислу, в аналізованій статті 148 КК Республіки Польща вказівка на форму вини безпосередньо не робиться. Проте, як уже зазначалося вище, у ст. 8 КК Республіки Польща встановлено, що тяжкий злочин можна вчинити тільки умисно, а у ч. 2 ст. 7 КК Республіки Польща стверджується, що тяжкий злочин – це заборонене діяння, за яке передбачено покарання позбавленням волі не менше 3 років або більш суворе покарання.

Санкція ст. 148 КК Республіки Польща передбачає покарання за вбивство у вигляді позбавлення волі на строк від 8 до 25 років або довічне позбавлення волі (ч.1) чи від 12 до 25 років або довічне ув'язнення (ч. 2), чи позбавленням волі від 1 до 10 років (ч. 4). Тому можна зробити висновок, що форма вини у протиправних діях, передбачених ст. 148 КК Республіки Польща – умисел.

Слід зазначити, що умисел варто встановлювати тільки з урахуванням сукупності усіх обставин вчиненого злочину, а саме: способу, знаряддя злочину, кількості, характеру і локалізації поранень та інших тілесних ушкоджень, причин припинення злочинних дій, попередню поведінку винного і потерпілого, їхні взаємовідносини. Найважливішу роль при цьому відіграє власне суб'єктивне ставлення винного до результату своїх дій (суспільно-небезпечного наслідку) [4, с. 83].

В законодавстві про кримінальну відповідальність обох аналізованих країн готування та замах на вбивство відбувається виключно з прямим умислом, оскільки винний бажав настання смерті потерпілого, але з певних причин, незалежних від його волі, бажаний наслідок, тобто смерть, не настав.

Також варто зазначити, що відмінністю між суб'єктивною стороною умисного вбивства досліджуваних статей є те, що в КК Республіки Польща нагальною потребою є встановлення особливого емоційного стану, який буває різний за своїм змістом та формою. Оскільки, відповідно до ч. 4 ст.148 даного Кодексу «Хто здійснює вбивство людини під впливом сильного збудження...» підлягає іншій, менш суворій санкції, а саме позбавлення волі на строк від 1 до 10 років. Водночас, у КК України такий стан (привілейований) передбачений іншою статтею, а саме 116 «Умисне вбивство, вчинене в стані сильного душевного хвилювання».

Отже, аналізуючи суб'єктивну сторону умисного вбивства за КК України та КК Республіки Польщі ми можемо побачити деякі розбіжності, однак варто зазначити, що в обох країнах форма вини завжди характеризується умислом. При призначенні виду та міри покарання за вчинення даного злочину мають детально встановлюватися усі обставини, а особливо суб'єктивне ставлення винного до наслідків своїх дій.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 02.03.2020р.)
2. Kodeks karny: Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. nr 88, poz. 553. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19970880553/U/D19970553Lj.pdf> (дата звернення: 03.02.2020р.)
3. Сухонос В. В. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / В. В. Сухонос. – Суми : Університетська книга, 2016. 375 с.
4. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / За ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка - 7-ме вид., переробл. та до- пов - К.: Юридична думка, 2010. 1288 с.

Петровська Ю. Р.

*Студентка 4 курсу, спеціальності «Право» ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна
Науковий керівник: Кравчук І. І., кандидат юридичних наук, доцент, кафедри
правознавства ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна*

Морально-етичні засади здійснення слідчих (розшукових) дій

У зв'язку із поступовою зміною українського законодавства в напрямку забезпечення прав і свобод людини питання застосування морально-етичних норм у непростій та специфічній практичній діяльності слідчих є безсумнівно актуальним та невичерпним.

Моральні критерії допустимості застосування різноманітних методів, тактичних прийомів та засобів при здійсненні безпосередньо слідчими, які здійснюють досудове розслідування, відіграють особливо важливу роль, адже впливають повністю на весь процес розслідування кримінального провадження.

Так як, слідчі при здійсненні слідчих (розшукових) дій жодним чином не мають допускати вплив низки негативних факторів, що пов'язані із здійсненням такої діяльності, таких як: нараження на жорстокі прояви злочинності, повсякденне перебування в екстремальних ситуаціях, виконання невідкладних та важливих заходів та прийняття відповідальних рішень, які відповідають вимогам процесуального законодавства. При максимальному моральному та фізичному навантаженні слідчі

зобов'язані додержуватися високих моральних якостей та залишатися взірцем непідкупності.

Відповідно на органи досудового розслідування покладається низка завдань, таких як:

- 1) Захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень;
- 2) Охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження;
- 3) Забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності слідчих органів Національної поліції;
- 4) Забезпечення відшкодування фізичним і юридичним особам шкоди, заподіяної внаслідок вчинення кримінальних правопорушень;
- 5) Виявлення причин і умов, які сприяють учиненню кримінальних правопорушень, і вжиття через відповідні органи заходів щодо їх усунення [1].

З метою забезпечення в сучасних умовах розслідування скоєних кримінальних правопорушень та ефективного виконання поставлених завдань слідчі використовують так звані «слідчі хитрощі» або психологічні пастки, зокрема, для досягнення основної тактичної мети допиту – впливу на допитуваного та спонукання його до дачі максимально правдивих, повних та об'єктивних показань. Однак, основою використання слідчими вищевказаних засобів і методів є повна недопустимість обману, а професійне вміння отримувати від особи, яка допитується, необхідну для розслідування кримінального правопорушення інформацію, використовуючи та поєднуючи при цьому як моральні засади діяльності працівників слідчих підрозділів, особистісні якості слідчого, так і «слідчі хитрощі» та психологічні пастки.

Враховуючи викладене вище, можна дійти висновку, що будь-яка слідча дія повинна відповідати не лише приписам закону, але й загальноприйнятим морально-етичним вимогам та нормам. Так як, порушення або недотримання таких норм слідчим у процесі його діяльності призводить до суспільного чи морального осуду, результатом якого є високий рівень недовіри громадян до слідчих та до падіння авторитету слідчого апарату в цілому.

Дискусії щодо правомірності застосування у слідчій діяльності таких методів та прийомів як «слідчі хитрощі» та психологічні пастки, їх відповідність морально-етичним засадам тривають не лише в Україні, але і в Сполучених штатах Америки.

Варто звернути увагу на те, що Верховний суд Канади дозволяє правоохоронним органам використовувати "хитрощі" для розкриття злочинів.

Наприклад, у справі «Регіна проти Ротмана» Верховний суд постановив, що поліція може використовувати хитрощі, доки вони не шокують громаду [2]. Такі шокуючі або «брудні» хитрощі включають в себе видання себе за священика чи адвоката для отримання прихованої сповіді. Однак, сфера застосування «хитрощів» дуже вузька та використовується обережно, виключно для розслідування тяжких злочинів тільки службовими особами, які знають межі такого використання [3].

До застосування різновиду прийомів та пасток слідства відносяться також таємні операції, починаючи від простих розслідувань викраденого майна до складних та тривалих операцій щодо змови на вбивство та злочинів, що пов'язані з обігом наркотичних засобів. Найважливішим під час таємних операцій є необхідність того, щоб службова особа під прикриттям встановила довіру до підозрюваного або цілі. При цьому вона може бути вимушена скоїти злочин, це може включати крадіжку чи

пошкодження майна, продаж наркотичних засобів або розповсюдження забороненої зброї.

Проте, і вищевказані дії службових осіб мають обмеження, такі як: вживання наркотичних речовин, вчинення злочинів сексуального та іншого насильства. Також, Кримінальний кодекс Сполучених Штатів Америки захищає посадових осіб від притягнення до відповідальності, якщо вони перебувають у законному виконанні своїх обов'язків і можуть обґрунтовано пояснити необхідність такого «порушення закону» [4].

Отже, використання «слідчих хитрощів» або психологічних пасток для досягнення основної мети – повного, об'єктивного та неупередженого здійснення слідчих (розшукових дій) задля виявлення та попередження вчинення злочинів, розкриття осіб які їх вчинили має використовуватися із морально-етичними нормами здійснення слідчих (розшукових дій).

Для ефективного їх застосування слід доповнити нормативні приписи, якими регламентується провадження досудового слідства і криміналістичні рекомендації моральними настановами, роз'ясненнями та рекомендаціями.

Список використаних джерел

1. « Про органи досудового розслідування Національної поліції України» Положення від 06.07.2017 № 570. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0918-17>
2. Decision of the Supreme Court of Canada dated 02.03.1981 N.R. 485 (SCC). URL: <https://ca.vlex.com/vid/r-v-rothman-679730957>
3. The Criminal Code of Canada dated 1985 N c. C-46. URL: <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/c-46/page-1.html> (дата звернення 05.03.2020)
4. The Federal Criminal Code of USA dated 25.06.1948 URL: <https://www.govinfo.gov/content/pkg/USCODE-2011-title18/pdf/USCODE-2011-title18.pdf>

Петря О. Е.

Студентка 2 курсу спеціальності «Право» ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна
Науковий керівник: *Василенко Л. П., кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри правознавства ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна*

Відмежування спадкового договору від заповіту з умовою

Інститут спадкового права відомий нам ще з часів Римської Імперії. Таким відомим історичним правовим актом, як закони XII таблиць визначалися лише два можливих варіанти отримання спадщини: за законом та за заповітом. Діючий Цивільний кодекс України (далі ЦКУ) передбачає можливість вираження останнього волевиявлення спадкодавця через заповіт, але разом з тим ним закріплюється декілька різновидів заповіту. Так на законодавчому рівні закріплений заповіт з умовою, заповіт подружжя та секретний заповіт. Крім того діючим ЦКУ введений новий інститут, який раніше ще не був відомий у національному законодавстві – спадковий договір.

Метою даного дослідження є проведення правового аналізу, співвідношення, сутності заповіту з умовою та спадкового договору. У цих двох формах волевиявлення спадкодавця є дещо схоже, але є і свої характерні відмінності.

Відповідно ч. 1 ст. 1242 ЦКУ, при укладанні заповіту з умовою, заповідач може обумовити виникнення права на спадкування у особи, яка визначена спадкоємцем у заповіті, за наявності певної умови, як пов'язаної, так і не пов'язаної з її поведінкою (наявність інших спадкоємців, проживання у певному місці, народження дитини, здобуття освіти тощо). ЦКУ не дає нам чіткого визначення поняття спадковий договір, але, у ст. 1302 ЦКУ зазначено, що за спадковим договором одна сторона (набувач) зобов'язується виконувати розпорядження другої сторони (відчужувача) і в разі його смерті набуває право власності на майно відчужувача. [1] Таким чином, присутність певної умови для настання певних наслідків, характерна для обох визначень.

Суттю заповіту з умовою є визначення спадкодавцем умови, за якою (або за виконанням якої) спадкоємець може отримати право на спадкування вказаного майна. Умова повинна існувати на час відкриття спадщини та не може суперечити закону та моральним засадам суспільства. Суть спадкового договору полягає в тому, що одна сторона зобов'язується виконувати розпорядження іншої для отримання права власності на майно після смерті відчужувача. Отже тільки при умові належного виконання свого зобов'язання вона набуває прав спадкоємця.

Слід зазначити, що обидва акти укладаються у письмовій нотаріально посвідченій формі із подальшою реєстрацією у Спадковому реєстрі, за порядком, встановленим наказом КМУ від 07.07.11 № 1810/ 5. Єдиною відмінністю є те, що заповіт з умовою відповідно до законодавства у конкретно визначених випадках може бути посвідчений і іншою посадовою особою. Спадковий договір посвідчується виключно нотаріусом.

Відмінністю спадкового договору від заповіту з умовою в першу чергу необхідно зазначити те, що спадковий договір, на відміну від заповіту, носить двосторонній характер і учасниками такого договору є відчужувач та набувач. За загальним правилом, на боці відчужувача виступає одна особа. Проте враховуючи той факт, що інститут спадкового договору розрахований, в тому числі і на врегулювання правовідносин між подружжям, а також продовжуючи тенденцію щодо закріплення за подружжям спеціальних можливостей посмертної передачі майна іншим особам ЦКУ у ст. 1306 надав обом з подружжя право одночасно бути відчужувачами у спадковому договорі.

Заповіт з умовою, це односторонній правочин, і хоча у ньому зазначена умова при настанні якої у спадкоємця виникає право на спадкування, це все ж не є обов'язком.

Розглянемо дані правочини в аспекті зміни вказаних умов набуття майна спадкодавця або відчужувача, або можливості розірвання відповідного правочину.

Відповідно до ч.1 ст. 1254 ЦКУ, заповідач має право у будь-який час скасувати заповіт [1]. Також, цією статтею передбачена можливість внесення змін та складання нового заповіту за ініціативою спадкодавця. Стосовно спадкового договору, ст. 1308 ЦКУ передбачає лише можливість його розірвання виключно судом на вимогу набувача або відчужувача у разі невиконання набувачем зазначених у договорі розпоряджень або неможливості їх виконання.

Такий суворий порядок неможливості зміни умов спадкового договору в односторонньому порядку та його розірвання обґрунтовується тим, що до цих відносин необхідно застосовувати принципи та засади зобов'язального права а не спадкового. Оскільки спадковий договір це двосторонній правочин, на підставі якого і одна і інша сторона має права та обов'язки, які передбачені умовами даного

договору. Відповідно до ст. 526 ЦКУ зобов'язання має виконуватися належним чином відповідно до умов договору та вимог цього Кодексу, інших актів цивільного законодавства, а за відсутності таких умов та вимог – відповідно до звичаїв ділового обороту або інших вимог, що звичайно ставляться.

Відповідно до ч. 2 ст. 651 ЦКУ договір може бути змінено або розірвано за рішенням суду на вимогу однієї із сторін у разі істотного порушення договору другою стороною та в інших випадках, встановлених договором або законом. Істотним є таке порушення стороною договору, коли внаслідок завданої цим шкоди друга сторона значною мірою позбавляється того, на що вона розраховувала при укладенні договору.

Особа, яка порушила зобов'язання, несе відповідальність за наявності її вини (умислу або необережності), якщо інше не встановлено договором або законом. Особа є невинуватою, якщо вона доведе, що вжила всіх залежних від неї заходів щодо належного виконання зобов'язання. Відсутність своєї вини доводить особа, яка порушила зобов'язання (ч. 1, 2 ст. 614 ЦКУ). [3]

Отже, якщо особа яка є набувачем за спадковим договором не виконує свої зобов'язання перед відчужувачем, то у нього, або інших заінтересованих осіб є право розірвати даний договір у суді. Або навпаки, якщо набувач належним чином виконує свої зобов'язання, то він повинен бути впевнений у тому, що відчужував вже не зможе в односторонньому порядку змінити умови договору або взагалі його розірвати.

На відміну від заповіту з умовою. Спадкоємець укладає односторонній правочин на підставі якого ні у кого не виникає ніяких зобов'язань. У цьому заповіті він висловлює свою останню волю щодо подальшої долі свого майна. Зазвичай про цю умову спадкоємець може навіть і не знати до моменту відкриття спадщини.

Отже, проаналізувавши на перший погляд схожі правочини, а саме заповіт з умовою і спадковий договір, можемо зробити висновок, що не дивлячись на наявність дещо схожих моментів укладання, це, все ж таки, правочини які мають суттєві відмінності. Спадковий договір має двосторонній характер та містить обов'язки, які повинна виконати одна сторона щодо іншої. Він знаходиться на грані спадкового та зобов'язального права, і тому вважаємо, що не варто відносити такий договір тільки до правочинів, які регулюються спадковим правом. Заповіт з умовою має всі ознаки характерні для класичного заповіту. Єдина відмінність полягає у тому, що до складу юридичних фактів додається ще один – існування умови, визначеної заповітом на час відкриття спадщини.

Список використаних джерел

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. №435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 12.02.2020)
2. Мкртчян Н. Підстави для розірвання спадкового договору. *Судебно-юридическая газета*. 2019. [URL]: <https://sud.ua/ru/news/publication/154141-pidstavi-dlya-rozirvannya-spadkovogo-dogovoru-postanova-ktss-vs>.

Прокопчук Н. В.

*Магістрантка 1 курсу ОС спеціальності «Публічне управління та адміністрування»
ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна*

*Науковий керівник: Войтенко А.Б., кандидат наук з державного управління,
професор кафедри економічної теорії інтелектуальної власності та публічного
управління ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна*

Розвиток професійних компетенцій державних службовців в умовах адміністративної реформи

На сьогоднішній день в Україні активний етап змін та реформ і тому країна потребує управлінських кадрів нової якості, здатних прискорити соціально-економічний розвиток, здійснюючи професійну діяльність в умовах ризиків і викликів, які постійно постають перед нашою державою.

Однією з основних вимог часу – забезпечити високий освітній рівень підготовки державних службовців. Головною складовою забезпечення високого рівня є безперервне навчання, шляхом існуючої системи підвищення кваліфікації. Головною метою цієї системи є наявність високого рівня професіоналізму державних службовців, спроможність найбільш результативно і раціонально виконувати функції держави у своїй діяльності.

Тому обов'язковою умовою, яка поставлена до державних службовців, є професійна компетентність, тобто, здатність особи в межах визначених посадовими повноваженнями використовувати спеціальні знання, уміння та навички, розкривати відповідні моральні та ділові якості для гідного виконання встановлених завдань і обов'язків, навчання, професійного розвитку, тобто безперервного, свідомого, цілеспрямованого процесу особистого та фахового зростання, що ґрунтується на уніфікації знань, умінь і компетентностей.

Набуттю достатнього рівня компетенції та професіоналізму державних службовців сприяє система професійного навчання, яка має бути спрямована на формування професійної державної служби, необхідними для виконання їх посадових обов'язків, і бути максимально ефективною щодо витрат з державного бюджету. Законодавче забезпечення є важливим елементом організації підвищення рівня професійної компетенції державного службовця. Компетентна у певній галузі людина володіє певними знаннями та здібностями, які дають їй змогу ефективно у ній діяти [1].

Також заплановані та розпочаті реформи потребують від публічних службовців здатність трудитися не на гарантію процесів, а на встановлення результатів, сприймати і використовувати європейські стандарти державного управління, визначати державну політику та працювати зі стейкхолдерами (зацікавлені сторони, зацікавлені особи) здатність управляти змінами та проектами та інші [2].

Все вищенаведене зумовлює необхідність у модернізації системи професійного навчання, зміні формату підготовки сучасних управлінців, запровадженні нових методів та форм.

Особливого значення набуває гарантованість їх прав і обов'язків щодо освітньо-кваліфікаційного рівня та підвищення кваліфікації, а також залежності просування по службі від результатів здобутої підготовки. Від рівня професійної компетентності державних службовців, їх здатності до постійного особистісного та

професійного розвитку залежить ефективність упровадження в дію управлінських рішень та втілення державних програм соціально-економічного розвитку країни. [3]

Необхідність у професійному навчанні державного службовця установлюється його безпосереднім керівником та службою управління персоналом державного органу за результатами оцінювання службової діяльності.

Служба управління персоналом відповідно до ст. 49 Закону підсумовує необхідність державних службовців у підготовці, перепідготовці, спеціалізації та підвищенні кваліфікації і подає відповідні пропозиції керівнику державної служби. У пункті 11 ч. 1 ст. 8 Закону України «Про державну службу» від 10 грудня 2015 року № 889-VIII врегульовано обов'язок державних службовців безперервно підвищувати ступінь своєї професійної компетентності. Нормами ст. 48 Закону передбачено, що державним службовцям створюються умови для підвищення рівня професійної компетентності шляхом професійного навчання, яке проводиться постійно. Підвищення рівня професійної компетентності державних службовців проводиться протягом проходження служби, а підвищення кваліфікації — не рідше одного разу на три роки. У статті 44 Закону зазначено, що результати службової діяльності державних службовців щороку підлягають оцінюванню для визначення якості виконання поставлених завдань, а також з метою прийняття рішення щодо преміювання, планування їхньої кар'єри, виявлення потреби у професійно мунавчанні.[4]

Для належного оцінювання держслужбовців постановою Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2017 року № 640 затверджено Типовий порядок проведення оцінювання результатів службової діяльності державних службовців, в якому окреслено, що за результатами оцінювання державний службовець разом із службою управління персоналом складає індивідуальну програму підвищення рівня професійної компетентності. Учасниками процесу складання індивідуальної програми є: державний службовець; безпосередній керівник державного службовця, який займає посаду державної служби категорії «Б» або «В»; керівник самостійного структурного підрозділу (у разі наявності), в якому працює державний службовець, який займає посаду державної служби категорії «Б» або «В»; керівник державної служби; служба управління персоналом. [5]

Відповідно до п. 5, розділу II Методичних рекомендацій щодо складання індивідуальної програми підвищення рівня професійної компетентності державного службовця, державний службовець самостійно визначає і формулює особисті потреби у професійному навчанні, після розгляду пріоритетів та стратегічних цілей, які визначені для державного органу у стратегічних документах та з урахуванням компетенції відповідного структурного підрозділу, у якому працює державний службовець. [6]

Після заповнення індивідуальної програми відповідно до ст.ст. 261 та 36 Типового порядку проведення оцінювання результатів службової діяльності державних службовців, вона затверджується особою, яка підготувала пропозиції, щодо підсумку оцінювання державного службовця (для категорії «А») та яку погоджує безпосередній керівник й затверджує керівник самостійного структурного підрозділу, в якому працює державний службовець (для категорій «Б» та «В»). Індивідуальна програма державного службовця є частиною планування його діяльності на наступний рік, а також планування досягнення стратегічних цілей та пріоритетних завдань структурного підрозділу та державного органу, в якому працює державний службовець. Потреба та вид професійного навчання державного

службовця визначається його безпосереднім керівником та службою управління персоналом державного органу за результатами щорічного оцінювання службової діяльності.

Відповідно до п. 9, розділу II Методичних рекомендацій кожному державному службовцю пропонується щорічно визначати від однієї до чотирьох професійних компетенцій, які мають потребу в подальшому вдосконаленні та на які потрібно звернути увагу в індивідуальній програмі підвищення рівня професійної компетентності державного службовця. У самій же програмі визначено, що державний службовець зобов'язаний зазначити назву професійної компетентності відповідно до спеціальних вимог до осіб, які претендують на зайняття відповідної посади державної служби, рівень якої необхідно підвищити.

А тому, на думку деяких експертів, необхідно удосконалити систему оцінки службової діяльності, що виступає, спершу, як перевірка компетентності державних службовців, а, в подальшому – визначення напрямів її підвищення, за кожною категорією посад скласти класифікатор базових компетенцій, якими потенційний державний службовець повинен володіти у моменті роходження конкурсу на посаду державної служби.[7]

Перелік базових компетенцій для кожної категорії посад необхідно переглядати раз на три роки, брати до уваги і враховувати світові тенденції та потреби спільноти щодо загальних, спеціальних, професійних компетенцій та особистих і суспільних характеристик. А отже, державний службовець буде мати змогу індивідуально розпорядитися не лише своїм професійним розвитком, але й перспективою кар'єрного зростання. Процес цього керування заплановано у складанні індивідуальної програми підвищення рівня професійної компетентності на наступний рік.

Список використаних джерел

1. Мудрик А.Б. Професійна компетентність державних службовців: теоретико-емпіричний аналіз феномену. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/153576128.pdf>.
2. Купрій В. Кому потрібні професійні держслужбовці і як їх навчити? URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2018/08/23/7189947/>.
3. Головань М.С. Компетенція і компетентність: досвід теорії, теорія досвіду. URL: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:http://uabs.edu.ua/images/stories/docs/K_VM/Holovan_03.pdf.
4. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 № 889-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19>.
5. Про затвердження Типового порядку проведення оцінювання результатів службової діяльності державних службовців: постанова Кабінету Міністрів України від 23.08.2017 № 640. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/640-19>.
6. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо складання індивідуальної програми підвищення рівня професійної компетентності державного службовця: наказ Національного агентства з питань державної служби від 20.04.2018 № 93/1. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v93_1859-18.
7. Граніт О. Індивідуальна програма державного службовця (Ліга. Блоги). URL: <https://blog.liga.net/user/ogranit/article/32054>.

Ревунець Г. А.

Магістрантка 1 курсу спеціальності «Право» ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна
Науковий керівник: Ляшенко Р. Д., кандидат юридичних наук, доцент, завідувач
кафедри правознавства ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Порівняльний аналіз європейських моделей пропорційного парламентського представництва

Розвиток виборчого законодавства незалежної України носить безперервний, але вкрай нестабільний характер, а значна кількість змін, внесених до нормативно-правових актів, які регулювали порядок проведення виборів, свідчили про неефективність виборчої системи нашої держави та необхідність її реформування.

Венеціанська комісія та Парламентська асамблея Ради Європи, ОБСЄ й інші міжнародні інституції неодноразово наголошували на потребі уніфікації правового регулювання виборів в Україні, вносили рекомендації щодо прийняття Виборчого кодексу та запровадження пропорційної виборчої системи згідно з європейськими стандартами.

Відповідно до статті 133 нового Виборчого кодексу України, який набрав чинності 1 січня 2020 року «вибори народних депутатів України здійснюються на засадах пропорційної системи за єдиними списками кандидатів у депутати у загальнодержавному виборчому окрузі, з яких формується регіональні виборчі списки кандидатів у депутати від партій» [1].

Дана модель виборчої системи передбачає:

– проведення виборів у єдиному загальнодержавному багатомандатному окрузі, поділ на 27 виборчих регіонів, межі яких збігаються з областями, за винятком Києва та Дніпропетровської області, де передбачено створити по 2 виборчих округи, а також Херсонської області та Автономної Республіки Крим, що об'єднані в один виборчий регіон (ст.138);

– право висування кандидатів у народні депутати України, у тому числі безпартійних, надано політичним партіям, загальнодержавний список партії повинен складатися не більше ніж із 450 кандидатів, регіональний повинен включати від 5 до 17 кандидатів (ст.154);

– забезпечення гендерної рівності шляхом забезпечення присутності у кожній п'ятірці кожного виборчого списку не менше двох кандидатів кожної статі (п. 12 ст.154);

– можливість голосування як за партію, так і за конкретного кандидата в списку партії (ст.173);

– розподіл депутатських мандатів серед партій, які подолають бар'єр в 5% (ст.186).

На сьогодні більшість європейських країнах використовують різноманітні системи пропорційного представництва політичних партій (з відкритими і закритими списками, з преференційним голосуванням за одного чи кількох кандидатів тощо). Однак, всі ці виборчі системи відрізняються за величиною округів, методами голосування й підрахунку голосів, розподілом місць, наявністю й величиною порогів для партій і кандидатів та низкою інших параметрів. Задля впровадження пропорційної системи з відкритими регіональними списками в Україні варто звернутися до досвіду таких європейських країн, як: Австрія, Естонія, Латвія, Нідерланди, Польща, Чехія та Швеція.

Естонська модель виборчої системи передбачає проведення парламентських виборів у 12 багатомандатних виборчих округах та розподіл мандатів за кількістю виборців округу. У відповідному місці виборчого бюлетеню виборець вписує номер кандидата, якому він надає перевагу, одночасно підтримуючи партію, від якої він висувається. На відміну від України, порядок висування кандидатів на виборах здійснюється як партіями, так і шляхом само висування.

Як і у випадку Естонії, в Польщі під час парламентських виборів кількість мандатів відповідає кількості мешканців регіону (воєводства) і обчислюється шляхом поділу (загалом нараховується 41 виборчий округ, у кожному з них обирається від 7 до 19 депутатів) [2, с. 48]. Право на участь у розподілі депутатських мандатів мають партії, які подолали 5% загальнодержавний виборчий бар'єр, а також блоки, які отримали на свою підтримку не менше 8% голосів виборців. Якщо жодна з партій і жоден блок не подолали цей бар'єр, то його величина зменшується до 3% для партій і 5% для блоків відповідно. Виборчим кодексом Польщі закріплено 35% квоту представництва жінок у виборчих списках партій та блоків.

Вибори до латвійського Сейму здійснюється за системою пропорційного представництва у 5 багатомандатних виборчих округах, в яких розподіляється від 14 до 28 мандатів. Виборець може проголосувати за одного з кандидатів у списку, за список партії в цілому (вклавши у пакет для бюлетенів бюлетень зі списком кандидатів партії, яку він підтримує) або проголосувати проти, викресливши ім'я і прізвище кандидата з бюлетеня. Як і в Естонії для участі у розподілі мандатів партії на загальнонаціональному рівні мають подолати 5% виборчий бар'єр.

На парламентських виборах в Нідерландах кандидати висуваються у єдиному загальнодержавному виборчому окрузі, який поділяється на 19 територіальних округів, у кожному з яких партія висуває виборчий список, що є ідентичним загальнонаціональному списку для всіх 19 округів [3, с. 45]. Округи використовуються для прискорення встановлення підсумків голосування, а не для розподілу мандатів. Голосуючи за одного кандидата зі списку партії, вважається, що виборець віддає голос на підтримку всієї партії.

Вибори до нижньої палати чеського парламенту проводяться за пропорційною виборчою системою з голосуванням за відкриті списки у 14 багатомандатних виборчих округах, межі яких збігаються з межами регіонів і в кожному розподіляється від 5 до 25 мандатів. У кожному виборчому окрузі висувається окремий список кандидатів. Кожен виборець може підтримати лише один список кандидатів, підтримавши при цьому не більше 2 кандидатів зі списку. Тут також встановлено 5% виборчий бар'єр у загальнодержавному окрузі. Чеським законодавством, як і естонським, не передбачено механізмів забезпечення збалансованого представництва статей.

Кожна ж з представлених моделей пропорційної виборчої системи з відкритими списками, які діють у сучасних європейських демократичних державах, має власні особливості, зумовлені потребою забезпечення гнучкості та ефективності проведення виборів та формування представницьких органів влади. Урахування зарубіжного досвіду дозволить Україні забезпечити дієвий механізм реалізації виборчого законодавства на практиці, що сприятиме оновленню політичної еліти країни та становленню її як правової, демократичної держави.

Список використаних джерел

1. Виборчий кодекс України від 19.12.2019 № 396-ІХ. [Електронний ресурс] // Відомості Верховної ради України. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20>
2. Головка А. Пропорційна система відкритих регіональних списків: досвід Європи та перспективи для України / А. Головка // Науковий вісник Ужгородського університету: Серія: Політологія. Соціологія. Філософія. Ужгород: Говерла, 2014. Вип. 17. С. 45–50.
3. Виборчі системи з відкритими списками: в пошуках оптимальної моделі для України [Електронний ресурс] // Міжнародна фундація виборчих систем в Україні. Київ, 2017. 116 с. Режим доступу: <http://ifesukraine.org/wp-content/uploads/2019/08/IFES-Ukraine-Kovryzhenko-et-al-Electoral-Systems-with-Open-Lists-May-2017.pdf>

Семченков О. О.

Студент 2 курсу спеціальності «Право» ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна
Науковий керівник: Бучинська А. Й., кандидат юридичних наук, доцент кафедри правознавства ПНУ, м. Житомир, Україна

Порушення прав особи при розгляді справ про адміністративні правопорушення патрульною поліцією

Створення патрульної поліції розпочалося в 2012 році, коли діючий на той час міністр внутрішніх справ, висловив інтерес до її формування. До 2015 року тривало безліч реформ та вдосконалень, а 2 вересня 2015 року Кабінет Міністрів України постановив утворити Національну поліцію України як центральний орган виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ [1].

За даними Київського міжнародного інституту соціології після створення у 2015 році патрульної поліції рівень довіри населення складав понад 50%, але згодом почав поступово падати у 2017-2018 році вже 23-29%. Це можливо пов'язано з їх непрофесіоналізмом та відсутністю відповідних навичок які неможливо здобути за півроку підготовки у відповідних навчальних закладах [2].

Більш детально хочемо розглянути саме порушення законодавства України патрульною поліцією при розгляді адміністративних правопорушень. Відповідно до архівних даних за 2018 рік було зареєстровано понад 3860847 справ про адміністративні правопорушення, однак з кожним роком їх чисельність зростає [3]. Найбільш росповсюдженими справами які розглядаються патрульною поліцією є порушення правил дорожнього руху. Сам процес притягнення до адміністративної відповідальності за порушення правил дорожнього руху передбачає дотримання прав особи, яку притягують до відповідальності. Проте на практиці мають місце порушення прав особи під час розгляду справи.

До основних порушених прав особи з боку патрульної поліції відноситься: визнання особи винною без відповідних доказів, складання постанови без розгляду справи на місці, ненадання особі можливості ознайомитися з матеріалами справи, застосування до особи фізичної сили, заборона особі використовувати правову допомогу захисника, вимагання від особи коштів за закриття справи на місці за відсутності складу правопорушення. Яскравим прикладом порушення прав особи є

ситуація, яка сталася на львівській кільцевій близько 22.00 26 січня 2019 року, за словами керівника секретаріату Комітету Верховної ради України Сорочика Юрія Юрійовича екіпаж львівських патрульних під'їхав до припаркованого на АЗС ОККО BMW X5, за кермом якого була його дружина Світлана Сорочик. Звернувшись до водія, працівники поліції стверджували, що автомобіль рухався без світла фар та габаритних вогнів. Але його дружина пояснила, що це не відповідає дійсності. Після того, як вони з дружиною пояснили, що фари не могли бути вимкненими і звернули увагу на панель приладів в автівці, на якому відображений показник щодо включення фар, то працівник патрульної поліції сказав: «...Якщо ви не хочете домовлятися, то у нас є відео де зафіксовано правопорушення і ми складемо протокол про адміністративне правопорушення», так поліцейський натякав на отримання від них хабаря. Дружина повідомила поліцейському, що якщо є відповідні підстави, то складайте протокол про адміністративне правопорушення. Однак, після чого члени екіпажу патрульної поліції заламали Сорочику Юрію Юрійовичу руки та відвезли до відділу поліції де було відкрите на нього кримінальне провадження за побиття патрульного поліцейського. Разом з тим, така поведінка правоохоронців, призвела до розслідування та відкриття Державним бюро розслідувань кримінального провадження за номером 6201914000000100, перевищення службових повноважень. У підсумку, було встановлено, що патрульні порушили законодавство, не попередивши особу про застосування до неї фізичної сили та використання спеціальних засобів. Після розслідування затримання узагалі було визнане незаконним. Таким чином до обох працівників патрульної поліції було застосовано дисциплінарне стягнення про неповну службову відповідність [4].

Ще одним яскравим прикладом є затримання яке відбулося 5 жовтня 2019 року Службою безпеки України за вимагання грошей з місцевого мешканця працівника патрульної поліції Фастівського відділу Васильківського відділення Головного управління Національної поліції у Київській області. Оперативники задокументували, що працівник поліції вимагав від місцевого мешканця п'ятнадцять тисяч гривень за не направлення до суду протоколу про адміністративне правопорушення та повернення порушнику посвідчення водія. Протокол був складений щодо чоловіка за водіння в стані алкогольного сп'яніння. Спецслужби затримали поліцейського під час отримання останньої третини неправомірної вигоди на залізничному вокзалі. Раніше співробітники Служби безпеки України зафіксували факт передачі двох перших частин хабаря. Наразі відкрите кримінальне провадження за ч. 3 ст. 368 Кримінального кодексу України затриманому оголошено про підозру та вирішується питання щодо обрання судом запобіжного заходу [5].

Таких ситуацій є безліч по всій території України, тільки за 2019 рік по всій Україні було відкрито 448 кримінальних проваджень проти працівників поліції які по'язані з вчиненням неправомірних дій. А саме: Одеська область 12, Дніпропетровська область 24, Чернігівська область 10, Харківська область 14, Житомирська область 14, Полтавська область 9, Херсонська область 8, Київська область 14, Запорізька область 9, Луганська область 6, Донецька область 6, Вінницька область 34, Миколаївська область 21, Кіровоградська область 4, Сумська область 17,

Львівська область 4, Черкаська область 2, Хмельницька область 9, Волинська область 8, Рівненська область 6, Івано-Франківська область 7, Тернопільська область 14, Закарпатська область 2, Чернівецька область 10 кримінальних проваджень [6].

Отже, бачимо що чисельність кримінальних справ які відкриті проти співробітників внутрішніх справ є достатньо суттєвою по Україні. Можемо вважати, що одним з чинників який впливає на незаконне притягнення до адміністративної відповідальності за порушення правил дорожнього руху працівниками патрульної

поліції є прийняття їх на роботу без юридичної освіти яке є неприпустимим, так як пів року навчання для майбутніх правоохоронців недостатньо, крім цього з працівниками правоохоронних органів постійно потрібно проводити тренінги з приводу моралі та корупції із залученням кваліфікованих спеціалістів та психологів. Це дасть змогу вплинути на працівників поліції та зменшити з їхньої сторони протиправних дій та бажання отримати незаконної винагороди. Що стосується віку то пропонуємо його збільшити з 18 до 23 років, тому, що це не достатній вік з якого можливе прийняття на роботу до органів внутрішніх справ. По-перше в особи яку будуть приймати на роботу з 23 років вже буде юридична освіта на рівні бакалавру, по-друге особа буде готова морально до цієї важкої та відповідальної роботи з населенням.

Список використаних джерел

1. Постанова Кабінету міністрів України «Про утворення Національної поліції України» від 2 вересня 2015 р. № 641, Київ: [URL]: Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/641-2015-%D0%BF> (дата звернення: 25.02.2020 р.)
2. РБК-Україна: У Нацполіції розповіли про зростання довіри громадян. [URL]: Режим доступу до ресурсу: <https://www.rbc.ua/ukr/news/natspolitsii-rasskazali-roste-doveriya-grazhdan-1550484958.html> (дата звернення: 27.02.2020 р.)
3. Адміністративні правопорушення в Україні за 2018 рік. [URL]: Режим доступу до ресурсу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2019/prav_zloch/arh_adm_prp_u.htm (дата звернення: 01.03.2020 р.)
4. Поліцейське свавілля під прикриттям журналістів. [URL]: Режим доступу до ресурсу: https://zik.ua/news/2019/07/05/politseyske_svvavillya_pid_prykryttyam_zhurnalistiv_1601545 (дата звернення: 03.03.2020 р.)
5. Патрульного з Фастова затримали на вимаганні. [URL]: Режим доступу до ресурсу: https://galinfo.com.ua/news/patrulnogo_z_fastva_zatrymaly_na_vymaganni_327711.html (дата звернення: 05.03.2020 р.)
6. Скільки кримінальних справ проти українських поліцейських відкрито у першому півріччі 2019 року. [URL]: Режим доступу до ресурсу: <https://www.slovoidilo.ua/2019/09/09/infografika/polityka/skilky-kryminalnyx-sprav-proty-ukrayinskyx-policejskyx-vidkryto-pershomu-pivrichchi-2019-roku> (дата звернення: 07.03.2020 р.)

Сенькевич Я. А.

Студентка 2 курсу факультета права УО «Белорусский государственный экономический университет», г. Минск, Республика Беларусь

Научный руководитель: Сербун П.П., кандидат юридических наук УО «Белорусский государственный экономический университет», г. Минск, Республика Беларусь

Налогообложение в условиях глобализации

Экономика становится всё более глобальной. Цифровая эпоха перестраивает все механизмы взаимодействия общества. Сегодня, чтобы достигать экономического роста - главного показателя, определяющего развитие национальной экономики, требуется, в соответствии с поступью Четвёртой промышленной революции, перейти

на новые технологии и универсальные инновации. Это единственный шанс занять достойное место среди лидеров [1].

С развитием новых технологий, становится достаточно просто выходить на рынки других стран субъектам хозяйствования, развивать свой бизнес, а это ставит новые вызовы перед государствами, перед налоговыми администрациями, когда ранее существовавшие подходы, институты налогового законодательства оказываются неспособными к тем новым отношениям и новым моделям бизнеса, которые возникают. В связи с этим международные организации предпринимают достаточно много мер по разработке новых подходов к налогообложению международных транзакций [2].

Так, Организация экономического сотрудничества и развития (ОЭСР) ввела План BEPS, который предлагает внесение значительных изменений в существующую систему международного налогообложения. Суть плана – попытка унификации некоторых принципов налогового законодательства на глобальном уровне, которое оказывает влияние на внутреннее законодательство и международные обязательства разных стран. Один из пунктов Многосторонней конвенции – выполнение набора мер, относящихся к налоговым соглашениям. Цель – противодействие размывания налоговой базы и выводу прибыли из-под налогообложения (MLI). Этот путь задаёт общую идею в отношении всех договоров об избежании двойного налогообложения и, по сути, меняет налоговые отношения стран, которые подписались под этим. Стретович Т. – руководитель Департамента налогов и права «Бекер Тилли» (Украина) не только посчитала, сколько стран подписали MLI – 93 страны, но и констатировала тот факт, что эта конвенция эффективно заработала в их стране Украине и, что важно, распространяет своё действие на 76 соглашений об избежании двойного налогообложения [3]. Отметить этот факт для Беларуси очень важно, чтобы осознать своё очевидное отставание в новых международных правилах и новых инструментах о налогообложении.

Для постсоветских стран, в том числе, Республики Беларусь, принявшего новую редакцию Налогового кодекса Республики Беларусь, нормы которого вступили в силу с 1 января 2019г., было достаточно временем, чтобы, во-первых, осмыслить положения национального правового регулирования участников налоговых отношений в налоговой сфере, дать оценку правоприменительной практике. Во-вторых, осознать и оценить новые реалии заключённых государствами других стран многочисленные финансовые договоры и соглашения в сфере регулирования налогообложения. Этого не произошло. По крайней мере, Беларусь пока не входит в число государств, подписавших указанную конвенцию – есть недопонимание в недополученных доходах [4].

А, вот, и новое предложение ОЭСР – обязать крупные технологические корпорации и другие транснациональные компании платить больше налогов в тех странах, где они продают свои продукты. Они должны будут выплачивать налоги пропорционально прибыли, которая была получена от продажи в каждом конкретном государстве. Это приведёт к серьёзному перераспределению налогов между странами, повышение налоговой нагрузки для технологических корпораций, а также может предотвратить уклонение от налогов через налоговые убежища. Если предложения будут согласованы (Организация надеется, что Соглашение по основным пунктам новых правил со странами Европейского союза будет достигнуто в январе 2026г.), это станет крупнейшим изменением международного налогового режима с 1920-х годов и

в корне изменит налоговые правила между странами. Неужели это не предмет изучения развития сферы международного налогообложения?

Резюмируя вышеизложенное, мы можем сформулировать некоторые выводы, внести свои предложения в части налогообложения в условиях глобализации: убеждаемся в верности выводов, сделанных ещё в 1950-х Нобелевским лауреатом Р. Солоу о том, что основным фактором экономического роста может быть только технологический прогресс, который связывает в единое целое рабочих и машин, и делает это лучше и лучше;

- провести институциональные реформы, где ещё раз вернуться к анализ норм законодательства в части либерализации по отношению к деятельности субъектов хозяйствования в хозяйственном обороте. В приоритете - частная собственность, поощрение людей в их стремлении к самоутверждению, передать ряд функций государства субъектам бизнеса;

- страны, осваивающие новые технологии, в условиях глобализации, должны сознавать значимость низкой степени государственного вмешательства в экономику, а, в большей мере, создать стимулы, которые инвестируют у людей их будущее. То есть, развивать их работу по принципу: очень хорошие работники хотят работать в связке с другими очень хорошими работниками в целях получать адекватную награду за свою высокую квалификацию;

- ратифицировать базисные правовые акты в сфере международного налогообложения, направленные на сближение налоговых систем государства в целях обеспечения функционирования международного экономического порядка. Здесь должно быть присутствие понимания того, что эта работа - результат совместной нормотворческой деятельности стран мира, стремящихся на межгосударственном уровне урегулировать те налоговые отношения, которые полностью не охватываются юрисдикцией одной из них. Одним из таких актов, кто ещё не подписал его, как Беларусь, является План BEPS, который предлагает внесение значительных изменений в существующую систему международного налогообложения, который подготовила Организация экономического сотрудничества и развития (ОЭСР);

- использовать опыт Украины в части имплементации и практического опыта реализации концепции План BEPS, который полностью заработал в их стране с 1 января 2019г.

Список использованных источников

1. Истерли В.В. поисках роста: Приключения и злоключения экономистов в тропиках /Пер. с англ.- Институт комплексных стратегических исследований, 2006.- 352с.

2. Асемоглу, Дарон. Введение в теорию современного экономического роста: 2кн. Книга 1 /Дарон Асемугу; пер. сангл. Под науч. ред. Кирилла Сосунова.- М.: Издательский дом «Дело» ,2018. -928с.

3. Кучера, И.И. Международное налоговое права: учебник /И.И. Кучера.- М.: ЮрИнфоР, 2007 – с 321.

Сторожук О. О.

*Магістрантка I курсу спеціальності «Середня освіта (історія)» ЖДУ
ім. Івана Франка, м. Житомир, Україна*

*Науковий керівник: Зосімович О. Ю., старший викладач кафедри спеціальних
історичних дисциплін та правознавства, ЖДУ імені Івана Франка,
Житомир, Україна*

Ювенальна юстиція: перспективи впровадження в Україні

Народження дитини, його соціально-моральний розвиток і залучення до суспільно корисної діяльності завжди були насущними турботами сім'ї, суспільства і держави, від ефективного вирішення цих завдань багато в чому залежить як сімейне, так і громадське і державне благополуччя. Виховання дітей у любові і забезпеченості, отримання ними гарантованої освіти і необхідного правового захисту свідчать про моральне здоров'я суспільства і соціально-правової спрямованості державної політики.

У турботі про підростаюче покоління міститься соціальний прагматизм: суспільство і держава має право чекати у відповідь турботу про батьків; захист вітчизни у разі потреби; добросовісну трудову діяльність; законслухняної і соціально схваленої поведінки властивої вихованим і освіченим особам, що визначає соціальну стабільність і міцність державних засади будь-якого суспільства і політичного устрою.

Проблема впровадження ювенальної юстиції в Україні є досить дискусійною та обговорюваною. Загалом сформувався три табори вітчизняного бачення даного явища: 1) прихильники впровадження ювенальної юстиції західного зразка (С.М. Зеленський, С.Г. Киренко, С.М. Корецький, О.О.); 2) прихильники реформування уже існуючої системи (Н. М. Крестовська, Р. М. Опацький, В. Дударев, Л. Газебний); 3) противники ювенальної юстиції («Батьківський рух», представники релігійних спільнот).

Метою статті є висвітлення проблеми впровадження у державно-правову практику України інститутів ювенального права.

На сьогодні Україною зроблені вагомі внески у впровадженні ювенальної юстиції. Аналіз Кримінального процесуального кодексу України та Кримінального кодексу України свідчить про реалізацію міжнародних принципів щодо здійснення спеціалізованого судочинства відносно неповнолітніх. А саме передбачено, що кримінальне провадження щодо неповнолітньої особи здійснюється слідчим, котрий спеціально уповноважений на це керівником органу досудового розслідування. В Кримінальному кодексі України передбачено систему покарань щодо неповнолітніх [2. с.98].

Значним вкладенням в запровадження ювенальної юстиції є передбачена статтею 18 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» спеціалізація судів із здійсненням кримінального провадження щодо неповнолітніх. До таких суддів висуваються не лише вимоги суддівського досвіду, а й знання загальної та вікової психології [5. с.5-6].

Сімейним кодексом України регулюється частина правовідносин між батьками та дітьми. Діти мають право звертатися за захистом своїх прав до органів опіки і піклування, інших органів державної влади, органів місцевого самоврядування, громадських організацій та до суду у разі досягнення ними відповідного віку [3. с.21-22]

Для повноцінного існування ювенальної юстиції в Україні конче необхідні: ювенальні прокурори, ювенальні слідчі, ювенальні адвокати, медіатори, працівники апробації, які в свою чергу мають опанувати спеціальними знаннями, уміннями та навичками в даній галузі права. Важливо наголосити, що процедура професійної підготовки кадрів повинна носити не формальний характер, а повноцінний, якісний. На крок ближче до впровадження ювенальної юстиції підвела подія впровадження уповноваженого органу з питань пробації.

Які ж перспективи розбудови ювенальної юстиції в Україні? Крестовська Н.М пропонує два критерії для класифікації концептів та моделей ювенальної юстиції: онтологічний та телеологічний.

За онтологічним вирізняють державницький та плюралістичний концепти ювенальної юстиції. В судово центричній державницькій моделі спеціалізований суд виступає центральною ланкою правосуддя у справах неповнолітніх. Адміністративний концепт визначає ювенальну юстицію як систему органів державної влади й управління, що здійснює діяльність стосовно неповнолітніх, з метою захисту їхніх прав та інтересів відновлення соціальної справедливості. Існують також інтегровані судово-адміністративні концепти. Всі варіанти державницького концепту представлені у чинних моделях ювенальної юстиції.

На даному етапі розвитку громадянського суспільства ювенальна юстиція не може бути виключно державною справою. Плюралістична складова передбачає залучення до ювенальної юстиції громадянського суспільства. Щодо телеологічного критерія, то він включає в себе три основні концепти ювенальної юстиції, які умовно можна назвати каральними, поблагливіми і відновними.

Важливим елементом системи ювенальної юстиції є інститут омбудсмана, як гарант реалізації ювенального права. Проте в Україні він представлений у вертикальній площині. Пропонується ввести службу Захисника прав дитини в рамках місцевої громади. Заснування інституту омбудсмана має базуватися відповідно до Статутів ENOC (Європейської мережі омбудсманів для дітей) [1. с.24-26].

Отже, нині в Україні існують окремі певні структури ювенальної юстиції, тому доцільніше здійснити реформування уже існуючої моделі, а не створення нової. Гармонійне існування ювенальної юстиції в Україні можливе за наявності трьох блоків органів: державного, муніципального та громадського.

Незважаючи на існуючі проблеми в державі не припустимо відкладати на потім вирішення питань захисту дитинства і сім'ї, організацію гідної освіти і виховання – ці напрями в державній політиці повинні стати по-справжньому пріоритетними без декларативної демагогії. Дотримання міркуванням про те, що треба спочатку підняти економіку, а потім переходити до вище згаданих завдань заведе нашу державу у безвихідь з непередбачуваними наслідками.

Список використаних джерел

1. Крестовська Н. М. Ювенальне право України: генезис та сучасний стан: автореф. дис... д-ра юрид. наук: 12.00.01 / Н. М. Крестовська; Одес. нац. юрид. акад. – О., 2008. – 40 с. – С. 24-27.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. Голос України. 2012. № 90–91.
3. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 № 2947-III // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – 21-22. – Ст. 135.

4. Зеленецький В.С. Ювенальна юстиція в Україні. Коментар та аналіз діючого законодавства; Конвенція про права дитини (з постатейним матеріалом); Словник-довідник з ювенальної юстиції. – Х., 2006 р. – 778 с

5. Розвиток ювенальної юстиції в Україні в контексті реалізації принципу спеціалізації судів / С. В. Оверчук // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2014. – № 2(10): [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lj.oa.edu.ua/articles/2014/n2/14osvpss.pdf>.

Фамілярський О. О., Базелюк О. О.

Студенти 3 курсу спеціальності «Право» ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна
Науковий керівник: *Василенко Л. П., кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри правознавства ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна*

Стягнення неустойки за законодавством Німеччини та України

Метою даної статті є порівняння законодавства Німеччини та України щодо стягнення неустойки, співставлення та визначення спільного та відмінного, виокремлення позитивного досвіду з метою запозичення до національного законодавства. Підґрунтям для дослідження даної теми стали Цивільний Кодекс України (далі ЦКУ) та Німецьке Цивільне Укладення (далі НЦУ).

ЦКУ передбачена сплата неустойка за невиконання або неналежне виконання умов договору. [1][3] Відповідно до законодавства Німеччини, при укладанні договору також передбачається умова сплати неустойки за невиконання або неналежне виконання умов договору, але дана норма трактується більш ширше. А саме, якщо договором передбачена умова утримання від виконання дій передбачених договором, то боржник буде виплачувати неустойку тільки з моменту вчинення дій всупереч договору (ст. 339 НЦУ).

Спільним у нормах законодавства двох країн є те, що предметом неустойки може бути грошова сума, рухоме та нерухоме майно. Крім того, незалежно від сплати неустойки, кредитор має право на відшкодування збитків, завданих невиконанням чи неналежним виконанням зобов'язань. Також, на прохання боржника за рішенням суду у визначених законом випадках розмір неустойки може бути знижено (ст. 551 ЦКУ та ст. 343 НЦУ). За законодавством двох держав не є обов'язковою умовою наявність збитків для того, щоб кредитор мав право на отримання неустойки. [1][3]

Відмінним є те, що за ЦКУ розмір неустойки, встановлений законом, може бути збільшений у договорі, якщо таке збільшення не заборонено законом. А також, за домовленістю між сторонами розмір неустойки може бути зменшений, крім випадків коли це прямо заборонено законом (ст. 551 ЦКУ). У НЦУ така можливість закріплюється у ст. 341. Норма передбачає, що при сплаті неустойки кредитор може витребувати доплату, якщо це буде обговорено і висунуто як умова, якщо ж кредитор не висуне жодної вимоги, то після отримання неустойки він позбавляється такого права. [1]

Варто звернути уваги на те, що німецьким законодавством врегульований інститут наперед оцінених збитків, який є подібним до неустойки. Неустойка – це штраф або пеня яка є відсотком від невиконаного зобов'язання або грошове стягнення за кожен день прострочення виконання відповідно. Отже німецьким законодавством врегульовано можливість стягнення неустойки за невиконане або неналежно

виконане зобов'язання, а також і можливість передбачити у договорі стягнення наперед оцінених збитків. Тобто у санкціях за невиконання договору прописується сума можливих збитків, які понесе кредитор від невиконання або неналежного виконання передбачених дій. По своїй природі воно більше нагадує штраф з чітко визначеною сумою, яка може покрити повну вартість збитків без відшкодування додаткової суми за збитки шляхом звернення до суду. [2]

У деяких країнах (Австрія, країни Бенілюксу, Чехія, Німеччина, Греція та Польща) законодавство передбачає можливість компенсації наперед зумовлених збитків або дозволяє у певних випадках подвійну компенсацію, доведеної шкоди як вимір повного спектру шкоди, заподіяної правовласникові. Деякі країни на цій основі запровадили в деяких справах навіть потрійне роялті (Бельгія, Польща, Румунія). У законодавстві країн ЄС передбачаються правові засоби, що дозволяють правовласникам відновити свої фактичні витрати на розслідування, застосування легальних заходів проти порушника й одночасно на відновлення порушених прав інтелектуальної власності. Правовласники звичайно витрачають значні кошти для виявлення порушення, встановлення порушника, розслідування його дій, збирання доказів, зберігання та знищення контрафактних товарів, а також на застосування цивільно-правових заходів пов'язаних з порушенням. Такі витрати навіть у випадках найменших порушень можуть сягати понад 10 000 євро, а тому звичайно лише найбільші правовласники можуть собі дозволити подавати цивільні позови, розуміючи, що вони зможуть стягнути лише певний відсоток своїх витрат. [6]

Аналіз законодавства та наукових досліджень щодо стягнення неустойки показує, що норми німецького та українського права мають багато спільного:

1. договірна неустойка покликана забезпечити належне виконання зобов'язання;
2. це простий спосіб відшкодування завданих збитків кредитору у грошовому вигляді, чи шляхом передачі майна;
3. має місце можливість домовленості про розмір неустойки при укладанні договору та взятті на себе зобов'язань;
4. якщо сума неустойки занадто велика та не обґрунтована, то її може бути зменшено за рішення суду;
5. з одного боку дає гарантії та впевненість кредитору, що збитки будуть відшкодовані, а з іншого боку гарантує боржнику, що кредитор не буде надмірно збагачений шляхом сплати неустойки;
6. обидві сторони мають право на оскарження дій один одного та можуть вирішувати спір шляхом домовленостей або шляхом судового розгляду.
7. розглядається як спосіб забезпечення та відповідальності в законодавстві Німеччини та України. [5]

З огляду на вищесказане, можна зробити висновок що законодавство України і Німеччини стосовно неустойки подібне за винятком декількох моментів. Під час дослідження нормативної бази з'ясувалося що боржник і кредитор за НЦУ мають більше можливостей обійтися без вирішення спору у судовому порядку, так як вони мають змогу домовитися самостійно. Проаналізувавши ЦКУ стало зрозумілим те, що потрібно до деталей все зазначати у договорі, тому що при виникненні спорів сторонам прийдеться вирішувати їх у суді. Також в німецькому законодавстві присутній інститут наперед оцінених збитків, що на мою думку не є з одного боку дуже ефективним але з іншого боку він і не є безкорисним, можливо при укладанні договорів цей інститут користується попитом. Неустойка як правовий інститут

відображає інтереси обох сторін, хоча це і дивно звучить, бо для боржника неустойка це грошові втрати. Але виходячи з того, що за любий проступок потрібно нести відповідальність, то неустойка це альтернативний вид, її розмір можна знизити якщо кредитор отримає надмірну вигоду.

Виходячи з вищесказаного українському законодавцеві варто звернути увагу на регулювання відносин в інших країнах. В нашому випадку інститут наперед оцінених збитків був би доречним, так як з приводу невиконання умов договору виникає чимало спорів, це тягне за собою перевантаженість судів через справи такого типу. Інститут наперед оцінених збитків не дає жодній стороні договору залишитися в гіршому становищі, тому при укладанні договорів за кордоном користується попитом. Серед країн Європи (Австрія, країни Бенілюксу, Чехія, Німеччина, Греція та Польща) інститут наперед оцінених або наперед зумовлених збитків прописаний у законодавстві. [6]

Список використаних джерел

1. Цивільний кодекс України від 13.02.2020 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
2. Дьоміна Л. Неустойка: спосіб забезпечення чи вид відповідальності? URL: <https://www.businesslaw.org.ua/neustoika/>
3. Германское Гражданское Уложение Книга 2 Раздел 2 URL: https://ru.wikisource.org/wiki/%D0%93%D0%B5%D1%80%D0%BC%D0%B0%D0%BD%D1%81%D0%BA%D0%BE%D0%B5_%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%B6%D0%B4%D0%B0%D0%BD%D1%81%D0%BA%D0%BE%D0%B5_%D1%83%D0%BB%D0%BE%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D0%B5/%D0%9A%D0%BD%D0%B8%D0%B3%D0%B0_2/%D0%A0%D0%B0%D0%B7%D0%B4%D0%B5%D0%BB_2
4. Германское гражданское право URL: http://adhdportal.com/book_2237_chapter_5_Germanskoe_grazhdanskoe_pravo.html
5. Проценко І.М. Окремі особливості правового регулювання неустойки нормами приватного права Німеччини. URL:
6. Григорій Прохоров-Лукін Проблеми визначення та відшкодування шкоди у цивільних справах про порушення прав інтелектуальної власності в країнах ЄС. URL: <http://www.inprojournal.org/wp-content/uploads/2016/11/Prochorov-Lukin-216.pdf>

Фещенко Т. В.

*Студентка 1 курсу спеціальності «Право», ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна
Науковий керівник: Ляшенко Р. Д., кандидат юридичних наук, доцент, завідувач
кафедри правознавства ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна*

Форми юридичної репрезентації принципу легітимності влади

У сучасній політичній ситуації проявляється недовіра народу до влади, що має наслідком відсутність узгодження суспільних інтересів у ході управління державою, затримка розвитку громадянського суспільства. Тому питання легітимності державної влади сьогодні в Україні є надзвичайно актуальним.

Питання аналізу процесу легітимації державної влади були предметом дослідження, як українських так і зарубіжних вчених: С. Бобровської, С.В. Гладій, І.М. Жаровської, Т.А. Кравченка, А.В. Ткаченка, М.В. Цвіка та ін.

Легітимація – це процес визнання публічної влади щодо прийняття та реалізації політико-правових рішень.

Правовий порядок, який встановлений для народу, має найкращі можливості, що його будуть дотримуватись. Так легітимним цілям повинні відповідати не лише норми поведінки, які мають задовольнити вимоги порядку в країні, але й принципи, які здатні забезпечити консенсус між народом і державою.

Якщо говорити про форми юридичної репрезентації принципу легітимності влади, то це є важливим з огляду на те, що в сучасному суспільстві саме правові форми легітимації державної влади все частіше стають необхідними.

Вибори є не лише безпосередньою формою здійснення народовладдя, а й формою юридичної репрезентації принципу легітимації влади. За своєю природою вибори є легітимним способом делегування влади народом державі, порядку формування найвищих представницьких інститутів – парламенту та президентури [1, с. 106].

Беручи до уваги демократичні засади виборів, їх можна визначити як безпосередню форму здійснення народовладдя, що полягає в легітимації влади народом шляхом формування персонального складу органів первинного представництва.

Але як зазначає Л.М. Шипілов, не слід забувати, що інститут виборів, будучи універсальним інструментом народної легітимації доволі часто використовувався тоталітарними режимами для демонстрації світу їх всенародного схвалення. [1, с. 122].

Так, М.В. Цвік, стверджує, що влада народу є первинною щодо державної влади, а державна влада похідною від влади народу. Саме через це народ може бути суб'єктом влади лише за умови демократичної держави. Шляхом вільних виборів народ України передає державі владу, що йому належить, а держава здійснює її від імені і за участю народу. Вибори створюють первісну легітимацію державної влади, тобто її відповідність суспільним ідеалам [2, с. 137].

На нашу думку, безпосередня форма здійснення народовладдя має позитивні якості: вона надає більше можливостей у порівнянні з представницькою формою для вираження волі та інтересів народу, забезпечуючи при цьому легітимацію влади; розвиває громадську активність населення; сприяє вільній самореалізації та самоствердженню особистості, її розвитку в цілому; запобігає зловживанню владою.

Ще однією правовою формою легітимації державної влади є розвиток правової основи функціонування інституту громадянського суспільства і місцевого самоврядування, що розглядається як сфера свободи ідей громадян, в якій діють всі суб'єкти, що мають на меті реалізацію цілей та інтересів у сфері як приватних, так і загальних інтересів.

У цьому розумінні легітимація державної влади ґрунтується на ідеї, що кожна вільна людина є самостійною у виборі своїх дій та здатна на раціонально-моральне самовизначення. Це відображається в правових процедурах, наприклад, виконання обов'язків і користування правами, функціонування діяльності громадських об'єднань, забезпечення прав людини тощо.

О.В. Ткаченко пов'язує це з переходом від інтегральної форми здійснення влади, при якій використовується лише централізований контроль, який населення сприймає як автономний атрибут суспільства, що передбачає розподіл сфер контролю публічної влади, яка прогнозує рівноправну взаємодію громадянина і державної влади, активну позицію особистості в суспільстві як засобу легітимації [3, с.16].

На нашу думку, головною формою юридичної репрезентації принципу легітимності влади є антикорупційна діяльність. Ця правова форма легітимації державної влади уособлює саме сучасну державу і саме через неї легітимізується. Адже корупція знищує довіру населення до органів публічної влади, завдаючи шкоди її легітимності, яку буде досить складно відновити, що буде потребувати десятки років. Також корупція знижує здатність органів публічної влади приймати і реалізовувати рішення в сфері забезпечення правопорядку.

Ключовим моментом є також доступність законодавства (кодифікація, поява інформаційної (автоматизованої) системи тощо). Завдяки цьому можна говорити про зменшення розриву між професійною і повсякденною правосвідомістю та подальше спрощення законодавства як важливого засобу легітимності державної влади.

Отже, значимість правових форм легітимації державної влади залежить від конкретного культурного та історичного типу держави. Але в цілому в сучасному суспільстві правові форми легітимації державної влади найбільш необхідні. Саме тому, легітимація публічної влади - це динамічний процес досягнення і формування легітимності, що становить процес набуття державною владою легітимного статусу, а також - оцінювання державної влади суспільством.

Список використаних джерел

1. Шипілов Л. М. Народовладдя як основа демократичної держави: монографія. Харків: Видавництво «ФІНН», 2009. 216 с.
2. Цвік М.В. Коментар до статей 5, 6 Конституції України. Проблеми теорії права і конституціоналізму у працях М. В. Цвіка / упоряд: О. В. Петришин, С. В. Шевчук О. Р. Дашковська та ін. ; відп. за вип. О. В. Петришин. Х.: Право, 2010. С. 136–147.
3. Ткаченко А.В. Легитимация органов государственной власти субъектов Российской Федерации в постсоветский период: автореф. дисс. канд. полит. наук: 23.00.01 / Ставрополь, 2009. 22 с.

Хамраєва К. М.

*Студентка 4 курсу, спеціальності «Право» ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна
Науковий керівник: Костенко С.О., кандидат юридичних наук, доцент, кафедри
правознавства ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна*

Проблеми застосування рішень Європейського Суду з прав людини у цивільному судочинстві

Сьогодні вже не є дискусійним питання чи є рішення Європейського суду з прав людини (далі - ЄСПЛ) джерелом цивільно-процесуального права. Адже це прямо зазначено ч.4 ст.10 ЦПК України та в ст. 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» [5; 4]. Судова практика рухається у напрямку використання правил, які формуються у рішеннях ЄСПЛ, у ролі обов'язкових правил поведінки у подібних ситуаціях.

Як зазначає І. Борщевський, саме за допомогою судових рішень і судовій практиці здійснюється правове регулювання суспільних зв'язків між людьми. Мета судової влади полягає у потребі вирішити правовий конфлікт і у разі нестачі відповідної норми закону надати захист правам людини та врегулювати правовідносини, які не зміг визначити та передбачити законодавець [1, с.13-14].

Так, прийняття судового рішення при здійсненні цивільного судочинства – це процес інтелектуальної діяльності суддів, який спрямований на законний, справедливий та вчасний розгляд приватно-правових спорів, а також на виконання інших завдань цивільного судочинства.

Крім того, як правильно відзначає Ж.-П. Коста, виникають і чисто практичні проблеми, які необхідно вирішити, а саме:

1) практика Європейського суду не є однорідною. Так, практика складається не тільки з рішень Суду, а й з постанов про прийнятність скарги. Останні не тільки рідко перекладаються, але часто навіть не публікуються.

2) Прецедентна практика суду не стоїть на місці. У багатьох сферах вона еволюціонує і постійно розвивається. Інакше кажучи, визнаючи силу прецеденту, Суд застосовує принцип *stare decisis* («залишатися на вирішеному») досить гнучко, враховуючи, що Конвенція це живий організм.

3) Європейський суд не застрахований від помилок, які він же і виправляє [2, с. 56].

Щодо упорядкованості застосування національними судами рішень ЄСПЛ у цивільних справах, то у практиці дійсно існують проблеми щодо матеріального забезпечення судів перекладами таких рішень. Однак ст. 18 Закону України, чітко вказує, що для цілей посилання на ухвали суду, суди мають використовувати переклади текстів рішень надруковані у виданні або якщо відповідне рішення відсутнє то потрібно використовувати оригінальний текст [4].

Загалом таке завдання має покладатися на уповноважений орган державної влади, який буде відповідальний за офіційний переклад всіх рішень ЄСПЛ та відповідно буде забезпечувати ними суди. Однак на сьогоднішній день будь-які відомості про забезпечення судів такими рішеннями та їх офіційний переклад нажалі відсутні.

Саме тому суди та сторони вимушені звертатися до оригінальних текстів рішень ЄСПЛ. Можливі випадки звернення сторін до перекладачів у разі, якщо сторони, обґрунтовуючи свої вимоги, посилаються на відповідне рішення. Правильність перекладу в такому разі засвідчується нотаріусом.

У свою чергу з цієї ситуації впливає наступна проблема – це неправильність та непослідовність у застосуванні українськими судами та юристами практики ЄСПЛ.

Так, хто посилається на рішення ЄСПЛ доволі часто не зазначає норму Конвенції, яка є порушеною або взагалі не застосовує фактичний контекст рішення. Таке довільне використання цитат із рішень не відображає правову позицію ЄСПЛ, а буває в деяких випадках і суперечить їй, причиною чому є не ознайомлення з повним текстом рішення ЄСПЛ.

Одним із прикладів є застосування суддями в більшості судових рішень, яке ухвалюється іменем України, справи «Серявін та інші проти України». Так протягом червня 2019 року до Єдиного державного реєстру судових рішень внесено 17 постанов суду, які мають в мотивувальній частині посилання на рішення ЄСПЛ з даної справи при цьому зазначаючи лише одну цитату, не дивлячись на суть справи, що в свою чергу призводить до неправильної інтерпретації судом практики ЄСПЛ [6].

Таке неправильне застосування практики ЄСПЛ може призводити до того, що проблеми які будуть розглядатися у цивільній справі будуть вирішуватися лише формально відповідно до загальноновизнаних стандартів практики ЄСПЛ, що призведе до винесення національними судами неправосудних рішень.

Справді, рішення ЄСПЛ як джерело цивільно-процесуального права дає змогу державі не стояти на місці та не бути осторонь від міжнародного життя та законодавства, стимулюючи державу до вдосконалення власних систем права з метою відповідності міжнародним стандартам.

У зв'язку з цим потрібно зазначити про особливість забезпечення суддів збірниками офіційно перекладених рішень Європейського суду (у справах проти України, так і проти інших держав-учасниць Конвенції). Можливо, забезпечивши рівень правозастосування на національному рівні, ми могли б скоротити більшість заяв, що надходять до Страсбурга від громадян України, підняти на міжнародній арені імідж України як правової незалежної держави.

Також для повного виконання судовою владою своїх завдань та функцій, які полягають у подоланні юридичних конфліктів та разі відсутності доцільних норм закону в сучасності виникає гостра необхідність у створенні судом норм права, щоб як найкраще врегулювати правовідносини, які не зміг визначити законодавець, і надати захист тим правам людини, які не здобули свого закріплення в джерелах.

Дійсно, судова практика відіграє важливу роль в сьогоденні, адже за допомогою неї ми можемо з'ясувати наскільки ефективною є чинна норма чи рішення, виявити прогалини та колізії у законодавстві, дасть змогу їх усунути та буде сприяти удосконаленню й створення мобільної системи права. Так, згідно з чинним Законом України «Про судоустрій та статус суддів», Верховний Суд буде забезпечуватиме сталість та єдність судової практики, що дасть можливість забезпеченню однакового застосування норм права національними судами [3].

Отже, якщо взяти до уваги вирішення проблеми офіційного перекладу рішень ЄСПЛ та забезпечити їх однакове застосування у національних судах, то ми б покращили становище не лише держави й законодавства, а й суспільства в цілому.

Список використаних джерел

1. Борщевський І. Теоретико-правові аспекти судового прецеденту в контексті формування сучасного національного права України. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. № 2/1, С. 11-16.
2. Буткевич В. Якість закону і питання ефективності застосування рішень Європейського суду з прав людини судами України (виступ на міжнародній конференції). *Право України*. 2011. № 7, С. 48-63.
3. «Про судоустрій і статус суддів» Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19> (дата звернення 04.03.2020 р.).
4. «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» Закон України від 23.02.2006 № 3477-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15> (дата звернення 05.03.2020 р.).
5. Цивільно процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15> (дата звернення 02.03.2020 р.).
6. Ющенко Т. Практика ЄСПЛ: переосмислити не можна застосовувати. URL: <https://pravo.ua/praktika-iespl-pereosmisliti-ne-mozhna-zastosovuvati/>

Хитоніна М. С.

*Магістрант I курсу спеціальності «Право» ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна
Науковий керівник: Кравчук І. І., кандидат юридичних наук, доцент кафедри
правознавства ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна*

Проблеми подання доказів на стадії підготовчого провадження в суді першої інстанції

Будь-які процесуальні питання у межах кримінального провадження мають вирішуватися за допомогою зібраних доказів, які визначаються важливою ланкою кримінального процесу та свідомістю слідчого, прокурора, слідчого судді, суду. Тому процедура доказування відіграє найбільше значення як на стадії досудового розслідування, так і в судових процесах. Разом з тим, дослідження теоретичних, нормативних та правозастосовних аспектів кримінально-процесуального доказування постійно зацікавлювало науковців. Конституція України передбачає змагальність сторін та свободу в наданні останніми до суду доказів і доведенні перед судом їх переконливості (п. 4 ч. 1 ст. 129). Кримінальний процесуальний кодекс (далі – КПК) України розширив дію цієї засади вітчизняного кримінального процесу, у тому числі й у сфері доказування. Відтак, сторона захисту, як і сторона обвинувачення, отримала можливість збирати докази під час досудового розслідування (ст. 93 КПК України), в процесі більшого значення набуває право сторін та інших учасників кримінального провадження надавати суду докази (речі та документи). Незначна кількість актуальних питань щодо подання доказів у судовому провадженні породжує потребу вирішення питання, пов'язаного із часовими рамками, в межах яких має відбуватися подання сторонами доказів, системою здійснення права у поданні доказів до суду, а також процесуальним оформленням дій тощо. Важливим є питанням щодо можливості подання доказів на стадії підготовчого провадження в суді першої інстанції, а також встановлення порядку їх подання учасниками судового провадження.

Власне, називаючи розслідування «досудовим», законодавець звертає увагу на його взаємозв'язок з головною частиною судового процесу у першій інстанції – судовим розглядом. Ми, зможемо довести, те що учасники кримінального провадження можуть збирати докази на стадії досудового розслідування, це відбувається для того, що б подати їх в судове провадження для покращення свого становища та дослідження матеріалів справи. Неоднозначність цього питання спричинена тим, що судове провадження, як визначається в суді першої інстанції з поступовими двома складовими частинами – підготовчого провадження та судового розгляду. Судовий розгляд однозначно розглядається як опровідна стадія кримінального процесу, в якій суд розглядає та вирішує справу остаточно та по суті. А щодо підготовчого провадження то немає однієї думки серед науковців, але можна сказати одне, підготовче судове провадження розглядається, як перший етап судового провадження [1, с. 4].

Підготовче судове засідання в судовому провадженні є обов'язковим і самостійним етапом кримінального процесу, в якому розглядається питання про можливість призначення кримінального провадження до судового розгляду [2, с. 667]. В. Попелюшко продемонстрував практику застосування нового КПК України, що показав дискусію, яка виникла в практиці часу і місця подання сторонами кримінального провадження суду доказів у зв'язку з прогалинами щодо питань в процесуальному законі. Роблячи висновок, така ситуація, в прогалинах закону та

ліквідуванні його невідповідностей шляхом правозастосування через постійне тлумачення його норм [3, с. 44].

Значним питанням є те, що надання до суду інших документів, окрім обвинувального акта та додатків до нього, до того, як суддя призначить справу до підготовчого засідання, забороняється (ч. 4 ст. 291 КПК України). По-іншому, можна сказати, що кримінальний процесуальний закон зазначає, що для розгляду справи прокурор може направляти до суду не матеріали досудового розслідування (кримінальну справу – за КПК України 1960 року), а лише обвинувальний акт з відповідними додатками. Науковці вважають, що це є позитивним внеском до нового КПК, який гарантує реалізацію засади безпосередності дослідження доказів сторін та прозорості фактичних даних, зібраних стороною обвинувачення під час досудового розслідування [4, с. 274].

На разі, можна стверджувати, що новий КПК України все ж застосував однакові шанси для подання учасниками кримінального провадження суду своїх доказів. Для учасників справи – це інші обсяги доказових матеріалів, що зрізними правовими засобами збирання фактичних даних на стадії досудового розслідування. Також, КПК України має іншу норму – це документи, інші матеріали, надані суду сторонами до справи, а от судові рішення та інші документи, які містять вплив на дане кримінального провадження, приєднуються до обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру. Крім того, на розсуд суду вирішується питання про можливість ознайомлення учасників зі справою, якщо про це заявлялось клопотання.

В сучасній практиці здійснення прав осіб, які приймають участь у судовому провадженні є досить складним. Так, неодноразово судді не надавали згоди у задоволенні таких клопотань адвокатів-захисників про надання справи на ознайомлення, вже після того як справа призначена по суті, посилаючись саме на те, що таких матеріалів у них немає, оскільки ч. 4 ст. 291 КПК України забороняє їх надання до початку судового розгляду [6, с. 19].

Вчений В. Попелюшко вважає, що зазначені норми свідчать про те що, обов'язком прокурора є надання суду матеріалів, які можуть мати значення у підготовчому провадженні, щоб суддя мав можливість після призначення справи по суті, забезпечити сторонам справи, перш за все обвинуваченому, якщо він подасть клопотання, про ознайомлення з матеріалами кримінального провадження.

Роблячи висновок з такого нормативного припису, можна сказати, що надання учасниками їхніх аргументів у кримінальному провадженні, імовірно тільки на етапі розгляду по суті, що починається з відкриття судового засідання (ст. 342 КПК України). При розв'язанні судом проблем в підготовчому судовому провадженні, прокурор, захисник або учасники справи можуть заявити клопотання про можливість виклику деяких осіб (свідків, експертів та спеціалістів та інших) до суду для допиту, що може зіграти в подальшому значну роль, а також витребування певних речей чи документів (ч. 2 ст. 315 КПК України).

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар: у 2 т. – Т. 2 / [Блажівський Є. М., Грошевий Ю. М., Дьомін Ю. М. та ін.] ; за заг. ред. В. Я. Тація та ін. – Х. : Право, 2012. – 664 с.
2. Попелюшко В. О. Формування кримінальної справи на стадії судового провадження. Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. 2013. № 1. С. 44–49.

3. Карабут Л. В. Щодо формування доказів під час досудової кримінальної процесуальної діяльності за новим КПК. Часопис Національного університету «Острозька академія». «Право». 2012. № 1 (5). С. 1–13.

4. Новий Кримінальний процесуальний кодекс України: коментарі, роз'яснення, документи / відп. ред. В. С. Ковальський. К. : Юрінком Інтер, 2013. 408 с.

5. Попелюшко В. Подання суду доказів за новим КПК України. Юридичний вісник України. 2013. № 14 (927). С. 4.

Черкавський В. В.

*Магістрант I курсу спеціальності «Право» ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна
Науковий керівник: Бучинська А. Й., кандидат юридичних наук, доцент кафедри
правознавства ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна*

Реалізація права громадян на звернення до органів місцевого самоврядування

Сьогодні Україна перебуває на досить важкій стадії формування правової держави, оскільки в процесі євроінтеграції відбувається реформа політичної, правової, соціальної та інших сфер суспільного життя.

У світлі останніх подій система реалізації та захисту прав і свобод людини є недосконалою, але держава, представлена органами державної влади та місцевого самоврядування, відстоює законні інтереси суспільства, залучає громадян до активного управління через різні форми суспільно-політичних самовираження. Однією з таких форм є інститут звернень громадян.

Актуальність цього питання засвідчується постійною увагою до нього як органів державної влади, так і органів місцевого самоврядування, а також вітчизняними та зарубіжними науковцями та практиками, зокрема: В.Б. Бавер'янов, Н.В. Александрова, В.І. Антипов, О.М. Бандурка, Ю.П. Битяк, А.С. Васильєв, І.П. Голосніченко, С.Т. Гончарук, І.К. Залюбовська, Р.А. Калюжний, С.П. Кисіль, В.К. Колпаков, В.Г. Перепелюк, В.І. Полухович, В.П. Столова, В.П. Тарануха, М.М. Тищенко, В.О. Шамрай, В. І. Шишкін, В. К. Шкарупа та ін.

Мета цього дослідження - охарактеризувати інститут звернень громадян до органів місцевого самоврядування, вивчення типів та форм звернень громадян, а також проблемні питання, які виникають у такому зверненні.

Таким чином, звернення зумовлені необхідністю спілкування громадян з владою з метою вирішення загальних питань державного чи громадського життя чи особистих питань. Особливість таких звернень визначається конкретною роллю суб'єкта, до якого вони адресовані, тобто владними функціями державних органів та органів місцевого самоврядування [4].

Зважаючи на це, дослідники пропонують розглядати звернення громадян до органів місцевого самоврядування як спосіб ініціативи громадян усно або письмово спілкуватися з органами місцевого самоврядування, посадовими особами цих органів для задоволення інтересів громадян шляхом авторитетного вирішення певних питань громадськості, держави, колективне чи особисте життя, що передбачає відповідну відповідь цих органів та посадових осіб на звернення та відповідь на них [6].

На сьогодні питання реалізації права громадян на звернення, гарантованого Основним законом нашої держави (ст. 40) [1], є достатньо врегульованими, зокрема визначеними низкою нормативно-правових актів, основними з яких є: Закон Україна "Про звернення громадян". Про пріоритетні заходи щодо реалізації та гарантування

конституційного права на звернення до органів державної влади та органів місцевого самоврядування", Інструкція щодо ведення діловодства за зверненнями громадян в органах державної влади та місцевого самоврядування, об'єднаннях громадян, підприємствах, установах, організаціях, незалежно від форми власності, в засобах масової інформації, методи оцінки рівня роботи з громадянами виконавчої влади тощо.

Закон України "Про звернення громадян" визначає загальні принципи здійснення права громадян на апеляцію, який передбачає право звертатися до органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб відповідно до їх функціональних обов'язків із коментарями, скаргами та пропозиціями щодо їх статутна діяльність, заява чи клопотання про реалізацію своїх соціально-економічних, політичних та особистих прав та законних інтересів та скарга на їх порушення [2].

Далі необхідно визначити учасників правовідносин, що виникають під час подання та розгляду заяв, пропозицій чи скарг. На основі теоретичних досліджень, чинного законодавства ми можемо виділити чотири типи предметів провадження за зверненнями громадян до органів місцевого самоврядування.

До першої групи входять заявники - працездатні громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які перебувають у країні на законних підставах (якщо міжнародними договорами не передбачено інше).

Друга група - особи, які розглядають звернення. До цього типу належать органи місцевого самоврядування та їх посадові особи.

До третьої групи - дочірніх організацій - належать особи, які сприяють прийняттю обґрунтованих рішень. Чинне законодавство не передбачає переліку таких осіб, проте, аналізуючи Закон України "Про звернення громадян", ми вважаємо, що такі суб'єкти є юристом, представником організації, представником персоналу тощо. .

Четверта група - суб'єкти меценатства - це особи, які застосовують в інтересах громадянина. Особливістю цього типу учасників є те, що їх компетенція реалізується на етапі подання заявки [5].

Що стосується виконання звернень громадян, воно може бути усним (подане громадянином і записане посадовою особою на особистому прийомі) або письмово, надіслано поштою або передане громадянином відповідному органу місцевого самоврядування, особисто або через уповноважена особа, якщо ці повноваження виконуються відповідно до законодавства. Письмова заява також може бути надіслана за допомогою Інтернету, електронних засобів зв'язку (електронна програма) [3].

Письмова заява повинна бути підписана заявником із зазначенням дати. Використання електронного цифрового підпису під час надсилання електронної заявки не потрібно. Електронна заява повинна відповідати всім вимогам письмової заяви, включаючи підпис заявника (заявників) на додаток до електронного цифрового підпису. Тому електронну заявку можна зробити за допомогою оргтехніки у вигляді відсканованої копії чи фотографії (включаючи підпис заявника) та надіслати за допомогою Інтернету.

На нашу думку, Закон України "Про звернення громадян" є ефективним засобом забезпечення реалізації прав та законних інтересів громадян, однак, зважаючи на бюрократію та корупцію в органах місцевого самоврядування та інших установ, існує небезпека порушення процес прийому, розгляду та виконання звернень громадян. Крім того, досить часто зустрічається проблема зловживання владою посадовими особами, а також перешкоджання здійсненню прав громадян, домагання

громадян у зв'язку з їх зверненнями, а також незаконного розповсюдження інформації про приватне життя громадян.

Тому ми вважаємо за необхідне посилити юридичну відповідальність посадових осіб за незаконні дії чи бездіяльність, які перешкоджають нормальному врегулюванню відносин у сфері подання, розгляду та вирішення звернень громадян.

Таким чином, інститут звернень громадян забезпечує взаємодію суспільства та органів місцевого самоврядування, а також сприяє ефективному вирішенню проблем, що виникають у процесі реалізації прав та законних інтересів. Однак у правовому регулюванні інституту звернень громадян до органів місцевого самоврядування є ще недоліки, вирішення яких дозволить уникнути подальших порушень прав та законних інтересів громадян.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 04.03.2020 р)
2. Про звернення громадян: Закон України від 02.10.1996 № 393/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 47. Ст. 256.
3. Дніпренко Н. К. Е-демократія як нова якість взаємодії влади та громадськості. Аналітика і влада. 2012. № 6. С. 197-203.
4. Котляревська Г. Визначення поняття та видів звернень громадян до органів влади. Віче. 2009. № 22. URL: <http://www.viche.info/journal/1739/> (дата звернення: 02.03.2020 р)
5. Стеценко С.Г. Адміністративне право України. Навчальний посібник. К. Атіка, 2007. 624 с.
6. Цимбалюк В.І., Кісілевич К.О. Звернення громадян як важлива складова захисту прав і свобод людини та громадянина в Україні. «Young Scientist», № 5.1 (45.1), 2017. С. 149-154.

Чернявська В. М.

*Студентка 4 курсу спеціальності «Право» ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна
Науковий керівник: Кравчук І.І., кандидат юридичних наук, доцент кафедри
правознавства ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна*

Здійснення кримінального провадження за нововиявленими обставинами

Нововиявлені обставини за своїм юридичним значенням є фактичними даними, що в установленому законом порядку спростовують факти, на основі яких суд прийняв рішення. Такі обставини повинні належним чином бути засвідчені, тобто підтверджені належними і допустимими доказами.

Кримінальний процесуальний кодекс (далі – КПК) України встановлює строки подання заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами, який становить три місяці після того, як особа дізналася про них. Якщо мова йде про виправдовувальний вирок, то допускається лише протягом передбачених законом строків давності притягнення до кримінальної відповідальності. Якщо наявні обставини, що підтверджують невинуватість особи або вчинення менш тяжкого кримінального правопорушення, то перегляд судового рішення строками не обмежено. Необхідно зазначити, що КПК України не визначає

наслідків пропущення строку подачі заяв. Заява про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами подається до суду тієї інстанції, який першим допустив помилку внаслідок незнання про існування таких обставин. Суд має право скасувати вирок чи ухвалу і ухвалити новий вирок чи постановити ухвалу або залишити заяву про перегляд судового рішення без задоволення. При ухваленні нового судового рішення суд користується повноваженнями суду відповідної інстанції [1; 2].

В ході вивчення судової практики, були встановлені випадки звернення прокурорів до суду за переглядом рішень, що стосувалися глави 34 КПК України, в основному це питання покарань, неправильність його призначення або звільнення від відбування покарання, власне, засуджені та їх захисники зверталися до суду з заявами щодо неправдивих показань, сумнівалися у висновках експертиз. У такий спосіб вони намагалися ревізувати вироки, що вступили в законну силу, ставлячи під сумнів факти встановлені у справі, вказуючи на нібито існуючі зловживання особами, що проводили слідство, але жодного разу не підкріплювали свої доводи вироками судів [4; 5].

Загалом, вітчизняні суди у більшості відсотках відмовляють у задоволенні подання або повертають заяву, керуючись тим, що є певні недоліки у самій заяві або особа не усунула їх, відсутні підстави для перегляду вироку, неправильно визначена підсудність, пропуск процесуальних строків без поважних причин тощо. Як приклад, може бути ухвала від 22.01.2020 року №336\351\20 Шевченківського районного суду м. Запоріжжя «Про перегляд за нововиявленими обставинами ухвали Запорізького обласного суду від 22 червня 2000 року щодо пропуску процесуальних строків», позивачу було відмовлено у задоволенні подання, заява була повернута.

У випадках задоволення заяв, траплялись такі випадки, як приклад, ухвала Карлівського районного суду Полтавської області від 16.06.2014 року. Зі змісту заяви відомо, що громадянин Соломко С.Ф. був звільнений від відбування покарання на підставі ст. 75 КК України «Звільнення від відбування покарання з випробуванням». Під час судового засідання виявилось, що громадянина Соломко С.Ф., під час слідства було повідомлено про підозру, і суд не був доведений до відома такої інформації, тому суд який переглядав рішення суду за нововиявленими обставинами, визнав цей факт, як порушення засудженим покладених на нього вироком суду обов'язків, тому заява прокурора була задоволена.

З аналогічних підстав Гадацьким районним судом Полтавської області була скасована ухвала щодо звільнення від відбування покарання на підставі амністії Лисенка Є.В, яка переглядалася судами апеляційної та касаційної інстанції та була залишена без змін.

Характерним є те, що до жодної особи, ухвали відносно яких було скасовано рішення за нововиявленими обставинами, на момент винесення цих ухвал ще не існувало обвинувального вироку суду по тим підозрам, які стали підставами для ухвалення рішення. У той же час, наявність вини особи у вчиненні кримінального правопорушення може бути встановлена лише обвинувальним вироком суду [5; 6].

Тому виникає закономірне питання, чи є наявність підозри достатньою підставою для скасування таких рішень виходячи з презумпції невинуватості.

Визначений у главі 34 КПК України порядок та підстави перегляду судових рішень за нововиявленими обставинами у кримінальному провадженні і є тими законодавчими межами, що встановлюють винятки із загального правила, які дають змогу переглядати остаточне судове рішення, що набрало законної сили, за наявності підстав, зумовлених обставинами важливого та вимушеного характеру. У такий

спосіб забезпечується специфічна можливість повернутися до остаточно вирішеного кримінального провадження і відновити порушене право та охоронюваний законом інтерес, навіть після використання усіх процесуальних механізмів оскарження судових рішень і отримання остаточно судового рішення, яке не повинно піддаватися сумніву [1;3].

Суд, який ухвалив рішення і першим допустив помилку через незнання певних фактів (ч. 5 ст. 33, ч. 1 ст. 463 КПК України), має право скасувати своє рішення за нововиявленими обставинами, лише за умови, що ці обставини безпосередньо впливають на юридичну оцінку фактів, надану ним у вирок чи ухвалі, що переглядається (зазначене впливає зі змісту п. 4 ч. 2 ст. 462 КПК України).

У кримінальному процесуальному законодавстві відсутнє визначення поняття нововиявлених обставин, лише в ч. 2 ст. 459 КПК України наводиться сам перелік обставин, тому в практиці виникає дуже багато тлумачень та розумінь визначення нововиявлених, що в подальшому призводить до помилок та порушень при їх практичному застосуванні.

Можна зробити висновок, що нововиявлені обставини мають певні особливості одна з яких, це рішення, що переглядаються судами, які вже набрали законної сили, і які частково або навіть повністю виконані. Наступна особливість це, якщо заява є поданою до суду це не означає, що суд задовольнить таку заяву, адже другою так званою стадією підготовки досудового провадження є перевірка заяви на предмет відповідності формальним вимогам. Щодо завдань проведення за нововиявленими обставинами то їх можна чітко визначити, виходячи з Глави 34 КПК України: здійснення судового контролю за судами першої, апеляційної та касаційної інстанцій; перевірка судових рішень, що набрали законної сили, та захист від необґрунтованості рішень попередніх інстанцій. Варто зазначити, що, на нашу думку, доцільно було б внести до КПК України чітке визначення «нововиявлених обставин», адже з вище наведених прикладів можна побачити, що не всі обставини можуть вважатися, нововиявленими, тому на практиці судові органи дуже часто залишають такі заяви без руху.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України затверджений Законом від 13.04.2012 № 4651-VI. ВВРУ. 2013. № 9–10, № 11-12, № 13. Ст. 88 (із змінами і доповненнями).

2. Денисова, Юлія Сергіївна, and Юлія Сергеевна Денисова. "Проблематика процесуального порядку здійснення перегляду судових рішень за нововиявленими обставинами." (2014).

3. Конституція України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30 ст. 141)

4. Романюк Б. В., Татаров О. Ю. Нововиявлені обставини: проблеми правового визначення. Вісник Національної академії внутрішніх справ України. 2005. № 3. С. 215–223.

5. Апеляційний суд Полтавської області. URL: https://pla.court.gov.ua/sud1690/20/uzagal_sud_prakt/uzagalnennya_sudovoi_praktuka_per_eglyadu.

6. Система аналізу судових рішень. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/74120972>.

Чугаєвська Н. В.

*Студентка 3 курсу спеціальності «Менеджмент» Ягеллонського університету,
м. Краків, Польща*

*Науковий керівник: Бондарчук Н.В., к. ю. н., доцент кафедри правознавства
ЖНАЕУ, м. Житомир*

Правові засади започаткування підприємницької діяльності у Польщі

Для покращення загальної кризової ситуації у державі необхідним є створення механізмів, які б стимулювали суб'єктів господарювання до підприємницької діяльності, нарощення обсягів та підвищення ефективності виробництва, оновлення виробничої матеріально-технічної бази. Гарним прикладом формування механізмів стимулювання сталого економічного розвитку є цикл економічних реформ в Польщі, де основною рушійною силою розвитку стали малі та середні підприємства, оперативність, конструктивність у започаткуванні та веденні бізнесу. Таким чином, вивчення правових засад підприємницької діяльності в Польщі є актуальним в контексті впровадження європейського досвіду для України.

Метою дослідження є всебічний аналіз положень Господарського та Цивільного кодексів Польщі щодо нормативно-правового регулювання підприємницької діяльності.

Республіка Польща є однією із країн Європейського Союзу, в якій активно заохочується та розвиваються підприємництво. Успішний розвиток підприємництва у цій країні, поряд із іншим, забезпечує його правова основа, зокрема законодавство у сфері підприємництва. Згідно з аналізом Європейської комісії, в Республіці Польща зареєстровано 1480984 підприємців, в тому числі мікро-підприємців 1410335 (95,2 %), малих підприємців 51129 (3,5 %), середніх підприємців 16206 (1,1 %), а також 3313 (0,2 %) великих. Їх сукупний дохід становить 172 млрд євро, з яких 26 млрд (15,2 %) отримали мікро-підприємства, 23 млрд (13,2 %) дрібних підприємців, 38 млрд (22,1%) середні, а також 85 млрд (49,5 %) інших підприємців [10].

Правову основу провадження підприємницької діяльності в Республіці Польща складають Конституція від 02.04.1997 року, Цивільний кодекс від 23.04.1964 року, Кодекс торговельних товариств від 15.09.2000 року, Закони «Про свободу господарської діяльності» від 02.07.2004 року, «Про Загально польський Судовий Реєстр» від 20.08. 1997 року, «Про боротьбу з недобросовісною конкуренцією» від 16.04.1993 року, «Про захист конкуренції та споживачів» від 16.02.2007 року, «Про банкрутство та санацію» від 28.02.2003 року, інші закони та підзаконні нормативно-правові акти.

Особливе значення має закон «Про свободу господарської діяльності» від 02.07.2004 року, який називають «Конституцією підприємництва». Він відіграє фундаментальну роль в польському законодавстві, визначає відносини мж державою і підприємцем під час провадження підприємницької діяльності, визначає умови провадження регульованої діяльності, порядок отримання спеціальних дозволів, використання концесії, принципи здійснення нагляду та контролю уповноваженими органами держави та інше [11].

Відповідно до законодавства Польщі найбільш поширеними одиницями господарювання, які відносяться до приватного сектору є:

- фізичні особи, які здійснюють підприємницьку діяльність,
- товариства цивільного і торгового права,
- кооперативи.

Здійснення індивідуальної підприємницької діяльності вважають одноосібним підприємством, створеним та керованою фізичною особою, зазначеною у реєстрі господарської діяльності. Підприємство є частиною власності власника, який не має статусу юридичної особи. Найпопулярнішими людьми, які ведуть такого роду діяльність, є особи, що працюють у вільній професії, наприклад, лікар або юрист.

Основними характеристиками індивідуального підприємця є наступні:

- проста і доступно регульована форма ділового підприємства;
- необмежена відповідальність індивідуального підприємця по всіх зобов'язаннях і боргах;
- нарахування податку на прибуток відповідно до польського прибуткового податку по індивідуальних ставках.

Товариства створюються принаймні двома людьми, шляхом укладення так званої угоди товариства, на підставі Цивільного Кодексу та Торгового Кодексу. Для товариства цивільного права відноситься тільки товариство цивільне (*spółka cywilna*), яка заснована на взаєморозуміння партнерів. У цьому випадку немає інших формальностей. Це товариство створюється, коли його діяльність буде здійснюватися на міні-масштабі. Великий бізнес-формат створює комерційне товариство (*spółka handlowa*), яку можна розділити на два типи: особисте (*osobowe*) і капітальне (*kapitałowe*). Товариства особисті включають наступні форми господарювання:

- товариство явне (*spółka jawna*),
- товариство партнерське (*spółka partnerska*),
- товариство командитове (*spółka komandytowa*),
- товариство командитово-акціонерне (*spółka komandytowo- akcyjna*)

До товариств капітальних, в свою чергу, включають:

- товариство акціонерне (*Spółka akcyjna*),
- товариство з обмеженою відповідальністю (*Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością*) [1].

Досить популярною серед підприємців є кооперативна форма здійснення економічної діяльності. Кооператив являє собою об'єднання будь-якого числа людей, зайнятих в економічній діяльності в загальних інтересах. Кооператив може створити так звані члени-засновники, якими є не менш 3 юридичних осіб або фізичних осіб. Винятком є кооператив сільськогосподарського виробництва, де потрібно не менше, ніж 5 членів. В обов'язки засновників входить складання статуту і вибір органів кооперативу. Кооператив повинен бути зареєстрованим в Судовій Національній Раді. Порівняльна характеристика господарських товариств у Польщі представлена у таблиці 1.

У Польщі, відповідно до Закону «Про підприємництво», були прийняті рекомендації щодо віднесення підприємств до категорії малих та середніх, в основу яких покладено наступну класифікацію.

- мікропідприємства - залучення в середньому щорічно принаймні в одному з двох останніх фінансових років до 9 працівників і досягнення річного обороту, що не перевищує еквіваленту 2 млн. євро, або загальних балансових активів на кінець одного з цих років не перевищували еквіваленту 2 млн. євро;

- малі підприємства, що використовують в середньому, принаймні, один з останніх двох фінансових років від 10 до 49 працівників і досягають річного обороту, що не перевищує еквівалент 10 мільйонів євро, або загальні активи балансу на кінець одного з цих років не перевищували еквівалент 10 мільйонів євро;

- середні підприємства - щорічно в середньому використовують протягом двох останніх фінансових років, принаймні, від 50 до 249 працівників і щорічний оборот не перевищує еквівалент 50 млн. євро, або загальні балансові активи наприкінці одного з цих років не перевищували еквівалент 43 млн. євро;

- великі підприємства – мають в штаті понад 300 працівників і щорічний валовий оборот понад 500 млн. євро [8].

В цілому підходи до регулювання підприємницької діяльності в Україні та Республіка Польща є схожими. Правове регулювання підприємницької діяльності в обох країнах здійснюється шляхом запровадження значної кількості нормативно-правових актів, міжнародних договорів, так і законів та підзаконних нормативно-правових актів. Зважаючи на досягнення Республіки Польща в сфері розвитку підприємництва в останні десятиріччя, вивчення та використання досвіду правового регулювання підприємництва цієї держави набуває особливого значення в контексті євроінтеграційних перетворень України.

Список використаних джерел

1. Klasyfikacja przedsiębiorstw [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://prezi.com/dr7qv9d3qr5k/klasyfikacja-przedsiębiorstw/>
2. Kodeks cywilny [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19640160093/U/D19640093Lj.pdf>
3. Kodeks spółek handlowych [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20000941037/U/D20001037Lj.pdf>
4. Przedsiębiorstwa i spółdzielnie – podstawowy podział, cechy i motywy działania [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.bryk.pl/wypracowania/pozostale/przedsiębiorczosc/14306-przedsiębiorstwa-i-społdzielnie-podstawowy-podział-cechy-i-motywy-działania.html>
5. Ustawa o dotyczące zasad rozliczania i identyfikacji podatników z 13 października 1995 r [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20042692681/U/D20042681Lj.pdf>
6. Ustawa o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy z 20 kwietnia 2004 r. Z późniejszymi zmianami. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20040991001/U/D20041001Lj.pdf>
7. Ustawa o swobodzie działalności gospodarczej z 2 lipca 2004 r. Z opóźnieniem. zmiany [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20041731807/U/D20041807Lj.pdf>
8. Підприємницька діяльність у Польщі [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://ua.mctgroup.eu/pidpryyemnytska-diyalnist-u-polshchi>
9. Поняття підприємницької та господарської діяльності [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://buklib.net/books/22773/>
10. The small business act for europe fact sheet, Poland [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/38662/attachments/22/translations/en/renditions/native>
11. Дянуковський О. Є., Загальні засади правового регулювання підприємництва в Республіці Польща [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/FP_index.htm_2016_5_8.pdf

Шиманський М. В.

*Магістрант 1 курсу спеціальності «Право» ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна
Науковий керівник: Кравчук І. І., кандидат юридичних наук, доцент кафедри
правознавства ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна*

Розмежування групових порушень громадського порядку з хуліганством

Актуальність проблеми наукового доробку зумовлена тим, що однією з найважливіших умов нормального функціонування держави та суспільства є забезпечення публічної безпеки і порядку. Як відомо, в частині першій статті 2 Кримінального кодексу України (далі - ККУ), передбачено, що своїм завданням він визначає правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки, довілля, конституційного устрою України від злочинних посягань, забезпечення миру і безпеки людства, а також запобігання злочинам. Тому використання кримінально-правових норм впливу для охорони публічного порядку є одним з ефективних засобів реагування на суспільно небезпечні посягання у цій сфері.

Законослухняний громадянин аж ніяк не застрахований від нападу одного правопорушника або групи осіб, які вчиняють хуліганство. Щоб законно та грамотно відстояти свої законні інтереси при взаємодії з правоохоронцями і в судових органах, домігшись компенсації понесених збитків, корисно знати, що таке хуліганство і чим воно відрізняється від подібних протизаконних діянь. Важливо: слід чітко розрізняти хуліганство з груповим порушенням громадського порядку.

Поняття хуліганства прописано в ККУ. Відповідно, хуліганство - не адміністративне правопорушення, а діяння, яке тягне за собою кримінальну відповідальність. З точки зору кримінально-правової характеристики хуліганство є складним складом через безліч оціночних ознак. При кваліфікації злочину необхідний ретельний аналіз і правова оцінка, щоб уникнути помилок при відмежуванні хуліганства від суміжних складів [1].

Питання відокремлення хуліганства з груповими порушеннями громадського порядку аналізувалось у працях різних українських науковців. Так, монографічне дослідження Віталія Кузнецова характеризує проблематику кримінально-правової охорони громадського порядку в розрізі моральності. У дослідженні Ігоря Копотуна приділено увагу громадському порядку як об'єкту кримінально-правової охорони. Володимир Налуцишин дослідив проблеми відокремлення хуліганства від суміжних злочинів.

З огляду на те що наявно досить великі наукові здобутки у цьому напрямі, багато тверджень та проблеми, зокрема, і досліджувана в доробку тема, лишилася мало описана та суперечлива, насамперед під час під час практичної діяльності-кримінально-правової кваліфікації.

В частині першій статті 296 ККУ хуліганство визначається грубим порушенням громадського порядку з мотивів явної неповаги до суспільства, що супроводжується особливою зухвалістю чи винятковим цинізмом, а в статті 293 ККУ під груповим порушенням громадського порядку зазначається організація групових дій, що призвели до грубого порушення громадського порядку чи суттєвого порушення роботи транспорту, підприємства, установи чи організації, а також активна участь у таких діях [2].

Однією з поширених на дійсності ситуацій, коли правоохоронці кваліфікують дії особи за статтею 296 ККУ країни, а далі, суди перекваліфікують дії особи,

обвинувальний акт щодо якої переданий до суду в порядку, передбаченому Кримінальним процесуальним кодексом України, на інші статті. Наслідковим зв'язком є те, що працівники слідчих органів із-за недостатності часу і свої низькі професійні якості не встановлюють в певній ситуації мотив скоєння кримінально-караного діяння та об'єкт злочину. Так само слідчі не визначають, спрямованість злочинних дій на порушення громадського порядку або на нанесення тілесних ушкоджень конкретній особі.

З огляду на те, що хуліганство та групове порушення громадського порядку має спільні елементи складу злочину: саме громадський порядок являється основним та безпосереднім об'єктом хуліганства, тому що проти нього насамперед спрямоване хуліганство, і він, охороняється нормативно-правовим актом, що передбачає кримінальну відповідальність [3, с. 469]. Окремі українські науковці запропонували визнати «публічність» загальнообов'язковою ознакою об'єктивної сторони хуліганства [4, с. 100; 8, с. 166].

Хуліганство слід відрізнити і від масових заворушень, відповідальність за які передбачена статтею 293 ККУ, особливо коли має місце зруйнування або пошкодження майна інших громадян. Різниця між зазначеними складами злочинів слід проводити по суб'єктивній стороні злочину. При групових порушеннях публічного порядку винні особи можуть демонструвати своє негативне ставлення до політики, що проводиться державою, або нерозуміння цієї політики або несхвалення, або невизнання її, до діяльності місцевої влади; при хуліганстві, пов'язаному з груповими хуліганськими діями, особи які беруть участь у злочині прагнуть проявити своє явне неповагу до суспільства, своє неприйняття загальноновизнаних норм моралі. Відмежувати вищезазначені злочинні діяння можна за допомогою наступних параметрів: різновид дій чи бездіяльності, які характеризують об'єктивну сторону складу протиправного діяння; суть поглядів на грубість порушень громадського порядку, суттєвість порушень нормальної діяльності, режиму роботи державних установ, хуліганство, особлива зухвалість з винятковим цинізмом; момент завершення злочинів, а також характеристика їх суб'єктивних ознак.

Від хуліганства, групові порушення громадського порядку відрізняються суб'єктом (при хуліганстві будь-яка особа, а при групових порушеннях - організатор). Так само різні мотиви цих злочинів, так при групових порушеннях публічного порядку можуть бути: протест проти влади, порядку управління, незгоду з політичним курсом уряду і т.д. А у хуліганства - це мотив поставити себе вище за всіх і вище закону.

Існує погляд, що необхідно розмежовувати досліджувані протиправні діяння головними та наслідковими зв'язками, в якому хуліганство визнається першочерговим злочином за яким, в подальшому, проявляється групове порушення громадського порядку. ВСУ притримується погляду, що необхідно розрізнити ці злочинні діяння за характерною хуліганству прикметою, як явна неповага до суспільства, яка зовсім непритаманна груповому порушенню громадського порядку. З огляду на бачення ВСУ, коли групове порушення громадського порядку вчиняється з мотивів явної неповаги до суспільства, дії необхідно розцінювати за частиною другою статті 296 ККУ. Слід зауважити, що хуліганство має формальний склад злочину, тоді як групове порушення громадського порядку - матеріально-формальний. Відповідальність за статтею 293 ККУ слідує за організацію або приймання участі у групових діях, за якими спричинено грубе порушення роботи транспорту або відповідної організації чи установи, а за частиною другою статті 296 ККУ

відповідальність настає за вчинення дій, що спричинили грубе порушення громадського порядку.

Головним при розрізненні досліджуваних злочинів є визначення місця їх вчинення. Якщо хуліганство може вчинитись необов'язково в громадському місці, скажімо, знущання над потерпілою стороною засобами телефонного зв'язку або засобами мережі інтернет, а статтею 293 ККУ передбачено вчинення злочину у громадському місці, приміром, блокування руху громадського транспорту, що призвело до зміщення графіку його руху. Тому, розмежування хуліганства з груповим порушенням громадського порядку відіграє ключову роль при прийнятті рішення щодо кваліфікації протиправних діянь, за чим послідує вибір об'єктивного та правомірного покарання.

Отже, можна зробити висновок про відмінність складів злочинів, які передбачені ст. ст. 293 та 296 КК України, в такому: 1) в ознаках об'єктивної сторони (в характері та змісті злочинних дій, місці та обстановці вчинення злочину); 2) у конструкції складів злочинів (за ст. 293 КК України – матеріальний, а за ст. 296 КК України – формальний); 3) у кількості учасників (при групових порушеннях громадського порядку дії вчиняються групою осіб, а при хуліганстві – дії можуть вчинятися як одноособово, так і групою осіб); 4) в ознаках суб'єкта злочину (суб'єктом хуліганства можуть бути особи, які досягли 14-річного віку, а групового порушення громадського порядку – 16-річного віку); 5) в ознаках суб'єктивної сторони (ст. 293 КК України передбачає як прямий, так і непрямий умисел, а ст. 296 КК України – тільки прямий, та в хуліганському мотиві злочину, який характерний для хуліганства).

Критерієм хуліганства в кримінальному праві є також застосування предметів або зброї, або наявність певних мотивів, пов'язаних з ненавистю або ворожнечею. Їх відсутність може виключати кримінальну відповідальність, і скоєне необхідно кваліфікувати як дрібне хуліганство.

Відмінність групових порушень публічного порядку від хуліганства полягає в їх високому ступеню небезпеки. Вона визначається тим, що в них бере участь група людей, і вони пов'язані зі знищенням і пошкодженням майна, заподіянням фізичної шкоди здоров'ю людей, дезорганізацією діяльності транспорту, роботи органів державної влади і органів місцевого самоврядування.

Підсумовуючи викладене приходимо до висновку необхідності здійснення концептуального підходу, узагальнення і ретельного аналізу наявного теоретичного та практичного матеріалу, оцінки окремих тенденцій і обґрунтування на цій основі проблем, пов'язаних з дослідженнями кримінальної відповідальності за вчинення хуліганства та групового порушення громадського порядку, зокрема і щодо аналізу об'єктивних та суб'єктивних ознак даних злочинів.

Список використаних джерел

1. Даніліна Н.Ж. Відмінності хуліганства від суміжних статей // *Universum: Економіка та юриспруденція: електрон. наук. журн.* 2018. № 7 (52)
2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/>.
3. Левчук В. В. Проблеми визначення об'єкта хуліганства та його значення при кваліфікації злочинів/ *Держава і право.* 2008. № 40. С. 468–474.
4. Налуцишин В. Проблеми відмежування хуліганства від суміжних злочинів/ *Вісник прокуратури.* 2006. № 5 (59). Трав. С. 46–53.

Яхьяєва Д. Н.

Студентка 1 курсу спеціальності «Право» ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна
Науковий керівник: Костенко С.О., кандидат юридичних наук, доцент кафедри
правознавства ЖНАЕУ, м. Житомир, Україна

Деякі аспекти щодо вдосконалення правового регулювання протидії домашньому насильству

Конституція України визначає людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпеку як найвищу соціальну цінність, але попри це, питання домашнього насильства в Україні досі є актуальним. Висока статистика випадків домашнього насильства також зумовлена бідністю населення, що прямо залежно від теперішньої ситуації в країні, адже за даними дослідження, проведеного А. Благою, 70% сімей в яких було вчинене насильство мали низький рівень доходів [3].

Дану проблематику досліджували Блага А., Дунебабіна О., Горчинська О., Катеринчук К. та ін.

Згідно з Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», домашнім насильством вважається дії або бездіяльність фізичного, сексуального, психологічного або економічного характеру, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь [4]. Раніше коло осіб, насилля яких вважалося домашнім було значно меншим, тобто можна констатувати певні зміни на краще щодо розуміння відповідної проблематики та розширення кола осіб.

Варто відзначити, що найбільш поширеним і недооцінюваним є ментальне (психологічне) насилля, яке є дуже небезпечним, адже його наслідки частіш за все не отримують відповідної уваги, вважаючи що це просто сварки, чи виплеск своїх негативних емоцій на людину поруч. Насправді цей вид насильства містить словесні образи, погрози, у тому числі щодо третіх осіб, приниження, переслідування, залякування, інші діяння, спрямовані на обмеження волевиявлення особи, контроль у репродуктивній сфері, якщо такі дії або бездіяльність викликали у постраждалої особи побоювання за свою безпеку чи безпеку третіх осіб, спричинили емоційну невпевненість, нездатність захистити себе або завдали шкоди психічному здоров'ю особи [4]. Отже, наслідки психологічного насильства не можна недооцінювати.

Ще одним з видів насильства є фізичне, і воно також містить великий спектр дій, таких як ляпаси, стусани, штовхання, щипання, шмагання, кусання, а також незаконне позбавлення волі, нанесення побоїв, мордування, заподіяння тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості, залишення в небезпеці, ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, заподіяння смерті, вчинення інших правопорушень насильницького характеру [4]. Саме в цьому виді насильства важливим є не тільки дія, а й бездіяльність у випадках де допомоги потребувала особа.

Сексуальне насильство – є однією з форм домашнього насильства, що включає будь-які діяння сексуального характеру, вчинені стосовно повнолітньої особи без її згоди або стосовно дитини незалежно від її згоди, або в присутності дитини, примушування до акту сексуального характеру з третьою особою, а також

інші правопорушення проти статевої свободи чи статевої недоторканості особи, у тому числі вчинені стосовно дитини або в її присутності [4]. Хотілось би наголосити про зміну поняття зґвалтування в січні 2019 року, яке раніше вважалося статевим актом, здійсненим з погрозами та з застосуванням сили, що, дуже звужує розуміння відповідних дій, адже ігноруються ментальні переживання жертви. Тепер же зґвалтуванням вважається «проникнення в тіло партнера без його добровільної згоди», а саме без чіткого вербального, письмового, або навіть невербального «так», тобто навіть дійсні сексуальні відносини не дають право на вчинення статевого акту, без чіткої згоди кожного з партнерів. Отже, відповідно до змін в законодавстві тепер зґвалтуванням може вважатися статевий акт й без нанесення тілесних ушкоджень. Такі зміни безперечно позитивними.

Економічне насильство — це форма домашнього насильства, що включає умисне позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна, коштів чи документів або можливості користуватися ними, залишення без догляду чи піклування, перешкоджання в отриманні необхідних послуг з лікування чи реабілітації, заборону працювати, примушування до праці, заборону навчатися та інші правопорушення економічного характеру [4].

Великою проблемою є приховування та замовчування насильства, що є в край небезпечним для жертви. Варто відзначити, що насильство в сім'ї це не справа сім'ї, це справа держави та правоохоронних органів, які повинні надавати захист потерпілим. Як кримінальний злочин домашнє насильство вважається тільки з 2019 року. Так, вже в квітні 2019 року, 57-річному чоловікові, який впродовж декількох років системно знущався зі своєї 80-річній матері оголошено вирок за домашнє насильство, саме цей вирок став першим у сфері відповідних злочинів. Однак, на жаль, не зважаючи на позитивні зміни в законодавстві щодо протидії домашньому насильству, потерпілі не поспішають звертатись до правоохоронних органів, через страх бути скаліченими своїми кривдниками.

Згідно з даними ОБСЄ у дослідженні «Добробут і безпека жінки» 47% жінок називають себе мало інформованими з приводу домашнього насильства, або взагалі не знають, що робити у подібних ситуаціях, 13% чоловіків вчиняють насильство в сім'ї й 22% жінок дозволяють скоювати насилля над собою, вважаючи що це допустима норма поведінки щодо них, що також свідчить про неінформованість, не тільки винуватців, але й жертв насильства, і в водночас кожна четверта жінка звинувачує у скоєнні насильства потерпілих, а не кривдників. Мала поінформованість суспільства є великою проблемою, в подоланні якої варто запозичити досвід Канади, а саме: запровадити політику «нульового терпіння», суть якої полягає в тому, щоб не залишити без уваги ні один випадок насильства та назначити максимально можливі по закону обмеження та санкції в разі скоєння насильства. Власне тому, доречним було б запровадження більш жорсткого покарання в разі наявності в родині дитини, яка стала свідком домашнього насильства, тим більше, що згідно з ч.1 ст.1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» дитину вважають постраждалою, якщо вона стала очевидцем. Це дозволило б гармонізувати наше національне законодавство.

Також задля поліпшення життя жертв, варто розглянути можливість, при необхідності, повної зміни паспорта, від імені до усіх особистих даних потерпілих. Окрім цього доречним було б запровадити програму обміну досвідом та міжнародну співпрацю співробітників правоохоронних органів з іноземними колегами, що покращило б професійні навички та прискорило б результат боротьби з насильством.

Оскільки організаційність діяльності співробітників правоохоронних органів США вражає своєю миттєвою реакцією та організованістю. Адже, у випадку загрози життю, протягом семи хвилин блокується територія, виїжджає поліція разом з соціальним працівником, педагогом, психологом та медичними працівниками[1].

Отже, хоч зміни в законодавстві є позитивними, вони не мають завершеного вигляду, а саме не вистачає цілісної системи запобігання насильству, яке починається саме з популяризації даної проблематики в мас-медіа і закінчується питанням подальшого влаштування життя жертв. Безумовно, всі вищезгадані методи боротьби, профілактики та допомоги мають право на існування, але також варто популяризувати дану проблематику в медіа-просторі. Також, варто запозичувати досвід інших країн, опираючись на який, можна швидше досягнути позитивний результат. Доцільно також внести доповнення до Закону України «Про запобігання та протидію насильства», а саме передбачити можливість змінити паспорт жертви, задля безпечного подальшого її життя, а також внести зміни до ст.126 Кримінального кодексу України доповнивши її ч. 2: «Ті самі дії вчинені в присутності дітей віком до 18 років, - караються арештом на строк до одного року, або обмеженням волі на строк до семи років, або позбавленням волі на строк до п'яти років».

Список використаних джерел

1. Арабаджин М. Міжнародний досвід запобігання домашньому насильству (на прикладі організації міжвідомчої взаємодії у США). Організаційно-правові засади запобігання домашньому насильству: реалії та перспективи : матеріали круглого столу, 31 травня 2019. Запоріжжя: КПУ, 2019. С. 22-24.

2. Герасименко Є. «Новий закон проти домашнього насильства: добре, але можна краще». URL: <https://tsn.ua/blogi/themes/law/noviy-zakon-proti-domashnogo-nasillya-dobre-ale-mozhna-krasche-1102150.html> (дата звернення: 03.03.2020 р.)

3. Голіна В. В. Запобігання та протидія домашньому насильству: стан і перспективи його подолання в Україні. Організаційно-правові засади запобігання домашньому насильству: реалії та перспективи : матеріали круглого столу, 31 травня 2019. Запоріжжя: КПУ, 2019. С. 40-43.

4. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19> (дата звернення: 03.03.2020 р.)

5. Катеринчук К. В. Проблемні питання законодавства щодо кримінальної відповідальності за домашнє насильство. Організаційно-правові засади запобігання домашньому насильству: реалії та перспективи : матеріали круглого столу, 31 травня 2019. Запоріжжя: КПУ, 2019. С. 79-80.

6. Статистичні дані ОБСЄ «Благополуччя і безпека жінки». URL: nv.ua/ukr/ukraine/events/statistika-os-domashnye-nasilstvo-novini-ukrajini-50044260.html (дата звернення: 03.03.2020 р.)

7. Управління соціального захисту населення. Протидія насильству. URL: <https://2314uszn2.wixsite.com/mysite/poperedzhennya-nasilstva> (дата звернення: 03.03.2020 р.)

8. Шамрук Н. Б., Шамрук О. П. Проблеми кваліфікації домашнього психологічного насильства в сучасному вітчизняному законодавстві. Електронне фахове наукове видання Ужгородського національного університету. Порівняльно-аналітичне право. Ужгород, 2018. - №6. - С. 346-348.

Наукове видання

**СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ
РОЗБУДОВИ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ
В УКРАЇНІ ТА СВІТІ**

**Збірник наукових статей за матеріалами
VIII Міжнародної
науково-практичної конференції
м. Житомир, 19 березня 2020 р.**

Підписано до друку 04.06.2020 р.
Формат 60x84/16. Гарнітура Times New Roman.
Зам. № 544. Умов.-друк.арк. 17,0
Наклад 300 прим.

Свідоцтво суб'єкта про державну реєстрацію
ДК № 3402 від 23.02.2009 р.
Житомирський національний агроєкологічний університет, 2020
10008, м. Житомир, бульвар Старий, 7